

МОСТОВИ

ЧАСОПИС ЗА ПРЕВОДНУ КЊИЖЕВНОСТ

★★★★★ БРОЈ 175-176 ★★★★★ 2018 ★★★★★

Ћçàààà+

УДРУЖЕЊЕ КЊИЖЕВНИХ ПРЕВОДИЛАЦА СРБИЈЕ

Француска 7
11000 Београд
Телефон: 2631 200
Телефон и факс: 2627 493
email: mostovi011@gmail.com
www.ukpsalts.org

Главни уредник:
Душко Паунковић

Редакција:
Милош Константиновић
Марко Чудић
Зорислав Паунковић

Секретар редакције:
Мирна Узелац

Ликовно и графичко решење
Дарко Новаковић

Графичка ојрема
Александра Рашић

Лектура и коректура:
Снежана Ђукановић

Штампа:
Зухра, Београд

Тираж:
350

Објављивање овог броја помогло је
Министарство културе и информисања Републике Србије

МОСТОВИ

❖❖❖❖❖ ЧАСОПИС ЗА ПРЕВОДНУ КЊИЖЕВНОСТ ❖❖❖❖❖

БЕОГРАД ■ ГОДИНА XLV ■ БРОЈ 175-176 ■ ПРОЛЕЋЕ/ЛЕТО 2018

Василиј Аксјонов: КИТ УЛЕПШАВА СТВАРНОСТ / *ијрвела с руској Маја Павловић-Шајшинац...* 5 ■

Дилан Томас: КОГА БИ ЖЕЛЕО ДА ЈЕ СА НАМА / *ијрвело са енїлеској Зоран Ж. Пауновић...* 16 ■

Нацуме Сосеки: ЈА САМ МАЧКА / *ијрвело с јапанској Иван Раџић...* 27 ■

Гинтер Ајх: НАСТАВАК РАЗГОВОРА / *ијрвело с немачкој Стиван Тонџић...* 40 ■

Николина Андова Шопова: ПЕСМЕ / *ијрвела с македонској Милена Илић...* 53 ■

Ленг Лив: УСПАВАНКЕ (ИЗБОР) / *ијрвела са енїлеској Ана Сџеља...* 61 ■

Љазер Стани: КАШЊЕЊЕ ПРТЉАГА / *ијрвело са албанској Томислав Перушић...* 64 ■

Лав Рубинштајн: ТЕКСТОВИ / *ијрвела с руској Јелена Кусовац...* 73 ■

Честер Хајмс: НАЈПОКВАРЕНИЈИ ПОЛИЦАЈАЦ НА СВИЈЕТУ / *ијрвело са енїлеској Милан Милошевић...* 85 ■

Петар Вјаземски: ИЗ „СТАРЕ БЕЛЕЖНИЦЕ“ / *ијрвело с руској Зорислав Паунковић...* 91 ■

Ђорди Нопка: ПАНТЕРА ИЗ ОКЛАХОМЕ / *ијрвела с калїалонској Јелена Пејшановић...* 98 ■

Анатолиј Грачаников: ПЕСМЕ / *ијрвела с белоруској Дајана Лазаревић...* 105 ■

Кармен Мартин Гајте: ПОВЛАЧЕЊЕ / *ијрвела са шпанској Милица Консџанџиновић...* 113 ■

Јануш Джевущки: ПЕСМЕ / *ијрвела с пољској Милица Маркић...* 118 ■

Џон Ешбери: ПЕСМЕ / *ијрвела са енїлеској Ивана Максић...* 127 ■

Боаким Руис Миљет: ПРИЧЕ / *ијрвело са шпанској Ијор Маројевић...* 133 ■

Тед Хјуз: РАНЕ ПЕСМЕ / *ијрвело са енїлеској Никола Живановић...* 142 ■

О КЊИЖЕВНОСТИ

Томас Лав Пикок: ЧЕТИРИ ДОБА ПОЕЗИЈЕ / *превео са енглеској Мирко Боџановић...* 155 ■

Бајан Рајханова: МИТОЛОШКИ И ФОЛКЛОРНИ МОТИВИ У СИРИЈСКОЈ ПРОЗИ. КРАТКЕ ПРИЧЕ ЗЕКЕРИЈЕ ТАМИРА / *превела са енглеској Тамара Марковић...* 168 ■

О ПРЕВОЂЕЊУ

Адриана Захаријевић: АНГАЖОВАНО ПРЕВОЂЕЊЕ ФИЛОЗОФИЈЕ: СЛУЧАЈ ПОЈМА AGENCY... 179 ■

IN MEMORIAM

БРАНИСЛАВ ПРЕЛЕВИЋ (1941–2018) / Бојана Ковачевић Петровић... 192 ■

ДАНА МИЛОШЕВИЋ (1924–2018) / Бошко Чолак-Антић... 195 ■

ОПАСНА ЧАСТ ПОЕЗИЈЕ / Божидар Шујица... 197 ■

ДАРКО НОВАКОВИЋ (1949 – 2018) / Зорислав Паунковић... 199 ■

ХРОНИКА

АКТИВНОСТИ УКПС ДЕЦЕМБАР 2017. – МАЈ 2018. / Весна Стаменковић... 200 ■

ДРАМА

Керил Черчил: БРОЈ / *превела са енглеској Свјетлана Огњеновић...* 202 ■

ПРЕВОДИОЦИ

Адриана Захаријевић ... 232 ■ Ана Стјеља ... 232 ■ Божидар Шујица ... 233 ■ Бојана Ковачевић Петровић ... 233 ■ Бошко Чолак-Антић ... 233 ■ Дајана Лазаревић ... 233 ■ Зоран Ж. Пауновић ... 234 ■ Зорислав Паунковић ... 234 ■ Иван Рацић ... 234 ■ Ивана Максић ... 234 ■ Игор Маројевић ... 235 ■ Јелена Кусовац ... 235 ■ Јелена Петановић... 236 ■ Маја Павловић-Шајтинац ... 236 ■ Милан Милошевић... 236 ■ Милена Илић ... 236 ■ Милица Константиновић ... 237 ■ Милица Маркић... 237 ■ Мирко Богдановић ... 237 ■ Никола Живановић ... 237 ■ Свјетлана Огњеновић ... 238 ■ Стеван Тонтић ... 238 ■ Тамара Марковић ... 238 ■ Томислав Перушић ... 238 ■

Василиј Аксјонов

КИТ УЛЕПШАВА СТВАРНОСТ

Превела с руског Маја Павловић-Шајтинац

– Шта си то донео? – упита ме Кит.

– То је качкет.

– Дај га мени.

Он узме мој нови кожни качкет у руке и поче пажљиво да га загледа.

После једне секунде знатижеља му је нарасла толико да је задрхтао.

– Тоља, шта је ово, а? – викну он.

– То је специјална капа – промрмљах.

– Јел' то капа да се у њој лети? – још јаче викну он и поче да скаче, држећи качкет у рукама.

Ја се радо ухватих за ту идеју.

– Да, капа да се лети. Са том капом ћемо ти и ја одлетети на Северни пол.

– Ура! Код белих медведа?

– Да.

– Код моржева?

– Да и код моржева.

– И још код кога?

Глава ми је брујала после дана током кога сам се на послу посвађао са неколико колега, добио усмени прекор од директора, направио неколико грешака, расположење ми је било више него одвратно, али се ипак напрегох и покушах да замислим оскудну фауну Леденог океана.

– Код ајкула – рекох и осрамотих се.

– Не, није истина – узбуђено се успротиви он – нема тамо ајкула.

Ајкуле су зле, а на Северном полу све животиње су добре.

– Да, у праву си – стрпљиво се сложих. – Значи одлетећемо код белих медведа и моржева и...

– Китова – поможе ми он.

– Аха, код китова и код... ових... код...

– Код лампедузе! – узбуђено викну он.

– Ко је то лампедуза?

Он се збуни, спусти качкет на кауч, оде у најдаљи ћошак собе и оданде прошапута:

– Лампедуза је једна животиња.

– Да, у праву си – рекох. – Како сам само могао то да заборавим? Лампедуза! То је једна љигава, брза животињица, јел' да?

– Не! Она је велика и има мекано крзно! – самоуверено изјави Кит. У собу уђе моја жена и рече Киту:

– Хајде, идемо да радимо наш посао.

Изађоше заједно, али жена се врати и упита ме:

– Јеси звао?

– Кога?

– Не глуми будалу. Није ваљда да читав дан ниси могао да га позовеш?

– Добро, сад ћу га позвати.

Она изађе и ја први пут тог дана остадох сам. Ослушкујући необичну тишину као да сам се купао или туширао том самоћом после дана испуњеног, на свим нивоима, бучним људима, познатим и непознатим.

Сео сам за празан писаћи сто и спустио руке на горњу, голу и без икаквих папира, површину стола, чија је тренутно једина функција била да служи као подметач за моје тешке руке.

Иза прозора, бешумно прешавши преко жутог растиња у оближњем парку, сунце се котрљало ка углу вишеспратнице, ка великом паралелопипеду који је штрчао, био таман и деловао потпуно ненасељено.

Са стазе која је водила између зграде и тротоара бојажљиво изађе фина старица, уплашена попут ланета, и окрену се ка котларници. Кад је видеше, дечаци скочише са крова на земљу.

Та старица која је сваке вечери излазила у двориште да се мало надише свежег ваздуха, која је испод своје јадне задњице подметала гумени јастук, била је стални предмет дечачких несланих шала. Она се на њих одавно навикла, стрпљиво је подносила несташлуке тих тајанствених, по њеном мишљењу, покварених и хитрих дворишних терориста, стрпљиво их је подносила, али их се ипак бојала, увек их се бојала.

Дечаци су данас узели црево за воду и млазом пресецали пут којим је она требало да прође, дивље су скакали отворених од смејања уста, а старица је стрпљиво стајала у месту, чекајући да им то досади. Појави се домарка, старичина другарица која крену у напад, широко отворених уста, машући рукама.

Читава та сцена, да је била озвучена, у мени би сигурно изазвала гнев или бол, међутим, сад се одиграла пред мојим неутралним погледом, као кадрови из немих филмова.

Дакле, старица је успешно прошла кроз двориште, а терористи су беснели на крову котларнице не размишљајући о томе да ће скоро старичина смрт у њиховим душама изазвати, свакако ситан али можда први, осећај губитка.

Трудећи се да сачувам своју неутралност и умор који ме је спасавао, примакох телефон и почех да окрећем проклети број, као да је то сасвим обична ствар у мом животу, обична ствар је да га зовем; али већ код треће цифре у мени све задрхта, срце, јетра, слезина, све се то скупи у једно клупко које је избезумљено дрхтало и тек ме учестали звук који је означавао да је телефонска линија заузета ослободи. Заузето је!

Замислио сам га како седи у фотељи или лежи на каучу, обавезно се игра наочарима, врти их на једном прсту, причајући с неким. С ким? Са Садовниковом? С Војиновским? Са Овсјаниковом?

Опсовах и у том тренутку зачух Китов узвик из кухиње. Нешто се тамо разгаламио. И то му се понекад дешава.

– Одлази! – викао је из све снаге. – Одлази! – викао је на моју жену. – Ти нам не требаш!

Зачу се женин узбуђени глас и онда звук прекидача, угасила је светло. Кит је био под санкцијама – остао је у кухињи, у самоћи и у мраку. Одмах се ућутао.

Жена је отишла у спаваћу собу и тамо се завукла у ћошак. Врло тешко подноси препирке с Китом, с тим малим дечаком, нашим синчићем, с тим мушкарчићем од три и нешто године.

Устадох и кренух у кухињу, лупајући по паркету као слон, весело и страшно узвикујући:

–Ту-ру-ру! Иде тата слон! Из најдубље џунгле иде слон Бинбо! Ту-ру-ру, тата слон! Лично! Лично и персонално!

У срце ми као ветар улете осећање мира и љубави.

У кухињи видех округлу главу на позадини тамног прозора. Седео је на ноши и нешто шапутао, подижући прст према прозору где се видело како почињу да се пале светла у суседној згради.

Сад сам се већ скоро навикао на Кита. Све ређе ми долази чудан осећај илузорности, кад он утрчи у собу или пројури на бициклу. Страхопштовање пред тајном и страх који ме је држао првих неколико месеци његовог живота скоро да су сасвим прошли. Сад је овако. То је Кит и нема више приче! Дечаћић, синчић, чудо моје, моја златна рибица... и остале глупости.

Имао је пола године када сам му дао име Кит. Жена и ја смо га купали у кадици, он се вртео у сапуњавој води и зевао безубим устима. Држао сам му главу и гурао му натраг у уши парчиће вате који су непрекидно

испадали, он би понекад подизао на мене свој плави поглед и лукаво се осмехивао, као да је предосећао наше садашње замршене односе. У почетку ми је личио на виршлу у чорби, рекао сам то жени:

– Види га, личи на виршлу у чорби.

Жена накратко размисли, а онда примети да то није баш нарочито естетски. Онда сам смислио друго поређење – Кит.

– То је мали Кит.

Жена ништа није одговорила.

Те вечери после купања отишао сам до Внукова, тамо сео у велики авион, који је летео на Исток. Затим на Сахалину, путујући по тамошњим лучким градићима, у хотелима и домовима одмаралишта, вадио сам његову фотографију и већ тада тако о њему размишљао: „Како ли је мој мали Кит?“

Да, касније сам му давао свакојакe надимке. Био је и Уједало и Малочашић, а једном је добио презиме сложеницу Њушкић-Ситницоскупљић-Звечкић-Отоманчевић-Кашикић-Неваљалковић, али сви ти надимици су постепено отпадали, бивали заборављени, а главни надимак је остао – Кит.

– Шта се десило, Ките? – упитих га, седајући на табуре и палећи цигарету.

– Види, мала светла! – рече он, показујући прстом на прозор. – Један, два, три осамнаест, једанаест, девет – поче он да броји мала светла и изненада узвикну:

– Види, месец!

Окренух се према прозору. Бледи нагржени месец висео је изнад кућа.

– Да, месец – помало узнемирено рекох и отресох пепео на под.

– Тоља, Тоља, имамо пепељару – рече Кит тоном своје мајке.

– Имаш право – рекох – извини.

Заћутасмо, неко време смо тако седели, ја на табуреу, он на ноши – у потпуној тишини коју су нарушавали једино уздаси моје жене и звук превртања страница у књизи, који су долазили из спаваће собе.

– Знаш – изненада се трже Кит – пилот Гагарин лети на месец.

– Да – рекох.

– Знаш – настави он – ни Гагарин, ни Титов, ни Терјешкова, ни Џон Глен...

Замишљена пауза.

– Шта? – упитих.

– ...ни Купер ништа не једу – заврши он своју мисао.

У кухињу уђе жена и подиже га са ноше.

– Ништа ниси урадио. Седи опет и потруди се. Уопште се не трудиш.

– Тоља, а јел' се ти трудиш кад си на ноши? – упита Кит.
– Да – рекох, слон Бимбо се труди.
– А слоница Тумба?
– И она.
– А слонче Дамбо?
– Још како се труди.
– А ко се још труди?
– Делфин – рекох.
– А јел' делфин добар? – упита он.
– Јеси ли звао? – рече жена.
– Било је заузето – одговорих.
– Зови опет.
– Слушај! – прекипе ми. – То је моја ствар, јел' тако? То је моја ствар,
и сам знам кад треба да га зovem.
– Страх те је – презриво рече она.
Скочих са табуреа.
– Идите у шетњу! – оштро рече она. – Брзо се спремајте и одлазите!
Кит и ја изађосмо из куће и кренусмо дуж наше улицице ка булевару.
Већ је пао мрак. Кит је корачао широко, озбиљно, његова мала рука
чврсто је стезала моју.
– И онда? – упита Кит.
– Шта? – збуњено рекох.
– Јел' делфин добар?
– Јесте. Ајкуле су зле, а делфин је добар.
„Како ли он замишља море које никад није видео?“ – помислих. –
„Како замишља дубину и бескрај мора? Како замишља овај град? Шта је
за њега Москва? Он још ништа не зна. Он не зна да је свет подељен на два
блока. Он не зна шта је то свет. Ми смо означили... како-тако означили смо
скоро све појаве које нас окружују, направили смо наш реални свет, а он
сад живи у задивљујућем чудном свету који ни по чему не личи на наш.“
– Ко је изгризао месец? – упита Кит.
– Велика Медведица – лупих и уплаших се, како ћу му сад све то
објаснити. По његовој ручици разумео сам да је сав уздрхтао од знати-
жеље.
– Шта кажеш, Тоља? – поверљиво ме упита. – Каква медведица?
Подигох га у наручје и показах му небо.
– Јел' видиш звезде? Ево ове – један, два, три, четири, пет, шест,
седам... У облику ковша¹. То се зове Велика медведица.

¹ Ковш – традиционална руска посуда за пиће овалне форме са ручком, најчешће у облику чамца, лабуда или викиншког брода. У XIX веку се правио од племенитих метала и служио је као царски поклон. (Прим. прев.)

Шта су то звезде? Шта је то Велика Медведица? Зашто од искона виси над нама?

– Да, велика медведица! – весело је викао Кит, онда јој припрети прстом. – Она је изгризла месец! Но-но!

Лакоћа са којом је прихватио ове условне појмове мене охрабри.

– А тамо изнад, налази се и Мала медведица – рекох. – Јел' видиш мали ковч? То је Мала Медведица.

– А где је медвед? – постави он логично питање.

Трудио се да организује медвеђу породицу.

– Медвед, медвед... – почех ја нешто да петљам.

– Он је отишао у шуму, у лов, јел' да? – понуди он спасоносно решење.

– Да, да.

Спустих га на тротоар.

Изашли смо на булевар. Све клупе су биле заузете, стари људи и дадиље су седели на њима, а по стазама у парку шетали су редови четрнаестогодишњих девојчица, за њима су ишли редови петнаестогодишњих дечака. Овде је било светло и плавакasto, флуоросцентне лампе осветљавале су Коњића Грбоњића великог као мамут, Жар-птицу, која је личила на гигантску ћурку, огромног, као два човека високог Мачка у чизмама са порочним изразом на свом округлом лицу, другог мачка, који није био порочан него везан златним ланцем за морску луку, Цара Гвидона, Царевну лабудницу, Ракету, Краљицу поља, Гуливера...

Био је то „Свет фантазије“, вашар књига за децу који се налазио у нашем булевару. Киосци су у то доба били затворени, само је понегде кроз шупљине између шперплоча, од којих су били направљени гиганти из бајки, струјила жута светлост – продавци су бројали пазар.

Кит занеме. Није могао да се помери с места, није знао куда пре да потрчи, да ли ка Мачку у чизмама или Гвидону или Лабудници... У првом тренутку као да је изгубио моћ говора, само је колутао својим огромним очима и нешто шапутао без гласа. Онда ме повуче за руку, поче да брбља и ми скоро трчећи приђосмо киосцима. Једва сам успевао да одговорим на кишу његових питања, причао сам му ко је ко, ко је добар, а ко не.

Испоставило се да су скоро све фигуре представљале доброту и светлост, мудрост, народну мудрост, само је јадни кобац који је летео изнад Лабуднице овде био представник зла, али и он је био на Гвидоновом нишану.

После свега мој Кит се умори и наслони на Коњића Грбоњића.

– Хајдемо Ките – рекох – морамо кући.

– Тоља, а да их све понесемо кући?

– Како да их понесемо, видиш колико су велики?

– Нека, нека, хајде да их узмемо, он плесну дланом по Коњићу Грбоњићу. – Овог ћемо узети! – притрча Мачку у чизмама – И овог ћемо узети!

Тако трчкарајући од једне фигуре до друге, он рече да ћемо их све узети, да ће их ставити у свој кревет да спава с њима, и онда потпуно миран крену кући. Није се ни осврнуо.

Кад смо скретали са булевара, он успори корак, а ја стадох.

О чему је реч?

– Види, Тоља – рече – иде једна лепа тета.

Стварно, видех лепу тету која нам се приближавала. Њен корак је подсећао на неку уздржану или тачније сасвим мало уздржану игру. Покретима својих изузетних колена она је размицала крајеве лепог капута, а кишобран, невероватно оштар, танак, који је држала испод мишке, био је по свему судећи резервни унутрашњи ослонац. Очи јој се, тајанствене и лукаве, засветлише кад нас виде. Нисам је видео већ три дана, ту тету, и сад осетих неку смутњу и узбуђење као увек када бих је видео или када бих размишљао о њој. Сада, у Китовом присуству, осећај је био нарочито јак.

– О – рече она – то је значи твој мали Кит. Како је сладак!

Она се наже ка њему, а он додирну кишобран и упита:

– Шта је ово? Стрела? Пушка?

– То је кишобран – рече она и у тренутку га отвори. Зачу се тихи звук и кишобран се раствори над њеном главом, дајући читавој њеној фигури додатну, скоро циркуску лакоћу.

– Дај мени да га ја мало држим! – узвикну Кит.

Она му даде кишобран.

– Сињор, пријатно ми је да вас видим док се овако лепо забављате – рече ми.

– Драга госпо, и мени је у срцу драго да вас видим – рекох ја.

У принципу, могли смо и без оваквих идиотских пренемагања која су била својствена нашем кругу, могли смо одмах прећи на озбиљна питања која су нас мучила последњих дана, али тако су била установљена правила, за почетак је требало овако или паметније показати осећај за шалу, тако да ни она ни ја нисмо могли да одступимо од тога.

Кит се вртео округ са кишобраном, могли смо да разговарамо на миру.

– Зашто си кисео?

– Јел' се ти нешто љутиш?

– Тешко ти је, јел' да?

– Зашто?

– Имаш ли утисак да ти досађујем?

– Јел' можеш без тога?

Она рече да може и да не би требало да се свађамо, већ три дана се нисмо видели, рече да разуме да ми је тешко, да све разуме и да увек мисли на мене и да ми то можда помаже...

Лагала је и није лагала. Како се само лако у женском срцу могу наћи рука подруку искреност и лукавство, помислих. Вечни мир и глупа, одвратна унутрашња нервоза. Уосталом, њима је лакше, лепим женама, мислио сам, оне се не боје смрти и о њој никада не размишљају, оне се једино боје старости. Како су глупе, боје се старости.

Још сам размишљао и о томе, док је она изражавала своје саосећање, да не би требало поново да улазим у њен свет, нећу издржати, у глави ми је само нервоза, није ми сад до авантура и до романтике, жељан сам мира, а читавог дана сам имао мира само међу чудовиштима од шперплоче.

– Мили – рече ми „лепа тета“ – разумем да је то понижавајуће, али скупи храброст и позови га телефоном. Требало би да се све разјасни, и чак ако буде горе, ипак ће бити боље, уверавам те.

Она подиже руку и спусти длан те руке на мој образ. Помилова ме.

У том тренутку међу нама се створи Кит. Он повуче за рукав „лепу тету“.

– Еј, ево ти твој кишобран, не дирај мог татицу. То је мој татица, не твој.

Растадосмо се са „лепом тетом“ и кренусмо кући. Неколико тренутака нам је у ушима одзвањао њен помало извештачен смех, намерно добродушан, можда мало горак.

Успут стадосмо код улаза паркиралишта за аутобусе. Долазили су велики аутобуси и средњи и мали, мини аутобуси.

– Аутобус-тата, аутобус-мама, аутобус-син – рече Кит и поче да се смеје.

Дакле, вратили смо се кући. Док је Кит вечерао и причао мами о шетњи, ја сам се мувао по соби, бацао поглед ка телефону и толико се бринуо да сам хтео да свиснем.

Мрзим тај апарат. Просто сам запањен како жена може сатима са својим пријатељицама да прича преко телефона, како може да успоставља блискост са људима преко телефона. Можда се њена нежност према другарицама преноси на телефонску слушалицу и, у ствари, док прича са другарицама, њој је најважнија та слушалица?

Ја губим јако много времена због тога што не волим да разговарам преко телефона. Уместо да узмем слушалицу и кажем шта имам, ја путујем преко читавог града, губим време и новац. Можда је то зато што тежим реалном животу, јер кад чујеш глас у телефонској слушалици, имаш утисак да је све то измишљено, све је измишљено, ништа није право.

Можда и сад тако да урадим? Можда да га не зовем данас, него сутра да одем и да попричамо, да га гледам у лице, моћи ћу својом мимиком, једва приметном, да му покажем да нисам толико једноставан човек, да

му покажем да не може тек тако да ме понизи, да му покажем да нисам мачији кашаљ, него мушкарац, да је моја посета чин храбрости, и да ми је стало до њега као до лањског снега. Телефонски разговор му даје велику предност, за мене је такав разговор исто што и разговор са нечим натчовечанским.

Телефон зазвони. Уф, какав гадан звук! Узех слушалицу и зачух глас мога друга Стаса.

– Ја се љутим на тебе, ти се љутиш на мене, ја сам свиња, ти си свиња – мleo је Стас.

Кад се завршила увертира, упитах га зашто зове.

– Зовем због тога да ти кажем да не будеш будала и да одмах позовеш тог буцу. Знаш шта све од њега зависи. Видео сам данас Војновског, који се видео са Овјсаниковом, који је јуче разговарао са Садовниковом, сви они мисле да мораш то да урадиш. Сад ћу позвати Овсјаникова да он проба да се чује са Садовниковом, а Садовников ће позвати тебе. Јел' ти не познајеш Војновског?

Спустих слушалицу. Гадно шкљоцну кад сам је спуштао на лежиште. Током петнаест минута сам седео поред немог апарата и скоро физички осећао ту телефонску гунгулу коју су моји другови подигли; замишљао сам речи, глатке, као мишеве, које јуре по кабловима и клизе натраг.

Онда позва Садовников, који је рекао да ће се одмах чути са Овсјаниниковом, који ће му дати Стасов број, а Стас ће му помоћи да се повеже са Војновским.

– Јеси ли га нашао? – упита жена док је улазила у собу.

– Нико се не јавља – слагах.

– Јасно. Ти си један неодговоран човек.

И изађе. Био сам потпуно збуњен и сметен, када у собу уђе Кит са својим књигама.

– Тоља, ајде да читамо!

То су била дела Маршака, Јакова Акима, Јевгенија Рејна, Хенрика Сапгира и народне приче за децу. Почесмо од народних прича. Кит ми седе у крило и поче пажљиво да слуша, а кад би наилазили опасни моменти у причи, хватало би ме за уво.

Није прихватио Киплингову причу о слончету. Кад смо дошли до тренутка кад је крокодил ухватио слонче за сурлу, он викну, истрже ми књигу и баци је на под.

– Није истина! – поцрвене он од узбуђења. – То се није десило! То је гадна прича!

– Није гадна – рекох – то је добра прича. Има срећан крај.

– Не! Не! То је гадна прича! Читај ми ову!

И он извуче из гомиле „Вука и седам јарића“.

Боже, помислих, и овде има драме, страхан је тренутак када вук једе јариће и мада и ова прича има срећан крај, како да то читам Киту, том малом човеку који улепшава стварност?

За то време Кит је листао странице и гледао слике.

– Ево је мама-коза – рече – носи млеко. Ево су дечица-јарићи, играју се.

Пред нама се одвијала идила, Кит се томе радовао. Наивни мој Кит, он није познавао законе драме и мирно отвори следећу страницу на којој вук, доброно посут брашном, приноси бело јаренце ка својој страшној чељусти. Претро сам.

– А ово је тата-јарац – рече Кит показујући вука – игра се са дететом.

Најмирољубивије што се може, Кит је организовао козју породицу.

– Гресиш – обазриво рекох – то није тата-јарац, то је гадни сиви вук. Spreма се да прогута јаре, али све ће се добро завршити, вук ће бити кажњен. То је драматургија, драги мој дечаче.

– Не! – викну он и скоро заплака. – То није тако. То је тата-јарац! Он се игра! Ти Тоља ништа не разумеш!

– Да, погресио сам – брже-боље рекох. – Тако је. То је тата-јарац.

– Вања, идемо да спавамо – позва га мајка и он оде, носећи са собом у своје тихе снове породицу небеских медведа, породицу аутобуса и породицу јарића, кишобран „ лепе тете“, добра чудовишта из „Света фантазија“, мој качкет, који, разуме се, ноћу добија димензије авиона у коме ће он полетети на Северни пол, у царство добрих звери.

– Кад га је ставила да спава, жена се вратила и села у фотељу преко пута мене. Запалисмо цигарете. Обично су то били пријатни тренуци, пушили бисмо заједно при крају дана, али данас нису били пријатни тренуци, лоше смо пушили.

– Ко је тета о којој је Иван причао? – упита жена.

– Консултант за правна питања, из главне управе.

– Добро – рече она. – Шта мислиш сад да урадиш?

– Не знам.

– Добро – рече.

– Боже, само да што пре почне зима! – истрже ми се.

– Шта ће ти зима?

– Имам зимски одмор. Ићу ћу на скијање.

– Да, да – отровно додаде. – Ти си одличан скијаш.

– Престани.

– Не, стварно. Ти си првокласни скијаш. Сви то знају.

Она стисну уста да не би заплакала. Ја примакох телефон и у једном цугу окренух тај проклети број.

Док се у слушалици чуло како телефон звони са друге стране, замишљао сам како он спушта ноге са кауча и полако иде ка телефону, читајући успут неку од својих књига. Можда се чеше по леђима или мало ниже, можда мисли ко га то зове, вероватно неки јадник са својим идиотским молбама. Узима слушалицу.

Разговарао је са мном тихо и поверљиво.

– Чујте, рекоше ми да немате храбрости да ми се јавите. Одавно већ чекам да то учините. Боже, чему церемоније и стрепње? Очигледно да је у питању неки неспоразум. Кад смо се последњи пут видели, учинило ми се да ме нисте добро разумели. Спавајте мирно. Ја сам уз вас, читавом својом душом, сваким атомом, сваким нервом, срцем, јетром и слезином, својим достојанством и чашћу, верношћу, искреношћу и љубављу, свим што ми је свето, свим идеалима човечанства, идеалима свих генерација, земљином осом, сунчевим системом, мудрошћу мојих омиљених писаца и филозофа, историјом, географијом и ботаником, јарким сунцем, плавим морем, земљом чуда, кунем вам се да ћу бити ваш верни слуга, штитоноша и паж.

Био сам гола вода док сам спуштао слушалицу.

– Ето видиш – рече ми жена – како је све једноставно и лако. Требало је само да пристанеш, и... – осмехну ми се.

Устадох и одох у купатило да се умијем. Онда уђох у спаваћу собу да погледам Кита. Спавао је као мали јунак, раширених руку и ногу. И даље је личио на бебу буцмастих ногу. Лукаво се осмехивао у сну, очигледно у свом царству вршећи смешна и добра преправљања и дотеривања.

Кад га гледам, обузимају ме радост, светлост и доброта. Имам жељу да наздравим за срећан живот седам јарића.

1964.

ВАСИЛИЈ АКСЈОНОВ (Василий Павлович Аксёнов 1932–2009) – руски писац, од 1960. активно се бавио писањем, године 1980. емигрирао је у САД, где је предавао на универзитетима „Ц. Вашингтон“, „Ц. Мејсон“, Гаучер колеџу, а радио је и као новинар радио-станице „Глас Америке“. Последњих година живота боравио је у Француској. Осим прозе и драмских комада на руском језику, писао је сценарије за игране филмове и био коаутор авантуристичког романа „Џин Грин – недодирљиви“ (*Джин Грин — нейрикасаемый*), издао је и једну књигу на енглеском језику – „Жуманце“ (*Yolk of the Egg*), бавио се такође и превођењем са енглеског језика.

Дилан Томас

КОГА БИ ЖЕЛЕО ДА ЈЕ СА НАМА

Превео са енглеског Зоран Ж. Пауновић

Птице су певале у крошњама улице Кресенд, дечаци на бициклима звонили су звонцима и окретали педале низ благу низбрдицу да би звуком чегртаљки у точковима уплашили жене док су чаврљале на осунчаним степеницама испред прагова својих кућа, на тротоару су мале девојчице у својим најлепшим летњим хаљинама и са шареним тракама у коси гурале дечја колица са млађим сестрама и браћом у њима, на вртешкама на градском игралишту окретала су се деца из школе за балавце, била су срећна, осећала су мучнину у стомаку и викала: – Заврти нас! – и – Заврти нас! – и – Ооо! Падам!, јутро је било тако шарено и блиставо као да је нека међународна утакмица или јубилеј, када смо Рејмонд Прајс и ја, у фланелским панталонама и гологлави, са штаповима у рукама и ранцима на леђима, кренули пешице до Вормс Хеда. Грабили смо даље марширајући укорак преко трга стамбене четврти Аплендс, очешали смо се о младиће у парадним сакоима и белим панталонама са фалтама које као да су биле усечене ножем, и о девојке са хокејашким ногама с пешкирима око врата и целулоидним наочарима за сунце, ударали смо поштанске сандучиће штаповима и пробијали се путем кроз гомилу излетника који су на стајалишту чекали аутобусе који возе до Гаувера, прескачући корпе са храном не хајући да ли газимо по њима.

– Зашто ови аутобуски гуштери не могу да пешаче? – упитао је Реј.

– Зато што су рођени преуморни – одговорио сам.

Наставили смо великом брзином уз Скети Роуд. Ранци су нам по-скакивали на леђима. Кратко и оштро смо ударали сваку капију да бисмо људима у загушљивим кућама дали страховит благослов пешака. Попут дашка свежег ваздуха прошли смо поред човека у канцеларијском оделу са уздужним пругама који је стајао на углу улице с повоцем за пса у руци и звиждао. Отресали смо са себе звуке и мирисе града њихањем рамена и

опуштеним дугим корацима. На пола пута чули смо излетнице како нас дозивају: – Гиле и Риле! – јер је Реј био висок и мршав, а ја низак. Заставице из излетничких кола су залепршале крај нас. Реј је жестоко увлачио ваздух кроз своју булдог лулу, ходао је сувише брзо да би им махнуо, и није се чак ни насмешио. Питао сам се кога сам то пропустио међу женама које су нам махале из кола што су се котрљала узбрдо. Моју будућу љубав, са папирном капом на глави?! Можда је седела иза излетница, до самог мотора, али сада, далеко од познатих друмова и њишући се према обали мора, заборавио сам њено лице и њен глас, које сам стварао ноћу, и удисао сам сеоски ваздух.

– Овде је ваздух другачији. Удахни. Мирише на село – казао је Реј. – Помешано са мало мириса мора. Удахни дубоко, прочистиће ти плућа од никотина.

Пљунуо је у руку.

– Још увек је градски сива – рекао је.

Вратио је пљувачку у уста па смо наставили да ходамо високо подигнутих глава.

Сада је град већ био три миље иза нас. Све време пратио нас је низ међусобно спојених кућа, од којих је свака имала гаражу са лименим кровом и кућицу за пса у задњем делу дворишта, покошен травњак, понека и кокосов орах који виси на мотки, или кадицу за птице, или жбун у облику пауна. Ближећи се крају града и општинског земљишта, куће су се проредиле.

Реј је застао, уздахнуо и рекао:

– Сачекај тренутак, хоћу да напуним ову стару лулу.

Држао је шибицу и припалио лулу штитећи пламен длановима као да је олуја беснела око нас.

Врелих лица и ознојених обрва нацерили смо се један другом. Тај дан нас је већ зближио као да смо побегли из школе. Бежали смо, ходали поносно, пакосно и бахато даље од улица које су нас поседовале, право у непредвидиву природу. Помислио сам да је то против наше судбине, да тако грабимо обасјани сунцем без заслепљујућих излога продавница и без музике косилица за траву које надгласавају птице. Птичји измет пао је на ограду. Као да је пао граду у око. Негде је овца заблејала: – Беее! – и то је био Аплендс. Нисам знао шта могу да очекујем.

– Пар луталица на дивљем Велсу – рекао је Реј намигујући, а камион са цементом је прошао поред нас и наставио ка травнатим теренима за голф. Реј је исправио рамена и потапшао ме по ранцу.

– Хајде, идемо – рекао је. Корачали смо узбрдо брже него пре.

Група бициклиста зуставила се крај друма, пили су сок од маслачка и чичка из папирних чаша. Видео сам празне боце у грмљу. Сви младићи

носили су трегер мајице и шорце а девојке откопчане кошуље за крикет и дугачке, сиве мушке панталоне, са штисаљкама при дну ногавица.

– Мали, позади има једно слободно место – казала ми је девојка на тандему.

– То и не би био неки елегантан брак – рекао је Реј.

– Та ти је била добра – казао сам Реју док смо се удаљавали од њих, а младићи су почели да певају.

– Боже, што ово волим! – рекао је Реј. На првом узвишењу прашњавог друма кроз општинско добро којим се размножио врес, ставио је руку изнад очију да му сунце не би сметало, и гледао око себе избацујући дим попут димњака и показујући својим ирским штапом далеке шумарке и комадиће мора између њих.

– Тамо доле је Оксвич, али ти не можеш да га видиш. Оно тамо је фарма. Јел' видиш кров? Не! Тамо! Прати мој прст. Ово је прави живот – казао је.

Рапе уз рапе, ударајући штапом ниски бедем крај пута, марширали смо спуштајући се самом средином друма када је Реј угледао зеца како трчи. – Човек не би ни помислио да је ово у близини града. Ово је права дивљина.

Показивали смо прстима птице чија смо имена знали, а оним другим смо их измишљали. Видео сам галебове и вране, иако су вране могле да буду и гачци, а Реј је рекао да дроздови, ласте и шеве лете изнад нас док брзо ходамо и певушимо.

Застао је да убере неколико влати траве.

– Требало би да послужи као сламке – казао је и ставио их у уста до луле. – Боже, како је ово небо плаво. Замисли ти мене у Великој западној железници док је све ово ту. Зечеви, њиве и имања. Да ме неко сада види, не би ни помислио шта сам све пропатио. Могао бих да урадим било шта, могао бих да терам краве, да изорем њиву.

Његови отац, сестра и брат били су мртви, а мајка је по читав дан седела у инвалидским колицима јер је била обogaљена артритисом. Био је десет година старији од мене. Лице му је било изборано и кошчато, а уста скупљена и искривљена надолу. Горњу усну више није имао.

Сами на дугачком друму, док се општинско добро у јари простирало миљама на све стране, ходали смо испод поподневног сунца. Били смо све жеднији и поспанији, али нисмо успорили корак. Убрзо је она иста група бициклиста прошла крај нас, тројица младића, три девојке и једна девојка на тандему. Смејали су се и звонили.

– Како су наши путници на ножни погон?

– Видимо се и на повратку.

– И онда ћете се вући по путу.

– Да ли вам требају штаке? – викали су.

Онда су нестали. Прашина се опет слегла. Звонца су све тише звонила кроз шуму око друма испред нас. Пусто општинско добро простирало се шест и још нешто мало више миља иза нас без иједне људске душе на њему. Пушили смо као суманути испод дрвећа да бисмо задржали комарце подаље од себе и наслоњени на дебло, као на рубу некаквог места на које још није крочила људска нога, и као да годинама нисмо видели друге људе, разговарали смо као прави мушкарци.

– Сећаш се Коврцавог Перија?

Видео сам га пре само два дана у сали за снукер, али његово лице са рупицама на образима је, чак и када сам помислио на њега, бледело у бојама наше шетње, у пепељастој белини друма, у вресиштима на добрим, зеленој и плавој боји њива и испарчаног мора, а сећање на његов шашави глас изгубило се у поју птица и нелогичном померању лишћа, јер ветар није дувао.

– Питам се шта ли сада ради. Требало би да више излази из куће, он је баш право градско дете. А види ти само нас – Реј је махнуо лулом ка дрвећу и небу прекривеном лишћем. – Не бих ово мењао ни за улицу Хај. – Видео сам нас, једног дечака и једног младића, са лицима чудно изгорелим од сунца, бледе коже због скученог града, без даха и врелих табана, одмарају се у рано поподне на друму који пролази кроз познату шуму. Видео сам необичну срећу у Рејовим очима и непојмљиво пријатељство у својим, и како се Реј жали на свој живот сваки пут када би се задивио или показивао сеоске призоре или нешто у природи, и тада сам у себи имао више љубави него што сам икада могао да пожелим или пружим.

– Да, види ти само нас – рекао сам – како овде дангубимо. До Вормс Хеда има дванаест миља. Реје, зар не би волео да чујеш звук трамваја? Оно је шумски голуб. Види! Дечаци су сада на улицама са специјалним спортским издањима. Новине! Новине! Кладим се да Коврцави сада забија црвену. Хајде! Идемо!

– Поглед надесно! – рекао је Реј – То је 'тиицааа! Сећаш се тога?

Попели смо се уз друм и изашли из шуме, а онда је аутобус на спрат забрујао иза нас.

– То је аутобус за Росили – рекао сам.

Обојица смо подигли штапове да га зауставимо.

– Зашто си зауставио аутобус? – питао ме је Реј када смо већ седели на горњем спрату. – Ово је требало да буде празник када се пешачи.

– И ти си га зауставио.

Седели смо напред, као још двојица возача.

– Да ли би могао да припазиш на те рупе по путу? – питао сам.

– Како, кад ти кривудах – рекао је Реј.

Отворили смо ранце и поделили сендвиче, тврдо кувана јаја, месну паштету и наизменично пили из термоса.

– Кад се вратимо кући, немој никоме да кажеш да смо ишли аутобусом – казао сам. – Прави се да смо пешачили читавог дана. Ено га Оксвич! Као није далеко? Браде би нам израсле док бисмо стигли до њега.

Аутобус је прошао крај оних бициклиста који су милели уз брдо.

– Да вас мало повучемо? – викнуо сам, али ме нису чули. Девојка на тандему била је добрано иза осталих.

Седели смо са ручком у крилу, заборављајући да окрећемо волан и пуштајући шофера да у својој кабини испод нас вози где и како хоће по том вијугавом друму. Видели смо сиве капеле, анђеле нагрисене зубом времена, а у подножју брда – најдаље од мора, лепе, ружичасте кућице – ужасне, помислио сам, да се живи у њима, јер би ме трава и дрвеће заробили пре него било каква џунгла збијених и крцатих улица и димњака на крововима – и бензинске пумпе и пластове сена и једног човека на запрежном коњу који је мирно стајао у јарку окружен мувама.

– Ово је прави начин да се види земља.

На једном узаном успону аутобус је натерао двојицу пешака са ранцима на леђима да рашире руке и увуку стомаке и да се припију уз живу ограду.

– То смо могли да будемо нас двојица.

Окренули смо се и погледали ка тим људима у живој огради. Успен-трали су се на друм, наставили да пешаче споро као пужеви и постајали су све мањи.

На улазу у Росили притиснули смо кондуктерово звоно и зауставили аутобус. До села смо тих неколико стотина јарди ходали чилим корацима.

– Ово смо баш брзо обавили – рекао је Реј.

– Мислим да је то рекорд – одговорио сам.

Смејали смо се на стени изнад веома дугачке злаћане плаже, показивали смо прстом један другом огромни гребен Вормс Хеда као да је онај други слеп. Била је осека. Прешли смо преко стена које су се одроњавале и, коначно, стајали смо тријумфално на ветровитом рту. Трава је била чудовишно висока и густа па смо ходали по њој као да имамо федере у петама. Смејали смо се и скакали по трави плашећи овце које су попут коза скакале уз брдо и низ оронуте падине. Ветар је чак и тог најмирнијег дана дувао око Ворма. На крају грбавог и змијоликог тела превлаке галебови, више галебова него што сам икада пре видео, с криком су летели изнад својих тек умрлих и вековног измета. На самом рту мој тихи глас био је заробљен и претворен у неми крик, као да је ветар око мене створио некакву шкољку или пећину с плавим, неопипљивим

сводом и зидовима, високу и широку попут небеског свода око нас, а звук лепета крила галебова се претварао у грмљавину. Стајао сам раширених ногу са једном руком на боку, друга рука ми је била на челу да бих очи заштитио од сунца, баш као Рајли на некој слици. Замислио сам самога себе у епилептичном тренутку пре ружног сна када ноге постају дугачке и пуштају корење у ноћ, срце туче као чекић тако гласно да би могло да пробуди комшије, а дисање је ураган који бесни собом која се растеже попут теста. Уместо да се смањим на огромном гребену, стајао сам стамено између неба и мора. Осетио сам се огромним као зграда која дише, и на читавом свету само је Реј могао да парира мом дражесном мукању:

– Зашто не останемо да овде заувек живимо? Увек и заувек. Саградићемо кућу и живећемо као краљеви!

Речи су се помешале са крештањем птица које су их на крилима понеле до предгорја. Попут некакве куле, Реј је поскакивао по нестабилним крајевима разваљене стене и витлао око себе штапом који је могао да се претвори у змије или пламенове. Потонули смо ка тлу, у траву, гуменасту и лепљиву од измета галебова, у стене претрпане овцама, у комадиће костију и перје, шћућурени један уз другог на крајњем делу полуострва. Тако дуго смо мирно лежали да су се прљавосиви галебови умирили, а неки су слетели и сместили се близу нас.

Онда смо појели сву преосталу храну.

– Нигде није као овде – рекао сам. Скоро да сам опет био своје нормалне величине. Пет и по стопа и педесетак килограма, а глас ми више није летео ка небу које је појачавало звуке. – Као да смо напред мора. Као да Ворм плови, зар не? Реје, усмери га ка Ирској. Видећемо В.Б. Јејтса и моћи ћеш да пољубиш онај камен у Бларнију. Потући ћемо се у Белфасту.

Реј је стајао на ивици гребена. Изгледао је некако пометено. Није могао да се опусти, протегне и уљуљка на сунцу, окрене на бок и зуре надолу, низ понор, ка мору. Трудио се да остане усправан, као да седи на некаквој тврдој столици, и није знао шта да ради са рукама. Померао је свој кротки штап као да је гудало виолине и чекао да дан постане послушан, да Хед изнедри стазе а на рубовима провалије пуних ожиљака изникну оградe.

– Исувише је дивље за градско дете – казао сам.

– Ти си градско дете! Ко је зауставио аутобус?

– Зар ти није драго што смо га зауставили? Још увек бисмо пешачили, баш као Феликс. Само се правиш да ти се овде не свиђа. Играо си на ивици!

– Поскочио сам неколико пута.

– Знаш у чему је проблем, не допада ти се овај намештај. Нема довољно софа и фотеља – рекао сам му.

– Мислиш да си ти неки сеоски дечак, а не разликујеш краву од коња.

Почели смо да се препиремо и врло брзо се Реј осетио као код куће заборавивши досадну природу. Да је изненада пао снег, он то не би ни приметио. Повукао се у себе а стена је за њега постала мрачна као кућа са спуштеним жалузинама. Два обриса висока до неба која су малочас играла и викала на птице, два мала градска гунђала пузила су сада надоле да се сакрију у шупљини у стени.

Знао сам шта ће се десити по томе како је Реј оборио главу и подигао рамена па је изгледао као некакав човек без врата, и по томе како је удисао ваздух увлачећи га између зуба. Зурио је у своје прашњаве беле ципеле и знао сам у шта их је његова машта претворила. То су сада била стопала мртвог човека у кревету и он ће почети да прича о свом брату. Понекада, када смо наслоњени на ограду гледали фудбал, ухватио бих га како зури у сопствену, мршаву руку. Истањивао би је све више и више, уклањајући месо са ње, све док не би угледао Харијеву руку испред себе, са костима које се виде кроз танану кожу. Када би избрисао свет око себе, када бих га оставио самог, када би се његова рука спустила са чврсте, стварне ограде, када би испустила врелу куглу луле, он би се вратио у сабласне спаваће собе носећи чаршаве и лаворе послушнујући да ли ће неко зазвонити.

– Никада нисам видео оволико галебова – рекао сам. – А ти? Много их је. Пробај да их избројиш. Два се боре тамо горе, види, кљуцају се као две кокошке у ваздуху. Хоћеш да се кладимо да ће онај велики победити? Матори, прљави кљун! Не бих волео да сам ручао исто што и он, комадић овце и мртвог галеба. Опсовао сам у себи што сам изговорио мртвог. – Јел' тако да је од јутрос баш било весело у граду? – казао сам.

Реј је зурио у своју руку. Више ништа није могло да га заустави. – Јел' тако да је од јутрос баш било весело у граду? Сви су се осмехивали у својим летњим оделима. Деца су се играла и сви су били срећни, само им је још оркестар фалио. Држао сам оца за кревет кад је имао нападе. Брату сам два пута дневно морао да мењам постељину, крв је била на све стране. Гледао сам га како постаје све тањи и тањи, на крају сам могао да га подигнем једном руком. А његова жена га није обилазила да јој не би кашљао у лице. Мајка није могла да се креће па сам морао и да кувам, да кувам, да их негујем, да им мењам постељину и да смирујем и држим оца кад би полудео. То ми је загорчало поглед на свет – рекао је.

– Али уживао си у шетњи, уживао си и на општинском добру. Реј, дан је прелеп. Жао ми је због твог брата. Хајде да истражимо. Хајде да се спустимо до мора. Можда ћемо пронаћи некакву пећину са праисторијским цртежима, написаћемо чланак о њој и згрнућемо богатство. Хајде да сиђемо доле.

– Мој брат је звонио звонцетом да би ме дозвоа, могао је само да шапуће. Говорио ми је:

– Реју, погледај моје ноге. Да ли су данас тање?

– Сунце залази. Хајде да сиђемо.

– Отац је мислио да покушавам да га убијем кад сам га држао на кревету. Држао сам га и кад је умирао, а он је роптао. Мајка је била у кухињи у колицима али је знала да он умире и почела је да вришти дозивајући моју сестру. Бренда је била у санаторијуму у Крејгиносу. Хари је звонио звонцетом из своје собе кад је мајка почела да вришти, али нисам могао да одем до њега, отац је лежао мртав на кревету.

– Ја ћу сићи до мора – рекао сам. – Јел' долазиш?

Повратио се у стварност и лагано ме је пратио преко врха гребена и низ стрму падину. Галегови су се подигли попут олује. Хватао сам се за суве, трновите жбунове, али њихово корење није издржало, земља под мојим стопалима се дробила, пукотине за које сам се хватао прстима круниле су се чим бих их додирнуо. Сјурио сам се до црне, равне стене чија је глава, попут малог Ворма, закривљено штрчала из мора које је било само неколико опасних стопа испод мене. Вода која је летела кроз ваздух кроз ме је поквасила. Пиљио сам нагоре да бих видео где је Реј. Засуо ме је пљусак камења. Атерирао је поред мене.

– Мислио сам да сам готов – казао је када је престао да се тресе – јер ми је цео живот пролетео испред очију.

– Баш цео?

– Па... скоро. Видео сам лице мог брата, тако јасно као што сада видим твоје.

Посматрали смо залазак сунца.

– Као поморанца.

– Као парадајз.

– Као кугла за златну рибицу.

Наставили смо да описујемо сунце реченицама сваком лепшом од оне претходне. Море је ударало о стену квасећи нам ногавице и штипајући образе. Изуо сам ципеле, држао сам се за Рејову руку и спустио на стомаку низ стену да бих брчноу ноге у мору. Онда се и Реј спустио, а ја сам га чврсто држао за руку док је ногама ударао по води.

– Врати се – рекао сам му вукући га за руку.

– Не, нећу, ово је предивно. Пустите ме да их још мало држим у мору. Топло је као у кади – казао је. Млатарао је ногама, гроктао и силовито ударао стену другом руком, претварајући се да се дави. – Немој да ме спасеш! – викнуо је. – Давим се! Давим се!

Повукао сам га. Једна ципела му је склизнула са ноге док се коприцао и пала је низ стену. Извукли смо је. Била је пуна воде.

– Нема везе, вредело је. Нисам пљускао по води од шесте године. Не могу да ти опишем колико сам уживао.

Заборавио је на оца и брата, али сам знао да ће његова радост због дивљег и топлог мора нестати када се врати у кућу препуну бола и када угледа брата који постаје све тањи. Много пута сам чуо да је Хари мртав а њиховог лудог оца сам познавао колико и Реја. Знао сам за сваки кашаљ и сваки плач, сваки роптај за ваздухом.

– Од сада ћу брчкати ноге сваког дана – рекао је Реј. – Ићи ћу свако вече до плаже и брчкаћу ноге. Прскаћу наоколо и квасићу се све до колена. Баш ме брига ако се људи буду смејали.

Седео је мирно један трен, размишљајући озбиљно о томе. – Кад се ујутру пробудим немам шта да очекујем, осим недељом, или кад се попнем до твоје куће по Лексикон. Исто тако бих могао и да будем мртав. Сада ћу моћи да се пробудим и да помислим: „Вечерас ћу отићи до мора да поквасим ноге.“ Заврнуо је мокре ногавице и склизнуо низ стену. – Не испуштај ме.

Док је плускао ногама по води, рекао сам:

– Ово је стена на крају света. Потпуно смо сами. Реју, све ово је само наше. Можемо да доведемо све оне који су нам драги а оне остале да оставимо тамо где већ јесу. Кога би желео да доведемо?

Био је превише заокупљен да би ми одговорио, прскао је водом на све стране, дахћући и дишући као да му је глава испод воде. Правио је кружне покрете у води или је ножним прстима лењо скидао пену са њене површине.

– Кога би желео да је са нама овде на стени?

Испружио се попут мртвог човека, непомицне ноге су му биле у мору, уста на рубу барице на стени, и руком се чврсто држао за моју ногу.

– Желео бих да је Џорџ Греј са нама – рекао сам. – Он је из Лондона, али је дошао да живи у улици Норсфок. Ти га не познајеш. Он је најчуднији човек кога сам икада упознао, чуднији је и од Оскара Томаса, а мислио сам да нико не може да буде чуднији од њега. Џорџ Греј носи наочаре, али без стакла, само оквир. Не би то ни приметио док му се сасвим не приближиш. Он ради свакакве ствари. Доктор је за мачке и сваког јутра одлази негде у Скети да помогне некој жени да се обуче. Он каже да је то стара удовица и да не може сама да се обуче. Не знам одакле је познаје. У граду је тек месец дана. И дипломирао је. А тек какве ствари има по џеповима! Пинцете, и маказе за мачке и пуно дневника. Прочитао ми је понешто из тих дневника, о пословима које је радио у Лондону, спавао је са једном полицајком и она му је плаћала за то. Ишла је у кревет у униформи. Никада нисам срео тако чудног човека. Желео бих да је он сада овде. Реје, кога би ти желео да је са нама?

Реј је почео да мрда стопалима, бацакајући их уназад, истежући ноге и плускајући њима снажно по води, комешајући је.

– Желео бих да је и Гвилим овде – рекао сам. – Причао сам ти о њему. Могао би да одржи проповед мору. Ово је баш право место за то, нигде није овако пусто као овде. Ах, вољено сунце! Ах, страшно море! Смилуј се морнарима, смилуј се грешницима, смилуј се Рејмонду Прајсу и мени! Ах, спушта се вече попут облака! Амен. Амен. Реје, кога би желео да је са нама?

– Желео бих да је мој брат с нама – рекао је Реј. Попео се на равни део стене и обрисао ноге. – Желео бих да је Хари овде. Желео бих да је Хари сада овде, овог тренутка, на овој стени.

Сунце се спустило на само дно неба, а засенчено море га је преполовило. Подигла се студен распршивши се са мора и могао сам да јој створим тело са леденим паровима, са репом са ког се сливају капљице воде, и са таласастим лицем преко ког пливају рибе. Ледени ветар дувао је угловима Хеда и пробијао наше летње кошуље. Наша стена је већ била прекривена пријатељима, живим и мртвим, који су се утркивали с тамом. Нисмо разговарали док смо се пењали. – Ако проговоримо обојица бисмо рекли: Прекасно, сада је прекасно – помислио сам. Трчали смо преко траве која је била попут одскочне даске и преко изгребених камених шиљака, трчали смо кроз шупљину у стени у којој је Реј говорио о крви, трчали смо уз шумеће грбе брда и преко храпаве заравни. Застали смо на почетку Хеда и погледали надоле, иако смо обојица и без гледања могли да кажемо:

– Плима је.

Била је плима. Клизаво камење по ком смо ходали кроз море је нестало. На копну, у сумраку, неколико малих силуета нам је махало. Седам јасних прилика, скакале су и дозивале нас. Помислио сам да су то они бициклисти.

ДИЛАН ТОМАС (Dylan Thomas, 1914–1953) сматра се једним од најбољих велшких, односно енглеских песника двадесетог века. Конзервативну и успавану британску читалачку јавност разбудио је, по доласку из родног Свонсија у Лондон, својим боемским животом, али и својом првом збирком песама – *18 њесама*, 1934 (*18 Poems*). Потом су уследиле: *25 њесама*, 1936 (*25 Poems*), збирка песама и приповедака *Маја љубави*, 1939 (*The Map of Love*), збирка приповедака *Портрети уметника као младог њса*, 1940 (*Portrait of the Artist as a Young Dog*), збирка песама *Смрти и уласци*, 1946 (*Deaths and Entrances*); *Двадесет и шест њесама*, 1950 (*Twenty-six Poems*); *Сабране њесме*, 1952 (*Collected Poems*); нереализовани филмски сценарио *Доктор и ђаволи*, 1953 (*The Doctor and the Devils*); радио-драма *Под млечном шумом*, 1954 (*Under a Milk Wood*); збирка текстова издатих под заједничким насловом *Сасвим рано једног јутра*, 1954 (*Quite Early One Morning*). Постхумно су објављене Томасове збирке приповедака: *Авантуре њог њлочником и групе њрице*, 1955 (*Adventures in the Skin Trade and Other Stories*) и *Пољег на море*, 1955 (*A Prospect of the Sea*), као и збирка писама *Писма Вернону Војкинсу*, 1957 (*Letters to Vernon Watkins*).

Приповетка *Кога би желео да је са нама* узета је из збирке *Портрети уметника као младог њса*.

Зоран Ж. Пауновић

Нацуме Сосеки

ЈА САМ МАЧКА

Превео с јапанског Иван Рацић

Ја сам мачка. Још увек немам име.

Нити знам где сам се родила. Само се сећам како сам тужно мјаукала на неком мрачном влажном месту када сам први пут угледала људско биће. То људско биће, како сам сазнала касније, припадало је најопаснијој врсти људског рода – био је то шосеи, један од оних студената који за храну и кров над главом обављају ситне кућне послове код неког газде. Како чујем, ова врста људи нас повремено лови, кува и једе. Међутим, како тада то нисам знала, нисам се ни претерано уплашила. Једноставно сам осетила како се моје тело винуло увис када ме је лагано подигао својим рукама. Када сам се навикла на тај нови положај, погледала сам га у очи. То мора да је био први пут да сам угледала људско биће. И сада памтим колико је то чудесан утисак оставило на мене. Као прво, лице, које би требало да буде украшено крзном, било је голо попут бакрача. До тада сам срела многа створења, али никад са таквим деформитетом. На средини лица је било чудно испупчење са две рупе из којих је повремено избијао дим у малим облацима. Испрва сам била јако забринута због тих облачића дима, јер су ме терали на повраћање, и тек недавно сам открила да је то испарење сагорелог дувана који људи воле да удишу.

Неко време удобно сам седела на длану тог бића, али ситуација је почела да се мења вртоглавом брзином. Нисам схватила да ли се то шосеи покренуо или сам само ја нагло променила положај; у сваком случају, све је почело да се врти. И када сам помислила да ће ми од вртоглавице позлити, чула сам туп ударац и видела милион звезда. Толико се сећам, и ма колико покушавала, више ничег после тога не могу да се сетим.

Када сам дошла к себи, шосеи више није био ту. Моје бројне браће и сестара више није било. Чак је и моја драга мајка нестала. Поред тога, нашла сам се на месту ни налик оном мрачном и влажном кутку у ком сам живела. Штавише, било је тако светло да нисам могла да отворим

очи. Наравно да сам знала да нешто није у реду, почела сам да пузим, али се то показало као јако болан подухват. Била сам насилно извучена из најмекше сламе и бачена у оштру бамбусову траву.

Тешком муком сам пузећи успела да изађем из бусена бамбусове траве, само да бих открила да се испред мене простире широко језерце. Села сам на обалу тик уз воду, питајући се шта да радим. Ништа паметно ми није падало на памет. После неког времена досетила сам се да бих могла да плачем, како би се студент можда вратио по мене. Покушала сам са пар тужних мјаука, али нико се није појавио. Ускоро је хладан поветарац задувао преко мирне површине језерцета и почело је да се смркава. Била сам јако гладна. Хтела сам још да мјаучем, али била сам слаба. Ништа нисам могла да урадим. Међутим, како сам чврсто одлучила да једноставно морам пронаћи храну, окренула сам се лагано налево и кренула око језерцета. Било је веома болно. Али истрпела сам то и пузила све док коначно нисам осетила мирис људи. Провукла сам се кроз рупу у старој огради од бамбусовог прућа и ушла у двориште, очекујући да тамо пронађем нешто. То је била чиста срећа; да није било те рупе у огради, ја бих једноставно угинула од глади покрај пута. И сада знам колико је то истина. И дан-данас тај ми пролаз у огради служи као пречица до комшијске мачке.

Иако сам успела да се ушуњам на нечије имање, нисам имала појма шта да радим следеће. Ноћ се брзо спустила. Била сам гладна, било ми је хладно, а и киша је почела да пада. Нисам могла дозволити себи да изгубим и часак. Није ми било друге; морала сам некако да се довучем до места које је било светлије, а тиме и топлије. Тада то нисам знала, али ја сам у суштини већ била унутар куће, где сам имала прилику да посматрам и друге јединке људске врсте. Прво биће које сам угледала била је Осан. Била је служавка – врста која је још опаснија од шосеи студената, и чим ме је угледала, зграбила ме је за врат и избацила ван. Прихвативши да је све ово узалудно, легла сам мирно, затворила очи и одлучила да срећу потражим на небу. Међутим, глад и хладноћа ми нису дали мира. Искористила сам моменат служавкине непажње и још једном сам се ушуњала у кухињу. Авај, била сам примећена, и Осан ме је опет избацила напоље. Покушала сам поново да се ушуњам и опет сам наглавачке летела напоље. Сећам се да се то поновило неколико пута. Још од тада сам јако замрзела ту Осан особу. У међувремену сам напokon успела да се ослободим осећаја неправде, јер сам поравнала рачуне крађом скуше за вечеру. Како сам очекивала да будем последњи пут избачена напоље, појавио се господар куће, који се пожалио на буку и захтевао објашњење. Служавка ме је подигла, окренула лицем ка господару и рекла, „Колико год пута да је избацим напоље, ова мала мачка луталица се ушуња у ку-

хињу". Господар је кратко проучавао моје лице, прстима уврћући крзно које му је расло испод носа. Најзад рече, „У том случају, нек остане“, окрену се и изађе напоље. Господар је, изгледа, био човек који не говори много. Слушкиња ме је невољно спустила на под, и тако сам одлучила да ова кућа постане мој дом.

Господар ретко када дође да ме види. Изгледа да је он учитељ у школи. Како дође кући с посла, затвори се у радну собу и не излази често из ње. Остали укућани мисле да је он јако вредан и да напорно ради. Он се сам прави да напорно дела. Међутим, мислим да он заправо ради мање од свих. Понекад се на врховима прстију ушуњам у његову радну собу и нађем га како дрема. С времена на време га затекнем како балави по некој књизи коју је започео да чита. Има слаб желудац и бледу кожу која је одавно изгубила еластичност и виталност. Упркос томе, велики је гурман. Кад се најдере, попије пробиотик за стомак, па отвори неку књигу. Чим прочита пар страница, приспава му се. Тада почне да балави по књизи. Тај ритуал посматрам свако вече. С времена на време и ја, обична мачка, могу саставити две мисли. „Учитељи имају лак живот. Ако се родиш као човек, најбоље је да постанеш учитељ. Јер ако је могуће оволико спавати а опет се бавити тим послом, то би онда могла радити и обична мачка!“ Међутим, како господар каже, нема ничег тежег од учитељског позива, и сваки пут кад му пријатељи дођу у госте, он гунђа о томе како му је тежак живот.

У почетку, кад сам дошла у ту кућу, нико од укућана ме није волео изузев господара. Где год да се појавим нисам била добродошла, и нико није хтео да се бави мноме. Чињеница да ми нико, до данашњег дана, није наденуо неко име, јасно говори о томе шта сви они мисле о мени. Помирена са судбином, покушавала сам да што више времена проведем с господаром, човеком који ме је примио у кућу. Ујутру, док чита новине, ја му скочим у крило и шћућурим се. Кад год дрема по подне, попнем му се на леђа. Не радим то зато што га волим, већ зато што немам другог избора; нико други ме не жели у близини. Даље, у светлу ових експеримената, закључила сам да је ујутру ипак најбоље дремати на дрвеном бурету где се чува кувани пиринач, који остаје топао цело јутро, увече је најбоље спавати на плетеном грејачу за стопала, а кад је напољу време лепо, најугодније је на веранди. Оно што ми највише одговара јесте да се ушуњам у дечју собу и увучем се у кревет између деце. Господар има двоје деце, једно од пет а друго од три године; они деле кревет у истој соби. Увек могу да пронађем мало простора и да се тихо и неприметно углавим између њих. Али ако се деси да немам среће, па се једно од њих пробуди, онда сам у великом проблему. Јер деца имају јако незгодну нарав, поготово млађе. Почну одмах да плачу, небитно које је доба, чак

и усред ноћи, и запомажу, „Ево је мачка!“ Тада се, по обичају, „нервозни желудац“ у суседној соби пробуди и улети код нас. Баш пре неки дан ме је господар издеветао по туру дрвеним лењиром.

Што дуже живим с људским бићима, што их више посматрам, све јасније увиђам колико су себични. Поготово та деца. Сматрам да су та бића с којима делим кревет неизрециво ужасна. Кад им се прохте, они ме некад обесе наопако, некад ми ставе папирну кесу на главу, некад се добацују са мном или ме баце у кухињски радни део. Даље, ако се понекад догоди да направим и најмању незгоду у кући, цела породица се скупи да ме јури. Баш пре неки дан, док сам гледала своја посла и оштрила канце на подној подлози од сламе, газдарица куће се наједном без разлога толико наљутила да више неће ни да ме пусти у ту собу. А најчудније је то што уопште не реагује када оштрим канце на дрвеном поду у кухињи. Госпођица Бела, која живи преко пута и којој се јако дивим, не пропушта прилику да ми каже, кад год се сретнемо, да ниједно живо биће није тако бездушно као човек. Пре неколико дана родила је четири дивна мачета. Али три дана касније, шосеи који служи у њиховом дому их је узео и бацио у језерце иза куће. Препричавајући ми у потпуности овај догађај кроз сузе, госпођица Бела ме је уверавала да је једини начин да доживимо родитељску љубав и уживамо у прекрасном породичном животу да ми мачке уђемо у отворени рат са целокупним људским родом. Немамо другог избора него да их истребимо до последњег. Ја мислим да је то заиста рационалан предлог. А мачак Тробојац из комшилука је јако огорчен због чињенице да људи уопште не разумеју право власништва. Општепознато правило међу нашом врстом је да онај који први нађе нешто, било да је то глава суве сардине или изнутрице сивог ципла, има право да поједе то што је нашао. Ако неко прекрши ово правило, оштећена мачка има право да прибегне насиљу. Међутим, људска врста не разуме ово правило власништва. Кад год пронађемо нешто лепо за јело, они се сруче на нас и отму нам то. Ослањајући се на своју сирову снагу, они нас лако опљачкају и одузму нам оно што је по закону наше. Госпођица Бела живи у кући војника, а власник тробојног мачка је адвокат. Пошто ја живим у кући једног учитеља, ја овакве ствари схватам мало мање озбиљно. Живот није тако лош ако се сналазиш и гураш дан за даном. Сигурно ни људском роду неће цветати заувек. Мислим да је најбоље стрпљиво чекати да наступи време владавине мачака.

Када већ говоримо о себичности, сетих се како се мој господар једном осрамотио. Испричаћу вам. Прво, морате разумети да је мој господар један медиокритет, он је у свему крајње просечан, али то га не омета у намери да све испроба. Увек пише хаику поезију коју шаље у „Кукавицу“; пише и разне друге врсте поезије које шаље у „Јутарњу звезду“; окушао

се у енглеској прози, зачињеној грозним граматичким грешкама; развио је страст према стреличарству; похађа часове Но¹ драме; понекад се пропусти стварању ужасних звукова својом виолином. Међутим, са жаљењем морам рећи да га ниједна од ових активности није довела до неког значајног успеха. Па ипак, иако је хронично депресиван, он постане веома узбуђен како се дохвати неког новог пројекта. Једном је сам себи наденуо надимак „маестро купатила“, иако је певушио у клозету, мада та разлика њега много не интересује, и често се тамо може чути како пева „Ја сам Таира-но-Мунемори“². Ми увек кажемо, „Ено га Мунемори“, и церекaмо се његовим будалаштинама. Једног дана, отприлике четири недеље након што сам се доселила овамо, мој господар је улетео у кућу носећи велики пакет под мишком. Питала сам се шта је то донео. Испоставило се да је купио водене боје, четкице и мало специјалног „ватмен“ папира. Чинило ми се да ће хаику поезија и чантрање средњовековних песама бити напуштено науштрб сликања акварела. И заиста, тако се и догодило, јер од следећег дана он није ништа друго радио осим што је сликао у радној соби. Чак је престао и са подневним дремкама. Међутим, нико није могао да погоди шта је он то насликао. Вероватно ни он сам није имао неко високо мишљење о својим радовима; једног дана му је дошао у госте пријатељ, који је уско специјализован у тим естетским стварима, те сам чула следећи разговор.

„Да ли знаш колико је то тешко? Када видиш неког другог да слика, делује врло једноставно; све док сам не узмеш четкицу у руке, не схваташ колико је то заправо тешко“, рече мој честити господар, и био је у праву.

Његов пријатељ, погледавши мог господара преко наочара са златним рамом, рече, „У почетку нико није вешт сликар. Осим тога, нико не може да слика затворен у собу ослањајући се само на машту. Чувени италијански сликар Андреа дел Сарто је приметио да код сликања природе увек је прикажеш онакву каква је. На небу су звезде. На земљи светлуцава роса. Птице лете. Животиње трче. У језерцету је златна рибица. На старом дрвету стоје врानе. Природа је једна велика слика уживо. Ако желимо да насликамо нешто из природе, треба да започнемо простим скицама“.

„Ох, Андреа дел Сарто је то изјавио? То нисам знао. Кад мало боље размислим, то је сасвим тачно.“ Господар је био веома импресиониран. Приметила сам подругљив осмех иза наочара са златним рамом.

Следећег дана док сам, као и обично, фино дремала на веранди, господар је изашао из своје радне собе, што обично није радио, и почео нечим

¹ Но драма је врста јапанске лирске драме, настала крајем XII века. Заснована је на будистичкој религији, јапанској митологији, животним искуствима и богатој историји Јапана. (Прим. прев.)

² Песма о јунаку Таира но Мунемори, великом војсковођи Таира клана у Генпеи рату (1180–1185). (Прим. прев.)

да се бави иза мене. У том тренутку сам се баш пробудила, и отворила очи тек толико да могу да видим шта се догађа; нажалост, видела сам само њега који покушава да буде Андреа дел Сарто. И данас кад се тога сетим, не могу а да се не насмејем. Као резултат шале његовог пријатеља, он је почео да скицира никог другог до мене. Лепо сам се наспавала. А толико ми се зевало. Међутим, видевши њега да са толико пажње и труда скицира, нисам имала срца да се померим; издржала сам резигнирано. Како је нацртао контуре мог тела, почео је да боји лице. Морам прво нешто да вам признам. С обзиром на то да су мачке права уметничка дела, ја сам далеко од тога да будем колекционарски примерак. Сигурно да не мислим да је моја фигура, моје крзно и све остало боље него код осталих мачака. Али ма колико ружна била, између мене и тог изопаченог чуда које је стварао мој господар није било ама баш никакве сличности. Као прво, потпуно је промашио боју. Моје крзно, налик на оно код персијских мачака, жућкасто је и прошарано тамним нијансама смеђе, сиве и црне, попут валова. То је чињеница коју свако види. Па опет, боје које је мој господар користио нису биле ни жута ни црна, нити сива, нити смеђа, нити било која комбинација боја које се могу наћи на мени. Све што могу рећи јесте да је то била нека неодређена боја. Даље, што је било још чудније, моје лице није имало очи. Рецимо да бих могла да прихватим чињеницу да је то била скица мачке која спава, али како нисам успела да видим ни наговештај очију на месту где би оне морале бити – није било најјасније да ли је то слика мачке која спава или неке слепе мачке без очију. Размишљала сам, овако нешто нико не би могао да уради, поготово не Андреа дел Сарто. Међутим, нисам могла а да се не дивим господаревој одлучности. Да сам се ја питала, учинила бих много више, али зов природе је био јак. Мишићи у мом телу су утрнули. Више нисам могла да издржим ни секунду, те сам одлучила да се покренем; испружила сам предње шапе испред себе, истегла врат и зевнула, широм разјапивши вилицу. Кад сам се већ померила, није било смисла да позирам. Скица коју је господар нацртао је ионако била упропашћена, па сам могла да се одшетам иза куће и обавим своја посла. Устала сам и лењо кренула. Одједном, мој господар урликну: „Будало“, гласом пуним мешавине беса и разочарања. Он је имао обичај да каже „будало“ кад год би неког хтео да опсује. Помислим понекад да он и не зна ниједну другу псовку. Али сам мислила да је прилично дрско од њега да ме тако неоправдано назове „будалом“. Најзад, била сам веома стрпљива све до тог тренутка. Наравно, да је имао обичај да покаже и мало нежности и захвалности кад му скочим на леђа, вероватно бих му и опростила овакве испаде; али стварно није у реду да ме неко ко никад није показао ни трунку захвалности зове „будалом“ само зато што морам да идем да пишким. Главна је и доказана чињеница да су људи надувени

од екстремног самозадовољства због своје бруталне снаге. Уколико нека већа и јача животиња не дође на Земљу да их доведе у ред, не зна се докле ће их довести то што тако узимају ствари здраво за готово.

Неко би могао да поднесе овај степен себичности, али једном сам чула такав извештај о недостојности људи, неколико пута ружнији и за сваку осуду.

Иза куће у којој живим налази се мала башта са садницама чаја, можда величине десет са десет. Иако није велика, веома је фина и осунчана. Имам обичај да одем тамо кад год ми је потребно мало мира и слободе; на пример, кад деца праве толику буку да не могу да дремам, или кад ми је досадно, јер не могу да правим несташлуке. Једног лепог, топлог михољског дана, отприлике око два сата по подне, пробудила сам се из дремке после ручка и одшетала до те чајне баштице да мало протегнем ноге. Њушећи корене чајних жбунова један за другим, дошла сам до западног краја оградe од чемпреса, где сам уочила огромног мачка који је чврсто спавао на готово увелој грани хризантеме, која се од тежине савила скоро до земље. Није приметио мој долазак. Можда и јесте, али није обраћао пажњу на то. Било како било, ту је лежао, опружен читавом својом дужином, и гласно хркао. Била сам задивљена тиме колику је петљу имао тај уљез, који је ушао на туђ посед, да тако мирно спава у непознатој башти. Био је потпуно црн. Сунчеви зраци у ово рано поподне су га обасјавали, и чинило се као да невидљиви пламен трепери из његовог сјајног крзна. Имао је величанствен стас, могао је бити сам цар у царству мачака. Био је двоструко крупнији од мене. Испуњена дивљењем и чуђењем, потпуно сам се збунила. Стајала сам непомично и посматрала га. Тихи лахор михољског лета је лагано померао гране фирмијана, који се назирао изнад оградe од чемпреса; неколико листова нежно паде на импровизовани лежај од суве хризантеме. Цар мачака полако отвори очи. Сећам се тог тренутка и дан-данас. Очи су му сијале лепше од ћилибара, који људи тако цене. Лежао је непомично. Фокусирао је оштри поглед својих светлих очију право у моје мало чело и упитао: „Ко си ти, дођавола?”

Помислила сам да је та фраза недостојна једног цара, али глас му је био тако дубок и пун снаге да би надјачао и булдога. Стајала сам глупаво изненађена. Помисливши да бих могла да упаднем у невољу јер се нисам представила, одговорила сам глумећи одлучност: „Ја сам, господине, мачка. Још немам име.” Срце ми је лупало много брже него обично.

Уз огроман презир, Цар рече: „Ти... мачка? Нек сам проклет. Него, шта ти радиш овде?” Помислила сам како је овај мачак прост.

„Живим овде, у кући угледног учитеља.”

„И помислио сам тако нешто. Јако си жгољава.” Као прави Цар, говорио је оштро.

Судећи по начину на који је говорио, није могао бити мачак из угледног друштва. С друге стране, чинило се да је био добро ухрањен, скоро па гојазан, а крзно му је било глатко и сјајно. Морала сам да га питам: „А ко си сад па ти?“

„Ја? Ја сам Рикша Црни.“ Представио се с дозом поноса, јер Рикша Црни је био познат у комшилуку као незгодан тип. Како се и могло очекивати за некога ко живи у гаражи за рикше, био је жилав али необразован. Зато се ретко ко дружио с њим, јер је неписано правило било да се држимо подаље од њега. Сходно томе, када сам чула његово име, осетила сам се нелагодно, али у исто време и надмено. Да бих утврдила колико је неписмен, започела сам разговор питањем: „Шта мислиш, ко је супериорнији, власник рикше или учитељ?“

„Власник рикше, нарафски. Јачи је. Само погледај свог господара, сама кост и кожа.“

„А ти, будући да си мачак власника рикше, изгледаш снажно. Могу да приметим да се добро једе у вашој установи.“

„Што се мене тиче, фино се накркам где год да нас господар одвезе. А ти, уместо што се шуњаш по овој плантажици чаја, зашто не пођеш са мном? За мање од месец дана би се угојила, нико те не би препознао!“

„Морам признати да сам пожелела да вас питам да вам се придружим, али ми се чини да је кућа угледног учитеља нешто пространија од гаражице коју има твој господар.“

„Глупсоне. Кућа, ма колико велика била, неће напунити стомак!“, зајапурио се. Трзао је ушима оштрим попут сечених стабљика чврстог бамбуса. Окренуо се и отишао је љутито.

Тако сам се упознала са Рикшом Црним, и од тога дана, често сам наилазила на њега.

Он је велики хвалисавац и, кад год се сретнемо, пун је прича које преувеличава, што се може и очекивати од мачка једног возача рикше; жалосни инцидент који сам раније поменула заправо је прича коју ми је он испричао.

Једног дана, Црни и ја смо се, као и обично, сунчали у башти чаја. Разговарали смо о разним темама док се он, наравно, хвалисао навелико све док ме није упитао: „Колико си мишева уловила до сада?“

Док се ја дичим својим знањем и образовањем, које је много шире и дубље од оног које поседује мачак Црни, морам признати да ми снага и храброст нису ни принети његовој. Његово директно питање ме је затекло. Међутим, чињенице су чињенице и свако се мора суочити са истином. Тако сам одговорила: „Иако стално размишљам да уловим неког, до сада нисам имала прилике.“

Црни се слатко насмејао, дуги и оштри брци око њушке су му се тресли. Као и сваком разметљивцу, фалила му је нека даска у глави, али докле год пажљиво слушаш његове приче и успут предеш, претварајући се да си импресиониран њиме, лако можеш изаћи с њим на крај. Врло брзо сам ово научила и било ми је лако да се носим с њим. Имајући то у виду, знала сам да у овој ситуацији не би било мудро да почнем да се браним, него да би најбоље било да избегнем даља питања о мом лову на мишеве наводећи га да се хвали својим успесима. Дакле, без дизања фрке, поставила сам му следеће питање: „Судећи по твојим годинама, ти мора да си их уловио позамашан број?” Прогутао је мамац са слашћу.

„Па и не баш толико много, можда тридесет или четрдесет”, одговорио је тријумфално. „Рекао бих да могу сам да се носим са стотину или две стотине мишева у сваком тренутку, ако треба. Али једном сам био у тешкој неприлици са твором.”

„Заиста?”, упитих тобоже заинтересовано. Црни трепну својим сјајним очима и настави.

„Било је то прошле године, у време генералног спремања просторија. Док се мој господар завлачио испод трема с кесом у рукама, ниоткуда је искочио један огроман прљави твор!”

„Ма шта кажеш?”, наставила сам да глумим импресионираност.

„И кажем ја себи, шта је то твор? Само мало већи миш и ништа више. Тако сам појурио за њим, заиста узбуђен и јурио сам га све док га нисам сатерао у један ћошак.”

„Свака част!”, аплаудирала сам му.

„Заправо и не. Сатеран у ћошак, као последње средство одбране твор је подигао реп и прднуо! Ух! Најгори смрад на свету,! Од тог дана, кад год видим твора, ја се осећам посрамљено.” Шапом је трљао нос, као да и даље осећа непријатан мирис од прошле године.

Било ми га је жао, и у жељи да га орасположим рекох: „Али када су у питању мишеви, претпостављам да их сатерујеш у ћошак својим хипнотичким погледом. И претпостављам да си одличан мишоловац, мачак добро ухрањен свим тим мишевима, и да си због тога тако дивно дебео и имаш одличну конституцију.” Иако сам овим говором желела да похвалим Црног, зачудо, имао је супротан ефекат. Спустио је поглед и уздахнуо.

„Кад мало размислим”, рече, „све је то депримирајуће. Колико год се трудио и био вичан у лову на мишеве... на целом овом свету нема себичнијег бића од човека. Сваког миша ког уловим, они конфискују и однесу у најближу полицијску станицу. Пошто пандури не могу знати ко је заправо уловио миша, они плате оном ко им га донесе. Мој господар мора да је зарадио једно педесет јена до сада, а ниједном ме није поште-но частио неким добрим ручком. Чињеница је да су људи, сви до једног,

најобичнији лопови у срцу." Иако Црни није баш бистар, нико не може оспорити да је овде био у праву. Почео је да бива видно узнемирен и крзно на леђима му се накомстрешило. Донекле и сама узнемирена његовом причом, измислила сам неки бедан изговор и отишла кући. Али од тог дана сам чврсто одлучила да никад нећу ловити мишеве. Поред тога, нисам прихватила ни позив Црног да му будем сарадник у прикрадању и лову на друге животиње осим глодара. Уживам у мирном и удобном животу, сигурно је много лакше спавати него јурцати за врапцима. Живећи у кући једног учитеља, изгледа да сам почела да попримам његове карактерне особине. Али морам бити пажљива да и сама не постанем депресивна као он.

Говорећи о учитељима, сетих се да је мој господар најзад схватио да је неспособан за сликање, јер у његовом дневнику, у запису од дана 1. децембра, стоји следеће:

„На данашњем састанку сам срео једног човека. Речено ми је да је то светски човек који је живео брзо, с ветром у леђима. Пошто се људи таквог квалитета допадају женама, може се рећи да је због тога и био принуђен да буде расипник, пре него да је сâм желео такав живот. Речено ми је да му је супруга била гејша, на томе му завидим. Многи који брину о томе да троше много, никад не могу ни да буду расипници. Поред тога, многи који себе представљају као расипнике често немају материјалних могућности да буду расипници. Такви људи нису у обавези да живе брзим животом, али то раде, јер воле. Исти је случај и са мном и са сликањем акварела. Само што ја нећу постићи много успеха као он. Опште је прихваћено да се постаје расипник само док се пије саке у кафани и обилазе ресторани, то јест да се ништа друго не ради по васцели дан, што даље значи да бих и ја на исти тај начин могао да стекнем име као сликар. Закључак да ће моје сликање акварела бити много боље ако заправо уопште не сликам наводи ме на мисао да је прост сељачки живот далеко бољи и природнији него бити светски човек који живи брзо, с ветром у леђима.”

Његово објашњење светског човека било ми је мало неуверљиво. А када је рекао да је задивљен што је том човеку жена била гејша, звучало је потпуно имбецилно, што не приличи једном градском учитељу, али је процена његових акварела била на месту. Иако је мој господар врло добар судија сопственог карактера, ипак успева да буде сујетан. Три дана касније, 4. децембра, написао је следеће у свом дневнику:

„Прошле ноћи сам уснио да је неко пронашао акварел који сам ја пре извесног времена бацио, мислећи да је безвредан. Та особа у мом сну је урамила слику предивним рамом и окачила је на један стуб. Док сам је посматрао тако окачену, схватио сам да сам постао веома вешт сликар. Био сам јако срећан. Гледао сам је васцели дан, задовољан тиме што је

слика право уметничко дело. Јутро се заруменело и ја сам се пробудио и схватио да је слика и даље један јадан, безвредан примерак."

Господар је, чак и у својим сновима, изгледа оптерећен жаљењем због својих акварела. А људи који су оптерећени, било да су у питању акварели или било шта друго, нису саздани од оног материјала од којег су саздани светски људи.

Дан касније, естетa са златним наочарима је дошао у посету. Није га дуго било. Чим је сео, одмах је упитао: „Како напредује сликање акварела?"

Господар одговори ноншалантно: „Па, прихватио сам твој савет да се прво бавим скицирањем и морам рећи, када скицирам, почнем да схватам просте облике и деликатне боје ствари око себе, које су дотад можда пролазиле непримећене. Претпостављам да је скицирање настало на Западу управо као резултат наглашавања тих простих облика који су, историјски гледано, ту одувек били као саставни део свега. Баш као што је Андреа дел Сарто то бистро закључио." Не помињући пасусе из свог дневника, хвалио је Андреу дел Сарта.

Естетa се почеша по глави и рече кроз смех: „Заправо, тај део о Дел Сарту... то сам измислио."

„Шта то?" Још не схватајући да је био предмет шале, мој господар је све више правио будалу од себе.

„Па, све то што сам рекао о Андреи дел Сарту, ком се тако дивиш. Све сам измислио. Нисам ни помислио да ћеш све то тако озбиљно схватити." Смејао се и смејао, још више због ситуације у којој се нашао.

Ослушкивала сам овај разговор са веранде, и нисам могла а да се не запитам шта ће ново бити записано у господарев дневник данас. Овај естетичар је човек који воли да збуњује и насамарује људе вештим измишљотинама. Није размишљао колико ће утицаја имати његова шала о Андреи дел Сарту на мог господара и на његова осећања. Чак је поносито рекао: „Ја понекад смислим неку неистиниту причу коју људи знају да прихвате здраво за готово, што изазове сензацију комичности, која ми је врло интересантна. Пре неки дан сам једном дипломцу рекао да је Николас Никлби¹ саветовао Едварда Гибона да не користи француски језик за писање свог великог дела Историја Француске револуције, и да је заиста успео да га убеди да књигу изда на енглеском. Тај ученик има веома добро памћење и поновио је, од речи до речи, са потпуним уверењем у тачност онога што сам му рекао, све то на дебати Јапанског књижевног друштва. И да знаш, на тој дебати је присуствовало бар стотину учесника, и сви до једног су с пажњом седели и слушали тај говор! Заправо, имам још бољу причу. Пре неки дан сам био у друштву неколико наочитих и

¹ У оригиналу *Nicholas Nickleby* – јунак истоименог романа Чарлса Дикенса. (Прим. прев.)

начитаних господина, и један је поменуо Теофано, Ајнсвортово дело о крсташима. Искористио сам прилику и поменуо да је то одлична љубавна монографија, и да је смрт хероине у делу више него страшна. Човек који је седео насупрот мени, а који никад није у животу изговорио речи не знам, брже-боље је рекао да је тај део заиста најбољи у књизи. Тако сам ја закључио да је он прочитао књигу колико и ја."

Исколачених очију, мој депресивни господар упита: „У реду, а шта би урадио када би се десило да је он заправо прочитао ту књигу?" Чинило се да мој господар уопште није забринут због неискрености и преваре коју је доживео, већ се бринуо да се његов пријатељ јавно не обрука. Питање није оставило никаквог утицаја на израз лица естетичара.

„Па, ако би се то десило, рекао бих просто да сам побркао наслов књиге с неком другом", рече и опет се слатко насмеја. Овај естетичар је професор и има златне наочаре, али његово понашање није ништа боље од оних који раде у гаражи у којој живи Рикша Црни. Мој господар не одврати ништа, само је пућкао лулу и испуштао колутове дима, скоро као да признаје да му недостаје таква одважност.

Естетичар, чије су очи одавале мисли „није ни чудо што не можеш да се избориш са сликањем акварела", најзад рече: „Шалу на страну, сликање је заиста компликована ствар. Леонардо да Винчи је наводно једном свом ученику рекао да преслика мрље и флеке са зидова једне катедрале. Другом је рекао да оде у тоалет и проучава трагове које је вода оставила на зиду, јер те линије образују предивне обрасце. Исто тако и ти треба да држиш очи отворене и пронађеш инспирацију у природи. Сигуран сам да би могао створити нешто занимљиво."

„Још један од твојих трикова?"

„Не, напротив, озбиљно то мислим. Заиста су трагови од воде у тоалету занимљиви за сликање, баш нешто што би Леонардо да Винчи рекао својим ученицима."

„Да, заиста праве занимљиве линије и шаре", господар невољко признаде. Мада, не верујем да ће покушати да слика линије од воде у тоалету.

Кад већ поменух Црног, он је нагло пропао. Његово сјајно крзно је постало офуцано. Његове очи, које сам хвалила да су лепше и од ћилибара, избледеле су и замутиле се. Оно што ми је највише упало у очи јесте да је изгубио ону агилност и снажну постуру. Последњи пут кад сам га видела у баштици са чајем питала сам га како је, а он ми је депресивно одговорио: „Доста ми је свега, поготово да ме творови усмрде и да ме рибари шибају дугим штаповима за пецање."

Јесење лишће је падало пред капију од боровог дрвета лагано попут древног сна, бојећи пејзаж у скерлетно црвено. Патуљасте камелије поред каменог бунара сејале су своје црвене и беле латице све док им гране

нису постале сасвим голе. Јесење сунце се свакога дана спуштало иза веранде брже него јуче. Ретко који дан прође а да не дуне хладан ветар који скраћује моје уобичајено дремање.

Господар и даље свакога дана иде на посао у школу, а када се врати, затвори се у своју радну собу. Сваком ко га посети каже да је уморан од учитељског посла. Ретко слика. Престао је да узима пробиотицие за желудац, рекавши да ништа не помажу. Дечица, та дивна дечица сада свакога дана иду у вртић, а када се врате, певају и скакућу и понекад ме обесе наглавачке.

Пошто и даље не добијам довољно хране, нисам се нешто посебно угојила, успевам некако да се одржим у кондицији, за сада без већих повреда. И даље нисам уловила ниједног миша. И даље мрзим ону слушкињу звану Осан. Нико ми још није наденуо неко име, и пошто не вреди плакати, одлучила сам да заувек останем мачка без имена која живи у учитељевој кући.

НАЦУМЕ СОСЕКИ (Natsume Soseki 1867–1916), рођен као Нацуме Киносуке, сматра се једним од најреномиранијих јапанских писаца Меици периода. Његова најпознатија дела су *Кокоро (Душа)*, *Бочан*, *Ваџахаи ва неко де ару (Ја сам мачка)*, као и незавршено дело *Меј-ан (Светлост и шама)*. Такође је изучавао књижевност Уједињеног Краљевства, компоновао хаику песме, писао кинеску поезију (*ши*) и бајке. У периоду од 1984. до 2004. његов портрет се налазио на јапанском апоену од 1 000 јена.

Нацуме започиње образовање у Првој токијској средњој школи, где стиче основно знање из кинеске поезије, и развија јаку жељу за писањем. Упркос противљењу породице, ипак се уписује на *Токијски царски универзитет* 1884. Иако га је више интересовала кинеска поезија, одлучује се за предавања из енглеског језика, сматрајући да ће му то више користити.

Године 1887, Нацуме упознаје Масаока Шикија, пријатеља који ће му доста помоћи на путу да постане писац. Шики га је највише подучавао хаику поезији, и од тада Нацуме почиње да се потписује псеудонимом *Сосеки* (кинески идиом – *шврдоглав* или *ушоран*). Три године касније прелази на Катедру за књижевност Уједињеног Краљевства и брзо савлађује енглески језик. Већ 1893. Нацуме дипломира на Универзитету и привремено почиње да ради као учитељ у једној токијској школи.

Ја сам мачка је дело писано између 1905. и 1906. године и излазило је у десет наставака у токијском књижевном магазину Хототогису. Испрва је Сосеки намеравао да напише кратку причу, али га је Такахама Кјоши, главни уредник магазина, убедио да настави са писањем, претварајући ту једну причу у серијал. Сваки део серијала Ја сам мачка је засебна прича.

Иван Рацић

Гинтер Ајх

НАСТАВАК РАЗГОВОРА

Превео с немачког Стеван Тонтић

ДОДАЦИ КЛАУЗЕВИЦУ

Послџхумна срећа

Ногу уз ногу, шапат
из мерзџбуршких окана
подземне жељезнице,
чаробних изрека преживјелих
генерала – не само један повод
да се дигне глас
згоднога дана,
и за даљи раст, ох среће,
косе и ноката.

И

И
учините свијет схватљивим:
Шлифенов план¹ и
постројење са звонима за обамрле.

¹ План Великог генералштаба Њемачког Царства за напад и брзо поковање Француске у Првом свјетском рату, на основу идеја грофа и фелдмаршала Алфреда фон Шлифена. (Прим. прев.)

Будућа сйомен-обиљежја

Сунце сељачки лукаво
и неко земљиште
добро за маневарска оштећења,
овдје се сусреће
стање у пет сати,
овдје се нова пошилика
удова и пријева
уговара, овдје генералштаб
шиљи усне
за пољубац чизме.

НАДАЊА

1

Посебне марке су жигосане,
тонске траке изанђале,
перонске карте из Сарајева
нико не скупља.
Своју наду положио сам
у дезертере.

2

Корпорације
јавног права
пропуштају воду.
Устај, Шпенглере,
јутро већ зарумени
паркиралишта, још је
све пуно наде.

СТАРЕ ДОПИСНИЦЕ

6

Причај ми нешто
из каталогâ,
и гдје си дуго био,
о поштанским маркама у пчелињаку,
о дједовским занимањима
и о мирису копита.
Бројим ти капљице
по шећеру,
један прост број
и једем с тобом.

7

Париз,
који ме подсјећа на
мексичке шешире,
траке
с корацима љубимаца,
обавјештења, зрнца горчице.

8

Ждралова
код нас нема.
Ал' ипак жена
и трка и
смијеха при размишљању,
старог као
ренесансне степенице
с корацима робијаша
надоле.

9

Спадамо међу последње.
Лијево један зналац пећина
јуче отишао.
Укувано све потрошено.
Мислио сам, и јуче,
на крчаге за уље крсташа,
с предавањем опсадницима,
часно,
киши.

10

Зашто кафа
није била попијена?
А лијепо смо сједили
у поплавама,
имали изнајмљене чамце
између булеварског дрвећа.
Зашто се шећер
није растопио?
Ништа не дође до краја.
За причање остају
подметачи за чаше, нека
Шарлота што је наплаћивала, тужно
промочени поруби на женској хаљини.

11

Иде,
иде.
Али кад рат прође,
возимо се за Минск
и доводимо старамајку.

НОВЕ ДОПИСНИЦЕ

6

Мачка очекује и овдје
у трави своју птицу.
Земљотресе смо увијек сматрали
неким залупљеним вратима.
Дјеца постају сиједа.

7

Ох ловачко зелено, дани делфина,
подови од јавора
преведени у осјећање.

Сагласни,
желимо тако да читамо
упутства за преживјеле.

8

Палмира
је свађа око напојница,
пунца, зета,
површина иде ка унутрашњости земље,
складиштење пролазног Хелдерлина,
правих атрибута,
јер није био ту,
без тумачења
која неког замарају.

9

Болестан снијег
и у бањању топло-хладном водом
лако растворљиви пацијенти –
подижу ме
за претпоследњи час примања

кад коначни вјетрови
дуге пјесме изговоре напамет.

НАСТАВАК РАЗГОВОРА

1

Сјешити се мривоја

Запазио сам
да је сјећање један облик заборав.

Казано је:
трагати за жаром из пепела,
бавити се геологијом у изопаченим
наслагама тренутка,
поново успоставити слијед времена
из нерастворљиве хемије.

Казано је:
критику птичјег лета раставити
од преподневних куповина
и очекивања љубави.

Ићи онамо
гдје се паралеле сијеку.
Захтјеве логике
испунити сновима.

Окаменотине узети из витрина,
раскравити их топлотом крви.

Тражити знак
умјесто метафоре
и тако једино мјесто
на којем си увијек.

Дајем се на пут
да преводим мравињаке,
пробам чај затвореним устима,
сијечем парадајз
посољен стиховима.

2

Молиши ја да дође

Стид што је преживјели у праву,
ослобођен одлуке
и с надменошћу пресуде!

Ко пориче
да је зеленило зелено?
То нашој ријечи
даје лијепу сигурност,
значајност чврстог тла.
А стилизација
коју срце себи намеће
задржава своје мотиве
као амонит
који мртвац посматра.
Он жели да испружи пипке,
виново лишће преобрази у спирале папрати,
заблуде доведе до процвата,
јесен слуша као сњежни мирис.

Али не заборави куће
у којима с нама станујеш.
Лежаљка у врту
биће ти потаман
ил' поглед на дрвеће кроз прозор,
да лактом се ослониш на кољено.
Улази са кише и говори!

3

Разговараш с њим

Овдје то није почело и почело је,
овдје се то продужава
у једном шуму из споредне собе,
у клик-клаку шалтера,
у изувеним ципелама иза врата.
Неважеће бива бљедило твог лица
које потире боје.
Реченице долазе из навика

које се једва примјећују.
Начин везивања кравате
одлучујући је приговор,
способност да се брзо заспи
доказ против сопствених излагања,
особита љубав према чају
уређује опстанак животиња.

4

Наћи његову шему

Промјенљиво
куцање на вратима
с којим је разговор почео,
и давање знака
кад је трамвај зазвонио,
име на надгробном крсту
и име на капији баште,
стасала дјеца
и поздрави на карти из Рагузе.

Ријечи као витлање ваздуха,
оргуљски тон из мијехова,
одлука
да се пјесма слуша
ил' да се пјесма буде –
витопере праве линије
ка линији пада фосфора,
кад тема почиње.

Варијације се не трпе,
ни изговори власти
и умиривање истине,
лукаво
нањушити питања
иза широких леђа одговора.

Чишаши његову књигу и његову смрт

Фигуре насељене
у замрлим окнима коситрене шуме
иза демоније
Средњих планина и годишњег доба,
док предњу страну
заузимају ударачи
који наше сате међу собом дијеле.

Пирна¹ у равнотежи с пирамидама,
слобода брзих возова
претворена од станичних управљача у ситниш,
етички заснована породица,
презирање номада и појединачних пјешака.

Као ревносни придјиви
враћају се пак приговори
у реченице,
једна поворка термита
која их издуби
у танку кожу
од црних слова.

Стил је умирање,
пуцањ у доњи трбух,
бијела ружа у морфијумском сну,
шале смишљане пред животом,
плотуни у сњезну вијавицу.

Добиши поуздање из његовој живој

Док учествујеш у мислима,
разговор кроз своју смрт управљаш,
учествујућ у писању пјесама,
крушке скупљаш
и нове предјеле посматраш
(ал' раду у врту

¹ град у њемачкој покрајини Саксонији. (Прим. прев.)

коначно сам се одупро),
за то вријеме
Симона се укипила у камену фигуру,
њена измишљена топлина
испод хладноће суза.
Она очекује маховину,
повреде од кише,
лозице и птичјих гована.
Расточена временом биће загријана
за живот који желимо да дијелимо.
Стрпљења!

СЕМИНАР ЗА ПОРОДИЦУ ПОКОЈНИКА

1

Док се мртваци
брзо хладе,
један полагаани валзер
за СПД.

Доста је букета ружа
правим поводом,
говорите најзад о
изгужваним штампаним стварима
и о гулаш-чорби
која се глупо испљусне
по пругастим хлачама.

Потребна нам је
цитра повезана с домовином
за пет мјеста
у једном стварности блиском
владином бункеру.

2

Онда су дошли
мушкарци, познаваоци горчице,
бројитељи репе,
посланици благостања.

Пушкарнице, буди будна!

Рибали су нас
шмиргл-папиром,
чињеничним извјештајима
и учтивошћу.

Пушкарнице, буди будна!

Сад знамо све:
Сунце лежи увијек пред нама.
Слободу дефинишемо изнова.
Одмах
смо слободни од ње.

Пушкарнице.

3

Прошли смо
границу стотине чизама
и моје се памћење покренуло,
падоше ми на ум слова
од а до ш
и бројеви скоро до стотину,
моје способности
чизме, потпетице и врхови.
И одлучих
да узмем службу
у подземним тамницама праведности.

А СТВАРНОСТ

Вишејезични, подијумски разговори,
лирика
по своме бићу фашистоидна,
процеси у асиметричној реченици,
насиље нужно
да би се свијет промијенио,
учвршћене куле од слоноваче,
реалистички начин писања
служи власти,
очајно
тражене неописане сексуалије,
and Mary means:
кртина посвећује заглавке.

ЗАКАШЊЕЊЕ

Ту сам био
и ту,
могао сам
и да се тамо одвезем
или код куће останем.
Без изласка из куће
можеш свијет да препознаш.
Лаоцеа сам сусрео
прије него Маркса.
Али један
друштвени хијероглиф
сустиже ме у лијевом тренутку,
десни бјеше већ прошао.

ГИНТЕР АЈХ (Günter Eich, 1907–1972) рођен је у Лебусу на Одри, у породици управника пољопривредног имања, одакле се породица одселила већ у његовој првој години. Мењајући боравишта, 1918. настанили су се у Берлину, а четири године касније у Лајпцигу, где ће Ајх матурирати. Студирао је синологију у Берлину и Паризу, неко време и економију, али је студије напустио почетком тридесетих година и посветио се писању. Током Другог светског рата био је војник, доспевши на крају у амерички заробљенички логор, о чему изузетно упечатљиво сведочи песничка збирка Забачени салаши (*Abgelegene Gehöfte*, 1948). Том збирком, у коју је ушло и понешто из ауторовог првенца Песме (*Gedichte*, 1930), Ајх ће стећи велики углед, потврђујући се и новим делима као једно од водећих имена немачке послератне поезије. Потом је објавио ове песничке књиге: Подземна железница (*Untergrundbahn*, 1949), Поруке кише (*Botschaften des Regens*, 1955), У акта (*Zu den Akten*, 1964), Поводи и камени вртови (*Anlässe und Steingärten*, 1966), Према Зојмеовим хартијама (*Nach Seumes Papieren*, 1972). Поред поезије писао је и краћу прозу, а написао је велик број радио-драма. Добио је више награда, међу њима и Бихнерову. Био је члан познате Групе 47, у којој је упознао аустријску књижевницу Илзу Ајхингер (1921–2016), будућу супругу. Умро је у Салцбургу.

Стеван Тонтић

Николина Андова Шопова

ПЕСМЕ

Превела с македонског Милена Илић

КЊИГА

Срећују покојника
Као када се прочитана књига враћа
у библиотеку
Лепе исцепане стране, бришу његову кожу
и отиске прстију од сна када су
читајући заспали
Сећају се добрих пасуса, снажних цитата
делова приче које ће да запамте
и оних који ће да нестану пре него што их забораве
Мисле на флеке
које су по њему оставили
и заваравалу савест да их нико неће
никад видети

ЛИЦА

Заборављам своје боре
на макетама картонских људи без лица
у забавним парковима где људи
ставе главу да се фотографишу
и бар на тренутак буду
неко други
Губимо лица у мрачним коморама оних са којима смо

некад били

блештаве и сјајне коже висимо окачени штипаљкама
док неко на другом месту
развија наше фотографије
с лишајима и брадавицама на образима
који су као маховина и камење на планинама
видљиви само док се уз њих пењемо
Невиност враћамо на изборана лица
кад седнемо пред уличног карикатуристу
и чекамо
да нам уручи цртеж

ГЛАС

На рендгенском снимку
видела сам свој скелет
Ребра су ми као код осталих људи
затворске решетке
које тело држе у самици
Лобања је, видела сам, слична као друге људске
само су нам лица дата да се препознајемо
И руке су ми као све остале
гране пуне сувог лишћа и незрелих плодова
Само мог гласа није било на снимку
и још увек од мене тражи своју слику, доказ
тражи свог невидљивог двојника
без меса, лица, костију
моли ме да га боцнем иглом
да му пронађем вену

ДЛАНОВИ

Пронађи онај лист хартије
на коме си некад као дете
руком притиснутом на чистину
полако оловком
исцртавао свој длан

И чврсто га стегни
склопи у њега своје прсте
преплети их као руке љубавника који
после дугог растанка
не желе да испусте дланове један из другог
Не желе да их раздвоје
чак ни у сну

НАША СЕ ЛИЦА ПРЉАЈУ

Лица нам се прљају
као прозори путничких аутобуса
Прљају се од погледа свих оних
који кроз њих гледају
од плувачке путника
у жвакаћој гуми залепљеној
у углу окна
од масних отисака прстију при
одласцима
и од речи којима се поре шире
кад се замагле
Прљају се од задаха снова
који се таложи на завеси
пуштеној надоле као коса
одвезана из шнале
Прљају се од осмеха који непомично леже
као скамењене мртве осе
између стакала

ОНО ШТО НИКАДА НИСМО БИЛИ

Ушивамо се у вез иницијала
на платненим марамцама
уплићемо се у власи
очуваних праменова косе
пломбирамо бајке

у прве млечне зубе
и све ово што смо пажљиво сачували
ионако последње из нас никне
зуби, коса, име
оно што смо заборавили и оно што нисмо знали
оно што не ишчезава
је то што никада нисмо ни били

УВЕК ПРОНАЂЕМ ДОМ

Дом једне пријатељице
увек проналазим
по графитима исписаним
на зидовима њене зграде
и питам се често да ли ћу залутати
ако окрече фасаду
Дом једног свог претка
пронађем увек
по фотографији детета
уклесаној у мермер
у његовој близини
И тамо знам да се никад нећу изгубити
да никад неће окречити
небо с кликерима које вири
с његовог лица
Тамо знам да се нећу изгубити
јер свеће које горе на гробовима
пламен позајмљују од оних које сијају
на рођенданским тортама

РУКОПИС

Коверат сам, а адреса ми је
исписана нечитким рукописом
Досадио сам поштарима који ме испоручују
људима који ме враћају слежући раменима
Спавам спакован танким канапом

међу другим писмима
Нека ће можда већ сутра
да буду отворена, прочитана, затворених очију
притиснута на груди
Она друга ће опет да шуште
као опало лишће разнесено ветром
пред нечијим прагом

КАДА МОЈЕ ДЕТИЊСТВО ОЗЕБЕ

мојој баби и мајци

Када моје детињство озебе
они који му долазе у посету доносе му креде у боји
коцке и пластелин
носе му лекове
који помажу више
од сирупа, чајева
од инјекција пеницилина
Моје детињство се и не труди да докаже
одраслима
да су њихови аутомобили сидра
да су булевари у ствари океани
да су им ципеле бродови
кошуље једра
Оно и не прича
о траумама такозваног зрелог доба
оно разговара са људима
који живе у струјомеру
о пореклу лептирова
булкама и снегу
Оно још увек нема одговор
да ли ћеш заиста оглувети
ако ти маслачак уђе у уво
и да ли очи стварно поплаве
ако предуго гледаш
у море или у небо
Моје детињство око врата

на белом ластишу носи
кључ за којим одрасли неуморно трагају
кључ који је у Сунцу
које живи вечно
јер живи за друге
А колико је близу –
треба само да се види
пружена рука с парчетом хлеба и еурокрема
И толико је тврдоглаво
да не жели да обрише ни
бркове од јогурта

МЕХУР

Одгајила сам свог нерођеног сина
сада он негује мене
Бројала сам му мале младеже
и тако смо учили да броји
верујући да су нека будућа сазвежђа
којима су нека древна племена
већ дала име
Увече сам устајала да га загрлим
док је плакао у сну
у коме је пропадао
као што се тоне
у жив песак
Знао је да направи велики балон од жваке
и веровао да нестаје сваки пут
када му пукне у устима
док сам га купала правио је
балоне од сапунице
убеђен да ствара нове планете
учећи ме да чаробњаци губе моћ
онда кад људи престану
да у њих верују
Одгајила сам свог нерођеног сина
сада он одгаја мене
придржава ме подруку док шетамо

а испред мене, исцртана кредом
као што се обележава мртав човек
лежи само моја
непомична сенка

У ЊЕНОЈ МАШИНИ

У њеној веш-машини
врти се дим од цигарете
врти се пепео који је донела
са задњег седишта таксија
и прашњаве речи
које су се залепиле
на сукње и хаљине
Врте се уморни погледи будних мушкараца
у њеним хулахопкама
и будни погледи уморних жена у њима
Врти се мирис њене мајке која сад под брусхалетером
издише људима у лифту на крагну кошуље
и грч који се талози око врата на њеним марамама
Врте се снови којима прља пижаме
и чежња која хвата буђ на свиленим спаваћицама
које чува за посебне прилике
У њеној веш-машини
врти се све, све
осим веша

НИКОЛИНА АНДОВА ШОПОВА рођена је 03. фебруара 1978. у Скопљу.
Дипломирала је на Катедри за македонску и јужнословенску књижевност на Филолошком факултету „Блаже Конески“. Пише поезију, а њене хаику песме су део антологије „Нови македонски хаику талас“.

Њена прва књига „Улаз је са друге стране“ (2013), у издању издавачке куће „Темплум“, добила је Награду „Мостови Струге“ за најбољу дебитантску књигу коју додељују фестивал „Струшке вечери поезије“ и УНЕСКО.

Године 2014. објављује другу збирку песама „Повежи тачкице“, такође у издању „Темплума“. Ауторка је сликовнице „Чаробна комета“, у склопу образовног пројекта „Сви смо једнаки“, за ученике основних школа, подржаног од стране Велике Британије и Министарства просвете и науке Републике Македоније.

Године 2016. излази тројезични избор њене поезије на енглеском, македонском и француском језику, у издању „Éditions Bruno Doucey“.

Песме су јој преведене на српски, хрватски, босански, бугарски, енглески, француски, немачки, кинески. Заступљена је у више антологија македонске поезије. Поред поезије пише и приче и песме за децу.

Милена Илић

Ленг Лив

УСПАВАНКЕ (избор)

Превела са енглеског Ана Стјеља

ТУЖНЕ СТВАРИ

Зашто пишеш о тужним стварима? – упитао је. – *Када сам ја овде, када те волим.*

Зато што ћеш једног дана, на овај или онај начин, бити одвојен од мене, или ја од тебе. То је неизбежно. Али молим те да схватиш да од момента од када сам те упознала, ја више не пишем о прошлости. Више не пишем ни о садашњости. Када пишем о тужним стварима, пишем за будућност.

МЕТАМОРФОЗА

Ја сам нечија друга прича. Девојка која им је послуживала пиће, особа коју су гурали у уличној гужви, она која им је сламала срце. Било ме је на толико места, са толико људи – моја бит наставља да живи у тим нијансама, у тим тренуцима.

Ипак, никада нисам била толико одважна и смела колико сам са тобом. Никад се нисам осетила овако живом. На какав год брод да се укрцамо, мој је сада преплављен, пун живота. Претвара се у нешто ново.

Руке више нису руке, оне су миловања. Усне више нису усне, оне су пољупци. Моје име више није име, већ дозивање. И љубав више није љубав – љубав си ти.

КОНЦЕНТРИЧНИ КРУГОВИ

Старење је еуфемизам за умирање, и старост дрвета може се одредити само на основу његових година, када се оно једном посече.

Понекад помислим да је толико „годова“ у мени и уколико би неко погледао, видео би да сам живела и умрла толико пута, изнова. Сваки пут бих отресла своје лишће са надом да ће се обновити, са жељом да се поново родим.

Попут концентричних кругова што се стварају на површини воде, и ја бих волела да своје „годове“ носим на површини и да их се мање стидим. Или пак још боље, да будем гола и крштена, да моје линије нестану као на тек опеганој хаљини, да будем мирно језеро.

ПРИЧА УПОЗОРЕЊА

Постоји једна девојчица која никада не враћа књиге у библиотеку.

Немојте јој никада давати своје срце, тешко да ћете га икад поново видети.

ПОРУКА У БОЦИ

– Нико заправо не зна ко је – уздахну он. – Стаклена боца не зна своју садржину. Нема ни идеју да ли је суд испуњен укусним јабуковим сирћетом, пажљиво справљеним вином или горким отровом. Људи су исти. Баш као и боца, и ми смо прозирни. Ми не можемо себе да видимо онако како нас виде други.

– Како ме ти видиш? – упитала је.

– Ти си боца која плута на мору – рече он. – Ти си неко ко носи веома важну поруку. Можда она никада не стигне до свог примаоца, али док год има неког ко чека, увек ће постојати сврха.

– Да ли ћеш ти чекати моју?

– Хоћу – обећао је он. – Потражићу те сваки пут кад станем на обалу океана.

ЛЕНГ ЛИВ је аустралијска књижевница, камбоџанског порекла, чији су родитељи избегли у Аустралију бежећи од Црвених Кмера. Одрасла је у Сиднеју. Живи на Новом Зеланду. Добитница је награда *Qantas Spirit of Youth Award* и *Churchill Fellowship*. Њене књиге су бестселери, а она сама својеврсна књижевна сензација. Ауторка је књига: „*Sea of Strangers*“, „*The Universe of Us*“, „*Love & Misadventure*“, „*Sad Girls*“, „*Lullabies*“, „*Memories*“. Ленг Лив је такође и уметница. У својим књигама често објављује и своје ликовне радове, а неретко их и излаже широм света.

Ана Стјеља

Љазер Стани

КАШЊЕЊЕ ПРТЉАГА

Предео са албанског Томислав Перушић

Живео је у великом граду украдене историје. Барем ми тако рече Италијан који се затекао крај мог седишта у авиону док смо се припремали за излазак на аеродрому Фиумичино. Живео је и он у том граду, тамо се родио, тамо дипломирао, тамо се заљубио и највероватније ће тамо и умрети, иако ми се чинило, макар по ономе што сам чуо од њега, да мрзи град. Како сам силазио низ степенице авиона, поново сам помислио на Мартину, која је сигурно седела у чекаоници и гледала на сат буљећи у врата на која треба да изађу пристигли путници из Тиране.

Одједном ме је обузео осећај убитачне празнине. Осећај кривице прилепио се уз моје тело као мокра мајица. Руке су ми се тресле од нервозе. Пратећи по инстинкту путнике који су ишли испред мене, једног момка од око двадесет година који је бацао поглед лево-десно док је руком стискао нешто у џепу своје јакне, и две старице које су сигурно дошле да посете своје синове у емиграцији, стигао сам на пасошку контролу, где ми је елегантна полицајка руком дала знак да се издвојим из реда, затражила ми пасош, ушла у кабину и пружила га другом полицајцу док је прегледао исправе уплашеног момка који је стајао укочен пред шалтером.

„Ево, упореди сам“, рече елегантна Италијанка. „Видиш разлику?“

Полицајац ми врати пасош, пожели ми угодан боравак у Риму и настави да се натеже око сумњивог пасоша са оним момком који је, узгред, одлично говорио италијански. Тада сам се сетио да укључим мобилни, који сам искључио на поласку са аеродрома „Мајка Тереза“ у Тирани. Одмах сам послао кратку поруку Мартини, рекао јој да сам стигао и да чекам да покупим свој кофер. Лутао сам ходницима аеродрома као изгубљен, пратећи знакове који упућују на салу где пристиже пртљаг. Безбрижан, без много размишљања прочитао сам на монитору број покретне траке где треба да стигне пртљаг путника из Тиране, и угурао се међу остале који чекају своје ствари. Мислио сам само на први сусрет

с Мартином након три године од оног неразумног расанка. Присетио сам се целе дуге преписке с њом, мноштва писама које смо разменили путем мејла, њене последње фотографије у некој тврђави, и оне друге, где се налази у некаквом мрачном бару, са две испијене шоље кафе, које на слици изгледају као два ока ископана из слепчеве главе.

„Желим да ти покажем град у ком живим“, инсистирала је Мартина у својим писмима. „Желим да ти покажем кућу, катакомбе, катедрале, музеје, улице, реку, барове, желим ти показати све у овом граду како би схватио зашто ја не могу да живим нигде другде.“

И свако њено писмо било је различитог садржаја, писано нагонски, није имало везе с мојим последњим писмом као ни с другим претходним писмима.

„Мрзим то место“, једном ми је написала, „ништа ме не веже за њега осим тебе, и да нема тебе, заборавила бих албански језик.“ Следећи пут ми је писала како сам ја на све стране у њеној кући. Моја писма је одштампала и прилепила на зид као једну велику слику у облику мене у природној величини у спаваћој соби. Замишљао сам како моје тело на зиду обасјава пун месец; преко пута по фиокама и полицама налазиле су се моје књиге или одштампани листови с мојим причама и романтичним фрагментима које сам јој слао мејлом.

Људи који су нервозно чекали свој пртљаг умирили су се када се затресла покретна трака и почела да кркља померајући се у круг као болесни гмизавац. И ја сам се такође приближио, стао на слободно место које сам нашао и чекао да изађе мој кофер.

„Ово је наше“, рече једна девојка старици кад је видела прву гомилу пртљага како се креће на траци. Девојка је пожурила напред да скине кофер, док је за њом храмала старица ометана околином и страним језиком који се свугде чуо. И остали Албанци су похрилили да зграбе своје торбе, док сам ја чекао да се појави мој елегантни багаж, скупи кофер купљен месец дана раније у Лефкосији, или Никозији како га зову грчки становници Кипра који га сматрају својим главним градом. Када је први талас кофера уклоњен са траке која је уз кркљање настављала да клизи, пред њом смо остали збуњени само нас троје – ја и мушкарац са ћерком од око дванаест година. Отац је покушавао смирити ћерку, рекао јој је да се ово стално догађа по аеродромима, али, према његовом мишљењу, ускоро ће стићи и наше ствари. Ћерка га је посматрала с неверицом и нестрпљиво чекала да узме своју торбу и запути се у она чудесна места на која је отац обећао да ће је водити.

„Сутра узимамо јутарњи воз за Ђенову“, рече јој отац. „Ујна има стан тачно уз море, а ти ћеш спавати целу ноћ као да ти је кревет од таласа.“

Мушкарац је био миран и као да га није превише бринуло то што пртљак касни. Трака је одједном застала.

„Ах“, уздахнула је девојчица, очајна, окренула главу ка мени и упрла свој упитни поглед у мене, као да је очекивала да је уверим да се наше торбе нису изгубиле и да ће све проћи нормално. Сетио сам се италијанске изреке „Рим је град украдене историје“, и не знам зашто сам то повезао са овим необичним кашњењем ствари.

„Мислим да ми је кофер уништен“, помислих са жељом да се насмејем. Само сам тај кофер купио у Лефкосији. Трака се поново покренула, у почетку полако као да се успавала, а затим је на то додала своје крклање и нова тура кофера се појавила на дну зида, као да је долазила из неког подземног тунела. „Наши кофери, тата!“, вриштала је од среће девојчица и трком нарсрнула на њих. „Чекај да стигну догде!“, умиривао ју је отац, који јој се приближио полако с леђа и помогао јој да скину четири велика кофера с траке. Затим су их натоварили на колица, а девојчица их је трком погурала ка излазу, као да је хтела што пре да побегне из те застрашујуће гужве. Трака је наставила свој стандардни пут, у оквиру одређених координата, преносећи на својим леђима још три туђа кофера. На крају се зауставила а они су на њој изгледали као грбе на леђима. Човек са девојчицом се већ био удаљио, а ја сам погледао на сат и видео да већ више од сат времена чекам своје ствари. „Мартина је сигурно већ исцрпљена од чекања“, помислих. Замислио сам тренутак нашег сусрета, како падамо једно другом у загрљај и стискамо се, или шта ја знам, може и једно руковање, осмех и журна потрага за њеним колима паркираним ко зна где на аеродромском паркингу. Сетио сам се једног од њених последњих писама које се завршило речима: „Увлачим дим цигарете и као пољубац га шаљем дубоко у твоја плућа!“

Први пут сам разумео значај ових неколико речи, дакле знао сам да се не би радило о једном хладном руковању. Вратио сам се траци коју сам сада гледао као непријатеља, као опружену гују која дрема, а мене држи за таоца.

Три кофера су стајала тамо у тишини, чекајући некога да их скине са траке и премести их, само да више не лутају као животиње које су изгубиле свог вођу у бучном граду. Чији би могли бити ови огромни кофери, како се сада осећају њихови власници, који су их изгубили, питао сам се замишљајући њихова нервозна и незадовољна лица. Ту сам помислио како кофери личе на своје власнике, изражавају карактер, расположење, навике, друштвени слој.

На једном од кофера се налазио натпис на пољском, док је на другом било написано нешто на енглеском. За трећи сам замишљао да му је власник неки црнац, пошто ми је изгледао тамно, као да га је неко дирао

прљавим рукама. Замишљао сам опеглане ствари високог црнца, широки доњи веш, памучне блузе и друге ствари које би могао да користи један богати Африканац на путовању. Могао је бити и неки Мароканац којег је полиција зауставила на граници и почела испитивати као сумњиву особу, као оног двадесетогодишњег Албанца који је говорио одличним италијанским, али за чији пасош полиција није била убеђена да је исправан.

Други кофер, који је изгледао потпуно напуњен, самом својом кожом је откривао благостање, изгледао је као да га је срећа помиловала. Ко зна шта је садржавао унутра, можда ствари неког енглеског господина. Али мени је више деловао као пртљаг неке госпође, мојих година, која је путовала из чистог задовољства те је није било брига када ће њен кофер са аеродрома стићи до хотела. Почео сам да правим инвентар ствари које би сигурно носила са собом: секси гаћице, скуп грудњак, провокативну разблудну кошуљу, разне парфеме, чешљеве, виклере, огледалца, разне врсте маскара и шминке за очи, понеку књигу Изабеле Аљенде или Данијеле Стил, дијафрагму, пилуле против трудноће, фирмиране фармерке и блузе, неколико хаљина за журку и друге женске интимне ствари, које су сличне а које се истовремено и разликују од пртљага до пртљага. Проматрао сам и трећи кофер, али мало краће јер се трака почела поново померати, док се одједном око мене, као из ведре неба, створила група Румуна.

„Мој пртљаг не мисли да изађе“, рекох себи, сигуран да је Мартина сад већ изгубила стрпљење и да се њено задовољство ишчекивања претворило у неподношљиву досаду. Написао сам јој и једну поруку на мобилни у којој сам објаснио разлог свог кашњења, молио је да ми опрости што сам је оставио да ме чека тако дуго, али ја још нисам нашао свој кофер, који је изгледа одлетео на неки други аеродром где га нико није чекао. Обратио сам се и једној радници у униформи трудећи се да јој објасним свој проблем са пртљагом који чекам већ два сата. Она ме је умирила речима да се оваква закашњења понекад дешавају, али ми је саветовала да не губим стрпљење јер ће се моја торба засигурно појавити на траци. У супротном могу да се пријавим у одређеној канцеларији која се бави процедуром оваквих случајева, и ту оставим адресу на којој ћу боравити у Италији, будући да је аеродромска служба веома експедитивна те да ће ми они доставити кофер на тачну адресу. Изненадио сам се њеном преданошћу да ми објасни све, и то са толико поштовања и љубазности.

Међутим, нисам располагао никаквом адресом, имао сам само број телефона Мартине, која ме је чекала на излазу. Захвалио сам се љубазној радници на стрпљењу и вратио назад до гмизавца са ког су тек пристигли Румуни скидали своје торбе, правећи буку и смејући се. Када су завршили, остало је троје Румуна којима, као ни мени, ствари нису стигле на време. Трака је стајала непокретна а радница у униформи ставила је торбе у ко-

лица. Међу Румунима који су чекали ствари била је и једна девојка плаве косе, фарбане као и код већине плавуша на Балкану. Плава Румунка се, након што је мало попричала са својим сапутницима, обратила мени, можда да би сазнала зашто касне ствари.

„Ни вама нису стигле ствари?“, питала ме је на неспретном италијанском помешаном са румунским. Рекох јој да имам исти проблем и да и даље чекам јер ме је радница убеђивала да се на овом аеродрому ствари никад не губе, али се догађају замене због великог броја кофера који путују на све стране. Ово објашњење ју је умирило. Захвалила ми се, слатко насмешила и кад сам очекивао да ће се вратити оној двојници Румуна, упитала ме:

„А шта сте ви?“

Мало неразумљиво питање, можда због слабог знања језика.

„Кинеска златна рибица“, рекох јој, будући да сам се осећао као у акваријуму услед дугих сати чекања у сали са пртљагом.

„Лепим женама се увек тако представљате?“, рече она пробадајући ме оптужујућим погледом.

Још није ни крочила у Рим а већ је тако самоуверена, помислих док ме је цела њена лепота преплавила само једним погледом.

Трака се поново бацила у погон и из црног отвора у зиду појавио се закаснели пртљаг.

„Мој кофер!“, плеснула је рукама Румунка препознајући из даљине облик свог скромног пртљага који се полако приближавао на траци. Прилепљен уз њега био је и један други који је изгледао као мој али након дугог чекања и гледања туђих ствари нисам био сигуран. Када је Румунка испружила руку да уграби своју торбу, видео сам да је уз њу прилепљена и моја. Отео сам је, као да сам забио нокте у грло противника који ми је из руку у ствари покушавао отети Румунку. Она се насмешила мом детињастом гесту, рекла како је моја торба чекала њену и да управо због тога сад можемо да путујемо заједно возом до града. Рекох јој да бих заиста то урадио с великим задовољством али ме на излазу чека стара пријатељица коју нисам видео три године.

„Тако ретко се виђаш са својим девојкама“, упитала је и намигнула ми како то обично раде Балканке. Свлачили смо кофере раме уз раме. Точкићи на њима јецали су тарући се о тротоар.

Путовао сам много пута авионом али никад нисам на неком од тих путовања или чекајући пртљаг упознао неку жену, а ево сад кад ме Мартина чека на излазу, ова Румунка ме вуче за собом, баш као ја своју торбу, несрећну као да је Гркиња у питању. Из даљине сам видео Мартинину руку како се подиже у ваздух и поново спушта, као да узалуд покушава да полети. Смешкао сам се, али ми је у том моменту деловало као да не уп-

рављам изразима свог лица, које је изгледало страно, као да носим маску. Сигурно сам правио мајмунолике гримасе. Румунка као да се обрадовала што мене неко чека и рече ми да њу нико не чека. Имала је адресу и број телефона своје пријатељице докторке која је у Риму специјализирала гинекологију. Планирала је да буде код ње неколико дана и ако се снађе да се више не враћа кући. Њен сан је да и она заврши неки универзитет на Западу, и ако јој буде ишло, а то зависи од прилика које ће јој се указати, остаће заувек у Италији, пошто, како сама каже, презире своје порекло.

Спустио сам кофер на земљу и загрлио Мартину, која ме је чекала више од два сата. Деловала је исцрпљено, сломљено и некако уплашено у лицу. Приметио сам и да су јој очи пуне суза, али није заплакала да би јој се слиле низ лице. Само је рекла да јој је врло драго што сам коначно стигао у Рим. Румунка је чекала пар корака иза нас да се, изгледа, поздравимо пре него што се разиђемо.

„А ко је то?“ упитала ме је Мартина слабим, уморним гласом. „Не знам“, рекох, „упознао сам је чекајући пртљаг.“ Мартина јој се насмешила, поздравила је и позвала да приђе пружајући јој руку. Румунка је мало оклевала, затим пришла трком, поздравила Мартину као да је познаје годинама и показујући руком ка мени добацила јој: „Балкански вагабундо, верујем да га познајете?“ Обе су се насмејале, мада је Мартина изгледала изморено, као од неке дуге болести или многих непроспаваних ноћи. На лицу јој се откривао необјашњив страх, нервоза која паралише и напреже је тако да јој је сваки покрет био механички. Развод с мужем ју је сломио, иако га је сама тражила. „Мушкарци су сви идиоти“, писала ми је очајнички пре неколико месеци. Знао сам да такве осредње фразе пишу само преварени људи, стога тој констатацији нисам придавао пажњу, као ни њеној тврдњи да је једина права љубав коју је имала била платонска, небеска.

„Идем ја“, рече Румунка пружајући своју крхку руку Мартини, која је деловала скамењено као да је лутка у излогу бутика у ком нико не купује.

„Не, немој ићи“, рече јој Мартина, „нико те не чека овде, зар не?“

Тад сам помислио да се Мартина можда осећа несигурно, али и да је присуство Румунке на нашем првом састанку после три године олакшавало ситуацију. И ја сам поновио позив Румунки да остане, додавши да ћемо све троје поћи заједно до града, и да ћемо је одвести аутом до стана њене другарице. Затим сам додао да умирем од жеђи и да ми се пије кафа. Попели смо се на трећи спрат. Кад смо сели у бар који је био скоро празан у то доба дана, Мартини као да је лакнуло. Отишла је до конобара и замолила га да нас послужи брзо јер су њени пријатељи врло уморни од путовања и чекања на пртљаг. „Њени пријатељи“, помислио сам. А где смо нашли пријатељицу Румунку, на оном двоструком чекању

мог несрећног пртљага? Румунка се добро осећала, непрестано је разговарала с Мартином. Причала јој је о себи, испитивала је о Риму, чак није заборавила да дода ни да кад се упознала с њеним пријатељем, дакле са мном, на први поглед је стекла поверење. Намерно је употребила реч „поверење“ да не би изговорила неку другу која јој је падала на памет, а због које би испала непристојна према Мартини.

„Треба да кренемо“, рече Мартина и устаде. Ми смо инстинктивно пратили њене покрете. Мартинина плава коса спуштала се низ њена откривена леђа кроз до испод каиша који је држао кратку сукњу. Румунка је застала, рекла да ће ићи возом и спремила се да нас поздрави. Извадила је визиткарту из торбице и тада сам сазнао њено име, телефонски број, мејл адресу као и њену адресу стана у Букурешту.

„Немој“, рече Мартина, „пођи с нама аутом.“

Путујући ка Риму, све троје смо изгубили вољу за разговором. Изгледали смо као троје људи који су се нашли заједно силом нежељених прилика и који једва чекају да побегну једно од другог.

Након што смо одвезли Румунку Александру на Трг Пјаца ди Сан Ђовани, наставили смо пут у тишини, Мартина за воланом, а ја пратећи промене пејзажа као да сам у некој галерији са средњовековним и ренесансним сликама. Сунце се већ спустило иза хоризонта. Од крунастих врхова борова, јела и дрвећа непознатог назива дуж пута ширио се прохладан сумрак. *„Enthusiasm is the inspiration of every thing great“*, помислих мада не знам откуд на енглеском, можда нека школска фраза коју сам прочитао негде пре много година. Покушавао сам да се вратим себи, да нађем потребне речи, али из занемеле главе није излазила ниједна идеја, ниједна мисао. У том мраку којим сам био окружен нисам могао да изговорим ниједну разбориту реч. Хтео сам само да се опружим, затворим очи и не размишљам ни о чему. Када је Мартина рекла да ћемо вечерати у једном добром ресторану близу њеног стана, толико сам се слабо осећао да јој нисам могао противречити. Инстинктивно сам узео неку Хегелову књигу коју је оставила на задњем седишту и листао је не прочитавши ни реч. На првој страници, која је била празна, налазио се цртеж Хегела, онако како га је неко од читалаца замислио. Претпостављам да је у питању била жена пошто га је представила са огромним удом, можда из ината према његовој филозофији.

„Заправо, то сам тебе нацртала“, рекла је Мартина. Додала је и да ме је покушавала више пута избацити из себе, претворити ме у слику, огромну као цео зид, али јој није ишло од руке. Нас је већ раздвајао зид таме у чијој дубини сам се ја налазио, нејасан, мрачан, са неодређеним карактеристикама. А она ме је цртала по књигама замењујући моје лице лицем аутора.

Ни током вечере у ресторану, као ни касније увече, под слабо видљивим звездама и нејаким сјајем месеца, с времена на време скривеног под облаком, нисмо могли да разговарамо ни о чему важном.

„Ти ћеш спавати у мом кревету“, каже, „спремила сам га за тебе, једино чаршаве нисам променила.“

У тим касним тренуцима у мојој измученој глави није се нашло ниједно друго решење, ниједан олакшавајући израз којим бих исказао жељу, одбијање или било шта што би ме умирило.

Чак ни кад сам легао у њен кревет, у ком је она провела толике ноћи, нисам могао да изађем из те мучне и напете ситуације, несигурности и несанице. Сећам се да сам се скинуо го, баш како сам као дете волео да лежим под јорганом, ушуњао се у кревет и обмотао чаршавом тако да ми је тело почело испаравати а ја се истог момента претворио у воду. Са јастука је до мене допирао мирис њене косе, мирис маховине. Сlike окачене на зид почеле су да се померају, претвориле су се у неколико мрачних фигура. Нешто их је притисло уза зид а ја сам чуо неме, неразумне звуке. Још сунце није било изашло и сигурно сам мало спавао. Сада ме је Мартина грлила на аеродрому и чврсто држала неспособна да се одвоји од мене. Иако сан, исти сценарио догодио се и у стварности неколико сати касније приликом растанка.

Радница на аеродрому ме је, нервозно пратећи моје чудно понашање, питала за пртљаг. „За Тирану“, одговорио сам јој и гурнуо унутра свој кофер, пожелевши да се изгуби негде на аеродрому у Африци.

Два сата касније, по повратку у Тирану, први пристигли кофер био је мој, иако ме на аеродрому није чекао нико осим таксиста који су се гурали да ми понуде превоз.

ЉАЗЕР СТАНИ (рођен у Скадру 1959. године) албански је прозни писац и публициста, по образовању ветеринарски техничар и наставник биологије и хемије. Још од студентских дана био је сарадник и уредник прогресивних оmlадинских политичких и књижевних листова и часописа. У другој половини деведесетих година прошлог века, активно се ангажује и у политици, као посланик Демократске странке у албанском парламенту. Објавио је неколико запажених збирки прича: *Мистерија сенки* (1993), *Бесмртна Санџа Марија* (1995), *У Бренинци се оглази да би се умрло* (1998), *Црвени феникс* (1999), а од његових новијих дела истиче се збирка есеја *Слепа улица* (2016). Дела Љазера Станија, који спада међу најзначајније прозаисте савремене албанске књижевности, превођена су на енглески, немачки, италијански и македонски језик. Добитник је три значајне домаће књижевне награде: посебно треба истаћи да му је 1993. Министарство културе, омладине и спорта Републике Албаније доделило награду за најбољу дебитантску књигу прича. Љазер Стани пише сведеним, економичним језиком, а главни јунак његових прича најчешће је савремени појединац, растрзан у неком међупростору између отаџбине и емигрантског битисања, између традиционалних вредности и захтева савременог живота.

Марко Чудић

Лав Рубинштајн

ТЕКСТОВИ

Превела с руског Јелена Кусовац

ПЕСНИК И ГОМИЛА

1.

Посв. Д. А. Пријову

2.

Тиха вода брег рони, али она то и не зна: рони и не збори...

3.

Ми не знамо ко смо. Ми не знамо где смо. Ако неко зна, он заборава вешто.

4.

Нит да узмеш, нит да оставиш, нит да уђеш, нит да изађеш. Сама непомићност наоколо свуд.

5.

А ми – све нешто тражимо, све се нешто мислимо, разговарамо, и све то узалуд...

6.

Чак и да нас на земљу баце: видећемо небо, звезде, облаке...

7.

Ионако нам је већ одавно време да се помиримо с најобичнијом мишљу – да је све добро.

8.

Што пениш, као да се нешто променило? Све је остало исто. Само ти више ниси онај...

9.

Чак и да се нешто деси, ми то нећемо видети. Нећемо видети – јер нас неће бити.

10.

Дмитрије Александричу, слажем се с вама: још на свету постоје пријатељство и љубав...

11.

Онда зашто нас срећа све време тражи ал' да нас нађе не може? Па ми смо ту негде...

12.

На свету је све ново. И ништа није ново. Све зависи од тога ко си...

13.

Тако и у животу: реке увиру, мора пресушују, а ми живимо и даље...

14.

Сви умиру. И овај ће... И њега ће сахранити... И њега ће заборавити као и остале...

15.

Тако и у животу: не може се планирати. Нека иде све својим током...

16.

Подругљиви демоне, кога си ти завео без трага је нестао – њему спаса нема...

17.

Тако и у животу: таман да се придигнемо, ал' не иде – стигле године...

18.

Пре само једне секунде све је било друкчије, након једне секунде – ништа више неће бити исто...

19.

Тако и у животу: само што схватиш у чему је штос – кад време је за одлазак...

20.

Чак и ако те олујни облак, искрзан сав, на нешто подсети – ипак, прећути...

21.

Тако и у животу: птице одлећу, затим долећу, и ту краја нема...

22.

Некакве мисли стално нас прате, разне идеје круже око нас...

23.

Немој, читаоче, журити да судиш, причекај мало, не трчи пред руду...

24.

Живимо тако дан за даном. Колико нам је дана остало до краја? Све некуда отиче. Сви одлазе којекуда...

25.

Остајемо сами усред пакла, не одлазимо да бисмо сведочили даље, ако треба – до самог краја...

26.

„Све се оправдава патосом сведочења, преданошћу култури, вером у изговорену реч...”

27.

„Само један додир генија-творца осветљава мистичком светлошћу све...”

28.

„Кад те једном погрешно схвате, тако ће терати и даље...”

29.

„Све док се очи нису привикле на таму, настајале су некакве чудовишне шкработине. Онда је постало јасније. Рукопис се поправио. Појавили су се чак неки симпатични завијуци. Али је смисао по некаквој парадоксалној законитости почео да бледи, и последње реченице...”

30.

„Можемо приметити да времена долазе и пролазе, а ми све време седимо за истим столом, с мушемом на којој су коре од краставаца и причамо једне те исте ствари, и дишемо један те исти ваздух, и једне те исте песме певамо и притом се нимало не мењамо. Чак и не желимо, што је најважније. Чак нам није ни досадно, ни мучно, ни непријатно...”

31.

Мили мој,

Од нашег првог сусрета прошло је већ доста времена. А ја се често питам: шта би било да се нисмо никад срели? Да нисмо приметили један другог у овој ускомешаној престоничкој гомили?

Ма, дођавола с баналностима! Желим да причам о нечему сасвим другом.

Није у реду што сада нисмо заједно. И што су некакве глупаве размирице јаче од нашег узајамног привлачења. Извини што кажем „узајамно”. То је вероватно самоувереност. Требало би да говорим само у своје име. Али осећам, знам, верујем, да је тако и код тебе... Да и моје име није за тебе само празна прича.

Извини... то што пишем, вероватно делује глупо. Али ево, већ је три сата ноћу, а у глави празнина одзвања. Сутра ћу наставити...”

32.

Где ћеш за празнике?

33.

Још не знам... Можда ћу бити код куће... Не знам...

34.
А шестог, долазиш?
35.
Него шта!
36.
Питам се хоће ли икад отоплити?
37.
Ништа ми не причај!
38.
Питам се хоће ли неко рећи жени?
39.
Ма, биће да су јој већ рекли...
40.
Зар се неће бринути код куће?
41.
Већ су на то навикли...
42.
А јел' та цица има бар нешто у глави?
43.
Не баш...
44.
А има ли тамо где да се купа?
45.
Чега нема – нема.
46.
Хоћеш ли ми дати на пар дана?
47.
Хоћу, али само на пар дана...
48.
Хоћеш ли ми се онда јавити?
49.
Уф, сад баш свакоме да се јављам...
50.
Јел' се ноге у њима не зноје?
51.
Чини ми се да не...
52.
Како је баба, још није одапела?
53.
Није, још вегетира...

54.
Да не буде сувише високо у *f*-молу?
55.
Зашто високо? Баш је како треба...
56.
Још није пао плафон код комшија?
57.
Није, рекли би већ...
58.
Морамо ли тамо да идемо?
59.
Немој, ако не желиш. Ко те тера?
60.
Јел' идете на спавање?
61.
Ево, ево. Управо лежемо...
62.
И како је после оног синоћ, ок?
63.
Ма, ништа ме не питај!
64.
Муза ти од онда није долазила?
65.
Није више...
66.
Уме ли он уопште да римује?
67.
Него како...
68.
А што вичеш?
69.
Јер друкчије он не разуме!
70.
А ко је написао сценарио?
71.
Не знам. Није ми познато презиме...
72.
Како ли је сад тамо без мене, није се више драла?
73.
Не, заћутала је...

74.
И како је било?
75.
Ништа нарочито. Појели, попили...
76.
И јел' се ишта од тада изменило?
77.
Јесте, доста тога.
78.
И? Јесу поставили неку дијагнозу?
79.
Неку дијагнозу јесу...
80.
Јесу ли донели Веласкеза овог пута?
81.
Јесу, два... Не... Да... Два.... Тачно, два рада...
82.
А онај сероња се није више јављао?
83.
Како није? Јуче је звао...
84.
Хоћеш бар на свадбу звати?
85.
Лако је теби да причаш...
86.
Хоће почети да ти досађују?
87.
Не би требало. Ал' ко ће га знати?
88.
И, јеси добио својих тридесет сребрњака, псето поткупљиво?
89.
Не разумем чему такав тон.
90.
Што ниси дошао у понедељак?
91.
Нисам успео да се извучем...
92.
Није ти досадило да непрестано пртљаш?
93.
Ја не пртљам. Ја говорим.

94.
Хоће ли нас ускоро позвати за сто?
95.
Шта је, јадо, огладнео си?
96.
И, како се осећаш?
97.
Добро сам...
98.
И, које је име?
99.
Рекоше ми, али сам заборавио...

(1985)

ЧЕТВРТАК НА ПЕТАК

1.

Целу ноћ сам сањао граничне сфере постојања. Пробудивши се, успех да се сетим само нечега између воде и копна, ћутње и речи, сна и јаве и ту помислих: „Да, то је та естетика неодређености. Ево је опет...“

2.

Сањао сам као да се онај коме се, изгледа, траг одавно избрисао, одједном појавио и погледао ме тако јасно, тако пажљиво да ме је пробудило снажно лупање сопственог срца...

3.

Сањао сам да би требало да устанем и погледам спава ли или не. Кад сам се пробудио, дуго нисам могао да се сетим о коме се радило. Онда се сетих...

4.

Сањао сам да се треба повући у неком тренутку, а тамо ћемо, кажу, видети... Пробудивши се, помислих: „Ипак не знам, не знам...“

5.

Сањао сам као да срећа не зна за границе. Пробудивши се, помислих: „Па, наравно...“

6.

Сањао сам да се само четири пута у животу појављује права прилика. Пробудивши се, помислих да нечега заиста ту има...

7.

Сањао сам као да је најважније наћи најприкладнији облик саосећања према другом. Онда се пробудих....

8.

Сањао сам као да је идеја празног папира само кратак спој произвољног естетског искуства. Онда се пробудих...

9.

Сањао сам као да је могуће поћи од тога да је наша самосвест, у ствари, самосвест јунака које смо сами створили и који фигурирају у њима својственом времену и простору. И да нас полазна тачка управо те самосвести, у ствари, и зближава. Онда се пробудих...

10.

Сањао сам чак два аргумента у своју корист, али, наравно, нисам их се сетио...

11.

Сањао сам ја и трећи аргумент. Али и он је остао тамо, у сну.

12.

Сањао сам дугоочекивани долазак јунака. Изгледао је помало суморно, ал' несумњиво је да је био спреман на весеље. Заиста импонују његова отвореност и напет однос према реалности. Кад сам се пробудио, помислио сам како томе нема шта да се дода...

13.

Сањао сам оне ретке блеске угаслих нада. Они нису севали, нису грејали него су тихо тињали у непомичној дубини свести. Успео сам да им се прилагодим, уморни мозак их више није фиксирао, при њиховом појављивању моја глава се више није трзала као раније, ноздрве се нису шириле, пулс се није убрзавао. Чинило се да ништа није могло да угрози мој малодушни мир. Чинило се да ништа не наговештава промене...

14.

Сањао сам дрвеће древног парка утонуло у дубоку замишљеност. По његовој сеновитој алеји корачала ми је у сусрет усамљена фигура. Још сам је издалека приметио и скоро да сам се одмах досетио ко је то. И ви сте се, сигурно, досетили.

15.

Сањао сам да они тамо свакако нису били сами. Неко се ноћу неосетно прикрадао као лопов. „Тише“, процедио је Хенрих кроз зубе, „зар ви ништа не чујете?“ Они ослушнуше. Поново настаде тишина. И одједном као да муња пресече таму...

16.

Сањао сам шкрипав под и олињале тепихе маленог пансиона на обали Боденског језера. Време је било кишовито, непријатно. Газдарица

пансиона била је добродушна, метиљава жена од својих педесетак година. Обично је седало за сто десет-дванаест гостију. Сви су били различитих националности, навика, интересовања. Није се имало о чему говорити, ручак је био бљутав. Досада и малодушност господарили су за столом.

Мада, један од гостију ми заголица пажњу. То је био млади Италијан болешљивог изгледа, који је све време ћутао и тек понекад би бацио чудне, некако неодређене погледе као да би га нешто, што никоме до њему није познато, на тренутак избацило из уобичајеног мртвила...

17.

Сањао сам сиву масивну зграду бродоградилишта. Налазила се на два корака од мог тадашњег стана. И моји прозори су гледали на тај исти суморни трг. И поред мојих прозора би свако јутро и свако вече пролазила обезличена поворка службеника. Да ли сам могао претпоставити тада...

18.

Сањао сам безразложно срећно Кољункино лице, и усредсређена лица рођака, и нестрпљиво возачево лице, и сва остала позната, полу-позната, чак и непозната лица. Сви они се разлише у помућеној Константиновој свести, слише се у једну вртоглаву мрљу, и он као покошен паде на влажни асфалт празног јутарњег перона...

19.

Сањао сам његов продорни, непријатни глас који је монотono понављао једну те исту реченицу (не сећам је се, нажалост, али нешто као да ми не живимо како треба). Надежда Ивановна је притом црвенела, Анатолиј се по аутоматизму церекао, а глуви Семјон Лазаревич тако се пријатно смешкао свему и свачему. Струков се трудио да не гледа ни у кога: било му је срамотно и мучно.

Притом, киша није престајала ни на тренутак, и сам Бог зна како би се све то завршило да се...

20.

Сањао сам отприлике овакву ситуацију: чак и да се усред неразговорне буке појави чисти и дрхтави глас, и он би се изгубио у том шкргутању. А они који би га чули само би се погледали, климнули паметним главама, и дозволите, тако би се све завршило ако и би...

21.

Сањао сам да ћемо сви почети да живимо наслепо: ту је рупа, овде плот, тамо зид од опеке... И прође ти тако живот од одлуке до препреке, од наклона до усклика, од сна до дна...

22.

Сањао сам да светло гасне, тамо негде на средини.

И не чује се гласни вапај тамо неког у пустињи.

И врелина је потекла – без повратка уназад.

Само одраз у стаклу стакла – пролазан и нејасан...

23.

Сањао сам опор дим и своју посмртну маску... И шта ћемо сада с тим? Шта добити на одласку? Неће бити благодети – идемо ти раштркани. И то ти је доказ кључни, нема му се шта додати...

24.

Сањао сам да је ноћу срце из корица извучено. Шта ми знамо? Шта можемо? Тај ко зна, да ћути хоћу...

25.

Сањао сам празнину неба. У њој се обоје изгубисмо без реда. Ти си рекла: „Она ластавица, та што вреба, памтиће нас после свега...”

26.

Сањао сам, као, опраштање на мосту...

Уморни – хватамо дах... Природа је узрочна пак...

Свечани дочек тешко да нам је срећен...

И ти и ја у исти мах претпоставити не можемо шта

ће бити ни за дан ни за два... Последњи сусрет... Опраштање на мосту...

27.

Сањао сам тад да је у земљи влажној лежао он без спокоја сав. И од пламена врела свећа је изгорела.

28.

Сањао сам као да је у песак он легао заувек. Ко да схвати, ако не он, тај земљани карамбол? И то да није све баш тако како јест'... и да је нејасна вест... И ево, лебди над земљом наш драги друг...

Идемо и ми тамо где ни вода да се креће неће. Где се осипају мозгови, где су врискови и мракови... Крећемо и ми – време је, време да кренемо сада. Мислили смо да ћемо живети како-тако, али ето ти га на...

29.

Сањао сам пред јутро балкон снегом прекривен, нечим црвеним преливен, преклана очњацима мог ждрепца грива, тињање светлуцавих риба уместо осветничких блескова

махнитих у шуми вукова. Зачух иза себе како замире пушке звук, уместо крика

рањене звери, некакав лудачки хук... Коњ на умору, бела пара из отворених врата, витла мећава, прекривена снегом бразда...

30.

Сањао сам да се мој брод скоро без даха вуче ка дну, а ја у праскавом пространству молитву творим чудну...

31.

Сањао сам те ситнице – чуђење и трпљење. Док не скријем кљун у перје с те промајне раскрснице. Ми знамо цену и овом, и оном ми знамо цену. Али коме оставити сцену, примивши штап и кесу? И како се кре-

тати по тој магли не сат, не дан, већ цео век – згрченог шипка у цепу и с хладним ветром *tête-à-tête*?

32.

Сањао сам, као да они – преостали дани моји – јуре, испред мене махнитају и за собом остављају...

Шесторка прозрених треперења крила мени је много у мени открила, и ја се пробудих...

33.

Сањао сам као да је он ту, да седи на ивици постеље. Ал' јасно је заправо да је он овде а ипак овде није.

Коме ће ако не њему бити јасно, да овде ко пре није ништа, да нади нема уточишта ни уму непристрасном.

Шесторка прозрених треперења крила мени је много у мени открила, и ја се пробудих...

34.

Сањао сам изјутра у оквиру златног рама полулеша-полудемона с бројним очима. Он рече: „Чекати је цаба – неће бити чуда. Изгуби се сада, ако имаш куда“. Он рече: „Пођи са мном, показаћу ти пут“. И тешке главе ја се пробудих...

35.

Сањао сам равнотежу хартије и успомену што понире у сан. Уз пратњу влаге што лије протраћих још један пролећни дан. На врху језика лебди и пече одређење смисла бивства. Ал' дуги зрак ћебе пресеке и ја се пробудих...

36.

Сањао сам као да сан доноси олакшање, али нешто односи заувек. И ја се пробудих...

37.

Сањао сам израз „муза под наводницима“. Кад сам се пробудио, дуго сам лежао отворених очију...

38.

Сањао сам као да је препривавање снова којих се не сећаш заиста вежба. Пробудивши се, помислих: „Па шта?“

39.

Сањао сам, као да није ли свеједно ко од каквог лука плаче? Пробудивши се, помислих, заиста, да ли је свеједно...

40.

Сањао сам да ако се каже „данас је четвртак“ у четвртак, то управо и значи да је данас четвртак. Ако се каже „данас је четвртак“ у петак, то је онда или лаж, или заблуда, или нешто ко зна шта...

Пробудивши се, помислих, да је заиста важно не само то шта се каже, већ и то када...

41.

Сањао сам, као, да ми ту седимо и радимо исто оно што радимо и сада. Пробудивши се, помислих да ничега у томе тако необичног нема...

42.

Сањао сам небројену количину некаквих могућности и варијанти. Пробудивши се, дуго сам покушавао да се сетим било чега...

43.

Негде између сна и јаве сањао сам да оно што јесте, то и јесте. Пробудивши се, помислих: „Па да, тако је...”

(1985)

ЛАВ СЕМЈОНОВИЧ РУБИНШТАЈН (1947) – руски песник, есејиста, публициста, књижевни критичар и један од оснивача поезије московског концептуализма уз Всеволода Њекасова и Дмитрија Александровича Пригова. Поезију почиње да пише шездесетих година двадесетог века, а седамдесетих услед дугогодишњег рада са библиотечким каталозима оснива посебан жанр – жанр „картотеке“. Његова поетика је минималистичка, сведена, интроспективна и по својој форми налази се на граници вербалне, визуалне и перформативне уметности. Условна ауторска позиција, језичке игре, жанровска и стилска разнородност, фрагментарност и језичка полифонија, само су неке од карактеристика Рубинштајновог поетског израза. Добитник је књижевних награда „Андреј Бели“ (1999) и „НОС-2012“.

Јелена Кусовац

Честер Хајмс

НАЈПОКВАРЕНИЈИ ПОЛИЦАЈАЦ НА СВИЈЕТУ

Предео са енглеског Милан Милошевић

Кад је ушао и колико дуго је унутра био, Џек није знао. Како му је сваки дан личио на други, почео је механички извршавати студентске обавезе. Постао је свјестан себе тек кад је сјео на степенице зграде Управе. Држао је неке књиге под руком, а мали црвени качкет му је био немарно забачен на потиљак.

Двије дјевојке уђоше му у видокруг. Излазиле су из хемијског крила Универзитета. Одмах су му привукле пажњу. Биле су прелијепе па Џек отпусти дугу, коврцаву косу, подиже на ноге своју мршаву фигуру, те им се поклати машући качкетом у руци. Његова црна коса засвјетлуца на сунцу. Било је несигурности у његовим покретима. Наговјештај стида у угловима његовог заразног смијешка урушавао је глумљену одважност и смјелост. Једна дјевојка, бринета са злаћано бронзаном кожом и дивним облицима испод једноставне хаљинице, климну Џеку и насмијешу му се широким осмијехом, који су додатно украсиле рупице на образима. Нашла је нешто привлачно у његовом лоше смућканом коктелу срамежљивости и смјелости. Кад му је погледала у очи, интуитивно је осјетила да је усамљен.

Џеково срце је поскочило, а очи су му одушевљено заблистале кад је ухватио њен топли осмијех. За тренутак је био у потпуности опчињен њиме. То је било јако чудно за згодног младића попут Џека, који се досад морао навићи на задивљене погледе дјевојака.

Први пут да није хтио само наплатити дјевојчин климоглав. Нескривену наладу у његовим смеђим очима овај пут није створила похота.

Сутрадан у исто вријеме Џек ју је опет срео покрај зграде хемијског крила. Тек је било прошло подне и упитао ју је да ли би ручала с њим.

Прихватила је (знао је да хоће), али није знао за нескромне прохтјеве модерних дјевојака. Повео ју је у један удобан, интимни кафе у који старији студенти и професори нису залазили.

Док му се смијешила преко стола, рекла је да се зове Виолета те да је управо појела слаткиша у вриједности од долар и шездесет. Несмотрени Џек тек тада схвати зашто слабо плаћени предавачи и економични стари студенти избјегавају тако zgodан кафе. То сазнање му је потиснуло глад. Осјетио се празнијим више него кад му је конобар донио рачун.

Ипак се смешкао и платио као неко коме је новац последња брига. Напустили су кафе и одшетали лијеним кораком, по хладовитој факултетској стази и прије него што је било шта схватио, држали су се за руке у најмрачнијем кутку Универзитета. Слику јужњачке романсе употпунили су филмски дуги пољупци у тами, логичан слијед нараслог разумијевања међу њима.

Кад су изашли са колеца, њежно сивило сумрака се спуштало на земљу, а небо на западу било је боје руже. Џек је знао да је изгубио посао у књижари у којој је радио као продавац у поподневној смјени, али није марио за то. Био је опијен, обоје су били, младошћу и опојним вином прве љубави. Ходали су улицама до касно у ноћ, шапутао јој је у ухо све оне ствари које љубавници једни другима шапућу од памтивјека, гледали су у мјесец и сањарили, а она је упијала његове промуцане ласке – тако бесмислене и безвриједне остатку свијета – али за њу непроцјењиве.

Џек се следећег јутра пробудио у стварном свијету, па су „ситнице“ попут новца и запослења поново добиле на значају. Због јучерашње издашности финансијски је крахирао а посао без којег је остао био је битна ставка у причи о његовом школовању. Могуће и сигурно животарење на минималним примањима изгледали су му подношљиви јер му је прима-ран био наставак његове везе са Виолетом. Додатно нерасположење му је стварала знана чињеница да је те године било тешко пронаћи било какав посао па чак и онај надничарски.

Сложена ситуација у којој се налазио није га одвраћала од ручкова с Виолетом, чак ни онда кад је двије седмице дуговао ренту за собу и није могао наћи никакав посао. Виолета га је гријала својом приврженошћу, он ју је волио и шта му је још, ког врага, требало бити важније од тога? Веома брзо је научио да је храна битна, пошто је спискао своју биједну уштеђевину на изненађења за Виолету и сада је само Бог знао одакле ће му доћи следећи оброк.

И онда, поврх свега, Виолета га је позвала на званични годишњи плес њеног сестринства. Џек је био шворц, без смокинга и могућности да га набави све док му очи нису пале на портабл машину, његову једину тренутну имовину.

Одни ју је у залагаоницу и брзо се вратио са изнајмљеним смокинг-гом, плесним ципелама, свиленим цилиндром и штапом – могло би се рећи похабаним – и деведесет центи у цепу за које се дуго препирао са Еби, залагаоничарком, коју је успио надгласати. Узео је пинту цина и паковање бомбона за деведесет центи и одшепурио се доље до куће Виолетиног сестринства попут милионера плејбоја у поподневној шетњи.

Дивно су се провели те ноћи. Чак је успио заборавити на своје невоље, а и она је мислила само о човјеку у чијем се загрљају налазила. Били су толико бучни да су друге Капа или Омега дјевојке, или којем год да су сестринству припадале, почеле са завишћу загледати тог згодног бруцоша којег је Виолета зграбила.

Џек се доцкан вратио у своју собу у рушевном свратишту иза стадиона. Био је прилично пијан и ни изблиза тако тих какав је требао бити човјек који већ двије седмице дугује станарину. Газдарица, побожна жена амазонских пропорција, тргла се из сна у којем је доживљавала трећи Габријелов долазак, на Џеково гласно: „О-о-о-п-а!“ Да одмах излети у ходник и упадне у Џекову собу није је спријечило ни то што је била одјевена само у уско припијени изблиједјело ружичасти кимоно.

Кад се обрушила на њега, Џек је пожелио бити било гдје само не испред те мјешине. Опет, не можемо кривити ни газдарицу што је дала себи мало одушка. Џеку је њена дрека била несносна па јој је рекао да је свјестан свог кашњења са рентом и изашао.

Устао је из полузаваљеног става с ивичњака, испрашио свој изнајмљени смокинг длановима да би потом пијано одтетурао низ улицу. Свилени цилиндар му је стојао накриво а оковратник му је оклембешен висио с врата. Није баш изгледао за примјер. Није имао куда да оде, и у то нигдје се и упутио.

Након шест седмица избивања с колеца Џек се вратио, и то пар минута прије почетка посљедње фудбалске утакмице у сезони. Био је укусно одјевен а мантил од камиље длаке немарно је пребацио преко рамена. Дјеловао је задовољан собом попут милионера иако је имао само долар и десет центи послије куповања карте за улаз на стадион.

Кад је хтио сјести на своје мјесто, видио је да је опкољен мрким и намргођеним лицима. Утакмица није обећавала све до краја треће четвртине. Лопта је била највише у ваздуху, час код једних час код других а обје екипе су играле опрезно. Прилике за поентирање су се сводиле на неопрезна додавања и дјечија лукавства.

Џек је дремуцао, и изненада се усправио када је халф из противничког тима тактичким маневром побјегао својим чуварима и јурнуо преко отвореног терена попут листа на вјетру. Џек је устао да подвикне

и ободри одбрану али му се глас зацементирао у грлу. Играч из одбране је ипак стигао тркача на два јарда прије гола па се Цек уз уздах спустио натраг у сједиште. Иако је лопта била на само два јарда од гола домаћег тима, два јарда од полагања и побједи противничког тима, Цек је мирно наставио гледати утакмицу.

Игра је постала напета. Јаросни нападачи су кренули преко центра у камени зид одбране жељни побједи. Један играч је у том часу угануо зглоб и повриједио се. Судија је зазвиждао за тајм-аут, љекар је потрчао преко поља са својом торбом за прву помоћ. Напокон је играчу намјештен зглоб и одшантао је до аут линије потпомогнут раменима двојице својих саиграча.

У доњем дијелу стадиона, код трибина, публика је скандирала повријеђеном играчу из свег гласа, али гледаоци око Цека су били тихи и мрзовољни. Он их је мирно посматрао и примијетио да су то све били људи из доњег града, са слабо плаћеним пословима који су дошли да за својих осам долара и 90 центи гледају побједнички тим а не повриједе спортиста. То је разбјешњело Цека. Скочио је и продерао се:

„Подржите га и ви, смрадови ниједни! Ово није хиподром, ово је фудбал!“ Онда је испустио један индијански ратни поклич чисто да би им објаснио како требају урлати.

Народ се окретао и буљио у њега. Дјевојка што је сједила испред њега окрену се и погледа га у очи. У исти тренутак су се препознали и он процвили:

„Виолета!“

„Цек!“ одговори она и тон њеног гласа наведе га на помисао да је и он њој недостајао колико и она њему. Много. „Гдје си био све ове године?“ упита она, без пријекора у гласу.

Хтио јој је испричати све о томе шта му се догађало откад су се посљедњи пут видјели, као што би урадио, на његовом мјесту, сваки заљубљен човјек али га је она зауставила покретом руке. Не зато што то није хтјела чути него зато што није хтјела бити груба према човјеку с којим је била интимна.

„Наврати вечерас до мене и испричај ми све“, рекла је. Говорила је брзо, не дишући као и онда кад су се упознали – барем му је тако звучала.

Цек је дуго кружио око Капа или Омега куће, како год да се звала, и тек у осам покуцао на њена врата. Дјевојка која му је отворила узела је од њега шешир и капут. Кад је упитао за Виолету, она му је нехајно одговорила „Ох, да“ и увела га у слабо освјетљену собу за пријем.

Ту се већ налазило пар дјевојака и младића пореданих у круг на итисону. Виолета је устала са дивана на којем је сједила и узела га за руку.

„Надзорница је одсутна и планирали смо играти покер на поду. Хајде, биће забавно“, убјеђивала га је.

Џек је оклијевао. Било га је срамота што је шворц. Долар и десет центи и нису јак пот чак ни у покеру који играју аматери. Знао је да не смије изгубити ту цркавицу јер му је она представљала бон за храну. Једна од дјевојака је изашла по карте и Џек је искористио њено кашњење да одвоји Виолету од друштва и поведе је до дивана.

Покушао ју је пољубити али му је рекла да чека док не остану сами. Али и не завршивши реченицу, ускочила му је у наручје и њихове усне се спојише. Био је одсутан из њеног живота шест седмица а то је врашки дуг период кад сте млади и заљубљени. Џек је схватио да је воли више од било којег посла који би му могао обезбиједити већи капитал од тренутног.

Дјевојка је ушла у собу и зовнула Џека по имену, вративши га тако из земље љубави у хладну и окрутну стварност. Рекла му је да је неко пред вратима и да га жели видјети па је он невољно устао и изашао у ходник.

Огроман полицајац бронзаног лица и реског погледа чекао је баш њега. Плаву кацигу је био забацио натраг а плехана дугмад с његовог кожног капута сијала су као очи јастога на чкиљавој свјетлости ходника. Држао је пендрек од три стопе у својој десној и црни службени пиштољ у лијевој руци. Пријетећи, цијев је била уперена у Џеков стомак и овај је осјетио како му се језа пење уз кичму.

Полицајац је наредио Џеку да стави руке иза главе. Овај и несвјесно послуша. Тад га је полицајац упитао да ли зна коју молитву. Џек климну, питајући се шта ће му сад то. Почеле су га љутити полицајчеве крканске методе.

Полицајац му је рекао да клекне и помоли се. Џек се намршти, сад већ уплашен за себе. Пао је на кољена, још увијек држећи руке за главом. Полицајац гурну пиштољ право у Џеково лице с намјером да га удари њиме – и Џек поскочи у свом кревету вичући: „Убиство, убиство!“

Глас из мрака ћелије наспрам његове претећи зашушкета: „Ало, птичице, хоћеш ли престати с тим? Неко би овдје и да спава.“

Џек се полако прибра и схвати да он није бруцош у неком уредном колеџу, да није срећно заљубљен у красотицу Виолету (да чак и не зна ниједну такву дјевојку), већ да је само осуђеник број 10012 у мрачној, влажној ћелији, који је појео исувише граха за вечеру. Али још сатима након тога је будан лежао и тихо псовао робустног полицајца који га је привео у сну.

ЧЕСТЕР ХАЈМС (1909–1984) тек у четрдесетој је почео писати детективске приче и романе, потакнут својим богатим животним искуством. Одслужио је седам година у државном затвору у Охају, гдје је и открио часопис Црна маска. „Како бих другима описао свој живот, купио сам себи писаћу машину и натјерао се на куцање. Читао сам приче Дешијела Хамета у Црној маски и помислио сам да бих и ја могао слично. Кад су се моје приче напоскон појавиле, и други осуђеници су покушали исто. Наравно, с мање успјеха. Све што морате урадити јесте да кажете истину.”

И говорио ју је. Његове приче као што су *Ракар Цонс* и „*Мршвачки сандук*” *Ед Цонсон* нису леци испуњени насилним петпарачким штивом већ приче пуне бијеса о одрастању у суморном граду са још суморнијом перспективом. Како се радња у његовим романима развија, ликови постају разочаранији и циничнији у погледу свог посла, људи око себе и свијета у којем живе. Недуго након своје затворске епизоде настанио се у Француској, у којој је његов најпознатији крими роман, *Бијес у Харлему* (иначе написан на захтјев Марсела Дуамела, уредника чувене Галимарове *Serie Noire*) био награђен главном наградом *Littérature Policière* за 1958. годину.

Милан Милошевић

Петар Вјаземски

ИЗ „СТАРЕ БЕЛЕЖНИЦЕ“

Предео с руског Зорислав Паунковић

Шамфор, дискутујући о људској покварености, цитира неког оштроумног мизантропа: Бог би нам послао и други потоп да је видео корист од првог.

„Тело умрлог непријатеља увек лепо мирише“, рекао је Вителије и поновио Карл IX. Да ли вам се дешавало да се радујете пропадању супарника, уживате у читању лошег дела вашег непријатеља, пажљиво слушате како је човек који вам је на грбачи ружно поступио? Да ли се дешавало? Сигурно јесте! Да ли сте икада то признали? Наравно, нисте! Дакле, немојте се тобоже гнушати Вителијевог и Карловог осећања, него се само чудите њиховом нескромном признању.

Верјовкин, писац комедија: *Тако и треба* и *У глаку*, ова друга је, како кажу, исмевала нека лица из Симбирска, али је и играна у њиховом присуству. Императорка Јелизавета је на овај начин чула за преводиоца *Курана* и издавача многих књига које су објављене без навођења аутора, само са ознаком његовог села, Михаљева. Једном, уочи ручка, пошто је прочитала неку немачку молитву која јој се јако свидела, изразила је жељу да се она преведе на руски језик. „Мислим да знам човека“ – рекао је Шувалов – „који ће вам урадити превод до краја ручка“ – и сместа је послао молитву Верјовкину.

Тако је и урађено. Током ручка донели су превод. Он се толико свидео императорки да је она одмах или убрзо након тога наградила преводиоца с 20 000 рубаља. Ето шта се може назвати успешном молитвом.

Верјовкин је волео да прориче из карата. Неко је обавестио Петра III о његовој вештини: послаше по њега. Он узе у руке шпил и спретно баци на под четири краља. „Шта то значи?“ – упитао је цар.

„Тако лажни краљеви падају пред правим царем“ – одговорио је. Шала је успела, а његова предсказања оставила су јак утисак на цара. Имао је среће и с картама: убрзо после тога одобрено му је задужење од 40 000 рубаља.

Император је рекао за Верјовкиново чаробно умеће императорки Катарини и изразио жељу да га она позове. Верјовкин се појавио са шпилом у рукама.

„Чула сам да сте паметан човек“ – рече императорка – „није ваљда да верујете у такве бесмислице?“

„Нимало“ – одговорио је Верјовкин.

„Врло ми је драго“ – додала је императорка – „казаћу како сте ми из карата прорекли чудеса.“

Био је велики брбљивац и приповедач, много је боравио на селу, али када би долазио у Петербург, његово предсобље било је од шест сати ујутро пуно оних који су дошли да га позову на ручак или на вече: домаћини су позивали госте на Верјовкина. Кажу да би полазећи на вечерњу забаву или на ручак питао своје пријатеље: „Шта желите: да ли да данас натерам слушаоце да плачу или да се смеју?“ И онако како би они наручили, терао их је да умиру од смеха или да плачу.

Подсећао је на француске причљивце из прошлог века. Шамфор, Рилијер такође су били мајстори говора и водили су разговоре у француским салонима по припремљеним темама.

Верјовкин је једном написао шалу о Суворову, у којој је исмевао његове чудне хирове. Суворов је знао за њу. Верјовкин је био у војној служби, а касније – виши државни саветник; дружио се с Фонвизином и поштовао га је Державин, који је био ученик у Казањској гимназији док је Верјовкин био тамо директор. „Сећаш се како си рекао да сам будала и тикван?“ – понављао је касније свом бившем претпостављеном тикван који се претворио у државног секретара и главног песника своје нације. (Испричао ми је његов рођак, генерал Верјовкин, који је касније био командант у Москви).

Ломоносов је рекао: *мокри Амор*. Многе наше елегије и љубавне песме написане су под његовим воденим утицајем. На папир аутора нису падале искре са Аморове бакље, него кишне капи с његових крила. *Мокри Амор*, мокри пацов, мокра кокошка (*poule mouille*) све то иде једно уз друго.

Посматрајући савремени књижевни свет у Европи, можда ћеш признати да у њему нема великана какви су се раније појављивали на сцени; али данашњи читаоци су разборитији и бројнији него пре. И у том случају предност је и даље на страни нашег века. Живописна је слика неколико

разгранатих дивова усамљено раштрканих по широкој равници; опрезни домаћин пак више цени једнаку шумицу са истовремено засађеним бујним и крупним дрвећем.

Код Суворова је била оштра не само оштрица бајонета, него и пера; његов епиграм такође је био разоран. Једном је писао о неком генералу: „Он је поштен човек, претпостављам да добро зна свој занат, и стога се надам да ће се једном сетити да постоји коњица у његовој армији.“

За нека срца се може рећи да су непромочива (*impermeabile, waterproof*). Сузе ближњих не пробијају их већ само клизе по њима.

Мирабо, чији је надимак био Мирабо-буре, био је пијандура. Старији брат га је једном прекоревао због те слабости. „Забога, на шта се жалите?“ – одговорио је смејући се. – „Од свих могућих порока које је присвојила наша породица, само овај сте ми оставили.“

Кнез Сапега каже да ми живимо у веку устава, филантропије и досаде.

Бирон је, као што је познато, био велики љубитељ коња. Гроф Остејн, бечки министар на петербуршком двору, рекао је за њега: „Он о коњима говори као човек, а о људима као коњ.“

Суворов је писао кнезу Потјомкину 1790. године: „Права слава не може бити на прави начин вреднована: она је последица самопожртвовања у корист општег добра.“

Говорећи о неким блиставим срећницима, НН је рекао: „Они једноставно одишу безначајношћу“.

У дневнику НН је записано: „Мој посао није деловање, већ осетљивост на утиске; добро ме је држати као термометар: он не може ни да угреје, ни да расхлади собу, али ништа брже и тачније од њега неће осетити и показати праву температуру. Често сам примећивао да у догађајима запажам другачија обележја и својства која измичу пажњи других људи.“

Много тога у нашој историји може се објаснити тиме што се Рус, тј. Петар Велики, трудио да направи од нас Немце, док је Немица, тј. Катарина Велика, хтела да нас учини Русима.

Код Павлова (Николаја Филиповича) разговарало се о јавним стварима и о томе да не треба разглашавати њихове недостатке и грешке. „Не треба износити смеће из куће“ – приметио је неко. „Каква ће то бити кућа“ – узвратио је Павлов – „ако се из ње никада не износи смеће.“

Безбородко је говорио за једног свог чиновника: „Људски род се дели на он и она, а овај је – оно.“

Денис Давидов питао је једном кнеза К***, znalца и практичара у том погледу, зашто се вино радије пије увече него дању? „Увече је некако тужније“ – одговорио је кнез с меланхоличним изразом лица. Давидов је налазио нешто посебно поетско у том одговору.

Греч је негде објавио да Булгарин у свом малом прсту има више памети него сви његови противници.

„Штета“ – рекао је НН – „што у том случају не пише само својим малим прстом.“

У наше време истиче се својом расејаношћу гроф Михаил Вијељгорски. Против своје воље, али по дужности кренуо је код некога у посету. И када му је слуга, вративши се до врата кочије, рекао да примају, брзо је изговорио: „Реци да нисам код куће.“

Державину се наметнуо један књижевник да му прочита своје дело. Старац би, као и многи други, често заспао за време читања. Тако је било и овај пут. Державинова жена, која је седела поред њега, сваки час би га гурнула. Напокон, сан је тако савладао Державина да јој је, заборавивши и читање и аутора, љутито рекао када га је пробудила: „Како те није срамота: никад ми не даш да се честито наспавам.“

Е*** каже да у животу треба изабрати једно: жену или изнајмљене кочије. А ако се има и једно и друго, онда се по цео дан седи код куће без жене и без кочије.

Шамфор у својим Анегдотама и карактерима прича, поред осталог, и следеће. Императорка Катарина пожелала је да има у Петербургу чувену певачицу Габријели. Ова је тражила пет хиљада златника за два месеца. Императорка јој је поручила да такву плату не даје ниједном свом фелдмаршалу. „У том случају“ – одговара Габријели – „нека њено величанство тражи од својих фелдмаршала да јој певају.“

Руски језик личи на човека који има златне полуге у подруму, а често нема двадесет копејки у џепу да плати кочијашу. Нехотице позајмиће од првог познаника кога сретне.

Госпођа Б. није волела када би је питали за здравље. „Поштедите ме тих питања“ – одговарала би – „имам за то доктора који долази код мене и коме плаћам 600 рубаља годишње.“

„Ја не презирем људе без разлога“ – говорио је неко – „то ме кошта неколико стотина хиљада рубаља које сам поделио незахвалнима.“

Дмитријев много чита и врло је шкрт када су у питању његове књиге. Када неке од њих нема, и он се не сећа ко му је није вратио, шаље слугу по списку свих својих познаника, код сваког од њих, са упорним захтевом да се позајмљена књига врати. Када се сви претресу, кривац ће се наћи.

Други библиофил и библиоман, гроф Бутурлин, чија је библиотека у Москви до 1812. године уживала европску славу, придржавао се другог правила: он никада није дозвољавао да му иједна књига изађе из куће. Када због поштовања није могао да одбије особу која га је молила да позајми књигу, набављао би други примерак те књиге и жртвовао га молиоцу, свето чувајући неприкосновеност своје библиотеке.

Његова страст према књигама имала је и другу специфичну црту: сам их је читао и на разним језицима. Његово књишко памћење било је изванредно: сећао се на којој су се страници налазиле иоле занимљиве и изврсне речи. До 1812. године није напуштао Русију, али добро је знао разна локална италијанска и француска наречја, знао је напамет, до најситнијих детаља, топографију Рима, Напуља, Париза. Изненађивао је странце својим енциклопедијским свезнањем: слушајући га, мислили су да је дуго живео на једном или другом месту, и једва су веровали када би им признао да још није био у иностранству.

Требало је да се принц де Конти (брат великог Кондеа) ожени једном од две нећаке кардинала Мазаринија и није хтео да сам изабере вереницу. „Свеједно ми је, једна или друга; женим се кардиналом, а нипошто не његовом нећаком.“

Л. је питао Ф. да ли је видео његову вереницу. – „Видео сам.“ – „Како ти се свиђа?“ – „Врло је љупка; жениш се млађом?“ – „Не, верен сам са средњом сестром. А шта, мислиш да је млађа боља? Па зашто ми ниси раније рекао? Запросио бих њу. Уосталом, то још може да се промени.“

X.: Тај човек нема никаква уверења.

C.: Како нема? Има једно непроменљиво и непоколебљиво уверење да увек треба пливати са струјом куд год да те талас носи, увек буди на страни силе, без обзира на циљ којем тежиш, увек угађај ономе или онима од кога и од којих можеш очекивати корист и добитак.

„Неки се боје памети“ – каже НН – „а ја се некако све више бојим глупости. Прво, она је крупнија и стога јача и храбрија; друго, чешће се среће. Осим тога, памет је често усамљена, а глупост треба само да зви-зне, и одмах ће јој притрчати у помоћ читава екипа другара и вршњака.“

Неко је рекао опату Тереу (*Terray*), генералном контролору (исто што и министар финансија) у Француској, у другој половини прошлог столећа: „Па ви хоћете да узимате новац чак из наших џепова!“ – „А одакле да га узимам ако не из џепова“ – одговорио је он простодушно.

Неко је говорио за једну госпођу коју није видео: „Мора бити да она лоше изгледа јер њени пријатељи причају за њу да је врло добро грађена.“

То подсећа на речи кнеза Козловског. Нежна мајка показивала му је своју децу, која су била једно ружније од другог, и питала га како му се свиђају. „Сигурно су врло пристојна деца“ – одговорио је.

*Госпођа Г****. Како је несносан мој исповедник са својом радознаношћу! Право мучење!

НН. Како то?

Госпођа. Није му доста што се искрено кајеш за своје грехе; хоће још да зна како, када и с ким. Свега и свих се и не сећаш. Починиш још нехотице грех ненамерног затајивања.

За једну властелинку из прошлог века, која је путовала у иностранство убрзо после Наполеонових ратова, гроф Ростопчин је рекао: „Узалуд је одабрала ово време: Европа је још тако исцрпљена.“

„Како је тешко изаћи на крај са животом“ – говорила је млада ***. – „Законита, мирна, брачна срећа неминовно пропада од досаде. Бурна, донекле порочна срећа пре или касније завршава грешкама, разочарањем, горким последицама.“

НН је говорио о неком: „Он није довољно паметан да дозволи себи да прави глупости.“ О неком другом: „А овај није на довољно високом положају да дозволи себи такве нискости.“

За време маневара император Александар Павлович шаље једног од својих гардијских официра с наређењем у неки одред. Кроз неко време цар види да одред изводи покрет потпуно супротан наређењу које је издао. Он пита гардијског официра: „Шта сте пренели?“ Испада да је наређење пренето потпуно наопако. „Уосталом“ – рече цар, слежући раменима – „и ја сам будала што сам вас послао.“

НН каже да су К-ова дела – његова непокретна имовина: нико их не узима у руке и не помера с полице у књижарама.

Браћа од стрица, кнежеви Гагарини, обојица лепотани у своје време, после двадесетогодишње раздвојености срели су се у туђој кући. Разуме се, остарели су и нису се препознали. Домаћин је морао да их представи. Они падоше један другоме у загрљај.

„Тужно је, кнеже Григорије“ – рече један од њих – „али судећи по утиску који ти на мене остављаш, мора да сам ти врло одвратан.“

Паметном К. саветовали су да се ожени паметном и драгом девојком Б. И он и она су били рошави. – „Дакле“ – одговорио би он – „желите да наша деца буду вафле.“

У Цариграду упитао сам једног чувеног грчког песника да ли се у Грчкој сада многи баве поезијом. „Ко да се бави?“ – одговорио је. – „Ја и брат смо заузели сву поезију: ја драмску, а он лирску. За друге ту нема места.“

Е то је породична и братска мирољубива подела.

Наше књижевно сиромаштво објашњава се тако што су сви наши паметни и образовани људи обично неписмени, а наши писмени људи обично нису ни паметни ни образовани.

ПЕТАР АНДРЕЈЕВИЧ ВЈАЗЕМСКИ (1792–1878) – песник, критичар, мемоариста. Потиче из старог племићког рода, великодостојник, обављао многе важне функције. Књижевна каријера му је била углавном везана за периодику. Више од шездесет година писао записе који су у његовим Сабраним делима у дванаест књига (1878–1896) заузели три књиге (VIII, IX и X). Ови записи, познати под насловом „Стара бележница“, представљају узорно есејистичко дело и врше значајан утицај на савремену књижевност (на пример, дело Лидије Гинзбург).

Борди Нопка

ПАНТЕРА ИЗ ОКЛАХОМЕ

Превела с каталонског Јелена Петановић

At time like this, I wish I was but a simple peasant.

Inspector Clouseau

Писац серије од шездесет осам крими-романа чија се радња одвија у Безалуу договорио се да се нађе на вечери са својим преводиоцем на шпански. До крајности педантан и захтеван, писац је читао преводе пошто су прошли лектуру и коректуру и поправљао их увек током оброка – по могућности вечере – с преводиоцем. Процес је увек био исти: писац би га позвао и тражио да резервише сто, подсећајући га да преферира јапанску или непалску кухињу; каснио би пола сата на састанак, а кад би дошао, измишљао би неки неуверљив изговор који би преводилац једва сварио, али који би му помогао да учврсти супериорну позицију писца, никад није био задовољан храном, а док су ишчитавали књигу, неумерено је наглашавао грешке, иако би их сваки пут налазио све мање; плаћао је он, али су туре коктела које би уследиле препуштане преводиоцу, а оне би често премашивале цену хране.

Те вечери када је требало да пречешљају роман број шездесет девет, писац је био бесан као рис. Жена га је напустила пре неколико недеља, и имао је намеру да своје незадовољство истражи на саговорнику. Урадио би то на најсебичнији начин: критикујући превод – који је овог пута био скоро беспрекоран – и уколико је било потребно прекидајући однос с човеком који је, изузимајући самог писца, био најјача и најближа веза с његовим стваралачким светом пуним злочина, мрачних ликова, секса по друмским мотелима.

Пре него што је дошао у ресторан свратио је до једног коктел-бара који није често посећивао и тамо попио три сингапур слингса за мање од пола сата. Овог пута решио је да промени редослед вечере: он ће платити пиће, а преводилац нек плати јело.

Међутим, кад је стигао у ресторан, човек га није спокојно чекао за резервисаним столом. Изношени прслук од тексаса који је увек носио вишио је на једној од столица. Преко салвета се налазила она иста фасцикла у којој је држао рукописе последњих шездесет осам пута. Писац је сео на столицу наспрам његове и наручио чашу белог вина док чека. Колико га дуго неће бити? Неколико минута? Пет, највише?

– Сигурно ми нешто спрема – промрмљао је после другог гутљаја вина.

Чекао је два минута. И пет. И десет. Већ је скоро искапио чашу вина коју је наручио кад је устао да упита конобара да ли зна где је човек кога је чекао.

– Наравно – одговорио је овај, обучен у црне врећасте панталоне и белу, помало избледелу кошуљу.

Повео га је до дела за непушаче и зауставио се на улазу.

– Видите ли га? Тамо је у дну сале, са девојком у хаљини крем боје.

Писац је зачкиљио очима покушавајући да јасније види двоје људи за најудаљенијим столом у ресторани. Жена у хаљини крем боје била му је окренута леђима. Оданде је видео њена гола рамена извајана пливањем и боди комбатом као и делић хаљине, која је падала правећи атрактивну кривину све док му наслон није заклонио видик. Тик уз њу налазио се рашчупани кобац – преводилац – који јој је нешто говорио церећи се.

– Ни сами не знате колико бих волео да сам на месту вашег пријатеља – рекао је конобар писцу, са изразом искреног дивљења. – Већ двадесет три године се бавим овим послом и знам да препознам добростојеће госпођице. Ово је једна од њих. Американка која не зна на шта да потроши милионе. Али ваш пријатељ се испречио...

Писац више није хтео да га слуша. Већ је био довољно бесан кад је дошао у ресторан, па му је у овим тренуцима било тешко да контролише мржњу која се унутар њега нагомилавала, усмерену директно на преводиоца, спремну да га распори без милости. Приближио му се на прстима и куцнуо га по леђима.

– Већ дуго те чекам – рекао му је изненадивши се што је успео да исконтролише јачину и тон свог гласа.

Два пара знатижељних очију су га посматрала: преводиочеве, које бежу тамне и обичне, и незнанкине, зелене и замагљене од пића.

– *One moment, please* – рекао је жени пре него што се обратио писцу.
– Одмах долазим. Извините.

– Ако хоћеш, можемо да радимо овде.
– Извињавам се – поновио је преводилац. Гледао је у женин есцајг, и даље нетакнут. Она је гледала у апстрактне слике окачене на зиду.
Писац је повео преводиоца до свог стола. Испратио их је конобар не скривајући враголасти осмех који се протезао од уха до уха.

Вечера је лоше прошла. Писац је почео да напада превод и пре предјела. Тек што је окусио канелоне са свињским месом увредљиви коментари натерали су преводиоца да изгуби апетит. Писцу је, с друге стране, критика добро ишла уз тартар од димљеног лососа са авокадом.

– Ово је последњи пут да радиш за мене – допустио је себи појашњење док су им склањали тањире.

Преводилац који је до тада издржавао напад без иједне речи, испио је воду која му је остала у чаши у три дуга, напорна гутљаја и рекао му:

- Знаш да си у тешкој ситуацији.
- Грешаш. Управо завршавам два романа.
- Нисам на то мислио, знаш већ.

Писац је узео своју чашу, поново до половине пуну белог вина, приближио је очима а потом спустио на сто.

- Иди дођавола – рекао му је.
- Мислим да је боље да се видимо неког другог дана.
- Тако је.
- Чини ми је да ће то бити боље за обојицу.
- Наравно. Сад можеш да се вратиш код своје америчке фрћкалице.

Уз мало среће можда је и одвучеш у кревет.

Овај последњи коментар засметао је преводиоцу, који је бацио салвету на сто и промешкољио се на столици пакујући рукопис у фасциклу.

– Ништа ти дакле не значи што ме остављаш на цедилу. Сви сте ви исти. Покварењаци.

– Врло си неправедан – рекао је преводилац кад је померивши столицу устао и кренуо ка делу за непушаче.

- Зваћу те да видим како си прошао са твојом...

Писац није завршио реченицу, јер је, док се преводилац удаљавао са фасциклом под мишком, већ одлучио да му упропасти вече.

Кад је конобар донео главно јело, две порције бакалара са поврћем које се још пушило, није се изненадио што је затекао писца самог:

- Видео сам вашег пријатеља с госпођицом – рекао му је.
- Није ми он пријатељ, он ради за мене – одговорио му је и после врло кратке паузе додао – Радио је за мене, да будем прецизнији.
- Отпустили сте га?

– Тако некако.

– Вечерас?

Уместо одговора на ово последње питање писац упита за Американку.

– Желим да знам више о њој – рекао је, и није било потребно да маше свежњем згужваних новчаница које је конобар погледао истим незаинтересованим погледом као сом на рибљој пијаци.

– Имате среће. Причао сам с њом накратко – рекао му је тихо као у строгом поверењу. – Питала ме је да ли сам гледао Пинк Пантера, и ја сам је упитао: „*The cartoons?*“. – Цртани филм, знате – писац је потврдно климнуо главом. – Она ми рече да не. „*The film?*“, упитах. И она одврати: „*Yeaaahhhhh!*“ И рекла ми је да је редитељ тог филма њен деда.

– Блејк Едвардс? – радозналост је надвладала пишчев бес. Комедије Блејка Едвардса биле су прва сећања која је имао на филм.

– Не знам. Претпостављам. Ја врло лоше памтим имена – извињавао се конобар. – Госпођица ми је казала да је из Оклахоме, и да два месеца путује сама Европом. Јутрос је слетела у Париз и биће три дана у Барселони. Ваш пријатељ је врло вешт. Уколико не успем да се наметнем, врло је могуће...

Писац је одмерио конобара од главе до пете. Имао је поприличан стомак као и оклембешен подбрадак, карактеристике којима ће тешко привући унуку Блејка Едвардса.

– Знате, ја се двадесет три године бавим овом професијом.

– Рекли сте већ. Још нисам заборавио.

– И за све то време нисам имао много прилика да смувам богаташицу.

– Унуку Блејка Едвардса.

– Било како било. Ја јој већ неко време дајем сигнале. Прозвао сам је „пантера из Оклахоме“.

Конобар није издржао да се гласно не насмеје, што је писцу толико засметало да је тог истог тренутка донео две одлуке: завршиће овај разговор и неће оставити ни динара бакшиша тој *ништарји*.

Преводиоцу и унуци требало је скоро сат времена да изађу из сале за непушаче. Писац је палио цигарету једну за другом и тресао пепео на тањираћ на коме су му донели рачун. Кад су се појавили, девојчини покрети нису га асоцирали на опасну дивљу мачку, већ више на хипнотишућу вијугавост змије. Преводилац га није ни погледао кад је прошао поред њега. Али док се приближавао, успео је да својим кошчатим канцама обгрли женин струк, као да је тиме желео да каже да је животиња, колико год дивља и отровна, била под његовом контролом.

– Паћеници – рекао је писац кад су одмакли довољно далеко да га не чују.

Устао је чим су изашли из ресторана у намери да их прати.

Писац је написао шездесет осам крими-романа који се дешавају у Безалуу, али није имао ни шарм ни памет свог главног јунака, детектива Трухиља. Некако је успео да их не изгуби из вида, и причекао десет минута испред кафића у који су ушли. Пушио је из досаде, а кад му је мобилни зазвонио, прекинуо је везу не погледавши ко га зове. Пошто је угасио другу цигарету темељно је изгазивши, ушао је у кафић и одмах га је уочио преводилац, који му је у тренутку док је девојка отпијала гутљај коктела добацио поглед пун гађења. Писац се сместио за шанк и наручио дупли виски.

– Без леда – рекао је бармену, чије су обе руке биле прекривене те-товажама с библијским мотивима.

Са места на коме се налазио није му било тешко да посматра разговор између преводиоца и унукe Блејка Едвардса. Он је много гестикулирао. Она је слушала најпажљивије на свету, и понекад би му се осмехнула, што је писац тумачио као лепо понашање.

– Мораће да се помучи ако хоће да јој се увуче – мрмљао је сваки пут кад би кренуо да сркне гутљај вискија. Кад би га неко случајно погледао, помислио би да је реч о некаквом несрећном пијанцу који се јадајући исповеда над својом тужном чашом.

После пола сата пар је изашао из кафића. Писац је брже-боље платио неколико дуплих вискија које је сљуштио и наставио да их прати. Пре него што је стигао до следећег ћошка, преводилац се окренуо и упутио му злокобан поглед. Порука коју је писац добио била је да његов доскорашњи колега жели мало више приватности. Испунио му је жељу, па кад се пар завукао у други кафић – место на које су обично ишли да пију коктеле, тамо где су рачуни премашивали оне из ресторана – попушио је две цигарете и укључио телефон и уверио се да је претходни позив био од његове бивше жене. Позвао ју је, али укључила се секретарица.

– Не знам шта си хтела, али баш ме заболе – рекао је после сигнала и протоколарне поруке. – Толико ме заболе да не знам ни зашто те зовем. Носи се.

Писац је спустио слушалицу. Онда је позвао свог млађег брата, јединог који је подносио његове изливе беса без узбуђења. И тамо се јавила секретарица, па је спустио слушалицу изговоривши серију псовки које су га мотивисале да пређе праг кафића.

Кад је ушао, поздравио је познатог конобара, који му је срдечно отпоздравио зачуђено показујући главом на преводиоца.

– Знаш да је ту – рекао је писац не скривајући презир према некадашњем сараднику. – Данас је био у лепшем друштву него иначе.

– Жена је Американка. Изгледа да су се данас упознали.

– Не знаш ко је она?

– Зашто би требало да знам?

– Она је једна профукњача де лукс – рекао је писац нервозно смештајући цигарету у уста. – Зову је Пантера из Оклахоме.

Сат и по касније жена, преводилац и смеђа фасцикла с рукописом изашли су из кафића. Обоје су погледали право у писца, који је, већ поприлично пијан, покушавао да смува плавушу утегнуту у смарагднозелену хаљину која га је слушала јер је рекао да ће јој платити пиће. Писац није видео да су изашли. Наставио је да прича и да пије свој *whiskey sour*, коктел који је наручио кад је ушао, у малим гутљајима. После неког времена, кад се вратио из тоалета, приметио је да је пар који је пратио нестао.

– Где су оно двоје? – упитао је власника кафића.

Писац је заплитао језиком. Глава му је била као балон.

– Отишли су својим послом. Вашег пријатеља мора да је шала скупо коштала.

– Несумњиво.

Писац се вратио поред плавуше и, уместо да јој се обрати, извадио је блокчић и оловку из џепа на кошуљи и записао три реченице дијалога:

ДЕТЕКТИВ ТРУХИЉО: Где су оно двоје?

КОНОБАР: Отишли су својим послом. Вашег пријатеља шала мора да је скупо коштала.

ДЕТЕКТИВ ТРУХИЉО: Могла га је коштати живота.

Биће то прве реченице нове авантуре његовог главног јунака. Већ је одлучио: исцечаће три досадна, женомрзачка поглавља која је написао мало пошто се растао од жене.

– Шта то радиш? – упитала га је плавуша, којој ни крај памети није било да седи поред неког ко зарађује за живот пишући крими-романе.

– Не тиче те се.

Писац је платио пиће и изашао из кафића са упаљеном цигаретом у устима. Са сваким новим димом откривао је нове делове наративног лавиринта који ће чинити окосницу његовог новог романа. Стигао је кући сав знојав и еуфоричан, спреман да започне велико дело које ће га удаљити од његовог јадног живота три-четири месеца. Кад га заврши, позваће преводиоца – уколико још увек буде жив – и замолити га да му опрости пре него што га упита како се завршило вече са унуком Блејка Едвардса, женом с раменима извајаним пливањем и боди комбатом која се увијала попут змије, иако су је сви повезивали с једном другом врстом смртоносне животиње, а на сам њен помен би се крстили и загледали се у чуду:

– То је она – говорили би као да се ради о древној египатској клетви. – Ужасна. Смртоносна. Пантера из Оклахоме.

ЂОРДИ НОПКА (1983) писац и новинар из Барселоне. Објавио роман *Таленаи* (2012). За збирку *Појни се кући* (2014), из које је ова прича, добио је Награду „Документа“, за најбољег младог писца на каталонском језику 2014. године.

Јелена Петановић

Анатолиј Грачаников

ПЕСМЕ

Превела с белоруског Дајана Лазаревић

ПОСЛЕДЊИ КРУГ

Посвећено И. Н. Мележу

Тешко је
Јату птица без вође...
На Пољесју
Усред блата
На растанку – плес
Ждралова
У време сумрака
Пред одлетање.

Звезда далеких
Слушајући корал,
Скачу птице
Под песмом храстова.
Не брине
Овај ритуал
Ни звериње усамљено,
Ни траве.

У даљини
Замрзнут, стоји вођа,
Сећајући се,
Где су другови стари
Кљун свој подигао.

Посматра, како
Скачу, ратоборни
Млади.

Нека поскакују
Усред зрелих трава.
Места недостаје
Свакоме у Пољесју.
Нека сазнају,
Што је и он сазнао
Усред хладних висина
Под небеским сводом.

То није свадбени
Пролећни хмељ,
То је развића
Плес горки...
Ждралићима
Биште ждрал
Звездама провејано
Перје.

Он још
Подиже увис
Кљун.
Баца поклич
На шуме и житна поља.
Јату не открива
Вођа,
Да он у животу прави
Последњи круг...

Као укочене сенке,
На сеоском гробљу – крстови.
Ја верујем у тајну обновљења
Душа, лепоте и у трави.

Ево мрава, вуку се кући
Са теретом на леђима тешким.
Овде чак и птице другачије
Певају, како се чини мени.

Зауставила се ту stoleћа,
Али зашто се овде, реци, друже,
И туга, и опори дух бесмртности
Рађају из дубине душе?

Покуца срце и задрхти,
Похваливши се мелодијама ритмичним,
Ословивши претке именом
Међу оградама глувонемим.

Задесиће срећа или несрећа
Мене, усред постојања земаљског,
Све верујем: очински крст ће заплакати
Ако не сузом, онда росом.

БРАТУ ЛЕОНИДУ

Дим из оцака над кућом родном,
Пласт мали иза амбара,
Стојим у дворишту као кривац,
Не улазим у родну кућу из страха.

Нисам дошао овде на састанак,
Нисам дошао овде да просим.
И не тражим у немирима
Ни детињство давно да носим.

Нисам за једним дахом ветра,
Што дува са брегова родних,
Летео, и путовао сам кроз џунгле,
И пешке ишао преко њих.

И не кривим ја судбу,
Јер ме је са родном кућом раставила.
Зато што у родној земљи никада
Она ми туђом није била.

И све напомињем плашљиво,
Кријем то чак и пред собом
Да је наша кућа остарила
У некој туги утишаној.

Било је нешто њој познато,
Што ми не можемо разумети.
Па, то је све. Опет сам код куће,
Да бих у даљине могао полетети.

ОКТАВЕ ЉУБАВИ

Љубав је најтежа од свих мука.
Моја добровољна мука.
Када ћеш ми своју донети казну?
Као осуђеник, пресуду прихватићу.
У трену последњем, можда, чудо доживећу,
И то што беше отров који квари
Љубав ће се претворити у нектар
На цео живот, за осуђеника таквих чари.

Ја сам мислио, више ми неће доћи
Љубав са чудесима тим,
Која младиће као куке искриви,
А оседеле учини младим.
Љубав, мислио сам, усне затвориће ми,
Пут прешавши са чашом празном.
Нема, сигурно, болније казне,
Када љубав не сија над тобом.

И ти си дошла, вољена, дошла
И обасјала дане моје тешке.
Није истина да је на свету много зла,
Да управљају светом само људи и грешке.
Пливам, пливам, у сусрет без весла
Кроз таласе времена жилава, стрмоглава.
Љубав нас кроз дивљи ледолом
Спаја, као брегове поплава.

Љубав не може да се расеје као дим.
Ко је заљубљен, тај је у животу смео.
Питам се, да ли воли улизица,
Или је препреденко бесрамни само?
Саосећамо тада већ помало са њима,
У сујети и похлепи знојавима.
Одавно немају моћи у љубави
Ни награде, ни чиновни, ни знања.

Али не буди нежан, као теле,
Међу онима које живот пази.
Нека те твој животни пут
Животом плодним даровима мази.
Стрпљење се полако учи
Отровног дволичја сласти.
Своје љубави брегу посвећујем –
И савести, и људске части.

Сијај, љубави чиста зоро!
Сијај – осећања срца не мрачи –
Над судбом ратара и песника
И над високом судбом женском зрачи.
Свих људи време је тебе, време
Сјединити чаробном силом пророчком.
Јер, заиста, на свету без љубави
Живота нема – само је постојање у том.

2.

Ватре љубави – вечите ватре.
Оне никоме од нас не заслепљују очи.
Срећним осећајем испуњавају се дани,
Лепотом привлачном скраћују ноћи.
Загонетно звучи у тишини
Ватрени, шапат женски блудни.
Збуњује се растројени младић,
Први пут осетивши укусу чудни.

Постоји у љубави нека граница.
А за том границом тајновитом
Слива се у једно твоја душа
Са душом вољене, чистом душом.
Као струја, међу вама се протеже,
Да би вам подарила светли, искричав лет.
Чаробно јединство радости,
Које обнавља генерације и свет.

На свима је печат сунца и пролећа.
Код заљубљених се пролепшава лице.
Срећан је, ко је богат без ризнице,
Кога нису заобишле љубавне чари.
Поштујте ову слабост новости,
Нека гунђају несрећници и тврдице,
Љубитељи досадних објашњења,
Жртве своје маске, коју стављају на лице.

У љубави има пуно болног дрхтања,
Страшнијег од било којег ударног трења.
Покушаш од сумња побећи право
А долазе неподношљива искушења.
Пазите, да не победе мржње венци
Да се љубав не преда под принудом.

Љубав је увек – слобода и неслобода,
Извор туге, радости са болом.

Љубав је башта. Да би се плодова комади
Одједном налили соком зрелим,
Боре се гране кроз године
Са жегом, мразевима, црвима свим.
Да би издржале под сечивом невоље
И предале живот својим потомцима,
Молим: заштитите ову башту
Од прљавштине, љубоморе и страдања.

Ватре љубави су вечите ватре.
Без њих је људска судба неплодна.
Нама сијају сунцем звезде са висине,
Али јаче – светлост женске душе родна.
Животе, ти због несреће не клони,
На пешчаном сату она нема свој глас.
А за љубав тај сат нам је одмерио време.
И другачије судбе нема за нас.

АНАТОЛИЈ СЕМЈОНОВИЧ ГРАЧАНИКОВ (бел. Анатоль Грачаникаў, 1938–1991) био је белоруски песник и преводац. Године 1960. завршио је Гомељски инжењерски Институт железничког превоза. Виши књижевни курс завршио је у Москви 1969. године. Од 1969–1971. радио је као уредник рубрике Књижевност у познатим белоруским новинама „Књижевност и уметност“ (Літаратура і мастацтва), а у наредним годинама био је главних уредник часописа: „Вясёлка“ (1976), „Бярозка“ (1978), „Маладосць“ (1982).

Аутор је многих збирки поезије, од којих су најпознатије: „Магистрала“ („Магістраль“, 1964), „Округла плоча“ („Круглая плочча“, 1971), „Време печурака“ („Грыбная пара“, 1973), „Ноћна смена“ („Начная змена“, 1975), „Дрвеће на острву“ („Дрэва на выспе“, 1977), „Када си ти далеко“ (Калі далёка ты...“ (изабрана лирика) 1979), „Паљесје“ (Палессе“ (песме и поеме, 1983), „Септембар“ („Верасень“, 1984), „Ја вас волим“ („Я вас люблю“, 1986), „Август-45“ („Жнівень-45“, 1990).

Дела Анатолија Грачаникова преведена су на енглески, француски, пољски, бугарски, вијетнамски и на језике многих земаља Совјетског савеза.

Грачаников је добитник награде Лењинског комсомола Белорусије (1974) и Државне награде БССР (1984).

Дајана Лазаревић

Кармен Мартин Гајте

ПОВЛАЧЕЊЕ

Превела са шпанског Милица Константиновић

Понеког поподнева повратак из парка стрмом улицом, док би сунце већ било на заласку, личио је на повратак из неке бесмислене чарке потпуно лишене значаја, на залеђу побуњене и незадовољне војске која се издајнички узјогунила против заповедника, са осећањем да су се победничке беседе разбиле у парампарчад и растопиле у блату. А тог мартовског предвечерја, чија ју је обновљена и варљива топлота по стоти пут завела и заслепела, током повлачења у касарну готово да је мрзела не само заставу, искрзану и претворену у рите, на којој је сама претходно златним словима предано извезла реч пролеће, него чак и своје ћерке-војнике, огрезле у хаос и недисциплину, због којих је само три сата раније уздигла ту исту заставу на барјак. Да, мрзела је лепоту и дрскост та два пркосна регрута, тако неустрашива и пуна подсмеха, која су напредовала скакућући лево-десно преко неравне калдрме којом је била поплочана улица – „ен-ден-дину... сава-рака-тину... сава-рака-тика-така... елем-белем-буф“, – отварајући и затварајући ноге у ритму те бесмислене и енигматичне химне, чикајући законе равнотеже и гравитације који морају бити основа сваке увежбане параде, дрско игноришући постојаност пролазника са којима су се сударале, ту неподношљиву и густу смешу жамора, цике и зноја коју су отпуштала тела учаурена у велики чеп на сред улице, усред бела дана, тако присутан и неизбежан да је њихова очигледност била прави кошмар, али молим вас, како их не видети?, било би то као не видети кола, ћошкове и зидове, бакалнице које још нису биле затворене, и... сада не, али касније ће морати одмах да сиђе тамо, није било више кромпира;... па шта је она више и желела него да на моменат заборави да ли је у кући преостало још кромпира или није, да на моменат изгуби из вида уобичајену палету боја, облика и величина које је призивала у сећање тим питањем, али било је немогуће да очи не набасају на тај низ

слика чија имена и мириси тешко да су лансирани на било које магично острвце где би могао да влада језик разбрајалице „ен-ден-дину“.

– Извините, госпођо; децо, гледајте куда идете... Ма, Нини!

И готово да су је од очију пуних љутње још више иритирале оне друге, насмешене и доброћудне, које су чак биле на ивици да осмеху придодују и неко снисходљиво миловање плавих глава малих војничкица, само због тога што постоје; какво глупо добротинство!... она се у потпуности одрекла сличних ситних квазипатриотских сентименталности, а понашање тих људи јој је вратило у мисли ентузијазам с којим је започела експедицију па је чак и она улепшавала лица војника, њихов профил, њихово држање, „беспрекорно држање“ под пролећним сунцем, идући низ улицу, лицем ка сунцу, да, чак је и музику за химну могла да постави на чело војничког дефилеа којим је свечано започело поподне, а сада су их ти људи, стојећи на плочнику, посматрали како се враћају и успевали да јој баце у лице њено вероломство попут рукавице. Јер истина је да више није имала кредо, да су јој наредбе које су јој тачно три сата раније, током силаска низ улицу, бодриле корак и подизале морал на челу трупе, сада деловале као обмана, као да то није била иста улица, ни исто поподне, ни иста војска, ни у чему се заправо није могло назрети ни зрно сличности; али, поврх свега, шта би са заповестима и вером у њих, куда је нестала мелодија химне? Пролеће је сада било само једна излизана реч, именица нап исто као помфрит, као пролаз, исто као песета и као пардон, госпођо, реч као и остале, која није имала никаквих додирних тачака са нимфом крунисаном цвећем са Ботичелијеве слике; морал понекад изневери, боље открити то и признати да је искушење јереси врело у њеној крви скоро од тренутка када су ушли у парк, а војска се распустила тумарајући по сопственим законима и правилима, од када је угледала остале вође како трачаре на сунцу урођене у рутину и удобност својих позадинских позиција, од тог истог тренутка поче у њој да ври нагон за повлачењем, чак и док су успевали некако да одржавају поредак подстрекивани химном, што је било пуко додавање уља на ту реторичку ватру која ју је чинила командиром другачијим од осталих, срчаним, који воли ризик, отпорним на малодушност и варљиве наредбе, а сада је било очигледно да је повлачење неминовно, ни трага од све те отпорности, овај командир био је слика и прилика чисте малодушности. И баш пред коначно напуштање позиција, током једног примирја између чарки, прекопавајући по сопственој машти, која је већ лагано посустајала у проналажењу и заплени неопходних средстава, изненада предложи својим војничкићима и другима из туђих редова који су им се придружили, да уместо тих већ општепознатих маневара превоза песка измисле неки други тип превоза, превоз речи, на пример, што је већ поприлично стара измишљотина, заменити

један занат другим, земљу речима, реч уместо земље, јер све је то на крају крајева пресипање из шупљег у празно.

- Да се играмо на слово на слово?
- Добро, хајде. Али ова деца не знају.
- Е па знамо, мислиш да смо гупави...
- Гупави и тупави и шунтави!

Гестовима запретише да ће обновити бескорисну чарку, уздигоше високо пуне шаке прашине и песка.

– Хајде, изаберите слово. Не свађајте се. „Из Хаване је стигао брод пун...”

И брзо им постаде досадно, одмах су се раштркали куд који, вратише се непријатељствима и недисциплини. Али на један часак опстао је тај последњи покушај слоге. Хтели су да играју на слово д. И било је грозно, јер толико речи на слово д се попут црних и злослутних гавранова свило у њеном срцу, уз пуну позорност, спремних да излете! Морала је да уложи невиђени напор како би изговорила дворац, дражесност или далија када би на њу дошао ред, а оне које су јој заиста падале на памет биле су дезинтегрисати, дебакл, дефетизам, дармар, двоумљење, деструкција, демолирати, деградација, депресија и дезоријентисаност; било је то једно јато демона, дракула и дивова – увек на д – у дослуху заверених око ње да би је демаскирали и депримирали – исто на д, све на слово д.

Па, добро онда: скинимо маске!, сада већ у повратку, низбрдо, кога би уопште могла да превари?, боље је признати: надјачао ју је дивовски гавран, предводник оног јата, јата пустоши, боље је било препустити се његовом привлачном и стравичном лету, спознати амбис, препустити се јереси потпуно, до сржи. Осећала је да је злурада издајница, да, на вољу јој је било да се заувек утопи у оним мрачним шахтовима који су јој великодушно у пролазу нудили огавна гротла која смрде на варикину, на купус, на мачију мокраћу, окриље и скровиште за бедне бубашвабе као што је и она била; остала би тамо, нечујна, на незнано много времена, у најмрачнијем пролазу, скривена на својим одбрамбеним позицијама, повраћајући и плачући над заставом претвореном у рите, скривена од погледа...

И неопажено би, наравно, прошло њено дезертерство, повратак у шпиљу, као што је тело и захтевало уз велики притисак: још би дуго војници настављали улицом уз звуке својих шифрованих песама, хранећи самом чињеницом о сопственом постојању ту нерегуларну и тврдоглаву герилу, која их је унапређивала у хировите богове без идеје, у отпаднице од закона. Нису је чак удостојиле ни да се окрену и погледају ту бедну копију срамотног командира из позадинских редова; нису знале, толика је била њихова површност, да су сада оне биле те које су вукле, као

на двоколици, тог арогантног побеђеног вођу, нису ни приметиле трансформацију која ју је свела на пепео, њен напукли глас, посрнуло у њеном ходу, сенку у њеним очима; њихова моћ је почивала на томе што су славиле победу несвесне да су је однеле, уживале су у укусу победе не познајући арому саме те речи, речи њихове химне биле су „ен-ден-дину“, а не победнички узвик „викторија“. Викторија је пак било портиркино име, а она једна од оних покретних мрља које се виде већ издалека, чим се пређе прва бочна улица, Викторија, рећи ће јој када стигнемо, „Ево нас, Викторија, ти си лепа-као-шаргарепа“; то бесмислено „ен-ден-дину“ била је збрка слична врењу њихове крви, њиховој апсурдној, импровизованој пируети. Растрзане у заносу између речи „ен-ден-дину“ могле би и да се изгубе по граду, па чак и да зађу у суморна поља на периферији, а да им уопште не недостаје командир, учитељ или некакав отац, да се попну на санке снежне краљице и освану у некој леденој земљи не знајући ни где се налазе ни ко им је на леђа набацио капутић од фокине коже или коже поларног медведа, све су прихватале и игнорисале, све сем вртоглавог ритма свога тела. Ишле су, док је ноћ зрила, ка иреалној, а у исто време кристално јасној сфери од које је њу подилазила језа и коју је уз велики напор одбијала да прихвати, ка земљи у којој су спавале змије и пчеле њеног сопственог детињства и коју се једва усуђивала да овлаш посматра својом окрњеном интуицијом, која ју је чинила уплахиеном, ка том неописивом царству светлости и олуја где шифрован језик почиње да буја испод површине све док земљина кора не пукне и не испуни свет прашума, она је то добро знала, напредовала је са страхом за својим војничкицама; нису се упутиле узбрдо ка кући, не... правиле су се да иду тамо, али нису. „Ево нас, Викторија, ти си лепа-као-шаргарепа“ биће попут речи абракадабра, лозинке способне да им омогући пролаз у то друго царство и негде у њему ће се сместити пошто мало изврдају око неког посла који треба урадити и након што вечерају уз гунђање, чим се она упуту у кухињу да покупи прљаве судове и сачека да се врати Еухенио, који ће доћи уморан и без икакве воље да слуша ове приче из парка: „Жено, али сваки дан ми причаш исто: како ти клинке досађују“, а чим оне чују како почиње расправа и звезде се већ безочно попале, војничкице, које се још прави да предводи, ући ће кроз широке капије ноћи у то тријумфално царство, ђаволски окретне, пошто су потпуно отресле сан са очију, хранећи се смрћу коју, и не наслућујући то, подупиру и раскопавају унутар ње, окрутно и бахато.

– Пази, Селија, немојте да силазите са тротоара.

Селија је била старији војник, онај несташнији и одважнији, и лепши, такође. Онај који се окрену на неколико тренутака како би је погледао лепршајући својим плавим увојцима који су овенчавали тај слабашни

врат, који је ошину својим неумољивим очима; баш су пролазиле поред тезге са стриповима.

–Ја хоћу лизалицу и Нини исто хоће једну.

И млађи војник потврди, после саветовања на увце.

– Нема – рекох – ништа од тога, нема лизалица јер после не можете да једете. Хајде, идемо, већ је касно.

Али су се увелико већ ушанчила та два регрута гвоздених погледа и са рукама на појасу, спремна да припуцају невидљивим револверима, а она се већ латила новчаника да им да ситниш.

Бацају се у трк лижући лизалице, не обраћајући пажњу на кола; и на улазу су, већ су ушле. Викторија, лепа-као-шаргарепа, једва да је стигла у пролазу да их помилује по главама, али и то је било довољно, победа их је потапшала по леђима. Небо је било изразито бело, само што се није угаравило првим сенкама. Сада већ и она лагано пристиже за њима.

– Дobar дан, госпођо. Какво дивно време данас!

Оборила је очи. Глас занемоћао од обамрлости и већ тако очигледног пораза, без икаквог околишања, тај је који, стављајући тачку на експедицију за тај дан, чини последњи напор не би ли клонуло изговорио вечерњи поздрав приликом повлачења:

– Добро вече, Викторија.

КАРМЕН МАРТИН ГАЈТЕ (Carmen Martín Gaité, 1925–2000) припадница је послератне генерације шпанских писаца, препознатљива по интимистичкој, рефлексивној прози, често написаној у форми унутрашњег монолога. Поред романа, писала је драмска дела, поезију, есеје, критике за новине, као и два сценарија за шпанску телевизију. Добитница је Награде „Надал“ 1957. за роман *Entre visillos* (*Кроз завесу*) и прва је жена која је добила Националну награду за књижевност 1978. године, за роман *El cuarto de atrás* (*Загња соба*), након чега су уследиле бројне важне награде. Прву збирку приповедака, у коју је касније уврштена и прича *Повлачење*, објављује 1955. под називом *El balneario* (*Бања*), а неки од њених запаженијих романа су *Ritmo lento* (*Лагани ритам*, 1963), *Retahílas* (*Набрајања*, 1974), *Fragmentos de interior* (*Фрагменти из унутрашњости*, 1976).

Милица Константиновић

Јануш Джевуцки

ПЕСМЕ

Превела с пољског Милица Маркић

УМРО ЈЕ ТАДЕУШ РУЖЕВИЧ

Умро је Тадеуш Ружевиц
мислио сам никад неће умрети,
али умро је, јутрос у Вроцлаву.

Тадеуш Ружевиц је мртав, а свет
и даље траје, само што на свету
више нема Тадеуша Ружевича.

Умро је Тадеуш Ружевиц, мислио сам
никад неће умрети, јер је бесмртан,
али умро је, а опет, бесмртан.

РУКОПИС У НАРОДНОЈ БИБЛИОТЕЦИ

Овде свака реч
па и она прецртана,
и она избачена
из песме,

очито је
премало
или превише
значила.

ГЛАСНО ГОВОРИ

Он гласно говори о томе о чему сви
све знамо, али да говоримо гласно
не желимо, а не желимо, јер се бојимо,
он говори гласно, јасно, прецизно
и убедљиво, уместо нас,
у наше име.

ЗА ЊЕГА НЕМА

За њега нема светиње,
њему ништа није свето,
ни Држава, ни Црква,

важан му је само
човек, појединац,
обичан, илити изузетан.

НАЈБОЉЕ ЋУТКЕ

Рекло би се да је ова
реченица попут топовског пуцња,
али не, ова реченица је као басма,
боље је не понављати је
гласно, треба је изговарати
полугласно, шапатам,
а најбоље ћутке.

ДВЕ ПЕСМЕ О КИШИ

1.

Од јутрос
пада киша,

не баш јако,
у ствари не пада,
више сипи,

умерено, једнолично,
упорно.

У ствари тако треба живети,
умерено, једнолично
и упорно.

2.

Од јутрос на смену пада и лије,
хладно, влажно, пса из штенаре
не можеш истерати, а камоли
самог себе. Не терам
самог себе из куће, седим
и правим се да ме нема.

ДВЕ ПЕСМЕ О СЕЋАЊУ

1.

Сећам се, био сам
тада између њих,
кад је то било,
пре четврт века,
а рекло би се
као да је баш скоро
било,
прекјуче.

Од онда се
променило све,
готово све,
и сâм сам се променио,
до те мере,
да понекад
самог себе
не познајем,
променио сам се,
мада не знам
како се то десило,
када и због чега.

То се десило
само од себе,
нисам на то имао
никаквог утицаја.

Време тече,
не чекајући никога
и не осврћући се ни на шта.

2.
Сећам се онога чега се сећам,
не сећам се онога чега се не сећам,
не сећам се онога чега треба да се сећам,
сећам се онога чега не морам да се сећам,
не сећам се ничега, свега се сећам.

ПРАВИМ СЕ ДА САМ ЖИВ

Правим се да сам жив,
пред целим
светом правим се,
само се пред собом
не правим,
пред собом се
не можеш правити.

ЖИВИШ

Један од оних дана,
кад живиш,
а ко да не живиш,
живиш из залета,
из навике.

Некакви разговори,
незнано с ким,
некакви телефонски позиви,
незнано чији,
све некакво,
тобож дешавања,
у суштини
привиди живота,
али и то је
живот.

Време лети,
вечност чека,
нека лети,
нека чека.

НАДА ЈЕ ВЕЋА

Моја је нада
већа
од моје вере.

ГОСПОДИН БОХДАН ЗАДУРА ПУШИ ЦИГАРЕТУ

Улазим у редакцију „Твурчошћи“
у Вјејској улици у Варшави,
прилично је рано, такорећи

редакција сева празнином, тишина
господари у свакој
широм отвореној соби, за сат
два доћи ће Лешек Бугајски
и постаће бучно, затим ће доћи
Тадеуш Комендант и постаће
весело, сад, међутим, празно, тихо је
и мирно. У најмањој соби
где се чувају архивски
бројеви „Твурчошћи“,
где стоји вечито покварен фотокопир
апарат, крај прозора
седи господин Бохдан Задура, пуши цигарету
и као што претпостављам ради на
преводу једног непознатог
мађарског песника или неког
познатог украјинског песника,
а можда само преписује исправљену своју
најновију песму. Рећи да
господин Бохдан Задура пуши цигарету,
у суштини је као не рећи ништа,
господин Бохдан Задура пуши цигарету
за цигаретом, уопште се не обазире
на то да пуши цигарету за цигаретом.
Много пушиш, питам га, као да уопште
не питам, него само констатујем. Много,
превише, без сумње превише,
одговара, али не одговара
одмах, него после неког времена,
које му је очито требало
да размисли. Песник, аутор поеме
„Тишина“, циклуса „Зимски осмерци“
и песме „Нада“ никада, у суштини,
не одговара одмах,
него мало затим, каткад након дуже
станке. Ни сад није другачије. Након
дуже станке још додацује: али ова ми је претпоследња,
затим ћу попушити последњу и драго ми је
што ћу то оставити. На тај начин
господин Бохдан Задура оставља пушење,
али не престаје да пише. Напољу
шум птица, цвркулт лишћа.

КАО ШТО ПИШЕШ, КАО ШТО ГОВОРИШ

Не пиши тако као што пишеш
у складу са свим правилима
синтаксе – као што треба да се пише,
него као што говориш, тако треба да пишеш.

ЈОШ НЕКО

Колико сви ми верујемо у то
што пишемо, плус да се то што пишемо
не тиче само нас, узајамно,
него и још неког кога
не познајемо, ког не знамо,
кога највероватније нећемо никад упознати.

НИ ОВАКАВ НИ ОНАКАВ

Ниси баш тако добар
ко што ти се чини,
мада ниси ни тако лош,
ко што говоре о теби.

ЖИВЕТИ БИ ДАНАС МОГЛИ

Живети би данас могли и Хласко,
и Гроховјак, а исто тако и Бурса,
Војачек, Стахура, и уопште
не би били најстарији.

Ма којешта,
јер живети би данас могли:

Бачињски, Тшебињски, Гајци,
Стројињски, Бојарски и Боровски.

Па ипак не живе,
из неког разлога не живе.

У ПОСТМОДЕРНОМ СВЕТУ

Наводно у постмодерном
свету у ком живимо,
ништа не зависи од Господа Бога,
Господ Бог наводно нема више
утицаја баш ни на шта,
тек ту и тамо на временске прилике,

половина је фебруара, међутим,
сунце греје
као лудо, бесомучно,
раскопчавам јакну, скидам
капу, на кружном току Де Гола
пролазим крај ижђикале палме¹,
питама се
да ли заиста Господ Бог
господари тек ту и тамо
временским приликама, јер се управо
може рећи да чак ни
временске прилике више не зависе од њега;

а можда Господ Бог прави
такав русвај с временом
да би нам дао до знања
да све и даље зависи
од њега и ако му се прохте,
наручиће нам јули у фебруару.

¹ Вештачка палма на скверу Шарла де Гола у Варшави, уметнички пројекат Јоане Рајковске, инсталиран 2002. године, који је изазвао бројне контроверзе у јавности. (Прим. прев.)

НЕМАМ НИШТА

Немам ништа против тога
да Пољска престане да буде
отаџбина и постане мајчевина.

Пољска је женског рода,
отаџбина, уосталом, исто тако.

МОДЕРНО И СТАРОМОДНО

То што је савремено
не значи да аутоматски мора бити
модерно, то што је
савремено подједнако може бити
старомодно и крај приче.

ЈАНУШ ДЖЕВУЦКИ (1958), пољски песник, књижевни критичар, новинар и издавач. Пољску филологију завршио је на Јагјелоњском универзитету у Кракову. Живи и ради у Варшави. Био је главни уредник најстарије послератне пољске издавачке куће „Чителњик“, а од 1996. уређује поезију у листу „Тврчощћ“, најстаријем пољском књижевном листу који су уређивали, поред осталих, и Казимјеж Вика, Адам Важик, Јарослав Ивашкјевич (Тадеуш Ружевич убраја се у сараднике са најдужим стажом). Јануш Цевуцки је добитник бројних угледних признања, награда као што су: „Казимјера Илаковичувна“, „Стањислав Виспјањски“, „Ципријан Камил Норвид“. Године 2015. пољско Министарство за културу и народну баштину одликовало га је медаљом „*Gloria Artis*“, за заслуге у култури.

Џон Ешбери

ПЕСМЕ

Превела са енглеског Ивана Максић

ДЕЧАК

Урадићу оно што налажу провале,
Тата, и то друго модро окно,
Али плима надолази са много немани
И мислим да је то моја коб.

Киша је падала али
Није падала киша

Нико није могао да почисти овај хаос.
Грмљавина се спустила у срце.
„Дете моје, ја волим огромне електричне сметње.“
Сметње! Да ли је стари, с лицем у кишном корову,

Могао питати ласцивније? Ноћу је севало преко равница,
Из правца Даласа и Орегона, редовно куда
Што не сад? Дечак је изгледао као да се срушио
С једне на другу полицу нечијег беса.

Те ноћи је кишило по теретним вагонима, тумачећи
Мисао о замишљеним вртним ружама покрај теретних вагона.
Мој дечаче. Зар те нисам једном нешто питао?
Шта се десило? То је такође даље ка углу
Укрцано на намештају од јавора. Он
Није умео да лаже. Препознаје их по синтакси.

Али слушај сада у овој поплави.
Повраћају иза редова.
Сува поља муње дижу се да приме
Посматрача, танану заставу. Једно неподношљиво доба.

ЖИВОТ ЈЕ САН

Смисао за самоостварење
одвешће те тек до празне парцеле
поред дрваре, у којој је прозивка.
Моје презиме почиње на слово А,
тако да ће ме прозвати међу првима.
Питам се где да станем – да ли би ова групица од троје
или четворо могла бити почетак реда?

Пре него што добијем прилику да то сазнам, човек налик глодару
гура ми рамена. „Тамо,“ просикта. „Зар те ничему нису
научили у школи? Да фотографија
било чега може бити стварна, или пак не? Угао пећнице,
облак мушица у сутон.“

Знам да ћу имати прилику да научим још нешто
касније. Чекање је оно што је потребно, у међувремену.
Тачно је да живот може бити било шта, али одређене ствари
дефинитивно то нису. Ова рука у рукавици,
рецимо, која клизи
тако сигурно ка мојој, као да намерава ту да остане.

ИСТОРИЈА МОГ ЖИВОТА

Некада давно била су два брата.
Онда је остао само један: ја.

Одрастао сам брзо, пре него што сам научио да возим
чак. Ето ме: смрдљива одрасла особа.

Планирао сам развити интересовања
која би неког могла интересовати. Није ишло.

Постао сам врло плачљив кад је у питању оно што је некад изгледало
као пријатна младост. Како сам старио

све више, постајао сам дарежљивији
кад су у питању моје мисли и идеје,

мислећи да су бар онолико добре колико и свачије друге.
Онда је велики халапљиви облак

стигао тумарајући хоризонтом, попио је
наискап, оно што се чинило да су били месеци или године.

МОЈА ЖИВОТНА ФИЛОЗОФИЈА

Баш када сам помислио да у мојој глави нема
довољно места за још једну мисао, дошао сам на ову сјајну идеју –
можете је звати животном филозофијом, ако хоћете. Укратко,
радило се о начину живота који воде филозофи,
у складу са одређеним принципима. ОК, али којим?

То је било најтеже, признајем, али имао сам
одређено магловито предзнање како би то требало да изгледа.
Све, од тога како једем лубеницу или одласка до купатила
или пуког стајања на перону подземне железнице,

изгубљен у мислима

на неколико минута, или бриге због прашума,
биће измењено, или прецизније, модулирано
мојим новим држањем. Нећу придиковати,
нити бринути за децу и старце, осим
у општем смислу како прописује наша тачна као сат васиона.

Уместо тога, пустићу да ствари буду оно што јесу
док им убризгавам серум нове моралне климе
мислио сам да ћу ући у то, као странац
који случајно додирне таблу и полица за књиге склизне назад,

откривши спирално степениште са зеленкастим осветљењем
негде доле, и он сместа тамо ступи
а полица за књиге се затвори, као што је уобичајено за такве прилике.
Одједном га неки мирис обузме – не шафран, не лаванда,
већ нешто између. Помишља на јастуке, попут оног
на којем је ујаков бостонски теријер имао обичај да лежи и посматра
га збуњено, са усправљеним и благо савијеним врховима ушију.

А онда наступа
огромна стихија. Из ње се не помаља ни једна једина идеја.

То је довољно
да ти се смучи мисао. А онда се сетиш нечег што је

Вилијам Џејмс
написао у некој књизи коју никада ниси прочитао –
била је фина, имала је ту

финоћу,
прах живота нападао је преко ње, случајно, наравно, ипак
још тражиш
доказе отисака прстију. Неко је баратао њом
пре него што је то формулисао, мада је мисао била његова и
само његова.

Фино је, у лето, отићи на обалу мора.
Има толико малих излета на које треба отићи.
Шумарак младих јасика дочекује путника. Ту су
јавни тоалети у којима су уморни ходочасници урезали
имена и адресе, можда и поруке,
обраћајући се свету, док су седели
размишљајући шта би радили након тоалета
након што оперу руке над лавабоом, пре но што изађу
поново под ведро небо. Да ли су их на то наговорили принципи,
да ли су њихове речи биле филозофија, ма како банална?
Признајем да не могу даље да се крећем кроз овај воз мисли –
нешто га зауставља. Нешто што
нисам довољно велик да извидим. Или сам можда искрено уплашен.
Шта је фалило мом понашању од пре?
Можда бих могао наћи компромис – пустићу ствари да
буду оно што јесу, на неки начин. У јесен ћу приправити џемове
и зимницу, за хладну и бескорисну зиму,
и то ће бити нешто људски, али и паметно.
Нећу се срамити због глупих опаски мојих пријатеља,
нити због сопствених, мада као што је свима познато, то је најтеже,

као када си у препуном позоришту и нешто што изустиш
ражести гледаоца који седи испред тебе, коме се не допада
ни помисао

да двоје људи у његовој близини разговарају. Дакле он
мора да се истера на чистац како би ловци могли да га нанишане –
то тако иде у оба правца, знаш. Не можеш увек да бринеш
о другима и да истовремено водиш рачуна о себи.
То би било увредљиво, а забавно таман као одлазак на
венчање двоје људи које не познајеш.
Ипак, има још увек много тога узбудљивог у пукотинама
између идеја.

Због тога оне и постоје! Сада хоћу да изађеш
и да се лепо проведеш, и да, уживај у својој животној филозофији,
такође.

Оне нам не долазе сваког дана. Пази! Ево је једна велика...

* * *

Када би могао да видиш филм о себи схватио би да је то тачно. Филмови нас приказују каквима још нисмо научили да се препознајемо – нешто од свакодневног постојања или збивања које се брзо склапа и одлаже у давну историју попут јучерашњих новина, али ту се открива ново лице, површина на којој се може исписати нова реченица пре него што се придружи историји, или може остати празна и свакако учинити то исто: није битно јер све ствари долазе у своје време и нестају у прошлости, а то сви очекујемо и желимо. Али јесте битно шта настаје од онога што једном ступи у свето окружење прошлости; када, савијајући се под тежином свемогуће носталгије, сваки њен обрис коначно приказује оно што заиста јесте, али се то само у прошлости може спознати. Није погрешно посматрати ствари на тај начин – како бисмо и могли живети у садашњости и знати да је то садашњост осим у контексту важних ствари које су се већ десиле? Не, морамо чувати сваки тренутак прошлости, са истим узбуђењем као кад се гледа сваки тренутак неког старог филма. Ови прозори прошлости нам допуштају да видимо довољно да останемо уравнотежени у неизвесној садашњости која је заправо једно не-време, које непрестано лута преко границе ка позитивној прошлости и негативној будућности чије кретње то саме одређују. Нажалост, ми у њој морамо живети. Ужаснути смо због тога. Зато што нам њене димензије не-времена и не-простора не дају никакав путоказ, ништа чиме бисмо се руководили. У овом простору без димензија један једини корак може бити једна миљама

или сантиметрима; пламен шибице може изгледати као експлозија на сунцу или пак не може направити ни улегнуће у мат сивој, једноличној ноћи. Дрмусање и губитак равнотеже ствара трајно стање мучнине, које увек слабашно зуји на замагљеној ивици где је живот прикачен шаркама за будућност и за прошлост. Али само се фокусирај на прошлост кроз јасну биоскопску таму и ти си већ измењена особа, и можеш поново почети да живиш. Због тога можемо, отргнути од изненадне слободе, комуницирати само кроз ово целулоидно средство које је дало коначан облик нашим безобличним покретима и учинило их бесмртним; можемо да живимо као да смо направили корак с временом и избећи мучнину садашњице, безоблично замагљење онолико бесмислено колико и ролна фотографског филма немарно изложена светлости. Сада је ту чврстина и густина, и наша прича поприма јасну, чврсту линију заплета једног романа, са свим његовим ободима и унутрашњим пасусима огољеним пред читаоцем, тако да се прича може настављати, узимати у руке и одлагати, и поново узимати.

ЏОН ЕШБЕРИ (1927–2017), амерички песник. Објавио је двадесетак збирки поезије. Добитник је готово свих главних књижевних награда у Америци. Пулицерову награду добио је 1976. године за збирку *Self-Portrait in a Convex Mirror*.

Ивана Максић

Ђоаким Руис Миљет

ПРИЧЕ

Предео са шпанског Игор Маројевић

Пријатељица Сијурна Мајте ми објашњава да „периферија почиње на последњој станици метроа“, како вели Васкес Моншалбан, мада се не сећа где је то прочитала и да ли је аутор читала управо он. И све то док тијуцамо кафу.

“Se non é vero, é ben trovato.”

ГОРЕ НЕ МОЖЕ

– Није ствар у томе да неко овде неког научи нечему. Већ само у томе да покажеш јаја! Јеси ли спреман на то?

– Како да кажем: ништа не знам о електронском цртежу.

– У ову гимназију ђаци не долазе да би учили. Тек смо почели школску годину, а четири професора већ су дала отказ. Онај који је издржао најдуже био је овде три дана. Данас вас је било двојица који сте тражили посао, онај други је био млађи, тек дипломирао. Али ти ми се више свиђаш, уосталом више ће те поштовати јер си ћелав. Ако можеш, почни већ сад. Да те поведем у учионицу?

Није било потребно, нити је било журбе, макар не с моје стране. Тако сам му и рекао.

– Онда ти ево контакт и почињеш сутра. Радиш ноћну смену. Е да, како си дошао?

Тог послеподнева сам одлучио да идем метроом како бих уштедео на бензину.

– Метроом, наравно, станица ти је на који метар – загледао се у мене и сугестивно ме упитао: – Имаш кола?

– Да.

– Е па, користи их. С послом завршаваш у десет увече а тад је већ мрак. Ако хоћеш да сиђеш у метро, вероватно ниси приметио, мораш да пређеш шине уздигнутом бетонском стазом. Ако ме не послушаш, кад си око половине стазе, било ког дана, видећеш сенку како скреће на другу страну, и тад нема назад јер ће ти већ затворити пролаз. А није најгоре то што ће те опљачкати. Најгоре је што их узбуђује све што се миче, било дупе неке рибе или типа. Ако долазиш колима, паркирај близу. А ако неки пут не можеш нормалним превозом, пробај бар да изађеш с колегама до станице.

Покушао сам да га прекинем, не бих ли му доказао да сам навикао на све такве ствари.

– Срећно, и надам се да ћу моћи да рачунам на тебе – пружио ми је руку. Питао сам га зашто носи огртач.

– Због креде, да не испрљам сако.

СМРТ ПРОФЕСОРИЦЕ ЛИКОВНОГ

Требало је да буде одржан час шпанског језика. Али професорица је оболела. Добила је грип, сирота.

– Пажња, уместо ње час ће одржати професорица ликовног.

– О, не! Па то је Мајте!

Преклињали смо је да иде и да нас пусти на миру. Ударали смо ногама о патос, звиждали, шакетали столове. Али све нам се изјаловило. Затворила је врата.

– Да видимо, они који су урадили задатке из језика могу да нацртају нешто по слободном избору. И села је на свој пиједестал.

– Госпођице, могу ли да за вас напишем једну бајку?

– Па наравно, Анхеле. Још увек ниси славан, а да си увек био овакав...

– Изволите, прочитајте, молим вас, госпођице:

Требало је да буде одржан час шпанског језика. Али професорица је оболела. Добила је грип, сирота. Дошла је замена, беше то Мајте.

– О, Анхеле, ја у суштини знам да си ти много добар.

– Наставите, наставите.

Преклињали смо је да иде и да нас пусти на миру. Ударали смо ногама о патос, звиждали, шакетали столове. Али све нам се изјаловило. Затворила је врата.

Професорица је отворила шкрињу са бојама: дрвене оловке биле су немирне. Чудно су вибрирале. Црвена се прва побунила, увек ми је била омиљена боја. Скочила је без претходног упозорења. Забола се у професорицино срце. Црна је скочила и зарила јој се сред чела. Одахнули смо. Коначно нас је пустила на миру. Били смо срећни до краја живота.

ПУШЕЊЕ НА ЧАСУ

Када сам отворио врата учионице и видео Балту са цигаретом за ухом, окруженог његовим цурицама, наслутио сам да ме чека предиван дан. Држао је цигарету: започео је игру са мнош. Пушење је апсолутно забрањено у свим институцијама, а ђаци су, уз то, малолетни. Предухитрио ме је:

- Е, ви сте баш у фрци.
- Полако, Балта, не прелази црту.
- Мирни, профо.

Балта се никад није узнемирио да мрдне прстом у вези са предметом. Најмилије му је да седи у задњој клупи и стави ноге на радну површину или да се простре по њој. Упозоравам га:

- Балта!
- Ах, профо, шта има?
- Како ти мени шта има?
- У реду... тешког ли човека!

За пет минута, све поново.

- Шта?
- Балта!
- Не гњавите, профо!
- Баци то, бре!
- Ух, профо, мирни.

Учионица је врло дугачка а он је, као и увек, у задњој клупи. За петнаестак минута, након мање-више контролисаног хаоса, приближава се између клупа мојој катедри.

- Како вам изгледа?
- Батали то, Балта.

– Не, не, профо, то је само игра, само добро гледајте – и ставља цигарету за командну таблу, како од миља зовео мој сто.

– Али, човече, већ знате да је дуван потпуно забрањен; не компликујте ми живот. Мичи то с катедре, ако дође директорица, изгубићу посао.

- Смирите се, профо, нећете га изгубити, ово ће трајати само минут.

Придружују му се цурице.

- Хајде, укључите се.

– Добро, али брзо, ризикујем.

– Погледајте, добро погледајте, учинићу да се цигарета помера сама од себе помоћу магнетног пуњења.

- Али шта то причаш о магнетном пуњењу?

– Добро гледајте цигарету, отворите очи.

Његов прст почиње да се помера око цигаре.

– Дај, човече, заврши.

– Мирни, треба је добро напунити; гледајте је, гледајте.

Прст се зауставља и цигарета се помера без ичије помоћи. Навукао ме је:

– Слушај, како то радиш?

– Дајте, профо, не правите се глупи, знате ви то.

Иако одиста немам појма, не одговарам му. Остављају ме на миру и удаљавају се. Заинтригиран сам. За неколико тренутака устајем и крећем према задњој клупи; тако, успут, контролишем шта раде други ђаци.

– Хајде, заћутите! – говорим из чиста мира. – Да ли можеш да будеш љубазан да седнеш на своје место? Ућутите, човече!

– Немојте да сте такви, профо.

– Добро, слушај Балта, како си извео оно?

– Ајде, профо, не правите се глупи, не правите ме глупим, знате ви тај трик, изводи га Магични Андреу, онај са телевизије.

– А, да. Али ти то одлично радиш, Балта.

– Али само сам док сте гледали цигару мало дувао према њој, профо.

– Сјајно то радиш, Балта.

– Ајде, профо! Хоћете да се нађемо, зар не?

– Не, одиста. А знаш ли још трикова?

– Ајде, профо, губите се.

– У реду, али да сте мирни и баталите већ ту цигарету.

– Профо, колико још има?

– Десет минута, али можете почети да се спремате.

– Пустите нас пре звона?

– Не! Али, Пати, шта то радиш? – девојчица свлачи џемпер.

– Ништа, профо, вруће ми је.

– Вруће? Али овде је као у ледари.

– Ох, профо, ја сам много ватрена па ми је вруће, гушим се.

– Истина је, профо, вруће је, пустите је! Дозволите јој да отвори прозор.

– Али како да јој то дозволим, Балта, прозори треба да буду затворени.

– Због дисања.

– Дајте, профо, пустите нас, вруће ми је – вели Пати.

– Добро.

– Стварно ћете је пустити, профо? – каже ми Алекса, дајући ми урађен задатак да га оценим.

– Девојчица је дебела – одговарам му тихо – а пошто је из Колумбије, можда јој је стварно вруће.

Алекса и Беа, која нам се приближила, почињу да се смеју. Алекса праска у грохот. Отварају прозор. Са катедре их готово преклињем:

– Али кад зазвони, поново га затворите; ако то не урадите, они после вас ће се бунити, и то с правом. Осим тога, могу да награђишем.

– Важи, важи, профо, тешког ли лика! Каква будала – добацује тише. Савршено га чујем, мада га питам:

– Шта си рекао?

– Јок, ништа, профо.

Из задњих клупа допиру смех и изван метеж. Прилично су напорни, мораћу да се вратим старом начину.

– Шта се то догађа!? – питам приближавајући се. – Шта то чините? Али... јеси ли ти сишао с ума!?

– Шта је било, профо? Пушим. Зар не може човек ни да запали? Нисам знао – говори ми са осмехом од уха до уха.

– Хајде, одмах то мичи из уста! Јеси ли се најео буникел!?

– А што? Видели сте ме и пре и ништа не рекосте.

– Шта то говориш? Како бих те видео?

– Јесте, јесте! – скаче делегаткиња – Немојте ту да нисте; гледали сте га све време с цигаретом у руци и немојте ми рећи да нисте знали да дуван служи за пушење!

– Важи, Балта, и сам знаш шта те чека... али, у међувремену, барем отвори и овај ту прозор.

Отвара га, пресрећна лика. Око њега се ствара круг.

– Али шта то радиш? Јеси ли полудела? – кажем јер му делегаткиња узима цигарету и најдубљи могући дим. Услед огромне дрскости и никад веће тишине у учионици чини се чак да се дешава нешто историјско, да је пређена досад недостижна граница.

Док и даље непомично ћутим, прилази им Ванеса. Придружује им се димним колутом. Ред долази и на Шејлу.

Не знам ни колико је тачно било оних који су пушили. Делимично сам импровизовао списак имена. Ванеса се плачући бранила да она није могла учествовати, једноставно стога што не пуши. Прихватио сам директоричин предлог да избришем њено име са листе како бих избегао проблеме. Рекао сам да сам пре свега толерантни демократа и да је могуће да сам се у афекту, не могавши да верујем својим очима, забунио да је пушила мада сам сигуран да се придружила кругу око Балте. Ако је ставим на листу, биће избачена на неколико недеља јер је бројем изостанак дошла до лимита за полугодиште.

– Сам одлучи – закључила је директорица.

Околности су се усложиле. Још кад је завршен час, Пати ме је упозорила да сам готов уколико им од овог направим проблем. Следеће недеље околности су постале варварске: питали су ме, као да се ништа није десило, као из пуке човечности, колико имам деце; после су ме по-

саветовали да тражим посао, рекли ми да ћу на биро. Мада су ми дали могућност: да признам. Да признам... шта?

– Да, не правите се глупи, ви сте почели, ви сте нас звали да пушимо.

– Шта?

– Да, пола одељења ће посведочити и направили смо листу с потписима.

– Листу?

Преплашен, одглумио сам срџбу. То ми није нимало помогло. Рекли су:

– Наравно, на крају ће вама дати за право јер, наравно, биће то реч једног професора против речи ученика.

Ја сам их ободрио да пуше, и то неће бити крај приче. Понадао сам се да ће им се после Божићног распуста главе охладити. Али тада ће ми директорица рећи да, кад завршим, дођем код ње у кабинет.

– Добро, објасни ми позадину те фрке с дуваном – рекла ми је кад сам нервозно ушао у њену канцеларију.

– Заправо, мислим да је грешка тражити од мене објашњење...

– Није ако ти то ја тражим.

– Не; све у свему, направљен је комплот.

– Комплот?

– Да. Једна ученица, дивна девојчица, која ме замолила да не кажем ко је, испричала ми је да је све плод клађења на одмору пред мој час.

– Не мораш више ништа да ми објашњаваш.

– Не, немам шта да кријем; замисли да има дванаест сведока који написмено тврде да су ме видели како пушим иако у животу нисам пробао дуван.

– Е да, има једна сасвим друга тема, мада знам да је у питању обична глупост. Такође се жале да ти не дајеш оцене, него да то ради група ученица, твојих пријатељица.

– Побогу! Како да ја не будем једини који оцењује!? Не долазим овамо да стичем пријатељства него да зарађујем за живот.

ЧАС ЈЕЗИКА

– Ви сте шачица неписмених! Шта значи стô?

– Сто је ствар за писање.

– Није! Сто је ствар на четири ноге! Аналфабете! Ветропири! Кад одрастете, бићете смећари!

– Ако пробациш циглу испод врата, дајем ти тањир пиринча с млеком!

Грлато друштванце се засмеја. Првог с чијим се погледом сударише његове разгрогачене очи, упита:

– Који се курац смејеш?
– Тек тако.
– Тек тако? Е па, људи се не смеју тек тако.
Јуноша поново праска у смех: „Хахаха.“
– Хајде, ти, марш напоље!
Момчић се увредио:
– Због чега?
– Сад се још правиш мангуп? Е па добро, сад најозбиљније: марш-на-по-ље!

Друштвање почиње да се смеје. Један имитира професора: *ба-ба-го-беее!* Када се зачује цела учионица, гласови звуче сасвим другачије: “ууу, здраво, а’аааааа, опа!”

Лик удара по катедри читавом шаком.
– Хајдемо сада, ко се то чуо? Ко се то чуо?
Уследила је општа тишина.
– Ти. Јеси ли то био ти? – пита првог с којим укршта свој оштри поглед.

– Неее, то нисам био ја!
– И ти, благо мени, марш напоље!
Из свог похабаног црвеног новчаника вади специјални папир предвиђен за замерке ученицима пред искључење. Дечко започиње: „Шта сам то урадио? Ја нисам урадио ништа!”

Професор руком показује врата. Док уписује нешто у дневник, главом показује прозор. Ђак на крају излази.

– А сада да изађе и онај ко се чуо!
„Беееее“, сад га опонаша цело друштвање.
– Или избацујем више њих... док не излети и онај ко се чуо!
Као и увек у таквим околностима, друштвање заћути. Као да се намах умирио, додаје:

– Не знам ко се то чуо, али ...
Окреће се ка табли, с катедре узима циглетину од Речника Краљевске академије и сред тишине га отвара на било којој страни.

– Шта то ради овај лик?
– Завежи, човече!
– Луд је!

Професор бира дугу реч: „Ономатопеја“. Броји слова: „Дванаест“ – мање-више – и дели појам на слоге: „Шест.“ Шестицу дели са тројком и добија број два. И избацује другог са листе ђака уписаних у дневник, или другог отпозади, у зависности од тога шта му тренутно више одговара. Именује срећника и вели му:

– Узми ствари и марш напоље.

– Али, профо, профо...
– Врата, показује ти врата – каже му друг из клупе. Срећник узима своје ствари и иде.

Професор сада избацује ђаке почињући од краја дневника. Дечко на ког је дошао ред одлази. Професор поново броји и избацује Раула, који експлодира:

– Зашто!?
– Марш напоље! Ти! Јеси ли звиждао? Јеси, звиждао си!
– Не, нисам звиждао! Зато ме не избацујте!
– А, ти си још и мангуп? Е сада најстварније идеш. Избацујем те!
– Али шта ти мислиш? Да можеш да ме избациш тек тако?
– А шта си ти мислио? Овде сам ја професор и радим шта год ми прдне!

– Не вичи на мене, на мене не виче ни мој отац!
Професор уписује хиљаде ствари у бележницу за могуће искључење из школе.

– Правац код директорице!
– Какав јебени усрани глупан!
– Мене да не вређаш, посрани дегену!
Раулу расте адреналин. Цело одељење се смеје. Старцу скаче притисак. Сишао је са ума и почиње да избацује без икаквог правила. Записујући, мрмља:

–Ти, Сеговија, марш напоље!
На крају остаје само пет ученика плус Раул, који га и даље вређа:
– Али шта ти мислиш? Да си власник школе? Избацујеш људе тек тако, само зато што су се смејали оном што радиш? Или је нешто друго?
Раул му говори све, од курвин сине до горих увреда. Како му не би остао дужан, и старац вређа њега. Раул пак наставља и прети:
– Види, види, е?! Кад изађем напоље, кунем ти се да ћу те сјебати! Уништићу ти кола! Ако 'оћеш, кунем ти се мајком! Па чекам те напољу, 'еј смраду! Кад би већ да ме избациш из чистог мира! И то још ти!?

И настављају да вређају један другог све док се јуноши нису ужариле очи. Тек кад је то видео, професор се испрепадао.

– Спалићу те! Курвин сине! – урла Раул шутирајући му речник који лети на други крај учионице. Три школска друга спречавају Раула да професору учини нешто лоше. Али разгневиен је и враћа се, бацајући све са стола а шутом и саму катедру. И у густој тишини, окреће се и показује на њега, вичући:

– Чекам те напољу, смраду!
Необично је отворио врата. Као да га отварање врата смирује.

ЂОАКИМ РУИС МИЉЕТ (1955, Барселона) јединствена је појава на шпанској културној сцени. Истовремено је власник култне галерије H₂O у главном граду Каталоније и истоимене алтернативне издавачке куће, те светски успешан дизајнер, запажен прозни писац и песник. Објавио је више збирки поезије и стручних наслова из дизајна. Од његове прозе плене посебно *Сабоџажа: уметности / адреналин (Sabotaje: Arte / Adrenalina, 2016)*, приповедачко-есејистичка збирка која даје један од ваљаних доказа да и у двадесет првом веку експеримент може и те како бити поетички оправдан проседе.

Књига прича *Немој да ме њавиш (No me raues, 2003)*, из које су узете приче објављене у овом броју „Мостова“, имала је тај рецепцијски пех да је, због јединства амбијента и понављања неколико ликова дуж више засебних целина штива, као и условног постојања главног јунака, тумачена више као роман него као жанр којем изистински припада. Међутим, услед опште романоцентричности, жанровска збрка коју је дело изазвало ишла му је и наруку, јер је стекло утолико више младих читалаца који су одржали жар живота ове књиге све до данас, због чега се спрема њено ново издање. Како је год тумачили, контроверзна књига прича *Немој да ме њавиш* јединствени је шпански (анти)селинџеровски пројекат.

Игор Маројевић

Тед Хјуз

РАНЕ ПЕСМЕ

Превео са енглеског Никола Живановић

МИСАО ЛИСИЦА

Замишљам шуму овог поноћног тренутка:
Још нешто је живо
Осим усамљености сата
И ове празне странице по којој се крећу моји прсти.

Кроз прозор не видим ниједну звезду:
Нешто ближе
Мада дубље у тами
Улази у ову самоћу:

Хладна, нежна као тамни снег
Њушка лисице додирује гранчицу, лист;
Два ока служе покрету, који сада
И опет сада, и сада, и сада

Оставља читке отиске у снегу
Између дрвећа, и опрезно хрома
Сенка оклева крај пања и у шупљини
Тела које је одважно да пређе

Преко чистине, око,
Зелено које се шири и продубљује
Сјајно, усредсређено,
Долази својим послом

Док, са изненадним оштрим топлим воњем лисице,
Не уђе у мрачну дупљу главе.
Прозор је још увек без звезда; сат откуцава,
На страни стоје отисци.

ЈАГУАР

Мајмуни зевају и диве се својим вашкама на сунцу.
Папагаји вриште као у ватри, или се као јефтине шипарице
Кочопере да привуку пролазника што носи послестице.
Уморни од лењости, тигар и лав

Мирно леже на сунцу. Обручи краљевског удава су
Фосил. Кавез за кавезом изгледа празан, или
Смрди на спаваче из сламе која дише.
Његов цртеж би могао да краси обданиште.

Али ко протрчи поред осталих кавеза стиже
До оног испред кога гомила стоји, зури, хипнотисана,
Као дете у сну, у јагуара који бесан жури
Кроз затворску таму за својим очима налик бургијама

Јагуара са гневним кратим фитиљем. Не досађује се –
Ока задовољног да буде ослепљено у ватри,
Глувога ува кад у мозак крв удари –
Кружи поред решетки, али није ово за њега кавез

Више него за визионара његова келија:
Дивљину слободе носи његов корак:
Свет се умотава под дугом навалом његових стопала.
Изнад пода кавеза отварају се обзорја.

КОЊИ

Пео сам се кроз шуму по мраку сат времена пре свитања.
Злокобан ваздух, мировање од кога стеже мраз,

Ни листа, ни птице –
Свет одливен у леду. Избио сам изнад шуме

Где је мој дах испуштао вијугаве фигуре на гвозденом светлу.
Али долине су одвлачиле таму

До вресишта – црних остатака разведравајућег сивила –
Које је преполовило небо преда мном. И угледах коње:

Огромне у густом сивилу – десет на броју –
Мирне као мегалити. Дисали су, непомични,

Са набораним гривама и искошених стражњих копита,
Не испуштајући звука.

Прошао сам: ниједан није фркнуо нити, нити тргнуо главу.
Сиви неми фрагменти

Сивог немог света.

Слушао сам у празнини на рубу вресишта.
Прелет шљуке окрете оштрицу ка тишини.

Полако се детаљи разлисташе из мрака. Онда сунце
Наранцасто, црвено, црвено изби

Нечујно, и цепајући се до језгра подера и завитла облак,
Треском отвори бездан, показа плаво,

И како велике планете висе –
Окренуо сам се

Спотичао сам се у грозници сна, наниже
Ка тамним шумама, од осветљених врхова,

И стигао сам до коња,
Још увек су тамо стајали,
Али сада пушећи се и блистајући под изливањем светла,

Њихове наборане камене гриве, њихова искошена стражња копита
Помицала су се под отопином док је свуда око њих

Мраз откривао своје ватре. Али још увек нису испуштали звука.
Ниједан није фркнуо нити трупнуо,

Оборених глава, стрпљиви као обзорја,
Високо изнад долина у нивоу црвених зрака –

У граји препуних улица, пролазећи између година, лица,
Хоћу ли опет сусрести своје сећање на тако усамљеном месту

Између потока и црвених облака, чујући шљуку,
Чујући обзорја која истрајавају.

ВЕТАР

Ова кућа је била далеко на мору целе ноћи;
Шума се рушила кроз таму, брда су тутњала,
Ветар је у стампеду пролазио кроз поља испод прозора
Спотичуће црnilo и заслепљујућа влага јахали су

Док није свануо дан; онда су испод наранџастог неба
Брда наша новa места, а ветар је руковао
Сечивом светлости, блиставо црним и смарагдним,
Што се савијало као сочиво лудога ока.

У подне, ишао сам уз ивицу куће
Све до врата оставе за угаљ. Једном сам погледао навише –
Кроз налет ветра који ми је притискао очне јабучице
Шатор брда је добовао и затезао своју ужад,

Поља су дрхтала, видик је био гримаса,
Спремна да сваког тренутка прасне, и нестане уз лепет;

Ветар је далеко бацио свраку а галеб
Црних леђа савијао се полако као гвоздена шипка. Кућа је

Као неки леп зелени пехар одзвањала нотом која је
Свакога тренутка претила да је разбије. Сада дубоко
У столицама, испред велике ватре, стискамо
Наша срца и не можемо наћи забаву у књизи, мисли,

Или једно у другом. Гледамо ватру како пламти,
И осећамо да се корени куће помичу, али настављамо да седимо,
Видимо како се прозор тресе да провали,
Чујемо врисак камена под обзорјима.

ОСТАТАК

Нашао сам ову виличну кост на рубу мора:
Тамо су крабе, морске мачке сломили сламачи или су бачене
Да се ваљају пола сата и претворе се у талог
Који наставља почетак. Дубине су хладне;
У тами се другарство не може одржати.

Ништа не додирује, већ граби, прождире. И чељусти
Пре него што су задовољене или им снага стиска
Попусти, гутају друге чељусти; оглођу их до костију. Чељусти
Једу и готове су и вилична кост долази на плажу:
Ово је достигнуће мора; са шкољкама,
Пршљеновима, канцама, оклопима корњача, лобањама.

Време у мору једе свој реп, буја, баца ове
Несварљиве делове, јарболе сврха
Што су оманули далеко од површине. Нико се не богати
У мору. Ова лучна вилична кост се није смејала
Већ грабила, грабила и сада је кенотаф.

СОКО НА ОДМОРИШТУ

Седим на врху дрвета, затворених очију.
Непокретан, нема кривотворног сна
Између моје савијене главе и мојих заривених канци:
Нити у сну проба савршених убистава и ждрања.

Преимућство високог дрвећа!
Свежина ваздуха и сунчев зрак
Моје су предности;
А земља је окренута навише за моју инспекцију.

Моја стопала су закована за грубу грану.
Била је потребна цела Творевина
Да се створи моје стопало, свако моје перо:
Сада држим Творевину својим стопалом

Или узлећем, и око целе ње полако кружим –
Убијам кад ми се хоће јер све је то моје.
Нема софистике у мом телу:
Моји манири су откидање глава –

Расподела смрти.
Јер једина путања мог лета води директно
Кроз кости живих.
Никакви аргументи не бране моје право:

Сунце је иза мене.
Ништа се није променило од мог почетка.
Моје око није дозволило промену.
Одржаћу ствари какве јесу.

ПОГЛЕД НА СВИЊУ

Свиња је лежала на брежуљку мртва.
Била је тешка, кажу, колико три човека.
Затворених очију, белоружичастих трепавица.
Ножице су јој штрчале из тела.

Таква тежина и дебела ружичаста маса
Препуштени смрти нису изгледали само мртви.
Било је то мање од беживотности, ни близу тога.
Било је као да је џак пшенице.

Ударио сам је без гриже савести.
Човек се осети кривим када увреди мртве,
Хола по гробовима. Али ова свиња
Није изгледала способна да оптужи.

Била је превише мртва. Исто колико
Килограм масти или свињетине.
Њено последње достојанство сасвим је нестало.
Није била предмет пошалица.

Сада превише мртва да буде жаљена,
Сећање на живот, галама, упориште
Земаљског задовољства какво је било,
Сада је изгледало као лажан напор, и небитно.

Смртоносно стварна. Њена тежина ме је
Тлачила – како може бити померена?
А колика је невоља да се распарча!
Рана на њеном врату је била шокантна, али не и патетична.

Једном сам трчао по сајму кроз ларму
Да ухватим прасе намазано машћу
Које је било брже и окретније од мачке,
Његова цика била је цепање метала.

Свиње мора да имају врелу крв, топле су као пећнице,
Њихов ујед је опаснији од коњског –
Одгризају загрижајем у облику полумесеца.
Једу пепео, мртве мачке.
Са одликовањима и дивљењима
Налик овом одавно је готово.
Дуго сам у њу зурио. Ошуриће је,
Ошурити и орибати као кућни праг.

НОВЕМБАР

Месец утопљеног пса. После дуге кише земља је
Била расквашена као корито старог језера,
Пошумљена гвожђем и без птица. На потопљеној стази
Јарак – сливник који је био тих целог лета –

Направио је смеђу пену огласивши се бучно: чуло се то, и моје чизме
На орибаном камењу стазе, међу блатњавим лишћем,
Наспрам обешене тишине брда;
Измаглица је сребрила капљице на голом шибљу

Спорије него што се дневна светлост мења.
На насипу јарка ушушкана скитница спава;
Лица набијеног у браду, подвученог
Под косу као код жежа. Чинило ми се да је мртав,

Али његова непокретност се разликовала од смрти
Од траве која је трулила и тла. Ветар је захладнео,
И нова утеха се приљубила уз њега,
Свака шака се завукла дубље у рукав оне друге.

Његови чланци, увезани у крпе и ућебалу траку
Трљали су један други, премештајући се. Ветар је дунуо јаче,
Дашак је стресао светлуцање са шибља
И поново су сиви стубови кише која се вукла

Окаљали фарме. На тренутак
Поља су поскакивала и пушила се; шибље је
Треперило, изрешетано стакластим вертикалама.
Стајао сам на хладноћи која ме је заковала

И гледао како лице скитнице светлуца а капљице на његовом капуту
Блесну па потамне. Питао сам се које је чврсто поверење
Спавало у њему – налик оно са којим су бразде које цуре спавале,
И коренови шибља у своме стиску држали таму;

И закопано камење, преузимало тежину зиме;
Брдо где се зец стиснутих зуба згрчио.
Киша је глачала земљу док се није сијала
Као ковано олово, и потрчао сам, и у силној шуми

Заклоњен црним храстом наслонио сам се.
Са чуваревих вешала висиле су сове и соколи
Обешени за врат, ласице, банда мачака, вране;
Неке, укрућене, бестежинске, ковитлале су се као комадићи
суве коре

На немилосрдној киши. Неке су још увек чувале свој облик,
А с њим и своје достојанство; обешене, с брадама палим на груди,
Стрпљиве да сачекају да прођу ови дани најгорих зала
Оголили њихове круне док им се вода сливала са стопала.

ДРОЗДОВИ

Ужасавајућа је поза углађених дроздова на травњаку,
Пре намотаји челика него живи створови – одмерено
Тамно смртоносно око, те префињене ножице
Покренуте помицањима изван чула – покрет, скок и убод
Бржи од тренутка и извлачење вијугавог плена.
Без доконог оклевања и зевања унаоколо.
Без уздаха и чешкања по глави. Ничега осим скока и убода
И прождирања у тренутку.

Те њихове лобање велике тек за ум са једном сврхом, или истренирано
Тело, или геније, или гнездо пуно птичади
Њиховим данима дају ову аутоматску сврху
Метка? Моцартов мозак ју је имао, и чељуст ајкуле
Која огладни од мириса крви чак и када цури са њеног
Бока и прождире себе: ефикасност која
Напада превише аутоматски да би се пронашла икаква сумња у њу
Или да би је одвратила.
Са човеком је другачије. Јуначи се на леђима коња,
Брзо исписује дневник за радним столом,
Резбари мајушне украсе од слоноваче
Годинама: његове радње обожавају саме себе – али за њега,
Мада се сагиње да се састави са молитвом, колико гласно и изнад
којих

Бесних простора ватре ђаволи који га ометају
Оргијају и певају осане, испод којих пустоши
Црних немих вода јадикују.

ВИСИБАБА

Сада је Земљина кугла тесно сабијена
Око суморног зимског мишјег срца.
Ласица и врана, као извајани у бронзи,
Крећу се по спољашњој тами,
Не сасвим чисте памети,
Са осталим смртима. Она, такође, иде за својим циљевима,
Брутална као звезде овога месеца,
Бледе главе тешке као метал.

ШТУКА

Штука, три инча дугачка, савршена
Штука у сваком свом делу, тиграсто зелено по златном.
Убице још у јајету: злокобан старачки кез.
Плешу на површини са мувама.

Или се крећу, изненађене сопственом величином,
Преко постеље од смарагда, силуете
Подводне префињености и ужаса.
Стотину стопа дуге у свом свету.

У бари, испод сасушених дршки љиљана –
Туробност њихове непокретности:
Закачене за прошлогодишње црне листове, гледајући навише.
Или обешене у ћилибарским шпиљама корова

Кукасти секутићи и очњаци
Нису се променили до данас;
Живот потчињен своје оруђу;
Шкргама које нечујно потискују, и грудима.

Три смо држали иза стакла,
У џунгли траве; три инча, четири,
И четири и по: хранили смо их младим рибама –
Одједном биле су две. Напокон једна

Са отромбољеним стомаком и кезом са којим је рођена.
И заиста нису штеделе никога.
Две, свака од по шест фунти, преко две стопе дуге,
Сасушене и мртве у врбовици –

Једна је заглавила шкрге у грлу друге,
Споља је око зурило: као у стеги –
Исто гвожђе у овом оку
Мада му се опна сузила у смрти.

Бара у којој сам пецао, педесет јарди дуга,
Чији су љиљани и мишићави лињак
Наживели сваки видљиви камен
Манастира који их је ту заметнуо –

Мирна легендарна дубина;
Дубока као Енглеска. Скривала је
Штуку превелику да би се кретала, толико велику и стару
Да се кад падне ноћ не бих усудио да забацим удицу

Другачије осим нечујно и пецам
Са смрзнутом косом на глави
Због тога шта се може померити, због тога које се око може померити.
Мирно пљускање по мрачној бари,

Сове су ућуткивале пловеће шуме
Нежно по моје ухо наспрам сну
Тама испод ноћне таме се ослободила,
И полако се диже ка мени, посматрајући.

ЧИЧКОВИ

У борби против гумених језика крава и огрубелих руку људи
Чичкови боду летњи ваздух
Или се распрсну под плавоцрним притиском.

Сваки је осветничко прскање
Ускрснућа, зграбљена руковет
Поломљеног оружја и исландски мраз који избија

Из подземне мрље иструлелог Викинга.
Они су као светла коса и гутурали дијалекта.
Сваки приграби перјаницу крви.

Онда посиве, као људи.
Покошени, то је борба без краја. Њихови синови се појаве,
Са истуреним оружјем, поново се боре око истог тла.

ХЕПТОНСТАЛ

Црно село надгробних споменика.
Лобања идиота
Чији су снови умрли још онда
Када су рођени.

Лобања овце
Чије се месо топи
Под сопственим кровним гредама.
Само их муве напуштају.

Лобања птице,
Велике географије
Исцуриле кроз шавове
Напуклих прозорских окана

Живот покушава.

Смрт покушава.

Камен покушава.

Једино се киша никада не замори.

УРЛИКАЊЕ ВУКОВА

Је без речи.

Шта то износе и отежу на својим дугим повоцима звука
Што се раствара у тишину у ваздуху?

Онда плач бебе, у овој шуми изгладнелих тишина,
Наведе вукове да дотрче.
Штимовање виоле, у шуми деликатној као совино уво,
Наведе вукове да дотрче – натера челичне замке да шкљоцају и
поробљавају,
Челик обложен крзном да га сачува од прскања на хладноћи,
Очи које никада не науче како се десило то
Да морају живети овако,

Да морају живети

Невиност се упузала у минерале.

Ветар пројури и погрбљени вук задрхти.
Не можеш знати урличе ли из агоније или радости.

Земља је под његовим језиком,
Мртва тежина таме, покушава да види кроз његове очи.
Вук живи за земљу.
Али вук је мали, мало тога разуме.

Иде напред и назад, вукући бокове и ужасно цвилећи.

Мора да нахрани своје крзно.

Ноћу снеже звезде а земља шкрипи.

ТЕД ХЈУЗ (1930–1998), енглески песник и писац за децу. Сматра се једним од најзначајних песника своје генерације и једним од највећих писаца двадесетог века. Велики део његовог каснијег песништва обележен је искуством трагичног самоубиства његове супруге, песникиње Силвије План. За српског читаоца важно је напоменути да је на његов каснији рад велики утицај извршио Васко Попа. Песме у овом избору су из његовог раног стваралаштва. Најзначајније књиге поезије: *Соко на киши*, *Лујеркал*, *Гавран*, *Рођенданска писма*. Ови преводи су из књиге његових изабраних песама која би до јесени требало да се појави у Издавачкој кући „Мали врт“.

О КЊИЖЕВНОСТИ

Томас Лав Пикок

ЧЕТИРИ ДОБА ПОЕЗИЈЕ

Превео са енглеског Мирко Богдановић

*Qui inter haec nutritiuntur non magis sapere possunt,
quam bene clere qui in culina habitant*

Петроније

За поезију се, као и за свијет, може рећи да има четири раздобља, али у другачијем редослиједу. Прво би доба поезије било гвоздено, друго златно, треће сребрно, а четврто бронзано.

Прво, или гвоздено доба поезије, јесте оно у коме прости народни пјевачи незграпним стиховима прослављају походе још простијих племенских поглавица, у данима када је сваки човјек ратник и када велика практична максима сваког облика друштва „сачувај оно што имаш и зграби оно што можеш“ још није прикривена именима правде и законских норми, већ представља пуки мото голог мача, који је једини судија и протник у погледу свега што се односи на *meum* и *tuum*¹. У то доба једина три звања која цвјетају (изузев свештеничког, које цвјета увијек) јесу звање краља, лопова и просјака, при чему је просјак углавном свргнути краљ, а лопов онај будући. Да ли је просјак или лопов јесте и прво питање које се поставља странцу, а странац, при одговору, обично одабира оно прво чекајући погодну прилику да се покаже као оно друго.

Природна тежња сваког човјека да за себе обезбиједи колико год може моћи и добара свим погодним средствима праћена је, ништа мање природном жељом да што више људи сазна о величини његовог тријумфа у тој општој игри. Успјешан ратник постаје поглавица, успјешан поглавица постаје краљ, а његова слѣдећа жеља је жеља за гласом који ће раширити славу о његовим постигнућима и о величини његовог богатства, а тај глас

¹ *Meum* – моје; *tuum* – твоје. (Лат.)

ће пронаћи у народном пјевачу, који је увијек спреман да велича снагу његове руке, пошто се претходно ваљано надахнуо његовим пићем. То је поријекло поезије, која се, као и сваки други занат, развија по захтјевима потрошње и цвјета у складу са ширином тржишта.

Поезија је, према томе, по свом поријеклу похвална. Прве невјеште пјесме свих народа изгледају попут некаквих сажетих историјских биљежака у помпезним хиперболама о походима и имовини неколицине истакнутих појединаца. Оне нам казују колико је битака такав појединац водио, колико је шљемова разбио, колико је пробио штитова, колико је жена начинио удовицама, колико је земље освојио, колико је кућа уништио и какво је здање за себе саградио, коликим га је златом напунио и како је слободно и издашно плаћао, хранио и опијао божанске и бесмртне пјеваче, синове Јупитера, чије ће вјечне пјесме надживјети имена хероја.

То је прва фаза у развоју поезије, прије изума писма. Ритмичко прилагођавање омогућава не само лакше памћење, већ пружа и задовољство уху нецивилизованих људи које мами звук, а услјед све веће флексибилности језика, који се још није у потпуности формирао, пјесник не чини насиље над својим идејама потчињавајући их оквирима метра. Дивљак заправо тепа у ритму, и сви груби и нецивилизовани људи изражавају се на начин који називамо поетичним.

Амбијент којим је он окружен, као и празновјерја која чине основ религије његовог доба обликују пјесникову мисао. Стијене, планине, мора, несавладиве шуме и непловне ријеке представљају изразе тајанствене моћи коју незнање и страх насељавају бићима под различитим именима богова, богиња, нимфи, духова и демона. О свим тим бићима испредају се чудесне приче; нифме нису нимало равнодушне према згодним младићима, господа духови много трпе, али узрокују и многе невоље у својој грубој склоности према младим дјевама. Отуда пјесник са лакоћом може пратити генеалогiju свог племенског вође у односу на божанства из властитог окружења према којима поменути вођа гаји највећу наклоност.

У таквим настојањима, као и у свим другим, неки ће се и те како истаћи па ће отуда заслужити и високо поштовање, као Демодок у Одисеји, а одатле ће се уздићи до безграничне сујете, попут Тамира у Илијади. Пјесници су, у то доба, још увијек једини историчари и хроничари свог доба као и једини ризничари знања о временима у којима живе. Премда би се то знање прије могло назвати сировом масом традиционалних фантазија него збирком корисних истина, оно је ипак, такво какво је, искључиво својина пјесника. Они посматрају и размишљају док други пљачкају и иду у бој, и премда њихов циљ није ништа друго него да зараде свој дио плијена, они то постижу интелектуалном, а не физичком снагом. Њихов успјех потиче супарништво у постизању интелектуалне висине, а на тај начин они изо-

штравају свој дух и буде духове других, угађајући у исто вријеме сујети и хранећи радозналост. Вјешто приказивање оне незнатне количине знања што су га прикупили пружа им могућност да добију много више од онога што им припада. Њихово познавање тајанствене историје богова и духова прибавља им, без нарочитих тешкоћа, дар инспирације, тако да они више нису само историчари већ и теолози, моралисти и законодавци. Казујући своја пророчанства *ex cathedra*¹ они се уистину сматрају (попут Орфеја и Амфиона) дијеловима и еманацијама божанства. Они подижу градове пјесмом и симфонијом управљају дивљацима, што је тек метафора за способност да се маса вуче за нос.

Златно доба поезије црпи свој материјал из гвозденог. Оно почиње онда када поезија постане ретроспективна, када се изгради нешто попут ширег система друштвене заједнице, када лични квалитети и храброст мање доприносе уздизању те личности и добробити цара и царстава, него их вреднују организована тијела, друштвене институције и право наслиједства. Људи сада живе под свјетлошћу истине и у размјени искустава, запажајући на тај начин, а судећи на основу пјесама и легенди из прошлости, да посредство богова и духова у њиховим животима није тако често као код њихових предака. На основу тих околности, то јест на основу умањене моћи појединца и очигледно мање повезаности са боговима и духовима, они сасвим природно и лако долазе до два закључка: прво, да су се људи изопачили, и друго да им богови указују мање милости. Грађани малих државица и колонија постигли су стабилност која своје коријене и свој почетни напредак дугује таленту и храбрости оног првог племенског вође, који се кроз измаглицу временске дистанце и традиције указује као чудотворац иза чијих леђа увијек стоје богови и богиње. Његово име и његова јуначка дјела се увећавају у њиховим очима и постају дио традиционалних пјесама, које једине чувају његов спомен. Све што се о њему каже има управо такав карактер, јер не постоји ништа што би га оповргло. Тај човјек, његова јунаштва и његови богови заштитници стапају се у једну непромјенљиву асоцијацију. Оно фантастично и чудесно веома наликује грудви снијега; оно расте како се котрља низбрдо све док оно мало језгро истине које је започело своје спуштање са врха не нестане под наслагама придодатих хипербола.

Када вео традиције, на овакав начин преувеличане и обожаване, обавије осниваче породица и држава својом изненадном снагом и величанственошћу, тада не постоји хвала коју живи пјесник, без страха да не буде одбачен због неспретне слаткорјечивости, може упутити живом поглавици, а да она не остави утисак како овај посљедњи није тако велик као његови преци. У том случају, човјека ваља хвалити кроз његове претке.

¹ *Ex cathedra* – говорити ауторитативно и непогрешиво. (Лат.)

Прво се мора остварити њихова величина како би се њихов наслѣдник приказао достојним. Сви грађани једне државе показују интерес према њеном оснивачу. Све државе које су се хармонизовале до уобичајеног облика друштеног уређења заинтересоване су за своје цијењене осниваче. Све људе занимају њихови преци. Сви људи воле да гледају уназад, на прошле дане. У таквим условима се традиционална, народна поезија реконструише из својеврсног хаоса у ред и облик. Занимање је универзалније, моћ разумијевања је увећана, страсти још увијек имају одређени обим и разиграност, карактери су још разноврсни и снажни, природа још није потчињена и постоји у свој својој љепоти и чудесности, а људи још увијек нису отргнути од њеног старања својим умножавањем градова и свакодневном посвећеношћу грађанском животу. Поезија је више умјетност, она захтјева већу вјештину у стиху, боље баратање језиком, далеко шире и разноврсније знање и већу ширину духа. Она и даље нема ривала у другим областима књижевности, а чак су и друге умјетности, сликарство и вајарство сигурно, па можда чак и музика, у поређењу са њом грубе и несавршене. Она посједује цијелокупно поље интелекта само за себе. Она нема такмаца ни у историји, ни у филозофији, ни у науци. Њу његују највећи умови тог доба, а слушају је сви остали. То је Хомерово доба, златно доба поезије. Поезија сада достиже савршенство, она долази до тачке која се не може превазићи. Пјесници отуда траже нове облике за разраду истих тема, а отуда лирска поезија Пиндара и Алкеја и трагична поезија Ешила и Софокла. Наклоност краљева, част олимпијске круне, аплауз присутног мноштва, све то може нахранити сујету и потаћи ривалство. А све то очекује успјешног његоватеља ове умјетности све док се његове форме не потроше и не појаве се нови ривали у другим пољима књижевности који ће постепено примати нове утицаје, са напретком мишљења и цивилизације, све док чињенице не постану занимљивије од фикције. Уистину, зрелост поезије се може посматрати као дјетињство историје. Прелаз од Хомера ка Херодоту није ништа мање значајан него прелаз од Херодота ка Тукидиду. У постепеном напуштању фантастичних догађаја и накићеног израза Херодот је у једнакој мјери пјесник у односу према Тукидиду, као и Хомер у односу према Херодоту. Херодотова историја је упола пјесма. Она је написана у вријеме када је цијелокупно поље књижевности још увијек припадало музама, а тих девет књига које је сачињавају с правом су, једнако као и учтивошћу, надахнуте њиховим именима.

Размишљања и расправе о природи човјека и његовог ума, о моралним обавезама и о добру и злу, о живим и неживим дијеловима видљивог свијета почињу изазивати једнаку пажњу као и Ледина јаја или Ионини рогови, одвајајући од поезије један дио њене, до тада, неподјељене публике.

Затим долази сребрно доба, то јест поезија цивилизованог друштва. Постоје двије врсте ове поезије – подражавалачка и оригинална. Подражавалачка поезија се састоји у поновном моделирању и тананом полирању поезије златног доба. Вергилије је најочигледнији и најзначајнији примјер ове врсте. Оригинална поезија је претежно комична, дидактична или сатирична, као код Меандера, Аристофана, Хорација или Јувенала. Поезију овог доба карактерише пробран и истанчан избор ријечи, као и натегнута и помало монотона хармонија израза. Међутим, њена монотонија се састоји у томе што је искуство исцрпило све различите модуларне варијације тако да поезија цивилизованог друштва бира само она најљепша искуства и више воли да их понавља, него да их класификује у њиховој укупној разноликости. Но, будући да је најбољи израз онај коме нека идеја природно одговара, тада усклађивање крутог језика цивилизованог друштва и мукотрпно догјеривање стиха са идејом која се настоји изразити, захтијева крајњи напор и брижљивост како би се избјегло жртвовање смисла звуку. Отуда бројни покушаји и малобројни успјеси.

Овакво стање поезије је, међутим, корак напријед према њеном одумирању. Страсти и осјећања се најбоље побуђују и дочаравају кићеним и сликовитим језиком, међутим, обраћање разуму и интелигенцији захтијева једноставан и природан израз. Чисти разум и непристрасна истина изгледали би смијешни у стиху, што се може видјети приликом покушаја поетизовања неког од Еуклидових списа. То исто важи за свако непристрасно резоновање, то јест, за свако размишљање које захтијева обухватно и обимно полазиште. Тек када су у питању нешто одређења питања морала, чије су заповиједи општеприхваћене и огледају се у сваком духу, и у којима је строгост разума разблажена осјећањима и маштом, такво се резоновање може поетизовати у ономе што називамо дидактичком поезијом. Но, како наука о моралу и духу напредује ка свом савршенству, и постаје шира и обухватнија у својим разматрањима, како разум задобија превласт над осјећањима и маштом, тако и поезија не може више пратити тај напредак те она заостаје и допушта разуму да своје напредовање настави самостално.

Тако се област мишљења повлачи из поезије, на исти начин као и област чињеница прије ње. Што се тога тиче, пјесник гвозденог доба слави постигнућа својих савременика, пјесник златног доба прославља хероје гвозденог доба, пјесник сребрног доба користи калупе пјесама златног доба, а на основу тога можемо видјети да је и најслабашнија зрака историјске истине довољна да растјера све пјесничке илузије. О људима у Илијади знамо исто толико колико и о боговима. О Ахилу знамо колико и о Тетиди, о Хектору и Андромахи колико и о Вулкану и Венери. Сви они припадају поезији. Историја са њима нема никакве везе. Вергилије

је тако препустио Ливију да напише еп о Цезару, а он сам се удаљио од стега истине и историје и прешао у област поезије и маштања.

Здрав разум и елегантна ученост утиснути у дотјеране и помало монотоне стихове представљају савршенство подражавалачке и оригиналне поезије цивилизованог свијета. Њен обим је ограничен, а када се исцрпи, онда не преостаје ништа друго до *crambe repetitia*¹ уобичајеног, које на крају постаје крајње заморно чак и за оне најнеуморније читаоце најновијих тривијалности.

Сада је очигледно да поезију или не треба више гајити, или је пак треба усмјерити новим путем. Пјесници златног доба су подражавани и копирани све док ниједна нова имитација више није могла привући пажњу. Ограничени обим моралне и дидактичке поезије је исцрпљен. Асоцијације из свакодневног живота у напредном облику друштва су суве, методичке и непоетичне прозаичности. Међутим, увијек постоји мноштво тромих доколичара који уз зијевање очекују неку забаву или новину, а пјесник гради своју славу на томе да постане њихов главни снабдјевач.

Тада долази бронзано доба које, одбацујући углађеност и ученост сребрног доба прави корак уназад ка варварству и сировим традицијама гвозденог доба, изјављујући, притом како се враћа природи и оживљава златно доба. То је друго дјетињство поезије. Свеобухватној енергији хомерске музе, која је, дајући грандиозне обресе стварима, смјеста дочаравала духу живу слику унутар једног или два стиха, ненадмашна у својој једноставности и величанствености, супротстављају се преопширни и до детаља разрађени описи мисли, осјећања, дјеловања, личности и ствари у лабавом и клепетавом стиху који може саставити било ко, *stans pede in uno*², и то брзином од стотину стихова на сат. Овом добу припадају сви пјесници који су стварали у вријеме опадања римског царства. Најизразитији примјерак из овог доба, иако не и опште познат, јесте Нонусова „Дионизијада“³, која садржи многе одломке изузетне љепоте усред гомиле претјеривања и понављања.

Гвоздено доба класичне поезије могло би се назвати пјевачким, златно Хомерским, сребрно Вергилијевским, а бронзано Нонским.

Модерна поезија такође има своја четири доба, али она „носи своју рутвицу из других разлога“⁴.

¹ *Crambe repetitia* – заморно понављање старих прича и истина. (Лат.)

² Хорацијев стих чије је буквално значење „стајати на једној ноzi“, а односи се на журно и бахато писање стихова.

³ *Dionysiaca* – античка епска пјесма која се приписује пјеснику Нонусу. То је еп у 48 књига, најдужа сачувана пјесма из античког доба са 20.426 стихова, састављена у хомерском дијалекту и дактилским хексаметрима. Описује Дионисов живот, његово путовање у Индију и његов тријумфални повратак на запад.

⁴ Офелијине ријечи из „Хамлета“ „*O you must wear your rue with a difference*“ упућене Краљици. Рутвица је симбол покајања и туге па је Офелија чува за себе, али је даје и Краљици из других разлога.

Бронзано доба античког свијета наслиједило је мрачно доба, у коме се свјетлост јеванђеља почела ширити Европом, и у коме је, по мистериозној и недокучивој вољи божјој, са ширењем те свјетлости и тама постајала све гушћа. Племена која су прегазила Римско царство вратила су са собом и дане варварства, са том разликом што је овога пута било много књига на свијету, много мјеста на којима су оне чуване и што је постојала понека особа која их је читала, а која би уистину (уколико би избјегла спаљивање *pour l'amour de Dieu*¹) изазивала страх код својих суграђана и уживала репутацију чаробњака, алхемичара и астролога. Настанак европских народа у условима наново уведеног варваризма и њихово удруживање у нове државне заједнице било је праћено, као и прво раздобље грчке културе, авантуристичким духом који је, у спрези са новим обичајима и новим презновјерицама, ускрснуо нове химере, у једнаком броју, премда мање лијепе у поређењу са оним грчким. Претварање жена у полубогиње, према максимама витешког доба, и њихово комбиновање са легендама изњедрило је средњовјековне романсе. Оснивачи нове лозе хероја заузели су мјесто полубогова из грчке поезије. Карло Велики и његови Паладини, Артур и витезови округлог стола, хероји гвозденог доба витешке поезије су посматрани кроз исту, увеличавајућу измаглицу историјске раздаљине, а њихови подвизи су слављени уз још неумјеренија претјеривања. Ове легенде, повезане са претјераном љубављу која прожима пјесме трубадура, са репутацијом чаробњака која се приписује ученим људима, са дјетињастим чудесима филозофије природе, са лудачким фанатизмом крсташких похода, са моћи и почастима великих феудалних господара и светим мистеријама монаха и монахиња – створиле су облик друштва у коме се два свјетовњака нису могла срести без позивања на мегдан, у коме су три основна састојка, љубавника, ловца на награде и фанатика, која су сачињавала основу карактера сваког часног човјека, била измјешана на различит начин у сваком појединцу или класи, са тако много специфичности и у бескрајном шаренилу костима, стварајући најшире и најсликовитије поље за она два саставна елемента поезије, љубав и бој.

Од ових састојака гвозденог доба модерне поезије, расутих у римама минстрела и пјесмама трубадура, настаје златно доба, у коме се тај расути материјал хармонизује и стапа у вријеме оживљавања учености, али са једном значајном разликом. Грчка и римска књижевност прожимају цјелокупну модерну поезију златног доба, а одатле настаје хетерогена мјешавина свих раздобља и нација у једној слици, неограничена област која пјеснику омогућава потпуну слободу на подручју маште и сјећања. У томе је далеко стигао Ариосто, али најдаље од свих Шекспир и његови савременици, који су користили вријеме и мјесто једино зато што нису

¹ *Pour l'amour de dieu* – У име Божје. (Фр.)

могли без њих, јер свака радња мора имати своје „гдје“ и „када“. Њима није било страшно да на мјесто свргнутог талијанског грофа поставе римског цара, те да га затим прерушеног у француског ходочасника пошаљу пред стријелу каквог неспретног енглеског стријелца. Стара енглеска драма је по томе живописна у сваком погледу, како по шароликости костима тако и по разноликости радње и карактера, премда пружа слику нечега што се никада није видјело на кугли земаљској, уколико изузмемо карневал у Венецији.

За највећег енглеског пјесника, Милтона, могло би се рећи да представља усамљену фигуру на прелазу из златног у сребрно доба, комбинујући оно најбоље из оба периода, јер он је ујединио сву енергију, моћ и свјезину првог са ученом и дотјераном величанственошћу другог раздобља.

Слиједи сребрно доба, започињући са Драјденом, достижући савршенство са Поупом, а завршавајући са Голдсмитом, Колинсом и Грејом.

Купер је ослободио стих дотјераности, он је размишљао у стиху, али је обраћао више пажње на своје мисли него на стихове. Било би тешко повући границу између прозе и бланкверса у његовим писмима и његовој поезији.

Сребрно доба је доба владавине ауторитета, међутим, ауторитети се сада почињу доводити у питање, не само у поезији већ и на цјелокупном подручју њихове владавине. Савременици Греја и Купера су били дубоки и неуморни мислиоци. Хјумов профињени скептицизам, Гибонова узвишена иронија, Русоови смјели парадокси и Волтеров заједљиви подсмјех усмјеравали су енергију четворице изузетних умова ка уздрмавању ауторитета у свакој области њихове владавине. Подстицана су истраживања, интелектуална активност је пробуђена, а поезија је дошла по свој дио општег резултата. Стихотворци су узимали здраво за готово одређене сцене, као на примјер, дјеву младу у шумском хладу, љетну врелину и зелену долину, крошње уморне и вјетрове задисане, момка млада и љубавних јада, сматрајући их за нешто веома благо и нежно, а не водећи притом рачуна о њиховом правом значењу. Међутим, са овом општом интелектуалном дјелатношћу, чак и за пјеснике постаје неопходно да знају нешто о ономе о чему пјевају. Томсон и Купер су посматрали дрвеће и брда, за разлику од многе простодушне господе која је тако дуго о њима склапала риме и не гледајући их, да је ефекат који је тиме настао у поезији био попут открића новог свијета. Овај утицај се осјетио и у сликарству, тако да су се многи одважили на трагање за живописним љепотама са неуморном преданошћу. Успијех који је пратио ове експерименте, као и задовољство које су они пружали, имали су ефекат који је уобичајен за

све нове ентузијасте. Наиме, окрећући главу од неколицине несретника, патријарси бронзаног доба, бркајући тренутну новину са општеважећим тоталитетом, резоновали су отприлике на овакав начин: „Пјеснички гениј је најплеменитија од свих ствари, а ми га посједујемо у већој мјери од било кога прије нас. Како би се он развио до савршенства, потребно је гајити искључиво пјесничке утиске. Пјеснички утисци се могу примати једино у природном окружењу, јер све што је вјештачко у исто вријеме је и непоетично. Друштво је вјештачко па ћемо ми, према томе, живјети изван друштва. Планине су природне и ми ћемо, сходно томе, живјети у планинама. Тамо ћемо постати блистави узор чистоте и врлине, проводећи цијеле дане у невином и безазленом пентрању по планини, у примању пјесничких утисака и њиховом претапању у бесмртне стихове намјењене задивљеним, будућим генерацијама.“ Некима од ових интелектуалних перверзија дугујемо настанак оног необичног братства стихоклепаца, који су познати под именом „језерских пјесника“, а који су уистину примили и пренијели свијету неке, до тада нечувене, пјесничке утиске који су сазрели до узора друштвене врлине, сувише сјајне да би јој требала илустрација. Они пишу стихове по новом принципу. Они посматрају стијене и ријеке у новом свјетлу и, будући да су потпуно глуви за историју, друштво и људску природу, они његују машту на штету разума и памћења, а, пошто су се удаљили од свијета како би видјели природу онаквом каква јесте, они постижу једино то да је виде онаквом каква она није, претварајући свијет у коме живе у некакву земљу из бајке, коју су населили мистицизмом и химерама. То је дало такозвани нови тон поезији и произвело читаво крдо очајних имитатора, које је бронзано доба прерано довело до старачке сенилности.

Дескриптивну поезију данашњег времена њени поборници називају повратком природи. Ништа није непримјереније од овакве тврдње. Поезија не може изаћи изван области у којој је настала, то јест оне необрађене земље полуцивилизованих људи. Господин Вордсворт, велики вођа ових повратника природи, не може описати ниједан приказ пред својим очима а да у њега не уметне сијенку данског дјечака или живи дух Луси Греј или неки сличан, фантастични пород ћуди његовог духа.

У изворном савршенству поезије све асоцијације из живота су биле сачињене од поетског материјала. У нашем случају ситуација је несумњиво обрнута. Ми знамо да у Хајд парку нема шумских вила, нити ријечних нимфи у Регентовом каналу. Међутим, варварски обичаји и натприродне интервенције су суштинске за поезију. Она мора бити удаљена од наших свакодневних перцепција било у погледу амбијента, времена, или и једног и другог. Док историчар и филозоф убрзано напредују на свом путу ка знању, пјесник се ваља у смећу превазиђеног незнања, прекопа-

вајући по пепелу мртвих дивљака како би пронашао тричарије и звечке за већ одрасле бебе свог доба. Господин Скот ископава ловокрадице са древних граница. Лорд Бајрон крстари за лоповима и гусарима на обалама Морије¹ и међу грчким острвима. Господин Сауди се пробија кроз мучне гомиле путописа и старих хроника у којима пажљиво одабира све што је извјештачено, бескорисно и апсурдно сматрајући то поетичним, а када се домогне какве обичне књиге пуне грозота, он од њих исплете еп. Господин Вордсворт сакупља сеоске легенде од старих жена и гробара, а господин Колриџ, на основу вриједних инфомација прикупљених из сличних извора, томе додаје снове суманутих теолога и мистицизам њемачких метафизичара, те угађа свијету својим стихованим визијама у којима се утицаји гробара, старе жене, Церемија Тејлора и Имануела Канта хармонизују у укусну пјесничку мјешавину. Господин Мур нам представља перзијску, а господин Кембел пенсилванијску причу, обје засноване на истом принципу као и Саудијеви епови, то јест на површном и неповезаном проучавању збирки путописа, из којих се црпи све оно за чим се, при сврховитом испитивању, не би ни трагало и што би здрав разум у потпуности одбацио.

Ови разбацани остаци традиције и фрагменти другоразредних запажања, уткани у вез стихова, састављених на ономе што господин Колриџ назива новим принципом (а што је, заправо, недостатак сваког принципа), чине модерно-древни спој тричарија и варварства у коме је плачљиви сентиментализам данашњице, накалемљен на погрешно представљену грубост прошлости, претворен у хетерогену масу неспојивих обичаја, која је довољна да се наметне просјечном читаоцу над чијим разумом пјесник ове врсте има значајну предност, и то ону по којој, у свим ситуацијама и условима живота, човјек који нешто зна, ма како мало то било, увијек има предност над оним који не зна ништа.

У наше вријеме, пјесник је полуварварин у цивилизованом друштву. Он живи у данима који су прошли. Његове идеје, мисли, осјећања, асоцијације припадају варварским обичајима, превазиђеним навикама и необузданим празновјерицама. Напредовање његовог интелекта је попут напредовања рака, уназад. Што је јаснија свјетлост коју око њега расипа напредак разума, то је дубља тама застарјелог варварства у коју се он закопава попут кртице, остављајући на површини огољена брдашца својих привидних напора. Филозофска мирноћа духа, која посматра ствари око себе са непристрасношћу, прикупља и похрањује идеје, процјењује њихову релативну вриједност, додјељује свему мјесто које му припада те, на основу овако прикупљеног знања, вреднује, уређује и ствара нове комбинације које остављају печат своје моћи и користи у стварном живо-

¹ Средњовјековни назив за Пелопонез.

ту, дијаметрално је супротна устројству духа што га инспирише поезија, односно духа из кога она може да настане. Најузвишеније пјесничке инспирације могу се разложити на три састојка: на брбљање неумјерене страсти, цвиљење необуздане осјећајности и лицемјерје лажног сентиментализма, те отуда могу служити тек за стварање дивног лудака попут Александра, плачљивог брбљивца попут Вертера или морбидног сањара попут Вордсворта. Поезија никада не може створити филозофа, нити државника, нити било којег корисног и рационалног човјека било које класе. Она не може имати ни најмањег удјела у удобностима и достигнућима у свакодневном животу, чијем смо убрзаном и обилном напретку били свјedoци. Али, иако није корисна, за њу се може рећи да је декоративна и да залужује да буде гајена због задовољстава која пружа. Но, уколико и прихватимо ову трдњу, то опет не значи да пјесник, у садашњем стању друштва, није човјек који губи властито вријеме и краде туђе. Поезија не припада оним умјетностима које, попут сликарства, захтијевају понављање и умножавање како би се прошириле у друштву. Већ сада постоји више него довољан број добрих пјесама које су потребне да би се испунио онај дио живота који би сваки читалац или прималац пјесничких утисака требао да им посвети, а оне су, с обзиром на то да су настале у пјесничким временима, далеко супериорније, у сваком погледу, од извјештачених реконструкција неколицине морбидних пустињака у непјесничким временима. Читати збркане бесмислице данашњег времена на рачун одбацивања пробраних блага из прошлости значи замијенити оно горе већом разноликошћу истог облика ужитка.

Без обзира на то до ког се степена развоја поезија уздигла, тај развој ће увијек ићи на штету неке области корисног истраживања. Жалостан је приказ видјети умове, способне за далеко боље ствари, како журе да засију сјеме онога што представља празно и бесмислено опонашање интелектуалног напора у том непрегледном пољу беспослице. Поезија је представљала ментално клеветање које је пробудило пажњу интелекта у вријеме дјетињства грађанског друштва. Но, било би једнако апсурдно очекивати да би зрео ум могао направити било шта озбиљно са играчкама из свог дјетињства колико и од потпуно одраслог човјека да тражи цуцу¹ и да плаче како би га успавали тихом музиком сребних звончића.

Што се тиче оне мале врсте наше савремене поезије која није ни дескриптивна, ни наративна, ни драматична, а која се, у недостатку бољег термина, може назвати етичком, њен најзначајнији дио, који се углавном састоји од мрзовољних, самољубивих рапсодија што изражавају пјесниково

¹ У оригиналу „*to rub his gums with a coral*“ – трљати десни коралом. Корали су се некада користили као помоћно средство приликом избијања првих зуба, али и као амајлија против урока.

незадовољство свијетом и свиме што је у њему, служи тек као потврда онога што је речено о полуварварском карактеру пјесника, који су, док је друштво још било у фази дивљаштва, пјевали дитирамбе и славопојке, а како је оно постајало углађеније и просвјeћеније, бивали све бјеснији и незадовољнији.

Када узмемо у обзир да се пјесници својим пјевањем не обраћају оном дијелу друштва које мисли и проучава, које је учењачко и филозофско, нити оним духовима који су посвећени трагању и промовисању увијек корисних циљева, већ оном, много бројнијем, дијелу читалачке публике чији услови нису побуђени жељом за корисним знањем, и који су равнодушни према свему што их не очарава, потреса, узбуђује, дотиче и заноси – очарава складом, потреса осјећајношћу, узбуђује страстима, дотиче патосом и заноси узвишеношћу – складом језика на Прокрустовој постели, осјећајношћу лицемјерног егоизма под маском истанчаних чула, страшћу која представља ускомешаност слабог и себичног духа, патосом који представља женкасту тугаљивост, узвишеношћу која је тек надувеност шупље главе – када, дакле, узмемо у обзир да велика и непромјенљива интересовања друштва све више прерастају у главни извор интелектуалних напора, да ће се у сразмјери тог прерастања све више увиђати и признавати подређеност украса насупрот користи, и да ће, према томе, напредак корисне умјетности и науке, као и моралног и политичког знања, све више одвлачити пажњу од испразних и бесмислених ка употребљивим и сврсисходним занимањима, да ће се, према томе, бројност пјесничке публике не само смањивати у односу на остатак читалаца него ће све дубље и дубље тонати у односу на интелектуална постигнућа; када узмемо у обзир да пјесник мора удовољавати својој публици, а отуда и наставити да се спушта до њеног нивоа, док се остатак друштва уздиже, можемо лако закључити да није далеко дан када ће понижавајуће стање сваке пјесничке врсте бити опште прихваћено, као што је то већ био случај са драмском поезијом. Разлог томе није било какво опадање интелектуалне моћи или интелектуалне надградње већ чињеница да су се интелектуална моћ и надградња усмјериле у другом, бољем правцу, те препустиле бригу о поезији и њеној судбини дегенерисаном мноштву модерних стихотвораца и њиховим олимпијским судијама и критичарима који настављају да шире пророчанства о поезији, као да је она још увијек оно што је била у Хомерово доба, то јест свеобухватно интелектуално напредовање, и као да не постоје такви људи као математичари, астрономи, хемичари, моралисти, метафизичари, историчари, политичари и политички економисти који су у високим сферама интелекта саградили пирамиду са чијег врха гледају модерни Парнас испод њих и, знајући какво занемарљиво мјесто они заузимају у ширини њиховог видика, благо се осмјехују на сићушне амбиције и ограничена запажања трабуњала и шарлатана који се надмећу за пјеснички ловор и позицију критичара.

ТОМАС ЛАВ ПИКОК (1785–1866), енглески пјесник и романописац. Иако без формалног образовања, објавио је неколико збирки пјесама међу којима ваља споменути „*The Philosophy of Melancholy*“, „*Sir Proteus*“, и „*The Round Table*“. За живота је објавио седам романа, а неколико њих је остало недовршено. Уживао је извјестан углед међу романтичарским пјесницима друге генерације. Нарочито је био близак Шелију, па је, након његове смрти, написао и „*Memoirs of Shelley*“, као својеврсну исправку Хогове биографије. Данас је најпознатији по свом есеју „*The Four Ages of Poetry*“, објављеном 1820. године у часопису „*Ollier's Literary Miscellany*“. Тај оглед је нагнао Шелија да напише своју чувену „*Defence of Poetry*“, припремљену за идући број, но, будући да је часопис престао да излази, Шелијев есеј је објављен тек двадесет година касније.

Мирко Богдановић

Бајан Рајханова

МИТОЛОШКИ И ФОЛКЛОРНИ МОТИВИ У
СИРИЈСКОЈ ПРОЗИ.
КРАТКЕ ПРИЧЕ ЗЕКЕРИЈЕ ТАМИРА

Превела са енглеског Тамара Марковић

Интересовање арапских писаца за древне форме уметничког мишљења значајно је порасло у скорије време и испољава се на различите начине: кроз етнографске студије, књижевне адаптације, публиковање легенди и митова, као и кроз укључивање митолошког и фолклорног материјала у модерне приповедне текстове. Овај рад представља покушај да се анализирају кратке приче Зекерије Тамира (*Zakariyyā Tāmīr*), које су међу најизразитијим производима сиријске литературе, те да се открију функције добро познатих мотива као што су мотив зачараног места, мотив потраге за благом, мотив чудесног рођења и других мотива у његовим делима.

Добро је познато да је уметничка зрелост релативан појам и да не зависи од година. Неки писци не успеју да је достигну током читавог века своје књижевне активности, док се други могу показати као зрели писци већ при првим корацима у књижевности. Међу потоње можемо сврстати Зекерију Тамира (1931), који представља генерацију шездесетих година прошлог века, иако је почео са писањем кратких прича крајем педесетих. Није имао престижну универзитетску диплому већ просто огроман природни таленат: као што је Ибрахим ел Атраш приметио, Зекерија Тамир „није био ни ученик ни учитељ, већ напросто посматрач, а радио је као бравар.“¹ Прва међу његовим збиркама кратких прича, *Њисак белої коња* (*Ṣahīl al-ḡawād al-abyaḍ*) објављена је 1960. године у Бејруту, а последња, *Нојев њозив* (*Nidā' Nūh*), појавила се 1994. у Лондону. Већина дела Зекерије Тамира је више пута објављена у Сирији и иностранству, а многа су преведена на разне језике.

Упркос разликама у перцепцији и интерпретацији Тамирових дела, сиријски читаоци и критичари су једногласно показали да цене његове кратке

¹ Ibrāhīm al-Aṭraṣh, *Ittiḡāhāt al-qīṣṣa fī Sūriyā baʿd al-ḥarb al-cālamīyya at-tāniya* (Dimaṣq: Dār al-Su'āl, 1982), 273.

приче и препознали су њихову иновативност. Интересовање за Тамирова дела није се смањило ни пошто је емигрирао у Велику Британију 1980, а 2000. године сиријски књижевни часопис *Al-mawqif al-adabī* је у посебном издању објавио пет радова о прози Зекерије Тамира. Међу њима је рад Неџма Абдулаха Казима о жанру коме припадају Тамирова дела, истичући економичност и двосмисленост језика којим он изражава везу између наративног контекста и његових импликација², што је од фундаменталног значаја за естетску структуру Тамирових кратких прича. Још један научник, Надија Хуст, посебно анализира *Hojev љозив* и примећује психолошки парадокс који је темељ бизарних ситуација описаних у његовим причама.³ Овај парадокс открива опште квалитете Тамирове креативне технике, укључујући мешање фарсе и трагедије, хумора и озбиљности.

У другом раду у збирци, Гасан ел Сејид образлаже да се оригиналност Тамирових дела не испољава толико кроз личност и поступке ликова колико кроз ауторов став према њима и сликовитост којом се користи. Он такође наглашава да се о Тамиру не може судити уобичајеним књижевним критеријумима, зато што они нису од велике користи у интерпретацији идеолошких, политичких или друштвених феномена.⁴ У свом настојању да конструише литерарни опис света сиријски аутор поново ствара оригинални архетип универзалног човечанства.

Аутор другог једног прилога, Абдул Наби Истијаф, интересује се за семиотичку природу уметности. Он интерпретира Тамирове кратке приче у складу са концептом прозног текста као знака (*calāma*) који се састоји из две компоненте: означеоца (*dāll*) и означеног (*madlūl*).⁵ Поред ових семантичких аспеката, важне су и моралне вредности дела. Интерпретација на етичком нивоу открива фундаментално јединство Тамировог дела, у коме се разрешавају тензије између стварности и књижевних слика, чиме се појачава уметничка изоштреност и интегритет књижевног текста. Дихотомија између стварности и слика износи на видело бесконачност семантичких могућности, дубину књижевне технике и њену отвореност према културној традицији из које произилази.

На крају, чланак Селмана Харфуша посебно се усредсређује на везу између Тамирових кратких прича и арапске књижевности, како класичне тако и народне, на пример, *Хиљаду и једне ноћи* (*Alf layla wa layla*), хумористичних прича о Џухи и различитих верских текстова.⁶

² Najm cAbdallāh Kāzim, “Zakariyyā Tāmir wa-tağribat al-kitābāt al-qaṣirā”, u *Al-mawqif al-adabī*, 352 (Dimašq: Ittihād al-kuttāb al-carab, 2000), 10.

³ Nādiyā Hūst, “Qīṣaš Zakariyyā Tāmir al-ğadīda”, *ibid.*, 33.

⁴ Ğassān as-Sayyid, “Al-iğtirāb fī adab Zakariyyā Tāmir”, *ibid.*, 43.

⁵ cAbd al-Nabī Iṣṭiyāf, “Al-qīṣa al-qaṣīra ġiddan”, *ibid.*, 40.

⁶ Salmān Ħarfūš, “Sāḥir dimašqī wa ġacbat kalimāt”, *ibid.*, 15.

Радови које смо горе резимирани показују знатно интересовање за Зеке-рију Тамира. Посебно рад Селмана Харфуша дотиче нека питања која ћемо разматрати у овом раду. Насупрот Харфушу, ми нећемо анализирати карактер и суштину везе између Тамирових дела и конкретних текстова, већ ћемо идентификовати неке опште карактеристике трансформације митолошких и фолклорних елемената у Тамировим кратким причама. Иако су написане у различитим временима и ни на који начин не представљају у потпуности уједињени уметнички приступ, у целини приказују структуралну и семантичку кохерентност која је прилично одређена функцијом различитих лајтмотива који су извучени из приповедачке традиције древног епског дискурса. Семиотички статус ових мотива природно зависи од њихове структуралне повезаности са другим јединицама у тексту, као што су радња, композиција, место и време.

Тамиров критички став према епским архетиповима инспирисан је не само необичношћу његове сопствене креативне визије већ и његовом намером да исмеје традиционалне приповедачке шеме. У многим његовим делима одбацивање површинске веродостојности, произвољност приповедачког процеса, нелогичност узрочних веза, као и невероватност догађаја и радњи, све то има ефекат евоцирања типичних митолошких и фолклорних асоцијација које су од огромног значаја за функцију лајтмотива у Тамировом уметничком систему.

Зачарано место

Један од ових мотива јесте зачарано место, елемент митолошке и фолклорне поетике који он у потпуности трансформише. Интересантно је овде супротставити Тамирову употребу ове теме другим традиционалним мотивом, мотивом напуштеног огњишта, *at̄lāl*. Мотив *at̄lāl*-а, који Килпатрик описује „синонимним са сећањима на прошле љубави“,⁷ враћа се на релативно скорије и специфичне традиције предисламске поезије, док је мотив зачараног места у Тамировим радовима генетски повезан са много старијим и универзалним топосом уклетог места у популарним причама о силама таме и зла. Улога зачараног места у Тамировим причама одређена је његовим избором овог лајтмотива за опис имагинарног простора који се карактерише својом нематеријалношћу, крхкошћу и привидношћу, што постаје доминантна просторна парадигма уметничког модела света који овај писац поново ствара.

Као митолошко-поетичко место директно повезано с примитивном свешћу, Тамир је зачарано место опскрбио свим појавама физичке стварности,

⁷ Hilary Kilpatrick, "Literary Creativity and the Cultural Heritage: The *At̄lāl* in Modern Arabic Fiction," u *Tradition, Modernity, and Postmodernity in Arabic Literature*, ed. Kamal Abdel-Malek and Wael Hallaq (Leiden, Boston, Köln: Brill, 2000), 43.

чак и када је то само стварност снова и халуцинација. Необележене границе између овог света и оног другог, имагинарног света, као и несигурност статуса овог света, незаштићеног од агресије сила зла, рефлектовани су у различитим просторним променама и метаморфозама и просторном мимикријом у приповедању.

Између овог света и оног другог света постоји митолошки мост, *ṣirāṭ*, преко кога верници морају да прођу о Судњем дану. У краткој причи *Снеї с краја ноћу (Talğ āḥir al-layl)* осликан је као стаклени мост који раздваја Тамировог јунака од „непознатог света који није тако далеко од њега“.⁸

У причи *Оглазак на море (Raḥīl ilā al-baḥr)* *ṣirāṭ* је описан у складу са конвенционалним исламским веровањем као „права стаза, танка као челична жица и бритка као оштрица мача. Налази се над понором без дна. Морална особа га лако пређе, док грешник пада после првог корака.“⁹

Просторни миље, где се одвијају невероватни заплети и где се пред нама појављују бизарни јунаци са својим тајанственим способностима да спознају спољни свет, приказује непостојаност коју обично срећемо само у бајкама. Ово је узроковано отвореним или прикривеним мешањем демона у свакодневни живот и обимом њиховог учествовања у догађајима. Динамични карактер простора производи квалитативну хомогеност: у кратким причама било који простор може бити зачаран – кафе, улица, забачено предграђе – а јунак може бити обманут и заведен било где или натеран да види непостојеће људе и ствари.

Анђели, демони и људи

Тамир призива типичне слике из исламске митологије. Међу њима су демони и ђаволи: цини, створени од ватре врелог ветра који увек мењају изглед, *Iblīs*, побуњени анђео или један од цина,¹⁰ који је истеран из раја и који искушава људе да греше, *шејџани*, који испуњавају жеље и наређења Иблиса и *ифрити*, најпакоснији, најлукавији и најпрепреденији цини,¹¹ као и анђели Мункар и Некир, који испитују и кажњавају мртве у њиховим гробовима.

У причи *Моја њоследња авантюра (Muğāmaratī al-aḥīra)* Тамиров јунак лута улицама тражећи храну и на крају купује два јаја из којих се појављују анђели Мункар и Некир и кажу: „Ми смо два анђела који долазе у гроб мртвима и захтевају од њих да положе рачун за дела која су учинили за живота.“¹²

⁸ “Talğ āḥir al-layl”, u *Rabīc fī ar-ramād* (London: Riad El-Rayyes Books, 1994), 16.

⁹ “Raḥīl ilā al-baḥr”, u *Dimašq al-ḥarā’iq* (Dimašq: Ittiḥād al-kuttāb al-carab, 1973), 304.

¹⁰ Islamska tradicija ostaje neodlučna da li je Iblis po svojoj prirodi anđeo ili jedan od džina (EI2, 3:668b-69b, s.v. “Iblīs”), iako ga Kuran 18:50 izričito naziva jednim od džina.

¹¹ Mihail Pjetrovski ističe da se reč *caḥārit* široko koristi kao uobičajeno ime za đavole i džine. Vidi njegov članak “Ифрит” (Ifrit), u Ислам: Энциклопедический словарь (Islam: Enciklopedijski rečnik) (Moscow: Nauka, 1991), 117.

¹² “Muğāmaratī al-aḥīra”, u *An-numūr fī al-yawm al-cašir* (London: Riad El-Rayyes Books, 1994), 81.

Према исламском веровању, анђели Мункар и Некир остављају на миру праведне људе до њиховог васкрсења, а туку невернике докле год то Бог жели. У Тамировој причи они узимају од јунака признање учињених грехова и онда нестају. На њиховом месту појављује се зао дух, прерушен у пацова. Јунак постиже договор са злим духом како би се обогатио и то је та последња авантура која га води у други, онострани свет.

У Тамировим делима, као и у исламској митологији, цини се увек појављују у другачијем облику, али су већином благонаклони. У причи *Сунце за малишане* (*Šams li-š-šigār*) цин је црни мачак који помаже дечаку који је пролио чинију млека.¹³ У причи *Пилица* (*Aṭ-ṭā'ir*) три мачке улазе у јунаков живот и дају му крила. „Он их брзо стави, попе се на врх куће, рашири крила и полете преко неизмерног плавог простора.“¹⁴

У причи *Вранци* (*Al-cašāfir*) цин се појављује у облику анђела; „човек обучен у белу одећу сиће с неба“¹⁵ и лечи Наду, чије су ноге парализоване. У причи *Мало сунце* (*Šams šagīra*) цин се појављује као овца пред Абу Фахдовим очима и обећава му седам ћупова злата ако дозволи овци да слободно оде. Јунак се враћа кући и исприча то својој жени. Ум Фахд верује да „ђаволи живе у подземљу, излазе кад ноћ падне и играју се до зоре, али се увек враћају на своје омиљено место.“¹⁶ Стога она шаље мужа назад, тамо где је срео цина како би добио обећану награду. Уместо цина, међутим, он среће пијаног човека којег ми, у складу са популарним сујеверјем, препознајемо као ђавољег слугу. После кратке борбе, ово дијаболично створење убија Абу Фахда.

У Тамировој прози ликови се чешће срећу с Иблисом него са цинима када прелазе с овог света на онај магијски. У причи *Поље љубичица* (*Ḥaql al-banafsag*) Иблис је представљен као породичан човек.¹⁷ У причи *Краљ* (*Al-malik*) Иблис се крије унутар лопте.¹⁸ У причи *Божује робље* (*cIbād Allāh*) Иблис се често појављује, све са роговима и репом, пред очима Абдулаха ибн Сулејмана, који је „рођен бос, одрастао бос и жури ка гробу бос. Али је проклети ђаво дошао шапнувши му на ухо како би могао да добије ципеле какве сви други носе. Абдулах ибн Сулејман је овим речима био доведен у искушење и повиновао се ђаволу.“¹⁹ Он дозвољава злом духу да га превари и губи оријентацију, како у физичком тако и у моралном простору, а као резултат тога на крају бива ухваћен у крађи и осуђен на смрт.

Губитак оријентације ликова и њихова неспособност да одоле силама зланије само доказ физичке или емотивне непостојаности већ и моралног пре-

¹³ “Šams li-š-šigār”, u *Dimašq al-ḥarā'iq*, 94.

¹⁴ “Aṭ-ṭā'ir”, *ibid.*, 358.

¹⁵ “Al-cašāfir”, u *Rabīc fī ar-ramād*, 113.

¹⁶ “Šams šagīra”, u *Rabīc fī ar-ramād*, 46.

¹⁷ “Ḥaql al-banafsag”, u *Dimašq al-ḥarā'iq*, 274.

¹⁸ “Al-malik”, u *An-numūr fī al-yawm al-cāshir*, 172.

¹⁹ “cIbād Allāh”, u *Ar-racd* (Dimašq: Maktabat al-Nūrī, 1978), 42.

ображаја, интелектуалне кризе или духовног слепила. У фигуративном смислу и живи и мртви се могу појавити као ђаволи способни да повреду јунака и да га присиле да почини неправедна дела. У Тамировом обманљивом простору ликови су заведени зато што су они свугде жртве снажних искушења – чудних визија и илузија што одају присуство злих сила.

Упућивање на ђавола као „непријатеља човечанства“²⁰ од стране јунака приче *Поље љубичица* изражава не само емотивну реакцију Тамирових јунака на различите ситуације и догађаје већ такође открива њихову свест о вези између њиховог окружења и сила зла. То што ауторови јунаци упркос томе траже помоћ ђавола проузроковано је како нечистоћом простора у коме живе тако и самом њиховом изгубљеном и својевољном свешћу која рефлектује њихово зачарано стање.

Неопипљив простор може да добије преображајне карактеристике вукотлака и да почне да личи на митолошки свет мртвих: „небо над градом је било црно без месеца, сунца и звезда“²¹, „птице су нестале а деца престала да се играју на улицама“²². Таква атмосфера непостојаности, неодређености и неизвесности се често призива у Тамировим делима.

Као што се људско лице може променити под различитим маскама и прерушавањима, тако урбани простор постаје жива слика ђавољих манипулација, флукутирајући не буквално већ фигуративно. Овај непредвидљиви простор је идеално књижевно окружење за грех и порочност и за дијаболнично мешање у судбину ликова. Постоји безброј мистериозних трансформација: краљица се претвара у лептира²³, човек у рибу која плива низ матицу²⁴, жена у црну змију²⁵, дете у поморанцино дрво²⁶. Тамирове кратке приче су пуне таквих слика и симбола извучених из архетипских заплета.

Тамирови јунаци делују у стању самообмане, сањарења и лудила и имају моћ да буду посредници између овог света и оног другог света у њиховим главама. Сатанске одлике као што су завист, пакост, слепи гнев и бесна мржња откривају се у њиховим осећањима и мотивима. У *Одласку на море* очајни јунак проклиње град и све његове становнике: „Нека сви људи у овом граду помру, нека се жене претворе у козе, нека пацови испузе из канализације и поједу одојчад, нека град заувек остане без деце!“²⁷ У причи *Нејријаџиџи* (*Al-acdā'*) умирући човек даје савет својој деци и унуцима: „Будите лоши и неискрени, ширите несрећу свуда и не говорите истину чак ни када вам прете вешалима.“²⁸

²⁰ “Ḥaql al-banafsāḡ”, u *Dimašq al-ḥarā'iq*, 273.

²¹ Ibid., 271.

²² “Al-liḥā”, u *Ar-racd*, 31.

²³ “Al-hazīma”, ibid., 98.

²⁴ “Al-farīsa”, u *An-numūr fī al-yawm al-cāshir*, 167.

²⁵ “Ġūc”, u *Ar-racd*, 58.

²⁶ “Mā ḥādaṭa fī al-madīna allatī kānat nā'ima”, u *An-numūr fī al-yawm al-cāshir*, 88.

²⁷ “Raḥīl ilā al-baḥr”, u *Dimašq al-ḥarā'iq*, 316.

²⁸ “Al-acdā'”, u *An-numūr fī al-yawm al-cāshir*, 24.

Иако су сатански, главни ликови су ипак у страху од казне у Потопу (*tūfān*) „који ће све збрисати“²⁹ и живе у страху од смака света (*āḥīr az-zamān*) када ће „одрасли и деца умрети, птице и цвеће ће нестати, а куће, књиге, заставе, столови и слике биће уништени.“³⁰ „Катастрофа чека човечанство... Месец, звезде и сунце ће нестати и свет ће потонути у таму.“³¹ Тамирови бизарни јунаци такође верују у Судњи дан. У причи *Земља је за нас а небо је за њих* (*At-turāb lanā ... wa li-t-tuyūr samā*), научник измишља авион, али га људи оптужују за јерес и безбожност: „птица лети зато што је Бог то желео и дао јој крила. Човек не сме да лети. Небо је за анђеле и птице. Бог је створио људска бића да ходају по земљи до Судњег дана.“³²

Сви Тамирови јунаци доживљавају исту отуђеност у самима себи и у урбаном простору у којем обитавају. Ако се неке карактеристике тог света испољавају кроз неприродни изглед града, тада бизарни ликови исказују демонске особине, као мртви и неверници који представљају онај свет. Идентификација јунака са зачараним местом је потврђена њиховим веровањем у магију и чаролије. У причи *Сама жена* (*Imra'a wahīda*) јунакиња покушава да поврати свог мужа уз помоћ махалског гатара.³³ У *Пољу љубичица* јунак тражи савет од врача у нади да ће срести своју вољену, која је „изгледала чудно и божанствено као да је дошла из далеког, тајанственог света.“³⁴

Зекерија Тамир наглашава узајамну зависност ликова од зачараног места и зачараног места од људи чији је унутрашњи простор исто толико чудноват као и спољашњи простор који их окружује. Простор је динамичан и може просто да нестане или да се претвори у нестварност. Постојање његових јунака у нестварном свету, снови и слике које је створила њихова сопствена жива машта, све то потврђује да, док се они боре да остваре своје жеље, претварају се у обману својих сопствених изума.

Пошраја за блајом

Веза између мотива зачараног места и мотива потраге за благом веома је значајна. Међусобна зависност ових мотива открива се у оним кратким причама где је благо потпуно имагинарно и неопходна је помоћ ђавола како би се оно пронашло. Потрага се описује као контакт с оностраним, као путовање у доњи, митолошки свет мртвих. Тамирови јунаци не траже благо буквално: сва њихова погрешна лутања и њихово самообмањивање морају бити схваћени метафорички.

²⁹ “Al-nisyān”, u *Ar-racd*, 37.

³⁰ “Al-acdā’”, u *An-numūr fī al-yawm al-cāshir*, 14.

³¹ “Raḥīl ilā al-baḥr”, u *Dimašq al-ḥarā’iq*, 318.

³² „At-turāb lanā . . . wa li-t-tuyūr samā’”, *ibid.*, 57.

³³ “Imra’a wahīda”, *ibid.*, 344.

³⁴ “Ḥaql al-banafsag’”, *ibid.*, 272.

Губитак духовних вредности је доказ лажности блага које јунаци настоје да задобију. У *Огласку на море* лепа млада жена, за коју се мислило да ће бити идеална супруга, испоставља се да је проститутка.³⁵ У причи *Сумаријум оноџа шџо се доџодило Мухамеду ел Махмудију* (*Mulahḥaṣ mā ḡarā li-Muḥammad al-Maḥmūdī*) једино јунаково благо је кафе који се претвара у његов гроб. Игром судбине он је сахрањен тачно испод стола за којим је најрадије проводио време.³⁶

Нестварност блага које се тражи иде паралелно са топосима обмањујућег урбаног амбијента. Поступци јунака, обманутих оптичким илузијама градског простора и фатаморганама њихове сопствене свести, налазе се под контролом духа зла и нема никаквих изгледа да пронађу излаз из зачараног места када их оно једном обузме. Једино кроз потрагу за истинским благом могу постићи унутрашње ослобођење од ђавољег утицаја и повратак на прави пут, у прави свети простор у који јунаци морају ући како би побегли из лажног простора.

Оживљавање и чудесно рођење

Ако у причи *Њисак белој коњи* (из истоимене збирке) духовна криза води јунака дотле да не чини ништа друго до да размишља о потреби да промени свој положај и потражи излаз из зачараног места,³⁷ у *Пољу љубичица* сваки напор јунака помаже да он открива границе између правог и лажног простора и да тако пронађе пут до истинског спасења. Јунак одбија помоћ коју су му понудили и врачар и ђаво и „схвата да он треба да сиђе са свог врха планине и да сам потражи жељени циљ.“³⁸

Прави пут није описан као хоризонтално кретање, које се лако може претворити у врзино коло што води назад у зачарано место, већ као вертикално кретање, духовно успињање и поновно рађање. Тамир појашњава да овај пут захтева потпуно напуштање зачараног места, зато што једино то може отворити перспективу за трансформацију јунака и њихову обнову.

Мотив оживљавања представљен је и у другим Тамировим причама, у којима он уводи легендарне и истакнуте историјске фигуре. Међу таквим фигурама су арапски командант Тарик ибн Зијад³⁹, који је постао познат након његове инвазије на Андалузију 711. године, Омар Хајам⁴⁰, персијски песник, математичар и филозоф, Џингис Кан⁴¹, који је успоставио монголску

³⁵ “Raḥīl ilā al-baḥr”, *ibid.*, 215.

³⁶ “Mulahḥaṣ mā ḡarā li-Muḥammad al-Maḥmūdī”, u *An-numūr fī al-yawm al-cāshir*, 122.

³⁷ Vidi “Ṣaḥīl al-ḡawād al-abyaḍ”, (London: Riad El-Rayyes Books, 1994), 43–53.

³⁸ “Ḥaql al-banafsāḡ”, u *Dimašq al-ḡarā’iq*, 278.

³⁹ Vidi “Allaḍī aḥraḡa as-sufun”, u *Ar-racḍ*, 19–24.

⁴⁰ Vidi “Muhtamm”, *ibid.*, 19–24.

⁴¹ Vidi “Ġinkīz Hān”, u *Rabīc fī ar-ramād*, 103–109.

светску империју, Тамерлан⁴², оснивач династије Тимурида и покровитељ књижевности и уметности и Омар ал-Мухтар⁴³, савремени либијски јунак из тридесетих година, заједно с другима који су ускрснули у Тамировим делима. Као мотив, њихово ускрснуће комбинује две теме, митолошку причу инкарнације, где особа с оног света долази у наш свет, и обред иницијације, у коме „човек одлази на онај свет, прибавља нешто и, потом се враћа.“⁴⁴

Мотив чудесног рођења, распрострањен у митологији и фолклору, такође је присутан у Тамировим причама. Он бива тачка пресека митолошких и фолклорних извора и ствара заплет и грађу прича. Тамир користи мотив чудесног рођења тако да овај остаје близак другим архетипским моделима који су у сржи његовог приповедања, али га интерпретира у складу са својим сопственим уметничким виђењем света, тако да, попут других лајтмотива, чудесно рођење постаје код којим он изражава комбинацију структуралних елемената и тема.

Избор ових тема је важан за организацију семантичког простора у Тамировим делима, у којима је мотив чудесног рођења преузет непромењен из народних извора и древних приповести, где појединац не умире већ само напушта овај свет како би се опет појавио након поновног рођења. Аутор овоме даје посебан значај постављајући питање да ли је овом грешном свету уопште потребно спасење или он просто ствара још фатаморгана и фантома и, у том случају, да ли јунак, са својим чудесним рођењем, није и сам ништа више до фатаморгане.

Парадокс зачараног урбаног сценарија где је било која трансформација могућа дозвољава писцу да ослика јунаке рођене на чудесан начин као неопредиве фигуре. Штавише, оне имају тако нејасан статус да је двосмисленост неизбежна: ми не знамо да ли су они стварни људи или њихове имитације које су створиле силе зла ради својих циљева.

У причи *Зелено дрво* (*Aš-šağara al-ḥadrā'*) чудесно рођен јунак израња из стене, а потом се враћа у стену⁴⁵, потврђујући везу између свог рођења и судбине на оном свету. У причи *Al-bustān* (*Воћњак*) мотив чудесног рођења јунакиње није централна тачка приповедања, иако остаје прикривена идеја кроз ситуације и догађаје у причи. „Пре неког времена Самиха је била риба која је плувала у мору, а онда се претворила у кап кише. Када ју је Сулејман упознао, била је лепа жена.“⁴⁶

Помињање рибе није случајно и одмах буди митолошке асоцијације. У многим архетипским моделима троделног универзума риба симболизује нижу

⁴² Vidi “Al-lihā”, u *Al-racḍ*, 31–35.

⁴³ Vidi “Al-icdām”, u *Dimašq al-ḥarā'iq*, 89–94.

⁴⁴ G. A. Levinton “Иницијација и мифы” (Inicijacija i mitovi), in *Мифы народов мира: Энциклопедия* (Mitovi naroda sveta: Enciklopedija) (Moscow: “Sovetskaia Entsiklopediia,” 1980-82), 1:543-44.

⁴⁵ “Aš-šağara al-ḥadrā'”, u *Dimašq al-ḥarā'iq*, 47.

⁴⁶ “Al-bustān”, *ibid.*, 9.

космичку зону⁴⁷, „подземни свет“ или царство мртвих, које, према народном веровању, особа мора да посети како би била оживљена за свој нови живот.

У причи *Једној радосној дана (Fī yawm mariḥ)* јунак се такође рађа на чудесан начин, иако је његова људскост у суштини сумњива због бебиног изгледа и неприродно брзог раста. Он је стављен на продају као обична роба у продавници која је на различите начине означена као демонски простор. Двоје одраслих, брат и сестра, купују бебу упаковану у дрвену кутију и носе је кући, само да би били сведоци њеног брзог раста пред њиховим очима као у народним причама. Чак и у својим првим сатима беба показује свој дијаболични карактер и прети да ће убити брата.⁴⁸ Њене следеће метаморфозе такође откривају да је јунак у контакту с оностраним и у савезу са силама зла, иако то није експлицитно ни потврђено а ни оспорено. Такве семантичке нејасноће типичне су за трансформацију митолошко-фолклорних тема у Тамировим кратким причама.

Закључак

Културно наслеђе Арапа са свим његовим древним слојевима непресушан је извор књижевних средстава за изражавање савремених идеја. Гореописани мотиви представљају само део митолошког и фолклорног наслеђа које је Зекерија Тамир усвојио, али они показују како он уграђује такве елементе у своју прозу и потпомажу да се објасни оригиналност његовог модела света. Његова дела могу да понесу било какав садржај – политички, филозофски или морални – и открију личност свог аутора и контуре његове створене и поновно створене стварности. Заједно с Тамировом вештином писања, његовим елегантним стилем, његовим суптилним начином изражавања и свеукупним богатством његових асоцијација, ствари које смо поменули део су онога чиме је стекао репутацију једног од најистакнутијих арапских писаца кратке приче нашег времена.

⁴⁷ V. N. Торогов “Рыба” (Riba), у *Мифы народов мира* 2:391.

⁴⁸ “Fī yawm mariḥ”, у *Ar-racḍ*, 108.

БАЈАН РАЈХАНОВА је професор на Катедри за арапске и семитске студије на Факултету за класичну и модерну филологију Универзитета „Свети Климент Охридски“ у Софији од 1987. године. Рођена у СССР, први докторат стекла је 1986. на Московском институту за оријенталне студије, а други ове године на универзитету на ком ради. Као гостујући професор предавала је на универзитетима у Мароку, САД, Норвешкој и Алжиру. Члан је Европске уније арабиста и исламолога, Европског удружења за савремени арапски језик, Међународног савета за арапски језик, Бугарског савеза преводилаца и часописа Међународног савета за арапски језик у Дубаију. Аутор је монографија „Феномен арапске и исламске културе: примењено читање“ (2018), „Савремена арапска проза: од неокласичне до постмодерне“ (2018), уџбеника „Граматика казашког језика“ (2012), „Савремена сиријска кратка прича“ (2006), „Савремена арапска књижевност“ (1992), као и бројних краћих научних радова на арапском, енглеском и француском језику.

Тамара Марковић

О ПРЕВОЂЕЊУ

Адриана Захаријевић

АНГАЖОВАНО ПРЕВОЂЕЊЕ ФИЛОЗОФИЈЕ: СЛУЧАЈ ПОЈМА *AGENCY*

КАКО ПРЕВОДИТИ ФИЛОЗОФИЈУ?

У првој књизи посвећеној теорији и поетици превођења на југословенским просторима, објављеној 1981. године, ниједан текст се није бавио превођењем теорије, или уже, филозофије. Желела бих, међутим, да тврдим да се неке од значајних натукница које налазимо већ ту, без сумње могу применити и на филозофију. На пример, у чланку о превођењу поетског текста, Радивоје Константиновић – и сам преводац Превера, Јесењина, Борхеса и Бодлера – осврће се на лоше преводе поезије, „оне који воде рачуна само о дословном значењу“ и пореди их с мртвим птицама: „пред нама лежи беживотно тело коме, чини се, ништа не недостаје осим оног најважнијег – лѐта. За превод песме неопходно је да преводац ухвати њен лет“ (Константиновић 1981, 121). У истој књизи Бранимир Живојиновић, преводац Гетеовог *Фауст*а, тврди, између осталог, да је превођење филозофски чин – јер је покушај новог сазнавања света, али и политички чин – јер се преводом боримо за идеале свог друштва и своје класе (Живојиновић 1981, 277).

У „Преводиочевом задатку“ Валтер Бенјамин укршта два облика рада: филозофски и преводачки. Говорећи о наставку живота текста, о његовом преживљавању (*Überleben, afterlife*), Бенјамин филозофу налаже да живот као скуп природних појава разуме на основу обухватнијег живота историје, живота који, могло би се рећи, надилази партикуларност оригинала и захвата процесуалност живота који се наставља и, могуће, надживљава оригинал. У томе почива велика одговорност преводаца: јер „песникова интенција је наивна, прва, очигледна, док је преводиочева интенција изведена, последња, идејна“ (Бенјамин 1998). На трагу таквог захтева који се пред преводиоца поставља, могло би се закључити да је најподесније да филозофски текст преводе управо филозофи, и то не

само зато што ће пре свих послушати бенјаминовски налог да природни живот текста претворе у историјски живот – пошто је то њихов задатак, у превођењу или изван њега. Филозофи ће с лакоћом „наставак живота“ (*Überleben*) текста смештати у историје укрштања, артикулисања и пре-значавања појмова преживелих кроз преводе филозофских текстова на којима се текст градио. Интенција преводиоца-филозофа свакако је условљена оригиналом, јер је и филозофски текст – текст. Међутим, тај текст, за разлику од песниковог, није, у битном смислу речи, „први“, нити се филозофска интенција у његовом грађењу може исцрпети у прихватању дословности наивности. У самој је сржи филозофског текста да се његова „новост“ развија из старих идеја, постојећих појмова, и то појмова који по правилу одбијају да се јаве у регистру очигледности. Задатак је преводиоца да препозна и означи те дубоке везе, али и да запази пукотине или прекиде који такође често измичу регистру евидентног.

Постоји, најзад, и трећа димензија преводилачког задатка на коју желим да скренем пажњу. Она искрсава када је филозофски текст ангажован, када је његов имплицитни или манифестни циљ производња одређене промене у свету изван текста. Ангажман овде можемо разумети вишеструко, од сартровског захтева да речи буду запете пушке, до спровођења генеалогичке окошталих форми мишљења које нас спутавају да мислимо, а тиме и деламо другачије. Понудити другачију епистемологију, такву да доводи у питање онтологију коју одвећ често узимамо здраво за готово (коју, штавише, ни филозофи сами често не доводе у питање), представља радикалан облик текстуалног ангажмана. Да ли онда и превод треба да задржи тај правац, то излагање изван текста у раван стварности која се мења или би требало да се промени? Да ли, другим речима, и превод постаје ангажован – на двострук начин: тако што самом тексту пружа настављање, *afterlife*, и тако што продужава и локално измешта могућност промене коју текст жели да иницира?

У овом тексту ћу се посветити преводу једне речи чија је теоријска употреба уопште узев новијег датума. То се посебно односи на постјугословенски контекст. Реч је о појму *agency*, појму чији је превод на српски – и друге језике заступљене у региону – и даље споран. У том смислу, овај се текст у целини узев може разумети као једна врста филозофског образложења за одређени предлог стандардизације филозофског термина. Међутим, ово је и више од наговора на (недослован, „преизведен и преидајан“) превод. Будући да се ради о филозофској речи која има потенцијал за ангажман, што се у овом тексту посебно ишчитава из филозофије Џудит Батлер, залагаћу се за то да је и „погрешан“ превод оправдан уколико добија прилику да изводи непосредне промене у свету изван текста.

ШТА/КО ЈЕ AGENCY И ШТА AGENCY РАДИ?

На овдашњим језицима најподеснији превод термина *agency* је напросто „агенција“ (тако је, међутим, и с другим европским језицима: *Agentur, agenzia, agência, agencia, agence, аџенџство*). У енглеском језику, према Вебстеровом речнику, ова је реч у употреби од средине XVIII века и води порекло од латинске речи *agentia*. Сервисно-бирокупатски, репрезентативно-корпоративни аспект речи није нужно уписан и у појам из ког се он изводи, глагол *agere*, који подразумева низ динамичких акција (чинити, радити, правити, покренути на делање, подстаћи, али и покренути се, углавном силовито; градити, али и говорити, предложити, одиграти властиту улогу у говору; најзад, провести живот, живети делајући). Далеко познатија изведеница термина *agere, actus*, прошли је облик тог глагола. У енглеском језику, веза између термина *act, action* и *agency* је очигледна, што у другим језицима, укључујући и српски, престаје да буде саморазумљиво (а додају ли се томе и сродни термини, етимолошки и појмовно, попут *enact, act upon, acted by*, језичка ситуација постаје још комплекснија).

Преводи појма *agency* који су до сада циркулисали на овдашњим језицима – деловање, чињење, учинковитост, дејственост, а однедавно и агенсност и агентност – упућују на вишеструке локалне варијанте латинског *agere*. Иако ниједан од њих није у битном смислу нетачан, тврдим да свака од варијанти превода захвата само део значења изворног појма, или га погрешно поистовећује с неким другим појмом (као што је случај с „деловањем“ у којем се *agency* утапа у *action*). Могуће разлоге за ову многострукост досадашњих преводилачких решења треба тражити у неколико језичких чињеница: прва је релативно преклапање појма „чинити“ (*to do*) и „делати“ (*to act*), што се посебно огледа у замењивости именичких појмова „чин“ и „дело“ (а нешто ређе, „радња“ и „акт“); други се односи на блискост појмова делати, деловати и имати дејство, дејствовати, где је у сам појам деловања уписана дејственост, учинковитост, ефикасност или потенцијал да деловање има (успешне) ефекте, учинке. Најзад, с обзиром на то да није сасвим јасно ко или шта је субјект *agency* (да ли се *agency* има, изводи или нешто/неко јесте *agency*), нити да ли је она стање или процес, очигледно је да је већ у самом појму присутан проблем везе између агента (онога ко дела), агенса (нечега што спроводи или омогућава делање и/или дејство) и ефеката (потенцијалног трајања деловања и када је сам чин свршен, што преноси наставак -ност).

Превод појма *agency* који предлажем и доследно користим у властитим преводима, јесте моћ деловања. При доношењу такве преводилачке одлуке ослањала сам се на једно од речничких објашњења које *agency* одређује као капацитет, стање или услов деловања или спровођења

моћи. Синтагмом „моћ деловања“ задржава се динамички аспект ове речи, која подразумева и чињење и производе чињења (учинке), али и услове могућности чињења, односно моћ да до деловања уопште дође. Она такође подразумева темељну процесуалност стања деловања, јер уводи и димензију његових услова – оно што деловању претходи и мора да претходи да би га уопште било – али и димензију његових ефеката – оно што остаје уписано у односе моћи који се сваки пут изнова утврђују и (ре)консолидују самим деловањем. Иако ово решење очигледно одступа од оригинала, пошто се јавља као синтагма и пошто уводи термин „моћ“, једну филозофски нимало невину реч, у ономе што следи желим да покажем да управо такав превод остаје највернији ангажованом смислу појма *agency*.

УСЛОВИ МОГУЋНОСТИ ДЕЛОВАЊА

Појам *agency* је, дакле, приљубљен уз сродне појмове деловања, радње, чина, акта и акције, што понекад отежава разумевање његове улоге – да ли је *agency* ко или је шта; да ли је одвојиво од деловања или се с њим поистовећује и у њему исцрпљује; да ли је стање или је пак реч о нечему динамичном што никада не постаје *actus*, довршен чин? Невоља је, међутим, у томе што то нису једини сродни појмови који стају на пут развојном одређењу његовог значења. Амбивалентности појма *agency* доприноси и његова „разливаност“ по суседним блиским појмовима попут сопства, субјекта, индивидуе и особе, али и интенционалности, избора, слободе, итд. Веза с тим појмовима захтева одговоре на питања о природи моћи деловања. Може ли *agency* бити пуко механичка ствар; захтева ли она субјект који је има – и, ако да, о каквој је врсти посуда реч, односно, какву моћ тај посед даје субјекту који је над њиме властан; да ли *agency* подразумева неки облик волунтаризма и, на сасвим другој страни спектра, имају ли је нељудска „сопства“; најзад, мада се списак питања овим свакако не окончава, има ли моћи деловања која није политичка, самим тим што је и сама један облик моћи који подразумева деловање?

У аналитичкој филозофској традицији *agency* се сада већ стандардно одређује као способност извођења намераваних/интенционалних чинова (Davidson 1980). Та способност подразумева постојање оног ко је има, као и то да је субјект способности у стању да самог себе идентификује, то јест, да је у стању да препозна властите намере, да их валидира и као властите и као намере којима је спреман да се посвети и да их изведе. Реч је, дакле, о (само)свесном, рационалном субјекту који поседује јасно одређена хтења и, чини се, ничим условљени капацитет да та хтења спроведе у дело. Ово одређење није удаљено од широко дефинисаног

„хуманистичког“ схватања које *agency* третира као аисторијско, недискурзивно, самотранспарентно, самоидентично: рационални, суверени делатник извор је свесног, интенционалног делања и локус је његове истине (Dissayanke 1996). Различити (пост)структуралистички теоријски изазови хуманистичком субјекту у игру уводе неинтендиране облике условљавања интенционалности, који имају моћ да обликују и форму и садржаје наших хтења, те да структурирају моћ да их изводимо. Другим речима, историјске околности друштвености у којима се субјект обликује, без обзира на то да ли их је свестан и да ли их хоће, производе одређена ограничења способности да се дела у складу с постављеним намерама. Начин на који се та способност пропушта кроз важеће доминантне дискурсе имаће утицаја на форматирање како саме способности, тако и услова могућности да се она мисли, искаже и реализује кроз деловање. Пропуштање рационалног субјекта кроз схеме које остављају простор за рад несвесног и ирационалног, доводе у питање апсолутну транспарентност намера за сам субјект, као и његову самоидентичност у свим временским и просторним тачкама његовог појављивања. *Agency* је, дакле, уплетена у ланце односа моћи и мимо воље или саме могућности хтења оних који делају и производе учинке својим делањем.

У различитим социолошким теоријама које наглашавају подвајање делања и структуре, настојећи да истакну динамичку интеракцију делатника и друштвеног света у којем је делање једино могуће, долази до померања како од телеолошког, тако и од стратешко-калкулантског схватања моћи деловања (Ристић 2015). Условљеност се тако појављује као саставни део онога што *agency* јесте, јер она кроз себе не пропушта само темељне дуализме какви су појединац/друштво, делање/структура, микро/макро раван, већ се кроз њу преламају различите и вишеструке димензије материјалне моћи у друштву, уско повезане са симболичким конструкцијама друштвених слојева који се седиментирају у „поредак“. Другачије условљена структурна позиција унутар сложене мреже односа моћи – производних и репродуктивних односа, односа комплексне доминације, односа обликованих системом приватног и јавног итд. – утицаће на могућности деловања, на испољавање и реализацију капацитета за извођење интенционалних чинова.

Према томе, *agency* нема само један идејни извор и можда је управо та напетост темељна за његово одређење. У њему је истовремено присутан талог картезијанске традиције која полази од појединца који је јединствен, али је као сопство универзалан и као субјект неисторијски; и једне друге традиције – позни Фуко ју је лоцирао у Кантовом питању о просвећености (Foucault 2002; Захаријевић и Крстић 2017), али је свакако можемо наћи и на другим местима – која делатника смешта у специфично, „наше

време", односно у разноврсне односе моћи који мислећу и интенционалну индивидуу обликују, дефинишући простор њених могућности. У односу на традицију којој се приклањамо, моћ у „моћи деловања“ можемо разумети као капацитет, односно способност субјекта (и *capacity* и *ability* у крајњој инстанци одговарају одређеним моћима тела или душе), или као моћ која је условљена, моћ која субјективира, производи субјект, производећи и његове конкретне моћи у конкретним историјским околностима. У оба случаја, моћ (*Vermögen, puissance*) остаје везана уз појам могућности (*dynamis*), оног што, још од Аристотела, стоји на супрот свршености, остварености. У том смислу, *agency* као „моћ деловања“ и даље није, мада може бити, *actus*, довршена, актуална, потпуна реалност. Она потпада под домен „могућег“, *ut in potentia* (Аристотел 1988, 1014a6), и изравно је везана уз чињење или деловање (*to pratein*).

ДЕЛОВАЊЕ И ПРОМЕНА

Деловање производи или има потенцијал да произведе неку промену, те је овде стога неопходно дотаћи и ту везу, будући да се њоме посебно наглашава ангажована димензија моћи деловања. Наиме, већ је динамички аспект могућности да се актуализује, да постане актуална, управо ствар промене или, према Аристотеловој дефиницији, кретања. У томе је садржан моменат стварања, односно разарања, генерације, односно корупције. Али ако је то кретање деловање, ако постоји немеханичко уважавање промене до које би могло доћи датим кретањем, а не било којим другим, ако постоји свест о ефектима које би оно можда могло да произведе и простору који се отвара за праксу, онда се може говорити о деловању као о извођењу промене. Ако се промена одиграва у свету, и то пре свега у друштвеном свету, онда је за тај извођачки, односно перформативни аспект *agency* кључно да је промена обликована властитим временом, али да га и она сама заузврат обликује, те да су њоме захваћени простори (али и друштвене структуре и други друштвени актери) такође подложни промени. На том трагу можемо разумети и блискост појмова деловања и почињања, рецимо, у делу *Human condition* Хане Арент, где се каже: „чињеница да је човек способан за деловање значи да се од њега може очекивати оно што се не може очекивати, да је у стању да изведе (*perform*) оно што је бесконачно невероватно“ (Arendt 1998, 178).

То нас коначно води питању може ли се уопште говорити о *agency* која није политичка. Уколико одлучимо да се ослонимо на Хану Арент, према којој деловање, уз говор, конституише сферу политичког, одговор се такорећи намеће сам по себи. Имати моћ да се учини нешто што је незамисливо, чак и када су интенције у домену замишљеног, срачунатог,

планираног, у самој је сржи промене која је политичка. Ако је увођење нових ентитета и нових динамика, каквих пре деловања није било, промена онога што јесте, оног што је сада и стварно, онда је извођење, производња промене, чак и без обзира на план и намеру оног ко то чини, у темељном смислу ангажована (Захаријевић 2017, 21). Вера у моћног делатника, ангажованог појединца, субјект промене, имала је централну улогу у развоју радикалних теорија и политика шездесетих и седамдесетих година. Тако еманципаторски потенцијал, отпор и антихегемонијски став појединца или колектива у отпору, постају кључне одлике *agency*, док перформативност ангажмана остаје у другом плану. Онај кога одликује *agency*, *agent*, постаје необична форма субјективности – ни индивидуа, ни субјект: *agent* је субјективност која се активно супротставља, активно пружа отпор (Smith 1988, xxxv).

У теоријама које баштине телеологију еманципације, ова прескриптивна употреба појма била је релативно честа, те је *agency* такоређи постао синоним за отпор односима доминације. Телеологија еманципације подразумева да постоје извесне хегемоне (класне, родне, расне, итд.) структуре доминације које нас ограничавају и условљавају, али да постоји и од њих аутономна, борбена субјективност која им активно пружа отпор настојећи да за себе пригрли слободу. Ако је друштвена промена уопште могућа – а оваква поставка искључује значај перформативности, промен које се одигравају сваким обликом деловања, стављајући нагласак на темељну и тоталну промену која се смешта у неко неодређено будуће време – онда она у битном смислу зависи од оних који су њени агенти, оних који поседују *agency* да је произведу. *Agency* је, дакле, моћ која се има, моћ која је моћна јер се сучељава с хегемонијом, иако је можда утопијска, јер су хегемоне структуре одвећ круте и чврсте да би их крхко људско биће разорило. Такво разумевање ангажованог деловања стога је увек на ивици детерминистичког разумевања структура, које је тешко, ако не и немогуће преобразити (отуда је концепт револуције по правилу пратећи појам уз овакво схватање ангажмана), и готово херојског одређења појединца или колектива који се опире страшном стиску доминантног поретка.

Пре него што пређем на „теорију моћи деловања“ Џудит Батлер, желела бих да понудим три критичка одговора, кључна и за њену позицију, на овако одређене телеологије еманципације. Први упућује на хуманистичко наслеђе које, на видљив или невидљив начин, уоквирује форму и садржај *agency* у оваквим телеологијама еманципације: аутономни субјект отпора своју аутономију црпи из бар релативне независности од структура моћи, а своју специфичну позицију потврђује кроз сопствено знање о њима и умеће да им се супротстави. Други облик критике артикулисала је, на пример, Саба Махмуд у феминистичком и

постколонијалном кључу, одмичући се од модела који *agency* обликује као политичку и моралну аутономију субјекта. Иако би се могло учинити да је и овде реч о једном облику постструктуралистичког децентрирања аутономије, волунтаризма и трансценденталног субјекта, заправо се нагласак ставља на постојање другачијих форми *agency* које је немогуће разумети из западног оквира отпора доминацији (Mahmood 2001, 208). У етнографској анализи побожних жена у египатском џамијском покрету, Махмудова предлаже да се *agency* дефинише као способност за деловање коју су омогућили историјски специфични односи потчињавања. „Агенсна (*agentival*) способност не садржи се само у оним чиновима који воде (прогресивној) промени, већ и онима који теже континуитету, стазису и стабилности“ (исто, 212). Нимало не чуди што се Махмудова у својој анализи другачијих форми *agency* ослања на фукоовско разумевање моћи и процеса субјективације. Фуко је инсистирао на томе да моћ није сводива на власт, оличену у институцијама и апаратима, да она није ни модус потчињавања правилима, нити систем владања којим једна група (класа, род или раса, на пример) потчињава другу. Насупрот томе, „моћ је свуда“ – нити је она једна установа или једна структура, нити је извесна снага којом су обдарени извесни појединци: „моћ је име које се надева некој сложеној стратешкој ситуацији у датом друштву“ (Фуко 2006, 106). Такође, моћ је оно што се врши, изводи и спроводи у небројеним односима који нису нужно бинарни и који просецају читаво друштвено тело. Иако је интенционална, моћ је у битном смислу имперсонална: „нема моћи која се врши без низа тежњи и циљева. Али то не значи да моћ проистиче из избора или одлуке неког појединачног субјекта“ (исто, 108). Најзад, отпор није један и није с оне стране моћи, већ је, као и моћ сама, разних врста и извире из разних тачака: „у односу на моћ не постоји, дакле, једно место великог Одбијања – душе побуне, жижке свих буна, чистог закона револуционара“ (исто, 109). И иако код Фукоа нема јасних референци на термин *agency*, начин на који је он дефинисао моћ оставио је дубоког трага на „теорију моћи деловања“ Џудит Батлер.

ТЕОРИЈА МОЋИ ДЕЛОВАЊА ЏУДИТ БАТЛЕР

Специфична филозофска позиција Џудит Батлер потекла је из спора с феминистичком и другим радикално-политичким одређењима *agency* која почивају на извесној телеологији еманципације. Иако се она, одвећ дуго, услед тога смештала у постструктуралистичке или, још непрецизније, постмодернистичке оквире дестабилизације субјекта (и идентитета) који се оглушују на политичке циљеве и друштвене контексте (в. нпр, Николсон 2007), тврдила бих да је, сасвим супротно томе, њен филозофски рад –

који почиње управо пропитивањем ангажованих филозофија, и траје до данас, усредсређен на разноврсне политичке циљеве и могућности друштвене промене – дубоко обележен промишљањем сложеног проблема *agency*. Штавише, рекла бих да је управо та позиција остала парадигматична за ангажовану употребу овог појма.

Појам *agency* се у њеном делу појављује у конјункцији с временитошћу и контекстом (или, на чему Батлерова посебно инсистира, контингенцијама и историчношћу) у којем се одиграва, чини или изводи (*perform*); *agency* никада није „изван структура“, односно механизма моћи који производе њене услове могућности, који је такође – као моћ – омогућују. *Agency* учествује у репродукцији или преображају односа моћи, јер никада није „изван и изнад игре моћи“ (Батлер 2007, 56), у некој замишљеној тачки која би им претходила, која би их заснивала, или на њих некако утопијски била имуна. *Agency*, дакле, не припада некаквој метаполитичкој позицији, већ се њена политичност изводи управо из ангажоване интерактивности у односу на друштвени свет у којем је једино могућа. То је, уосталом, ничеански траг: „нема таквог супстрата; никаквог ‘бића’ нема иза чињења, делања, постајања; ‘учинилац’ је пука измишљотина придодата чињењу“ (Ниче 1990, 40). У тој се тачки Батлерова одмиче и од либерално-хуманистички схваћеног субјекта моћи деловања, чија је интенционалност наизглед сасвим неусловљена, али и од утемељене еманципаторне субјективности која се може мислити пре, мимо или изван деловања самог, и чија је нормативна утемељеност управо извор могућности деловања које производи промену.

У Уводу *Невољи с рогом* из 1999. године, тексту који може да послужи као путоказ за разумевање намера и начина на који се обликовала прва етапа филозофског рада Цудит Батлер, она ће експлицитно рећи да је настојала да схвати шта би могла бити политичка моћ деловања (*political agency*) (Батлер 2010, 31), штавише, да је перформативност градивни материјал за једну теорију моћи деловања.¹ И збиља, Батлерова о овој теми пише од својих најранијих радова који претходе *Невољи с рогом*, у којима пропитује идеју *personal/individual agency, act* (који касније постаје у битном смислу *performative act*) и *public action*, што добија консеквентну артикулацију у њеним последњим делима. Већ се у њеним најранијим текстовима појављује и темељна дилема која остаје конститутивна за њено одређење *agency*: о чему говоримо ако одбијамо и волунтаризам слободног избора и детерминизам структуре?

¹ Конкретна формулација указује на то да је реч о покушају који траје дуго и произлази управо из Фукоовог трага у раду Цудит Батлер: „У овом и другим текстовима покушала сам да схватим шта би могла бити политичка моћ деловања, имајући у виду да се она не може изоловати из динамике моћи из које је потекла. Поновљивост перформативности јесте теорија моћи деловања, таква да не може порећи да је моћ услов њене могућности.“

Пошавши од тезе Симон де Бовоар да се женом не рађа, већ постаје, Батлерова се пита о природи постајања родом, о незауостављивом процесу који се састоји од неизбројивог низа чинова који су истовремено и индивидуални и колективни. Премда напушта политичке оквире егзистенцијалистичког „пројекта“ који заговара лични избор да се постаје на одређени начин, Батлерова не одустаје од могућности „политизовања личног живота“ (Butler 1986, 45), односно од претварања *personal agency* у *political agency*. То преклапање је могуће не зато што ће се појединац измаћи из односа који га родно дефинишу, што ће их својом одлуком зауставити и херојским политичким гестом прекинути њихов стисак. *Agency* појединца увек је, постојала свест о томе или не, већ уплетена, обликована и условљена околностима које надилазе жеље, могућности и хтења појединца. Али начин на који постајемо такође може имати утицаја на околности које нас појединачно надилазе. Род, као деловање које се изводи у јавности (*public action*) и као перформативан чин, не представља радикалан избор или пројект који одражава индивидуалне одлуке да се норме трансцендирају, јер су чинови у том процесу постајања „ствар дељеног искуства и 'колективног деловања'“, те „чин који род јесте... очигледно није чин једне особе“ (Butler 1988, 525).

Одређујући онтолошки статус, „биће“ рода као учинак, Батлерова ће свој филозофски задатак дефинисати као „генеалошко истраживање које мапира политичке параметре конструкције рода у модусу онтологије“ (Батлер 2010, 103). Иако се *Невоља с родом* често излагала осуди због критике темеља, чини ми се да је далеко значајнији аспект ове ангажоване књиге у њеном одбацивању епистемичког сидришта у неком „пре“, „мимо“, или „с оне стране“. *Political agency* налази се управо у остајању у конкретним условима културне борбе која је у току, која сада траје (исто, 115), у препознавању и уважавању улоге моћи која ограничава и конституише хтење, интенционалност, а потом и само деловање. *Political agency* се огледа у остајању близу или усред моћи – у њеном размештању, у другачијем извођењу, у преозначавању дискурзивних ознака које конституишу разумљиве животе – а не у њеном трансцендирању (исто, 257). Управо је због тога *agency*, у мери у којој отвара простор за деловање у задатим односима моћи, моћ која може имати размештајуће политичке учинке.

Задати односи моћи су контингентни историјски услови могућности за саму *agency*, која се успоставља у нормативним регистрима и протоколима датог времена, али је и подложна промени, у арентијанском смислу конститутивно отворена за непредвидиво, уписано у сáмо деловање. Будући да *agency* није својство неког апстрактног ентитета (човека, појединца или колектива), већ увек родно одређеног људског бића, она се увек изводи

из тела. Телесни аспект моћи деловања у вези је и са лингвистичком моћи деловања („говорење је као такво телесни чин“, Butler 1997a, 10), али и са моћи окупљених тела која заједно изводе плуралне облике моћи деловања (Butler 2015, 9). *Agency* није волунтаристички израз субјекта који је суверен у својој готово утопијској моћи да се супротстави односима доминације. Заправо, „моћ деловања почиње тамо где је суверености све мање“ (Butler 1997a, 16).

АНГАЖОВАНИ ПРЕВОД

Преузимајући Фукоову, пре но концепцију Сартра и Де Бовоарове, Батлерова доследно инсистира на томе да је моћ деловања конституисана односима моћи (и нужно ограничена крхкошћу и рањивошћу тела), али да њима није и детерминисана, то јест, до краја и без остатка одређена. Субјект моћи деловања је конституисан односима моћи који му претходе, њима је субјективираан – постаје субјектом управо унутар тих односа и посредством њих, у њиховој жижи. Његово деловање и његова моћ били би немогући изван снопова норми, односа моћи који га генеришу. Али *agency* није илузија, јер моћ која се деловањем производи није ограничена на унапред задате обрасце деловања моћи. Моћ деловања и сама је моћ, а деловање – интенционално или не – има моћ да репродукује, консолидује или мења обрасце који су ту пре самог делатника и његових партикуларних извођења. Иако је, дакле, учинак моћи, „моћ деловања надмашује моћ која је омогућава“ (Butler 1997b, 15) – увек постоји могућност исклизнућа, варијација, хотимичног или нехотичног понављања које норме открива у њиховој изведености и контингентности. То је тачка у којој је свака *agency* потенцијално политичка, а потенцијално и збиља ангажована у процесима преозначавања и критике. Поново на Фукоовом трагу, *agency* је момент у процесу десубјективације, критичког мишљења, деловања, понављања на другачији начин (*thinking/repeating differently*). Тај процес није лагодан, нема задате и разрађене утопијске хоризонте, нити задата правила која је потребно следити да би се стигло до жељеног циља. Утолико је и темељно ангажован, јер моћ која произлази из деловања подразумева стални ризик да у постојећем епистемолошко-онтолошком поретку живот (п)остане немогућ, неразумљив, неживљив.

Филозофске речи никада нису наивне, никада сасвим случајне. Избор одређених речи некада дефинише читаве филозофске пројекте који се не одмичу даље од разраде седимената наталожених у датим терминима. Када су те речи такве врсте да могу произвести промену у свету изван текста, када могу допринети нелагодном и понекад ризичном процесу

„другачијег мишљења“ које може да мења свет какав нам је дат, онда је њихов набој још снажнији. Када реч пробија текст, ангажујући мишљење тако да се промени и оквир у којем је оно до тада било могуће и деловање које је оно до тада опцртавало, онда њена ангажована употреба постаје од пресудног значаја. Најзад, то можда још и више важи за превод, јер он тај ангажман треба да измести, да му омогући разумљивост на другом месту, то јест да му пружи околност за другачије, локално изражавање, задржавајући седименте читања који су већ садржани у изворној речи. Превод тако постаје прилика за дисеминацију другачијег мишљења, али на начин који ће настојати да уважи специфичности локалног израза. Такође, и по цену „погрешности“, и по цену да се одустане од неких тачнијих превода (у случају *agency*, то би можда биле речи агенсност или дејственост), превод треба да пронађе форму у којој реч постаје потенцијално ангажована, у којој добија могућност да изводи промену и у свету изван текста који је уоквирује.

РЕФЕРЕНЦЕ:

- Arendt, Hannah, 1998, *Human Condition*, Chicago: University of Chicago Press.
- Aristotel, 1988, *Metafizika*, prev. Tomislav Ladan, Globus, Zagreb.
- Batler, Džudit, 2007, *Kontingentni temelji*, u Linda Nikolson (ur.), *Feministička sporenja: filozofska razmena*, Beograd: Beogradski krug.
- Batler, Džudit, 2010, *Nevolja s rodom. Feminizam i subverzija identiteta*, Karpos: Loznica.
- Benjamin, Valter „Prevodiočev zadatak“, u *Reč: časopis za književnost i kulturu*, god. 5, br. 47/48, Beograd, Radio B92, 1998.
- Butler, Judith, 1986, *Sex and Gender in Simone de Beauvoir’s Second Sex*, *Yale French Studies* 72, 35–49.
- Butler, Judith, 1988, *Performative Acts and Gender Constitution: An Essay in Phenomenology and Feminist Theory*, *Theatre Journal* 40(4), 519–531.
- Butler, Judith, 1996a, *Excitable Speech. A Politics of the Performative*, New York: Routledge.
- Butler, Judith, 1996b, *The Psychic Life of Power. Theories in Subjection*, Stanford: Stanford University Press.
- Butler, Judith, 2015, *Notes Toward a Performative Theory of Assembly*, Cambridge: Harvard University Press.
- Davidson, Donald, 1980, *Essays on Actions and Events*, Oxford: Clarendon Press.
- Dissanayake, Wimal, 1996, *Agency and Cultural Understanding: Some Preliminary Remarks*, u Dissanayake, Wimal (ed.), *Narratives of Agency. Self-Making in China, India and Japan*, University of Minnesota Press, Minneapolis and London.
- Foucault, Michel, 2002, *The Subject and Power*, u ed. James D. Faubion, *Power: The Essential Works of Michel Foucault 1954–1984*, 326–348.
- Fuko, Mišel, 2006, *Istorija seksualnosti I*, Loznica: Karpos.
- Mahmood, Saba, 2001, *Feminist Theory, Embodiment, and the Docile Agent: Some Reflections on the Egyptian Islamic Revival*, *Cultural Anthropology* 16(2): 202–236.
- Niče, Fridrih, 1990, *Genealogija morala*, Grafos: Beograd.
- Nikolson, Linda (ur.), *Feministička sporenja: filozofska razmena*, Beograd: Beogradski krug.
- Ristić, Dušan, 2015, *Značenja delanja. Sociološka analiza diskurzivnih praksi ideologije*. Doktorska disertacija. Univerzitet u Novom Sadu.
- Smith, Paul, 1988, *Discerning the Subject*, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Zaharijević, Adriana and Predrag Krstić, 2017, „U čemu je vrlina kritike?“. In A. Zaharijević and P. Krstić (eds.), *Šta je kritika? Mišel Fuko/Džudit Batler*, Novi Sad i Beograd: Akademska knjiga i Institut za filozofiju i društvenu teoriju.
- Zaharijević, Adriana, 2017, *Angažman: misliti i delovati zajedno*, u Zaharijević Adriana i Jelena Vasiljević (eds). *Angažman: Uvod u studije angažovanosti*, Akademska knjiga i IFDT: 17–33.

IN MEMORIAM

БРАНИСЛАВ ПРЕЛЕВИЋ

(1941–2018)

„Видех себе како склапам очи;
простор, простор
у коме јесам и у коме ме нема.“

Октавио Пас, *Éoêi àè*, 1979.
(превео Б. Прелевић)

Постоје ствараоци који обележе једно раздобље, преводиоци које памтимо по неколиким књигама, песници којих се сећамо по одређеној збирци. Бранислав, Бранко, Брана Прелевић био је стваралац, преводилац, песник чије дело надилази сваку појединачност, задире дубоко у човечност и оставља узвишено наслеђе човечанству.

Након што је дипломирао Југословенску и светску књижевност на Филолошком факултету у Београду и неколико година радио као професор у Десетој, Петој и Четрнаестој београдској гимназији и у Првој економској школи, Бранислав Прелевић запутио се 1976. у Мексико, вођен знатижељом и дивљењем према тој земљи, њеним домородачким народима, песницима и књижевницима. Вратио се после годину дана са нарамком преводилачке инспирације, те смо убрзо могли да читамо на српском језику одломке из „Химне међу рушевинама“ Октавија Паса (часопис „Поља“, 1978); стихове Хавијера Виљаурутије („Летопис Марице српске“, 1979) и хронике и песме древних Мексиканаца Мигела Леона-Портиље (група издавача, 1979). Захваљујући Брани Прелевићу, сазнали смо да је мексички нобеловац Октавио Пас „песник који пева о песнику у човеку и о песнику уопште“ и да се ритам писања „поклапа са ритмом дусања и кретања“, а у *Сонетима смрти* чилеанске нобеловке Габријеле Мистрал (Народна књига, 1983) спознали смо да читајући њену „поезију стрепње и устрепталости“ имамо осећај „као да присуствујемо двобоју између Давидове племенитости и Голијатове неумољивости“.

Хиспаниста по опредељењу, истински амбасадор шпанског језика на нашим садашњим и бившим просторима, неприкосновени стихозборац, Брана Прелевић вратио се 1980. године из Мадрида са новим надањућима, овога пута из домена шпанске књижевности. Исте године објављени су у разним часописима његови преводи стихова Рафаела Албертија, а затим је полако и темељно премошћавао језичку баријеру између *Дон Хила*, *Зелен-Чарайанка* (Бата књига, 1999) и *Севиљској заводника и каменој јосџа* (Паидеиа, 2002) Тирса де Молине, двојезично објављених *Сонетша* Гарсиласа де ла Вега (Партенон, 2006) и напослетку Гонгориних *Самоћа* (Партенон, 2011). Овај мали омаж великом преводиоцу и драгом пријатељу тренутак је за сећање на догађаје које смо са њим делили ми хиспанисти, дакако увек неким значајним поводом. Наиме, када је Удружење књижевних преводаца Србије марта 2011. организовало књижевно вече посвећено Марију Варгасу Љоси, свеже овенчаном Нобеловом наградом за књижевност, у последњи час и на опште одушевљење Брана Прелевић се придружио говорницима, право из поменутих, својих и Гонгориних „Самоћа“, у којима је неколико месеци, духом и телом далеко, кришом обитавао, преводио и живео свој јединствен, римама испуњен, дубоко мисаони преводачки живот. А три године касније, када смо, у сарадњи са Мексичком амбасадом и Институтом Сервантес у Београду, достојно обележили стогодишњицу рођења његовог Октавија Паса, чије стихове је преводио, цитирао и дисао готово четири деценије, осим личних сећања на сусрет са мексичким нобеловцем, *Лукова* и *Химне међу рушевинама* (књиге у издању БИГЗ-а, 1985, брижљиво и студиозно пропраћене опширним уводом, коментарима преводиоца, фотографијама, хронологијом његовог живота и дела, и његовим преводима на српскохрватски), Брана Прелевић носио је са собом (у центар Београда и Крагујевца) омиљене Пасове књиге које је донео из свог Мексика и колажне плакате које је, као неуморни ентузијаста, сам направио.

Међу преводима Бранислава Прелевића обитавају и *Савремена кубанска поезија*, песме Сестре Хуане Инес од Крста *Ослушни ме очима* (Паидеиа, 2006), *Афоризми* Мигела де Унамуна (Партенон, 2016) и бројни стихови и чланци објављивани у часописима и тематима, чији су аутори или поводи Хосе Емилио Паћеко, Хуан Октавио Пренс, Лилијана Хер, Блас де Отеро, Висенте Алеиксандре, Хорхе Гиљен, Мигел Ернандес, Висенте Уидобро. Посебно место у његовом животу и стваралаштву заузимао је Никанор Пара, дуговечни чилеански *анџијоеџа*, чију је стогодишњицу поносно прославио монографском књижицом *Сџо јодина Никанора Паре* (Партенон, 2014).

Бранислав Прелевић објавио је десетак збирки поезије, неколико књига афоризама и драмских текстова (махом монодраме), један роман.

За своје преводачко умеће добио је Награду „Милош Н. Ђурић“, а за младалачки есеј Бранкову награду (на његову велику радост, том давно изгубљеном есеју ушли смо заједно у траг тек 2016, у архиву Матице српске). Јединствен у својој скромности, ненадмашан у поетској сензибилности, благи „вitez“ негованог језика и драгог осмеха живео је своје стихове до самог краја: наш последњи јавни сусрет одиграо се у Кући Ђуре Јакшића, на промоцији едиције *Bibliotheca Hispania* Издавачке куће Партедон, 30. јануара 2018. Три недеље касније отишао је на последње и најдаље путовање.

Отменог држања, повијеног стаса, скромног начина живота и виспреног ума, Брана Прелевић нас је својом вештином песника-преводиоца научио да „из разумљивих преводачких разлога“ имамо обавезу да дубоко промишљамо универзум аутора, али и право на слободу креативног процеса зарад пуноће израза, јер „истински аутор песме није ни песник ни читалац већ језик“.

Хвала Вам за сваку преведену, упућену и римовану реч, дивни пријатељу. Недостајаћете нам *ad infinitum*, драги Брано!

Бојана Ковачевић Петровић

ДАНА МИЛОШЕВИЋ

(1924–2018)

Отишла је у легенду последња из плејаде француских преводаца као што су били Киш, Драгослав Андрић, Иван Димић, Новак Стругар, сви ученици нашег најпознатијег романисте професора Миодрага Ибровца, Дана Милошевић, доајен српског преводаштва, чија библиографија садржи преко 80 наслова из области као што су естетика, историја, економија, антропологија и првенствено књижевност. Преводила је с подједнаким жаром Пруста, Камија, Кундеру, Јонеска и Бесона, као и мемоаре генерала Де Гола. Превела је и књигу „Тио са Јужног Мора“ Нацукија Икезаве мада је говорила да не треба преводити са превода. Међутим, како је сама рекла, подухватила се тога на захтев самог Икезаве, који је сматрао да његово дело на француском у потпуности одговара његовом оригиналу на јапанском. Да би превод био успешан, говорила је, преводац мора да се поистовети са аутором, да мисли као он и да се тако изражава. Тако се у Даниним преводима могао не само осетити, него и чути глас Де Гола, Бесона, Арагона и других великана француске културне сцене.

Од првих дана наставе страних језика у Коларчевој задужбини давних педесетих година прошлог века, Дана је била стални професор француског, а од 1978. до 1982. лектор за српскохрватски (како се наш језик онда звао) на Универзитету у Поатјеу. Захваљујући њеном раду, Српскохрватски лекторат је од свих словенских језика имао највећи број слушалаца. Труд, упорност и пре свега квалитет имали су као резултат и значајна признања: Награду за животно дело Удружења књижевних преводаца Србије (1999), Повељу Коларчеве задужбине (2006), и признање „Златна франкороманистика“ из Фонда Маргерите Арнаутовић, за које је сама рекла да јој највише значи пошто је то једина награда која покрива француско подручје лингвистике, педагошког рада и превођења „што су све области којима сам се бавила и које сам посебно волела“.

Последња њена преведена књига која је изашла из штампе је *Роман о Београду* Жана Кристофа Буисона у издању Завода за уџбенике 2012. Иначе, Дана је и даље била пуна планова и идеја за нове подухвате. Говорила ми је како неће да прихвати никакав нови задатак док не буде потпуно сигурна да ће га обавити на најбољи начин. „Знаш“ – говорила ми је – „данас живимо у добу медиокритета, надрипреводаца и квазиинтелектуалаца на свим нивоима, па бар ми стари, који знамо шта то значи, морамо да се боримо да одржимо ниво и сачувамо углед и достојанство професије којом се бавимо.“ Остала је борац и бунтовник до краја, указујући на све

грешке и пропусте у култури, како се она данас код нас схвата. У једној од емисија *Спорови у култури*, на Другом програму Радио Београда, Дана је рекла да би назив емисије требало да гласи „Спорови о култури, а не у култури, јер коначно треба да схватимо где лежи проблем...”

Бошко Чолак-Антић

ОПАСНА ЧАСТ ПОЕЗИЈЕ

БОРА РАДОВИЋ
(1935–2018)

Бора Радовић све што је радио у животу радио је из начела достојанства. Достојанство је за њега била нека врста спасења. Он није био песник који је одговарао свима. Поготово не интелектуалцима чије су главе испуњене национализмом као занимањем, и који се испољавају у друштву нитковлуцима и баналностима сједињујући их, у идеолошком смислу, са конформизмом и корумпираношћу. То је та интелигенција која одговара нашим пороцима.

Песник зна да поезија не може променити ток живота, али да, ипак, може покренути ствари. Поезија је последње избављење. Бора Радовић је изванредним стиховима, есејима и преводилаштвом тако моћном у осетљивости и незаменљивости учинио више за културу којој припада него песници ангажовани традициољубљем и национализмом као политичким циљем у уметности. Био је личност са идеалима узвишене слободе, социјалне правде, која уопште не прихвата догматизам ни у једној сфери живота. Супротстављао се свима који улазе у уметност уносећи идеолошке поруке у њу, без обзира на то да ли су у питању уметници револуционарне акције или традиционалисти класичне академске школе. Волео је песнике које је преводио, пре свих Бодлера, који је припадао буржоаској класи, али се супротстављао њој. Бодлерово песништво је поезија отуђености и она превазилази отуђеност; и постаје, у естетској форми, садржај очовечења.

У одличној књизи *Рађање модерне уметности. Поезија* (Приредили су је Сретен Марић и Ђорђије Вуковић. Изузетан предговор Ђ. Вуковића!) први песници у њој су Бодлер, Рембо, Лотреамон. А прва реченица је Бодлерова мисао *Лепо је увек бизарно*. На крају су три песника вршњака Бранко Миљковић, Данијел Драгојевић и Бора Радовић са есејом „Гостима на једној песничкој вечери“ објављеном у „Студенту“ 1965. априла двадесет седмг. Преписујем Борину мисао о поезији у две завршне реченице: „Старији од свог времена а мудрији од сутрашњице, какви иначе желимо да будемо и изван антифразе, радо цепидлачимо – и љубоморно – чувајући се да ичим пореметимо деспотију извесног „укуса“. Али бар сада, док не погрешимо у оцени или наклоности, препустимо поезији ту опасну част, неприкосновену и неотуђиву: да о себи – пре но једна творевина духа – говори собом сама.“

Песник ствара песму, али и песма ствара песника. „Не може бити добар песник онај ко није добар човек“ записао је Бен Џонсон у Шекспировом столећу. Кроз векове касније остало је уверење до наших дана да се прави велики песник може родити само из великог човека. Васко Попа не једном је рекао да је Бора Радовић парадигма за истинског великог песника. Авај! Велики песници су људи који губе за живота. Осредњи таленти немају шта да изгубе. Они добијају све: титуле, чланство у националним академијама, у крунском савету, у алеји великана добијају бронзани споменик. Ај!Ај! Не допустимо да нас памћење заваља! Бора Радовић је сачувао име као чин савести. Најверније памћење је сећање на будућност.

Божидар Шујица

ДАРКО НОВАКОВИЋ (1949 – 2018)

Академски сликар-графичар Дарко Новаковић рођен је 1949. године у Београду. Завршио је Академију за примењене уметности на Одсеку графичке комуникације 1974. године (класа Милоша Ђирића). Био је један од најистакнутијих графичких уредника код нас. Већи део радног века провео је уређујући издања куће „Политика“ – „Политику експрес“, „Спортски журнал“, „*Politika The International Weekly*“, „*Le Monde diplomatique*“... Радио је и као уметнички директор компаније „Политика“ А. Д. На позив Славка Ђурувије прешао је у „Европљанин“. Касније је деловао као слободни уметник. Средином осамдесетих година прошлог века, уређујући часопис за светску књижевност „Писмо“, допринео је да се код нас промени схватање о томе како треба да изгледа књижевни часопис. За „Писмо“ је радио корице које су изгледале модерно и атрактивно и тако скретале пажњу на себе. Породица часописа Књижевног друштва „Писмо“ убрзо се проширила, па је Дарко обликовао све нове часописе овог издавача (осим „Светог Дунава“): „Руски алманах“, „Источник“, „Shakespeare&Co“, „Мезуза“, „Еразмо“. Посебно се бавио графичким презентовањем ћирилице. Направио је и примењивао велики број ћириличних фонтова. Свој рад на овом пољу више пута је излагао. Последња изложба „Ћирилица – архитектура писма“ одржана је у Графичком колективу у новембру 2014. године.

Када је 2012. године формирана нова редакција „Мостова“ с Душком Паунковићем на челу, Дарко Новаковић је дао нов визуелни идентитет часопису. Том приликом су дошли до изражаја огромно техничко искуство које је поседовао и његова креативност. Уредио је 12 свезака „Мостова“ (152 (2012) – 173–174 (2017)).

Зорислав Паунковић

ХРОНИКА

АКТИВНОСТИ УКПС ДЕЦЕМБАР 2017. – МАЈ 2018.

7. децембар 2017. – Додељена Награда „Милош Н. Ђурић“. Жири који су ове године чинили Мирјана Грбић, Мелита Лого Милутиновић, Ален Бешић, Радош Косовић и Живојин Кара-Пешић (председник) награду је доделио следећим преводиоцима:

– За најбољи превод у области поезије награђен је **Владимир Бошковић** за превод књиге Одисеја Елитиса *Достојно Јеси*, чији је издавач „Карпос“ из Београда.

– За најбољи превод у области прозе награда је додељена **Сањи Карановић** за превод књиге Томаса Бернхарда *Коректура*, чији је издавач „Лом“ из Београда.

– За најбољи превод из области хуманистике награду је добила **Оља Петронић** за превод књиге Пјера Адоа *Унутрашња шврћава*, коју је објавио „Федон“ из Београда.

13. мај 2018. – Одржана је Изборна скупштина УКПС. У Управни одбор изабрани су: Душко Паунковић (председник), Владимир Јанковић (потпредседник) Неда Николић Бобић (секретар), Ђорђе Томић, Мирјана Грбић, Марко Чудић, Ксенија Влатковић, Весна Стаменковић и Биљана Исаиловић. У Одбор за БЕПС и међународну сарадњу изабрани су: Милош Константиновић (председник), Весна Стаменковић (секретар), Зорислав Паунковић, Ксенија Влатковић, Ирина Вујичић, Данијела Пејчић и Биљана Исаиловић. Жири за Награду „Милош Н. Ђурић“ од ове године чине Мелита Лого Милутиновић, Ален Бешић, Радош Косовић, Оља Петронић и Зорислав Паунковић, а у жири за Награду „Јован Максимовић“ изабрани су Соња Бојић, Мирјана Грбић и Дејан Михаиловић. Жири за награду из Фонда „Радоје Татић“ бира фонд, а за Награду „Љубиша Рајић“ породица као оснивач. У Суд части изабрани су Мира Вуковић, Марија Ђорић и Љубица Росић, док Надзорни одбор и даље чине Бошко Чолак-Антић, Олга Кострешевић и Мирјана Грбић.

23. децембар 2018. – У сарадњи са Народном Библиотеком и у њеним просторијама одржано је предавање Дејана Ацовића „Путовање на крај

слободе“, у коме је било речи о историји цензуре, првенствено у књижевности.

Након што је Одбор за културу и информисање Народне скупштине 12. априла 2018. године усвојио Збирну листу кандидата за Национални савет за културу, на којој се, због огрешења у поступку предлагања, налазе нелегитимни кандидати, УКПС је заједно са Удружењем драмских уметника Србије, Удружењем филмских уметника Србије, Удружењем филмских глумаца Србије, Удружењем балетских уметника Србије, Српским Пен центром и Српским књижевним друштвом покренуо иницијативу за повлачење Збирне листе из скупштинске процедуре. Тим поводом удружења су упутила дописе Министарству културе и информисања и Народној скупштини са захтевом да Збирна листа буде повучена из процедуре и одржала су две конференције за новинаре, на којима су упознала јавност с чињеницама везаним за противзаконито предлагање кандидата за Национални савет. Иницијатива репрезентативних удружења имала је велики одјек у средствима јавног информисања, али органи извршне и законодавне власти нису одговорили удружењима на њихов захтев за поштовање закона.

4. априла 2018. – Додељена је Награда „Љубиша Рајић“. Жири у саставу Радош Косовић (председник), Весна Стаменковић, Биљана Исаиловић и Јасна Рајић (представник фонда) за најбољи први књижевни превод у 2016. и 2017. години наградио је **Александру Милановић** за превод са грчког књиге *Царујућа фамалиуста* Кирјакоса Хараламбидиса, који је објавила издавачка кућа „Трећи трг“ из Београда.

25. априла 2018. – Одржан састанак Управног одбора УКПС на коме је усвојена тема Београдских преводилачких сусрета, која ће ове године гласити **Пажња! Преводилац ради!** Изабран је и жири за награду из фонда „Никола Трајковић“, који у новом саставу чине Горан Петровић, Милош Константиновић, Дејан Илић, Биљана Исаиловић и Вера Хорват. Душко Паунковић обавестио је чланове Одбора о ситуацији у вези са избором чланова за Национални савет у култури. Управни одбор усвојио је и критеријуме за књижевне преводиоце за стицање признања за врхунски допринос националној култури из области књижевног преводилаштва.

Весна Стаменковић

ДРАМА

Керил Черчил

БРОЈ

Превела са енглеског Свјетлана Огњеновић

Лица

САЛТЕР, мушкарац у раним шездесетим

БЕРНАРД, његов син, четрдесет година

БЕРНАРД, његов син, тридесет пет година

МАЈКЛ БЛЕК, његов син, тридесет пет година

*У драми ијрају само два љумца. Један ијра Салтера, а друји њејове синове.
Све сцене одијравају се у Салтеровом сјану.*

1.

*САЛТЕР, мушкарац, у раним шездесетим и њејов син БЕРНАРД (Б2),
ијридесет и пет година.*

Б2 Одређен број

САЛТЕР мислиш

Б2 одређен број њих, нас, приличан

САЛТЕР реци

Б2 десет, двадесет

САЛТЕР зар ниси питао?

Б2 Стекао сам утисак

САЛТЕР што ниси питао?

Б2 Није ми пало на памет.

САЛТЕР Не знам зашто није, па то је прва ствар коју бих ја питао, колико далеко су отишли са овим, колико су их произвели, ових ствари?

Б2 Добро, ето ако се то теби икада деси

САЛТЕР не у праву си

Б2 не био сам глуп, у шоку, знао сам читаву седмицу прије него што сам отишао у болницу, али ипак

САЛТЕР тачно, слажем се, шокантно је што овакве ствари уопште постоје, не то колико их има, већ то што постоје

Б2 чак само један

САЛТЕР тачно, само један, па и близанац би био шок

Б2 близанац би био изненађење али неколико њих

САЛТЕР неколико њих о ма ком броју се радило то је већ шок.

Б2 Рекао си ствари, ове ствари

САЛТЕР Јесам ли?

Б2 назвао си их стварима. Мислим да ће се испоставити да су и они људи.

САЛТЕР Да наравно да јесу, јесу наравно.

Б2 Јер и ја сам као они.

САЛТЕР Ниси.

Б2 Јесам. Како нисам? Јесам.

САЛТЕР Зато што су они копије

Б2 копије? они нису

САЛТЕР твоје копије које је неки луди научник илегално

Б2 како то знаш?

САЛТЕР Не знам али

Б2 шта ако је неко други тај, онај први, прави, а ја сам

САЛТЕР не зато што

Б2 не мислим да ја нисам стваран зато и кажем да они нису ствари, не зови их

САЛТЕР видјећеш, ето зато што сам ти ја отац.

Б2 Сигуран си?

САЛТЕР Наравно.

Б2 Све је било нормално, баш све, порођај

САЛТЕР мислиш да не бих знао да нисам твој отац?

Б2 Ма да наравно само сам на тренутак, али они су сви ипак људи као неки близанци, или петорке

САЛТЕР да жао ми је

Б2 то је само случајност да имамо идентичне да јесмо идентични идентични генетски

САЛТЕР жао ми је што сам их назвао стварима, нисам мислио ништа лоше, само сам

Б2 све је у реду, знам да је то

САЛТЕР јер наравно за мене си ти

Б2 да знам шта си мислио, само сам, јер наравно ја желим да они буду ствари, ја и мислим да су они ствари, не не мислим то, наравно да мислим да су они исто што и ја, ја, али. Не знам више шта да мислим, ужасно се осјећам.

САЛТЕР Питам се можемо ли их тужити.

Б2 Тужити? Кога?

САЛТЕР Њих, ко год да је то урадио. С ким си ти разговарао?

Б2 Неки младић, немам појма, млађи од мене.

САЛТЕР Па ко је то урадио?

Б2 Тај је мртав, то је био неки старац а они су тек открили картоне и ушли у траг

САЛТЕР онда тужимо болницу.

Б2 Можда. Можда и можемо.

САЛТЕР Јер они су узели твоје ћелије

Б2 али када како?

САЛТЕР можда по рођењу или касније кад си сломио ногу имао си двије године кад си био у болници, нешто косе или коже

Б2 али нису оштетили

САЛТЕР али то си ти, то је дио тебе, вриједност

Б2 вриједност тих људи

САЛТЕР да

Б2 и која је то вриједност

САЛТЕР тачно, ко зна, непроцјењива а они припадају

Б2 не

САЛТЕР они припадају теби, требало би да ти припадају, направили су их од твојих

Б2 требало би

САЛТЕР украли су их од тебе и требало би да оствариш своја права

Б2 али да ли

САЛТЕР шта? јесу паре у питању? је ли то нешто чему се може одредити вриједност? хајде да му одредимо вриједност.

Б2 Ово је чисто
 САЛТЕР да
 Б2 хајде да претпоставимо да једна особа вриједи десет хиљада фунти
 САЛТЕР стотину
 Б2 стотину хиљада?
 САЛТЕР ипак су они направили особу од једног дијела тебе
 Б2 пута број тих особа
 САЛТЕР који не знамо
 Б2 али неки велики број сигурно рецимо десет
 САЛТЕР најмање милион би требао узети, заправо вјероватно пола милиона по особи јер погледај шта су они урадили, они су оштетили твоју јединственост, унизили твој идентитет, тако да бисмо могли да тражимо пет милиона за почетак.
 Б2 Можда.
 САЛТЕР Да, јер како се само усуђују?
 Б2 Морали бисмо то доказати
 САЛТЕР доказати да си ти генетски мој син а онда
 Б2 јер нема никакве сумње
 САЛТЕР ама никакве сумње. Претпостављам да га ниси видио?
 Б2 Видио кога? Једног од њих?
 САЛТЕР од тих људи
 Б2 не, мислим да су морали да нас држе раздвојене зар не иначе бисмо могли да покваримо у смислу да контаминирамо мјесто злочина тако да нико никоме не може говорити о својим кошмарима ах да, кад смо већ код тога и ја имам кошмаре а и он је свакако могао одбити све и да су га питали
 САЛТЕР јер они морају сазнати
 Б2 да, колико личимо један на другог, не само колико смо високи или да ли имамо астму, већ и то како смо назвали пса, зашто смо напустили жену, чак ни ти не знаш одговор на ова питања.
 САЛТЕР Значи ниси изненада сасвим изненада видио
 Б2 шта, изненада видио себе како скрећем иза угла
 САЛТЕР јер могло би то бити
 Б2 као да видиш себе на екрану у излогу или чујеш самог себе на аутоматској машини и помислиш боже јесам ли то ја

САЛТЕР чак и више од тога, то би било
Б2 зар се не каже да умреш када сретнеш самог себе?
САЛТЕР скренеш иза угла и угледаш себе, од тога срце може да ти
стане. Јер ако сам то тамо ја ко сам уопште ја?
Б2 Да али то тамо нисам ја
САЛТЕР не па знам
Б2 то је као да имаш брата близанца то је све
САЛТЕР знам све ми је јасно.
Б2 Мислим да бих волио упознати једног. То би била права
пустоловина зар не мислим то да си дио науке. Не би ме
било страх ни да упознам више њих.
САЛТЕР Не знам.
Б2 То су све твоји синови.
САЛТЕР Не желим неколико синова, хвала лијепо, ти си ми сасвим
довољан.
Б2 Можда ће нам дозволити да се нађемо када једном све
изађе на видјело. Припремиће нам забаву и онда ћемо се
сви
САЛТЕР Ја немам намјеру да пијем са тим љекарима. Али можда
си у праву да треба на ово гледати са позитивне стране.
Б2 Само има нешто
САЛТЕР шта?
Б2 нешто што ме мало буни
САЛТЕР шта то?
Б2 Стекао сам утисак и знам да можда нисам у праву јер је
ово све за мене ипак био шок али стекао сам утисак да ја
припадам тој гомили. Да сам ја дио те гомиле.
САЛТЕР Не јер си ти мој син.
Б2 Не али сви ми
САЛТЕР већ сам ти објаснио
Б2 али нисам био посве искрен према теби јер сам збуњен
јер је све ово шок али ја стварно желим да знам шта се
десило
САЛТЕР они су украли
Б2 не, већ шта се десило
САЛТЕР не знам
Б2 јер су они рекли да ниједан од нас није оригинал.
САЛТЕР То су рекли?

Б2 мислим да јесу
САЛТЕР а ја мислим да си ти погријешио јер си збуњен
Б2 мислиш
САЛТЕР мораш се вратити тамо
Б2 добро вратићу се. Али мислим да се на то односило
САЛТЕР то не може бити тачно
Б2 ок. Али то је био мој утисак, да нико од нас није оригинал.
САЛТЕР Ко онда? знају ли?
Б2 нису ништа рекли, само то да смо сви ми
САЛТЕР нису рекли
Б2 ако сам ја твој син онда је и оригинал твој син такође што је чиста глупост
САЛТЕР је ли?
Б2 молим те ако ти ниси мој отац то је у реду. Ако ти или моја мајка нисте могли да имате дјецу па сте отишли на вјештачку оплодњу или шта сте већ радили, стварно мислим да би ми то требао рећи.
САЛТЕР Да, тако је било.
Б2 У реду.
САЛТЕР Знам.
Б2 Хвала што си ми рекао.
САЛТЕР Да.
Б2 Боље да знам.
САЛТЕР Да.
Б2 Немој се нервирати.
САЛТЕР Нећу.
Б2 Али нервираш се
САЛТЕР Па.
Б2 У реду је. Мада нисам сасвим сигуран шта је у реду. То да је постојала нека друга особа оригинал нека беба или више њих или и онда да је одређени број нас неки број нас настао некако и да си ти један од људи који нас је набавио, ето тако нешто.
САЛТЕР Није било тако
Б2 не брини
САЛТЕР јер видиш ствар је у томе да није било тако. Ја јесам твој отац, на вјештачки начин, уз напредак науке али ипак јесам генетски.

Б2 То је сјајно.
 САЛТЕР Јесте.
 Б2 И сада знам истину и ти си и даље мој отац и све је у реду.
 САЛТЕР Јесте.
 Б2 А шта се десило с тим оригиналом? Нисам баш нисам
 САЛТЕР Постојао је неко.
 Б2 Ко је постојао?
 САЛТЕР Син.
 Б2 Твој син?
 САЛТЕР Да.
 Б2 И кад је то било?
 САЛТЕР Некад раније.
 Б2 Некад прије мог рођења постојао је неко
 САЛТЕР још један син, да, први
 Б2 који је шта, умро
 САЛТЕР који је умро, да
 Б2 и ти си га хтио надомјестити
 САЛТЕР желио сам
 Б2 умјесто да имаш другу дјецу ти си желио
 САЛТЕР јер је и твоја мајка била умрла
 Б2 али она је умрла по мом рођењу, мислио сам
 САЛТЕР говорим ти шта се десило.
 Б2 Па шта се десило?
 САЛТЕР Обоје су погинули у аутомобилској несрећи и
 Б2 моја мајка и тај
 САЛТЕР несрећи
 Б2 кад је то било? колико је том дјетету било година, је ли он
 САЛТЕР четири, имао је четири године
 Б2 и хтио си да се врати
 САЛТЕР да
 Б2 тако да сам ја заправо нови он.
 САЛТЕР Не јер си ти ти оно што јеси а ја сам само желио некога ко
 ће исто изгледати јер ми се то чинило најсавршенијим
 Б2 али можда би друго дијете било боље
 САЛТЕР не желио сам исто
 Б2 али ја нисам он
 САЛТЕР не али ти си баш оно што сам желио

Б2 али могао сам бити друга особа а не као он, ја
САЛТЕР о чему причаш? да сам имао друго дијете то не би био ти, зар не. Ти си баш овај.
Б2 Ја сам само копија. Ја нисам стваран.
САЛТЕР Ти си једини.
Б2 Како мислиш једини кад постоји толико других, постоји
САЛТЕР али ја то нисам знао, нисмо се тако договорили. Требали су да направе једног а не читаву гомилу, они су украли, побринућемо се за то, адвокати ће се побринути за то. Али ти јеси управо оно што сам желио, ти си прави.
Б2 Јеси ли ме и назвао по њему?
САЛТЕР Хоће ли то погоршати ствари?
Б2 Вјероватно.

2.

САЛТЕР и његов друји син БЕРНАРД (Б1), четрдесет година.

САЛТЕР И тако су украли – ништа ме не гледај – украли су твој генетски материјал и
Б1 не
САЛТЕР они су ти које желиш да
Б1 не
САЛТЕР јер неких десет двадесет твојих копија хода улицама
Б1 не
САЛТЕР што нема ама баш никакве везе са мном и мислим да бисмо се нас двојица требали ујединити кад је ово у питању.
Б1 Пустите ме да те погледам.
САЛТЕР па ево гледаш ме све
Б1 пусти ме да те гледам.
САЛТЕР Мало старији.
Б1 Не јер отац није млад кад си ти мали зар не, он нема одређену доб, он је заправо више нешто као сам појам моћи. Он је страшна страшна моћ због које ми срце, људи плаћају тренере да им овако убрзају рад срца, је ли то зато што се моје тијело сјећа или зато што си ми рекао? јер да сам те срео негдје на улици сигурно се не бих зауставио

и викнуо Татице. Али ти би мене препознао зар не. Осим ако не би помислио да сам један од њих.

- САЛТЕР Прошло је дуго времена.
Б1 Можемо ли разговарати о оном што си урадио?
САЛТЕР Да наравно. Нисам сигуран гдје шта
Б1 о томе како си ме отјерао и тог другог направио од парчета
 мог тијела
САЛТЕР није те бољело
Б1 ког парчета
САЛТЕР не знам шта
Б1 не уда, очито нису ми узели уд и пустили да израсте нови
 као код морске звијезде
САЛТЕР трунчицу
Б1 нити су ме преполовили на два дијела као кад преполовиш
 црва па израсте други
САЛТЕР настругане ћелије једна трунка трунчица
Б1 трунчица да јер је овдје ријеч о микроскопском свијету
 гигантских грудвица и громуљица
САЛТЕР то је све
Б1 и тако су узели ту безболну струготину те мајушне
 трунчице мене а остатак си одбацио
САЛТЕР не
Б1 и дао да ти направе новог
САЛТЕР не
Б1 да
САЛТЕР да
Б1 да
САЛТЕР да наравно, знаш да јесам, ништа не поричем, мислио
 сам да је то најбоље за све нас, чинило ми се изузетним то
 је било једино
Б1 изузетним?
САЛТЕР чинило ми се
Б1 да се ријешим
САЛТЕР није било савршено. То је било најбоље што сам могао
 да урадим, нисам баш био, стално сам био и не сјећам се
 најбоље да будем искрен али кунем се да је то било нешто
 најбоље
Б1 и та копија коју су узгојили од мог тијела, јел она испала
 како треба?

САЛТЕР Било је промашаја наравно, неизбјежних
Б1 мислиш мртвих

САЛТЕР у епруветама посудама, рекли су ми да нису сви
Б1 али на крају су успјели, направили једног једрог
САЛТЕР да али су ме слагали јер ми нису рекли
Б1 у колијевци

САЛТЕР за све остале, украли су
Б1 и изгледао је баш као ја, је ли потпуно исти

САЛТЕР да
Б1 значи све је испало како треба. И овај син живи и дише?

САЛТЕР да
Б1 прича и туца? једе и хода? плива и сања и постоји негдје
 управо сада је ли? живи сада?

САЛТЕР да
Б1 живи и даље

САЛТЕР да наравно
Б1 срећно?

САЛТЕР па углавном да могло би се рећи
Б1 срећно као већина људи?

САЛТЕР мислим да је тако
Б1 јер већина људи је срећна пише у новинама. Је ли те
 много коштало?

САЛТЕР процедура? израда?
Б1 бебе

САЛТЕР да.
Б1 Јесмо ли били богати?

САЛТЕР Богати не.
Б1 Не, не сјећам се никаквог богатства. Само гомиле прашине
 испод кревета оне пеперјасте гомиле коју можеш наћи
 зар не само ако се подвучеш испод и легнеш у њу.

САЛТЕР Не, нисмо. Али смо живјели некако. Ја сам мање трошио.
Б1 Потрудио си се.

САЛТЕР Јесам и за тај новац човјек би помислио да ће добити
 ексклузиван
Б1 одрали су те

САЛТЕР јер договорили смо се да буде само један а они
Б1 шта си мислио?

САЛТЕР од тебе такође ти си тај од кога су, само како би спровели ко зна каква научна истраживања имаш ли астму имаш ли пса и како си га назвао да ли и ти

Б1 Шта си мислио ко је на вратима? јеси ли помислио да је неко од оних осталих или твој син или

САЛТЕР не познајем остале

Б1 познајеш свог сина

САЛТЕР познајем

Б1 свог новог сина

САЛТЕР да наравно

Б1 њега познајеш

САЛТЕР да, не бих никад од њега помислио да си ти, не.

Б1 Не би помислио да је то он само да има ужасно лош дан.

САЛТЕР Изгледаш веома добро.

Б1 Али бих могао бити неки од осталих?

САЛТЕР Да, јер сам управо о томе и мислио, како су љекари могли да, мислим да се из овога могу извући паре.

Б1 Никако нисам имао среће са псима. Имао сам једну црно-смеђу женку никад није хтјела да уради шта јој кажеш, била је потпуно бескорисна. Прије тога сам имао хрта њих стално мораш изводити напоље, да трче. Онда ме је један мој пријатељ замолио да му причувам тог пса, то је била борба од првог дана, ротвајлер, пит бул, једном сам морао столицу да бацам на њега, каишем кад сам га тукао он се стално враћао назад. Кад сам га затварао у другу собу и даље је настављао да лаје и онда сам морао поново да га ударам, било ми је тако драго кад је угризао ону дјевојчицу, она је само хтјела да га помази, одмах након тога сам га одвео ветеринару и коначно се ријешо кучкиног сина. Мом пријатељу није било драго због тога али ко му је крив што је прихватио тај посао у пошти.

САЛТЕР Тачно тако, у праву си. Ни ја никад нисам желио пса.

Б1 Немој да ми се увлачиш

САЛТЕР Не увлачим се не радим то

Б1 ти и не знаш шта радиш

САЛТЕР само сам

Б1 то је као оно кад одеш до паба и неко те залије пивом а ти би онда требало да се извиниш, па имао је само три шава ја сам веома суздржана особа. Јер ево овог часа док ми овдје сједимо неко или можда више њих али рецимо да

се ради само о једној особи, лежи на електричном матрацу или му сипају воду низ грло и скачу по стомаку. Има толико лошег свијета. Ето зашто. И виђаш их свуда око себе. Кад идеш улицом видиш њихова лица и мислиш мене не можете преварити ја знам шта сте у стању да урадите. Зато немој мени да почињеш.

САЛТЕР

Оно што нама треба је добар адвокат.

Б1

Оно што ми се свиђа код паса јесте да људи престану да те прогањају, престану да свраћају у пола ноћи. Али они све усмрде и тако некад кад одем на пар дана па се вратим јер желим да будем ту неко вријеме е онда пас постане твој тиранин.

Тишина.

Здраво татице татице татице, татице здраво.

САЛТЕР

Никоме није толико жао као мени због овог потпуно неочекиваног тока који нико није могао ни да претпостави што није моја кривица и због чега је цијела ситуација још гора али оно што сам урадио у оно вријеме ми је изгледало као једина могућа и такође као почасти, јер могао сам имати друго дијете, потпуно ново дијете као већина људи али ја сам хтио тебе јер сам мислио да си ти најбољи.

Б1

Али то више нисам био ја.

САЛТЕР

Ниси али иста је била основа иста сировина јер су они били савршени. Био си најљепша од свих беба сви су то говорили. И кад си мало порастао, и даље си био лијепо, веома лијепо дијете.

Б1

Мислиш онда кад сам викао.

САЛТЕР

Не.

Б1

Кад сам био тамо сам у мраку. Тада сам викао.

САЛТЕР

Не.

Б1

Да. Стално сам дозивао тата, тата

САЛТЕР

Је ли то било онда кад си имао ноћне море или?

Б1

и дозивао и дозивао

САЛТЕР

Не сјећам се да сам

Б1

викао и дозивао

САЛТЕР

не

Б1

а ти се никад ниси појавио, ни ти нити било ко други

САЛТЕР је ли то било након што је твоја мама
Б1 након што је мама умрла то је било након
САЛТЕР јер ти си био тако мали кад је она
Б1 да јер се једино сјећам
САЛТЕР можда си имао двије године кад је она
Б1 и сјећам се ње како сједи, била је ту
САЛТЕР сјећаш се тога?
Б1 била је ту али није хтјела да помогне и да заустави било
шта
САЛТЕР изненађен сам
Б1 тад кад сам викао оно што мене занима
САЛТЕР али кад је то било
Б1 занима ме јеси ли ти мене чуо или ниси јер никад нисам
знао да ли ме чујеш а не долазиш или ме ниси чуо у том
случају ако бих викао довољно гласно ти би се појавио
САЛТЕР сигурно те нисам ни могао чути, не
Б1 или тамо никога није ни било јер си изашао напоље тако
да сам могао викати до миле воље а опет ме нико не би
чуо
САЛТЕР не то није могло бити
Б1 онда бих престао викати па је постајало још горе
САЛТЕР јер ја готово да и нисам
Б1 а нисам се усуђивао да устанем из кревета и видим
САЛТЕР не вјерујем да се то могло
Б1 јер ако тамо није било никога то би било ужасно али ако
си ти био тамо то би било још горе али не могу а да се не
запита
САЛТЕР не
Б1 јеси ли ме чуо како дозивам?
САЛТЕР не нисам
Б1 не
САЛТЕР не, мислим да се ствари нису баш тако
Б1 шта?
САЛТЕР јер бих ја
Б1 изнова и изнова и изнова, сваку ноћ сам
САЛТЕР не
Б1 значи ниси ме чуо?
САЛТЕР не али није могуће да си

Б1 да викао сам, значи ниси ме
САЛТЕР не наравно да нисам
Б1 ниси
САЛТЕР не
Б1 ниси сједио тамо и слушао ме како дозивам
САЛТЕР не
Б1 ниси био напољу
САЛТЕР не
Б1 значи требало је гласније да зовем.
САЛТЕР Наравно, понекад и то ће ти потврдити сви који имају дјецу рећи ће ти како понекад када смјестиш дјецу у кревет а они траже још једну причу а ти им пожелиш лаку ноћ и одеш и онда те они зовну једном или двапут а ти кажеш не вријеме је за спавање и може се десити да они опет дозивају и тако коначно заспу.
Б1 Тај други. Твој син. Он мени дође брат зар не? мој мали брат близанац.
САЛТЕР Да.
Б1 Има ли дјеце?
САЛТЕР Не.
Б1 Јер да има ја бих их убио.
САЛТЕР Не, нема дјеце.
Б1 Значи кад си отворио врата ниси ме препознао.
САЛТЕР Не јер
Б1 Јел ме сада препознајеш?
САЛТЕР Знам да си то ти.
Б1 Не погледај ме.
САЛТЕР Погледао сам. Гледам те.
Б1 Не тако, у очи ме гледај. Само настави да ме гледаш. Добро ме погледај.

3.

САЛТЕР и БЕРНАРД (Б2).

Б2 Уопште није као ја нимало
САЛТЕР не као
Б2 па личи личи али није идентичан није
САЛТЕР није идентичан није
Б2 јер одмах ме је запрепастило колико је другачији
САЛТЕР да и ја сам се изненадио
Б2 не би нас могао помијешати
САЛТЕР не не не уопште одмах сам знао да то ниси
Б2 иако је он наравно нешто старији да сам ја мало старији
САЛТЕР али чак ни тада ти не би
Б2 не бих био идентичан
САЛТЕР не не не уопште, ти си другачији
Б2 само мало налик
САЛТЕР па мораш бити мало
Б2 јер за почетак ја немам тај застрашујући поглед.
САЛТЕР Па шта је хтио је ли он
Б2 не ништа заправо, ништа пријетеће не
САЛТЕР није те ударио?
Б2 ударио? боже не, зашто би ме ударио? мислиш?
САЛТЕР па он
Б2 могао је тачно, не само је викао
САЛТЕР викао је
Б2 викао је и причао којешта, којешта о томе како он није у
потпуности
САЛТЕР не, па
Б2 како га је то, његово дјетињство, његов живот, његово
дјетињство
САЛТЕР разне
Б2 заправо учинило лудаком мислим не баш лудаком али он
САЛТЕР да да нисам ни, да вјероватно јесте.
Б2 Испричао је свакакве глупости
САЛТЕР да
Б2 тако да човјек не зна у шта би повјеровао.

САЛТЕР И како се све завршило, јесте ли се разишли као пријатељи
Б2 пријатељи не
САЛТЕР нисте
Б2 не не разишли смо се
САЛТЕР да
Б2 разишли смо се тако што сам ја одлучио да нестанем,
побјегнем било ми је драго што смо се нашли на јавном
мјесту, да сам био код куће мислим не можеш побјећи из
властите куће а да смо били код њега питам се да ли би
ме уопште пустио напоље, могао ме је затворити у ормар
мислим не заиста, у сваком случају ја сам устао и отишао
и упорно сам се питао да ли ме прати.

САЛТЕР Кад кажеш побјегнеш мислиш склониш му се са очију
Б2 мислим да побјегнем из земље.

САЛТЕР Мислиш на седмицу или двије као на одмор, не разумијем
Б2 да побјегнем, одем не знам, нестанем, просто не желим
да будем овдје.

САЛТЕР Али кад се вратиш он ће и даље
Б2 онда се можда нећу ни
САЛТЕР али то је, не вратити се, па то је
Б2 не знам не знам, ништа ме не питај не знам. Одлазим,
откуд знам. Не желим да будем у његовој близини.

САЛТЕР Мислиш да би могао да те повриједи?
Б2 Зашто? зашто упорно
САЛТЕР Не знам. Је ли то разлог?
Б2 Дјелимично, али и зато што је то ужасно, осјећам се као
да ме нема, а ту су и остали, не желим да их видим не
желим их

САЛТЕР Мислио сам да је то управо оно што желиш.
Б2 И ја сам, можда и бих, ако одем можда ћу се боље осјећати,
можда ћу – ваљда ме разумијеш

САЛТЕР Да, разумијем те.
Б2 Јер ту је та особа која је потпуно иста као ја
САЛТЕР он није
Б2 која није потпуно иста, али слична
САЛТЕР чак не много
Б2 не много слична али много нешто ужасно мислим на то
да се ради о генетски потпуно истој особи
САЛТЕР не истој особи

- Б2 и то ми се не свиђа.
- САЛТЕР Знам. Жао ми је.
- Б2 Знам да ти је жао нисам
- САЛТЕР Знам
- Б2 Не говорим ово да би се ти извињавао
- САЛТЕР Знам, али жао ми је
- Б2 Знам
- САЛТЕР Заиста ми је жао.
- Б2 Рекао је неке ствари.
- САЛТЕР Да.
- Б2 Доста тога ја не, можеш ли ти да ми кажеш шта се десило мами?
- САЛТЕР Умрла је.
- Б2 Да.
- САЛТЕР Рекао сам ти већ да је умрла.
- Б2 Да али није умрла по мом рођењу и није умрла заједно са својим првим дјететом у аутомобилској несрећи јер то прво дијете и даље живи и ноћу тумара улицама задајући ми ноћне море. Осим ако стварно није умрла у аутомобилској несрећи?
- САЛТЕР Није.
- Б2 Није.
- САЛТЕР Твоја мајка, оно што мораш знати о својој мајци јесте то да она није била веома срећна, она уопште није била срећна особа, не мислим да је увијек била таква и да није било дана кад је била срећна или да се некад није радовала нечему што бих урадио за њу, јер јесте наравно, није увијек била несрећна, некад се знала и насмијати и
- Б2 она се убила. Како се убила?
- САЛТЕР Бацила се под воз, воз у подземној, она је једна од оних људи за које чујеш да су се бацили под воз и због којих возови касне она је једна од тих људи.
- Б2 Јеси ли био с њом?
- САЛТЕР С њом на платформи не, и даље сам био с њом мање-више, али не тада не, мислим да сам био на пићу.
- Б2 А дјечак?
- САЛТЕР Вјерујеш да не знам гдје је био дјечак. Мислим да је био код пријатеља, имали смо пријатеље.
- Б2 И тада је имао колико, четири године?

САЛТЕР не не касније је имао четири године кад сам ја већ је био
проходао, можда двије године тек је био почео да говори

Б2 имао је четири кад си га послао

САЛТЕР тако је, кад му је мајка настрадала имао је двије године.

Б2 Значи ово је било раније хајде да будемо прецизни ово
је било прије неколико година прије мог рођења она је
умрла прије

САЛТЕР да

Б2 значи она је већ била

САЛТЕР да била је

Б2 само да будемо начисто. А онда сте ти и дјечак ти и твој
син

САЛТЕР ми смо наставили даље сами

Б2 живјели сте сами

САЛТЕР да

Б2 ти си га одгајао

САЛТЕР да

Б2 најбоље што си могао

САЛТЕР ја

Б2 све док

САЛТЕР али моје најбоље није било веома али имао сам тренутке,
немој да мислиш да, знао сам нешто и скухати с времена
на вријеме и причу прочитати добро се сјећам једне
нарочито досадне и лоше написане књижице о неком
слону на мору. Али могао сам боље.

Б2 Да рекао је нешто о томе

САЛТЕР рекао је

Б2 да

САЛТЕР да наравно да јесте. Знам да сам могао бити бољи јер сам
био бољи према теби јер сам престао, затворио се, одрекао
се свега тога потпуно престао чак и док сам чекао на тебе
и мислим да чак имамо ту исту књигу, можда се у ствари
сјећам да сам је теби читао, сјећаш ли се ти ичега? слон
је носио црвене панталоне.

Б2 не мислим да ниси

САЛТЕР не била је ужасна, ми смо имали много боље књиге

Б2 Можда не би требало тебе да криви, можда је то генетика,
можда ниси могао другачије него да пијеш то не знамо као
ни дрога у то вријеме филозофски посматрано како то ја

разумијем на то се није гледало као на нешто као сада када другачије гледамо на ствари и можда нека друга особа генетски другачија не би била толико рањива јер може бити да је посриједи нека генетска карактеристика која изазива овисност а с друге стране неко са истом генетиком али у другачије вријеме у другачијој култури и наравно са различитим личним искуством које те обликује твојим дјетињством на примјер јер хајде да претпоставимо да си примјера ради имао брата са идентичним идентичног брата близанца рецимо и да сте били раздвојени по рођењу тако да си ти имао посве другачије знаш на шта мислим питање је да ли би он поступио као ти ко то зна можда би он био прави брижни отац и наравно да и ти носиш то исто у себи јер си био такав према мени тако да је то све комбинација веома компликованих и ето то си ти био тако да вјероватно не би требало да те кривим.

- САЛТЕР Више бих волио да ме кривиш. Ја се кривим.
Б2 Не кажем да ниси био грозан.
САЛТЕР Зар сам могао да не будем?
Б2 Очито ниси.
САЛТЕР Али да сам се мало више потрудио.
Б2 Али неко као ти се није могао више потрудити. Шта то уопште значи? Да си се потрудио онда би ти био потпуно другачији од онога што ти јеси и ти не би био ти
САЛТЕР али онда касније ја
Б2 касније да
САЛТЕР касније сам се потрудио ето то сам урадио и започео испочетка
Б2 био си
САЛТЕР био сам добар трудио сам се да будем добар био сам ти добар
Б2 био си
САЛТЕР био сам добар
Б2 али не могу ти не можеш не могу да ти честитам на томе а да те не кривим за оно раније то си све ти урадио то се десило
САЛТЕР али мени се чинило
Б2 чинило се
САЛТЕР чинило ми се да се трудим да ја намјерно
Б2 наравно да јесте

САЛТЕР па онда
Б2 тако се увијек чини тако изгледа зар не унутра управо тако осјећамо ко смо ми и немамо појма о овим компликованим не можемо уопште знати шта смо у стању и превише је компликовано да покушамо да докучимо све узроке и осјећамо да смо то ми и наравно то јеси ти нико те није натјерао да будеш такав али ко си ти шта си ти заиста то је оно што те тјера иначе би ти био неко посве други зар не?

САЛТЕР Урадио сам неке лоше ствари. Заслужујем да патим. Али урадио сам и неке добре ствари. Бар ми то признајте.

Б2 Вјероватно тако сви мисле.

САЛТЕР Он ме и даље криви.

Б2 Ето разлике.

САЛТЕР Подсјећаш ме на њега.

Б2 Себе подсјећам на њега. И обојица те мрзимо.

САЛТЕР Али ја сам мислио да ме ти

Б2 Не кривим те није твоја кривица али то какав си био то какав си сада просто на то не можеш утицати.

САЛТЕР Да наравно.

Б2 Једино његова мржња и моја мржња толико се разликују јер оно што си урадио њему и оно што си урадио мени су посве различите ствари.

САЛТЕР Према теби сам био добар.

Б2 Да био си.

САЛТЕР Не мораш отићи. Немој дуго.

Б2 Можда ћу се боље осјећати.

САЛТЕР Волим те.

Б2 То је такође нешто на што не можеш утицати.

САЛТЕР Добро. Добро.

Б2 А и зато што се бојим да ће ме убити.

4.

САЛТЕР и БЕРНАРД (Б1).

САЛТЕР И какво је то било мјесто? је ли
Б1 мјесто
САЛТЕР био је у хотелу или
Б1 није
САЛТЕР мислио сам да је био у хотелу. Па гдје је онда био?
Б1 шта?
САЛТЕР Покушавам да повежем ствари.
Б1 Зар је важно?
САЛТЕР Неће га вратити наравно да не али волио бих ја бих волио
 човјек је по природи радознао желиш да схватиш ствари
 и кад су препреке свуда око тебе, син кад ти умре желиш
 његово тијело, желиш да знаш гдје се то тијело налазило у
 тренутку смрти, не можеш другачије
Б1 Имао је собу.
САЛТЕР У нечијој кући, изнајмио је
Б1 малу собу знаш већ како то локалци раде кад стигнеш,
 само ноћење без доручка и за кафу мораш ићи напоље.
САЛТЕР Па је ли то била нека лијепа собица са погледом на луку
 или
Б1 није
САЛТЕР замишљао бих да је на одмору
Б1 на улици са стране
САЛТЕР али наравно то није био одмор он се заправо крио он је
 мислио да се крије. Јеси ли ушао у собу?
Б1 Мала обична соба, прилично мрачна, са једним прозором
 и ролетнама
САЛТЕР претпостављам да није била посебно уредна
Б1 тако је, била је неуредна, кревет непоспремљен, неколико
 књига, торба напола распремљена а одјећа разбацана по
 поду
САЛТЕР је ли викао?
Б1 знаш какав је он, неуредан, јесам ли ја уредан немаш
 појма наравно али претпоставио би да нисам зар не и
 погријешио би да знаш јер сам ја права пицајзла.

САЛТЕР Оно што ја желим да знам јесте како си заправо, шта си, како си га убиједио да оде до неког удаљеног јер тако то ја замишљајам, не можеш упуцати станара а да то станодавац не чује, ја заправо и не знам јеси ли си га упуцао не знам зашто сам рекао упуцао можда си имао нож или си га задавио, не могу да вјерујем да је пошао с тобом јер је био тако уплашен зато је и али можда сте разговарали можда си га убиједио да се осјети или си га пратио или га сачекао негдје у мраку? а не знам ни како си га тамо нашао јеси ли га пратио од куће кад је кренуо или кад је отишао одавде последњи пут?

Б1 није требало да ти кажем шта се десило

САЛТЕР али јеси и зато је посве нормално што желим да

Б1 и сада жалим што јесам

САЛТЕР не драго ми је

Б1 и немам намјеру да ти кажем

САЛТЕР јер нећу никоме рећи

Б1 и више немамо о чему разговарати.

САЛТЕР А шта је са осталим? или си само њега мрзио зато што сам га ја волио, друге не волим, ти и ја обојица имамо разлога да будемо против ових других не заборави, ја се и даље надам да ћемо се обогатити на њихов рачун. Намјеравам ангажовати адвоката, био сам презаузет не заузет али као да нас је ухватила олуја немам појма, није тако много прошло од како је све ово започело. Нећеш ваљда постати серијски, све их поубијати само да ти останеш, да све буде као што је било некада па и то бих разумио. Ако те ухвате, а сигуран сам да неће и да ти тачно знаш шта, али ако те ухвате рећи ћемо да сам то био ја на крају крајева ово све и јесте моја кривица кад мало боље размислиш. Слажеш се, и ти овако мислиш зар не? Немој да ћутиш. А није он био крив, мене је требало да убијеш, моја је кривица што си. Можда ме планираш убити, јеси ли зато престао да говориш? Хоћеш да се сам убијем? Урадио бих то за тебе ако желиш, желиш ли?

Да ти кажем нешто, могао сам да те убијем а нисам. Можда сам урадио неке грозне ствари али нисам те убио. Могао сам да те убијем и добијем другог сина, да направим једног као што сам и урадио или да кренем испочетка и добијем другачијег сина оженим се поново али нисам, поштедио сам те иако си се већ тада био претворио у ово одвратно биће свако нормалан би те згазио али ја сам

памтио какав си био у почетку и зато сам те поштедио, нисам желио другачијег сина, опет сам хтио истог јер си некад био савршен баш онакав какав си био и ја сам те волио.

Знаш оно кад си дозивао у ноћи питао си ме за то. Некад сам био ту, сједио и слушао те како дозиваш или нисам био у стању да те чујем па сам само сједио. Некад бих изашао и оставио те. Мислим да никад ниси устао из кревета, јеси ли, јер си се плашио шта бих ти могао урадити па сам слободно могао изаћи ван. Само кратак период си викао, брзо си то прерастао, а онда си постао тако ниси желио ни да ме видиш, желио си да будеш сам по ноћи, више ниси ни желио да дођем. Скоро си био престао причати сјећаш се? ниси причао ниси јео па сам те на силу тјерао. стављао сам те у креденац сјећаш се? или бих те тражио на све стране мислећи већ да си побјегао а онда бих те нашао испод кревета. Тамо ти је било лијепо и вечеру сам ти тамо сервирао. Али онда су се ствари погоршале сјећаш се? Никога осим нас двојице није било. Једног дана сам те спремио и рекао да те одведу у дом. Ниси изгледао лоше и одвели су те. Душа моја. Сјећаш се тога? Сјећаш ли се ти тог дана кад се ја не сјећам. Све ми је веома мутно. Те двије године уопште се не сјећам ничега у вези са али ти се мораш сјећати кад си у тим годинама двије године се чине много дужим, мени то није било толико дуго, само једна дуга ноћ вани. Можеш ли ми ишта рећи чега се сјећаш? оног дана кад си отишао? можеш ли ми испричати шта сам све урадио а да сам то можда заборавио?

Б1 Кад сам га пратио некад бих ушао у исти воз а он се освртао свуда око себе, мислио сам како гледа право у мене али ме заправо није видио. Ушао бих у воз и пратио га цијелим путем.

САЛТЕР Аха? аха?

5.

САЛТЕР и МАЈКЛ БЛЕК, њеџов син, *тридесет-иет* година.

МАЈКЛ Да ли си упознао остале?
САЛТЕР Ти си први.
МАЈКЛ Да ли намјераваш све да нас упознаш?
САЛТЕР Мислио сам да је вријеме.
МАЈКЛ Сигуран сам да ће свима бити драго да те упознају. Мени сигурно јесте.
САЛТЕР Жао ми је ако пиљим.
МАЈКЛ Не, нипошто, потпуно разумијем. Личим ли?
САЛТЕР Да наравно
МАЈКЛ наравно, мислио сам
САЛТЕР не не нисам ни помислио
МАЈКЛ претпостављам да сам заправо мислио како
САЛТЕР јер наравно да ти не, не баш
МАЈКЛ наравно да не
САЛТЕР не бих се могао забунити
МАЈКЛ не
САЛТЕР или бих али само кад бих летимично
МАЈКЛ наравно
САЛТЕР али не кад бих се стварно загледао
МАЈКЛ не
САЛТЕР не
МАЈКЛ због?
САЛТЕР због твојих очију. Не гледаш ме на исти начин.
МАЈКЛ Ја наравно гледам у некога кога заправо не познајем.
САЛТЕР Можда би могао да ми испричаш нешто
МАЈКЛ о себи
САЛТЕР ако ти није тешко
МАЈКЛ не наравно, нормално, знаш већ да сам наставник, предајем математику, знаш и да сам ожењен, са троје дјеце не знам јесам ли ти то рекао
САЛТЕР да али ниси
МАЈКЛ дјечак има дванаест дјевојчица осам година а сада је ту и беба скоро осамнаест мјесеци већ хода помало прича,

немам код себе ниједну слику нисам знао да, мислим нема потребе да носиш слике са собом кад некога стално виђаш тако да

САЛТЕР јеси ли срећан?

МАЈКЛ мислиш сада? Или уопште? Да мислим да јесам, нисам размишљао о томе, али јесам. Посао ме некад депримира. Наравно свијет који је у хаосу. Али не можеш да не будеш, сунчано јутро, лишће које мјења боје, одлазак у парк са дјететом, мораш се осјећати сјајно зар не?

САЛТЕР Зар да?

МАЈКЛ Па ето такав сам ја чини ми се.

САЛТЕР Реци ми. Опрости

МАЈКЛ не само настави

САЛТЕР реци ми нешто о себи, нешто што се само тебе тиче, нешто стварно важно

МАЈКЛ као на примјер?

САЛТЕР било шта

МАЈКЛ па тешко се

САЛТЕР да.

МАЈКЛ Па ево на примјер фасцинантни су ми ти људи што су некад живјели у рупама испод земље, све са тунелима и подземним ходницима, са собама до којих се долазило кроз лавиринт пролаза и са све нижим стропом тако да су некад морали пузати на рукама и ногама а некада се мигољити на стомаку само да би дошли до те неке собе дубоко дубоко доле која је имала рупу попут димњака или бунара рупу чији се отвор дизао све до неба и тако си могао сједити у овој соби, у овој пећини, штагод и посматрати мали круг неба који је промицао изнад. А кад би неко умро, ископали би још ових малих соба тако да их нису сахрањивали испод себе већ у зидове поред. А можда су некад и живе људе сахрањивали у ове зидове, могуће је јер њихови остаци откривају грч али у сваком случају наравно да су сада мртви и да су били мртви недуго након наравно. И

САЛТЕР мислим да то није оно што сам тражио

МАЈКЛ ох, па како, жао ми је

САЛТЕР јер то о чему ти причаш тиче се неког другог а ја сам се надао нечему што има везе с тобом

МАЈКЛ па баш и не

САЛТЕР извини, не знам ни сам надао сам се
 МАЈКЛ желиш да знаш шта, моја вјеровања, политичка увјерења шта мислим о рату на примјер је ли то? Мрзим рат, не допада ми се када људи почну да говоре о томе како ми заправо помажемо онима које бомбардујемо, због тога ми увијек буде неугодно. Рат је једна од оних ствари, ако се слажеш, када свако мисли да је у праву не знам да ли си ти то примијетио? Нико никада не каже ми смо лоши момци и ми ћемо развалити добре момке. Шта ти мислиш?

САЛТЕР надао сам се нечему, не знам нечему личнијем нечему дубоко скривеном, само твојем. Ако нисам наметљив.

МАЈКЛ Можда шта, можда уши моје жене?

САЛТЕР Молим?

МАЈКЛ Јер ево синоћ кад смо гледали вијести помислио сам како има лијепе и необичне уши, малене су али са великим ушним шкољкама, релативно великим за тако мале уши, и мало су зашиљене при врху, као код дизнијевог патуљка или код малих животиња и увијек су ту и знаш кад оно изненада примијетиш, мислим то колико је волим, сад ми се то чини као нешто то што си рекао нешто дубоко скривено. Или наравно дјеца, могу о њима причати, јеси ли на то мислио?

САЛТЕР па не баш

МАЈКЛ не

САЛТЕР јер ти само описујеш друге људе или

МАЈКЛ да

САЛТЕР не себе

МАЈКЛ али то су људи које ја волим тако да

САЛТЕР то није оно што тражим. Јер свако може да осјети

МАЈКЛ ох наравно нисам ни мислио да само ја

САЛТЕР некако сам се надао

МАЈКЛ да

САЛТЕР још дубље

МАЈКЛ да

САЛТЕР само твоје

МАЈКЛ моје

САЛТЕР да

МАЈКЛ као на примјер ја како лежим у кревету и удобно ми је а онда изненада постане не тако удобно и онда помјерим ноге или се чак окренем и онда је

САЛТЕР не
 МАЈКЛ не
 САЛТЕР не то је
 МАЈКЛ да то је нешто што свако
 САЛТЕР да
 МАЈКЛ па не знам. Волим плаве чарапе. Сладолед од банане. Може ли то?

САЛТЕР Пси?
 МАЈКЛ волим ли
 САЛТЕР псе
 МАЈКЛ Пси су ок. Моја ћерка жели да јој набавим куче али не знам. Јесу ли пси то нешто?

САЛТЕР Реци ми како си се осјећао када си сазнао?
 МАЈКЛ Био сам фасциниран.
 САЛТЕР Ниси био љут?
 МАЈКЛ Не.
 САЛТЕР Ни уплашен.
 МАЈКЛ Не, зашто бих био?
 САЛТЕР Због свог живота, да га не изгубиш.
 МАЈКЛ Али мој живот је и даље мој.
 САЛТЕР Али ту су сад неке нове ствари, ствари о томе да си ти то што јеси, мислим да избјегаваш
 МАЈКЛ да можда
 САЛТЕР јер онда би можда био уплашен
 МАЈКЛ не мислим да
 САЛТЕР или љут
 МАЈКЛ не уопште
 САЛТЕР јер како то утиче на тебе, како то утиче на све нас, то што свуда около шетају ове, како то утиче на мене, коме се то чак није ни десило, па како онда можеш само да, мораш имати неко мишљење о овоме.
 МАЈКЛ мислим да је смијешно, мислим да је слатко
 САЛТЕР слатко?
 МАЈКЛ сви ови слични људи који све раде једнако или мало другачије или како год да то радимо, како би само уживао тај стари луди професор да је поживио довољно дуго да нас сада види, знам да би уживао. Исто тако знам да ти ниси нимало срећан.

САЛТЕР Нисам осјећао да га губим онда кад сам га послао од себе јер сам имао другу шансу. Ни након убиства мог другог, мог сина, мога другог сина, ствари ми нису изгледале тако страшно као што би свако помислио јер ми се то учинило праведним. Поново сам био са првим сином.

МАЈКЛ Али сада

САЛТЕР сад се он убио

МАЈКЛ и сада осјећаш

САЛТЕР сад сам га изгубио, изгубио сам

МАЈКЛ да

САЛТЕР сад више ништа не могу исправити. Јер други пут видиш спавао сам веома лаганим сном и са отвореним вратима.

МАЈКЛ Је ли то најгора ствар коју си урадио, то да ниси улазио ноћу?

САЛТЕР Не наравно да није.

МАЈКЛ Него шта је?

САЛТЕР Ствари које сам ја урадио нису тривијалне ствари попут сладоледа од банане нити су јебено универзалне попут окретања у кревету.

МАЈКЛ Деведесет девет процената наших гена потпуно је идентично са генима било ког другог човјека. Деведесет процената идентично је са генима чимпанзе. Тридесет процената са генима зелене салате. Како ти се то чини? Радује ли те? Макар мало? Ја лично обожавам овај дио са салатом. Због њега имам осјећај да припадам.

САЛТЕР Толико ми недостаје. Обојица ми толико недостају.

МАЈКЛ Има нас још деветнаест.

САЛТЕР То није исто.

МАЈКЛ Наравно да није. То је била шала.

САЛТЕР И кажеш срећан си? волиш свој живот?

МАЈКЛ Волим, жао ми је.

КЕРИЛ ЧЕРЧИЛ написала је бројне драме како за позориште, тако и за телевизију и радио. Неке од њених најпознатијих драма су *Болница у доба револуције* (1972), *На седмом небу* (1979), *Тој дјевојке* (1982), *Озбиљна лова* (1987), *Нејдје далеко* (2000), *Довољно тијан да кажем да те волим* (2006). Добитница је многих престижних награда, а од 2010. године и члан театарске Куће славних.

Већ у својим најранијим драмама, као што су *Једнојајчани близанци* (1960), *Болница у доба револуције* (1972) и *Посједници* (1972), Керил Черчил упућује оштру критику различитим спољашњим ауторитетима који се према дјечи односе као према потрошној роби или инструментима за постизање економских привилегија, очување репутације или друштвеног статуса. Исто становиште ауторка заступа и у својој каснијој драми *Нејдје далеко* (2000) драматизујући процес индоктринације дјетета, а нарочито се задржавајући на разорним реперкусијама овог угњетавања у виду убиства душе. У драми *Број К*, Черчил одлази још даље у осуди отровне педагогије, стављајући је у контекст технолошке супериорности модерне ере и потпуног негирања људскости оличене у морално дискутабилном процесу репродуковања људских бића – клонирању. Основно питање које се провлачи кроз ову драму није толико питање етичности клонирања колико питање етичности родитељства: да ли се одбацивање „непослушног“ дјетета може друштвено оправдати и, уколико може, да ли такав друштвени договор неминуно води ка стварању клона као вјештачки генерисаног „савршеног“ дјетета.

Одговор на ова питања ауторка је наговјестила у драми подијељеној у свега пет сцена и изразито редукованом дијалогу између само два глумца. Један игра улогу Салтера, оца, а други игра његове синове, Бернарда 1, Бернарда 2 и Мајкла Блека. Бернард 1 је Салтеров „оригинални“ син, док су преостала двојица његови клонови. У складу са редукованим стилем драме, сама ријеч „класирање“ се нигдје не спомиње, иако је већ од самог почетка читаоцу јасно да је феномен клонирања у њеном фокусу. „Ове ствари“, „колико њих“, „копије“, „генетски“ само су неке од ријечи којима К. Черчил упућује читаоца на закључак о теми разговора између Салтера и Бернарда 2 (Б2) без очите жеље за раним разоткривањем непознатих и, непотребним именованем, познатих детаља. Користећи технику фрагментованог дијалога, који додатно ангажује пажњу читаоца, К. Черчил поставља нека од основних питања, не само ове драме већ и ширег друштвеног интереса: да ли је клон ствар или особа, да ли је оригинал вреднији од копије, да ли је могуће преузети идентитет друге особе и по коју цијену, шта чини идентитет и да ли га формира окружење или сам генетски материјал.

На ова важна питања Керил Черчил, дјелимично, и одговара у предговору књизи својих драма *Плаус 4* (2008) гдје стоји: „У самом центру приче јесте клонирање, али и поред тога ово није драма о клонирању. Не могу рећи ни да је клонирање био само наративни трик, али тачно је да ми је оваква прича обезбиједила потребни угао из кога сам успјела да сагледам ствари које ме заиста интересују.“ Ствари о којима говори К. Черчил – одгој и индоктринација дјете – мање или више присутне су у свим њеним комадима и могу се сматрати једном од основних тема њеног цјелокупног стваралаштва.

Драма *Број* је премијерно изведена у позоришту Royal Court у Лондону 23. септембра 2002. године.

(Играли су: Данијел Крејг, Мајкл Гамбон. Режија Стивен Далдри).

У Америци, драма је први пут изведена у New York Theatre Workshop 16. новембра 2004. године. Представу је режирао Џејмс Макдоналд, а главне улоге играли су Сем Шепард и Далас Робертс.

Телевизијске куће ХБО и ББЦ снимиле су и филм према овом комаду (2008) у коме главне улоге играју Том Вилкинсон и Рис Иванс. Филм је режирао Џејмс Макдоналд.

Свјетлана Огњеновић

ПРЕВОДИОЦИ

АДРИАНА ЗАХАРИЈЕВИЋ (1978) је дипломирала филозофију на Филозофском факултету у Београду. Све касније нивое студија завршила је на Факултету политичких наука, спајајући политичку филозофију, феминистичку теорију и друштвену историју XIX века. Запослена је на Институту за филозофију и друштвену теорију Универзитета у Београду, и као доценткиња на Универзитету у Новом Саду. Објавила је две монографије и преко шездесет радова, које је представљала у земљи и свету. Чланица је Удружења књижевних преводаца Србије од 2003. године. Преводи са енглеског (*Hobbes, Arendt, Butler*).

АНА СТЈЕЉА рођена је 1982. године у Београду. Дипломирала је 2005. године на Филолошком факултету у Београду на Катедри за оријенталистику, Група за турски језик и књижевност. Магистрирала је 2009. године на Филолошком факултету у Београду, смер Наука о књижевности, одбранивши тезу под насловом *Људско и божанско у делу Мевлане Целаледина Румија и Јунуса Емреа*. Докторирала је 2012. године на Филолошком факултету у Београду одбранивши тезу под насловом *Елементи традиционалној и модерној у делу Јелене Димиријевић*.

Бави се писањем поезије и хаику поезије, као и превођењем поезије и прозе са енглеског, шпанског, португалског и турског језика. Бави се писањем кратке прозе и путописних есеја. Песме су јој превођене на хрватски, словеначки, македонски и персијски језик. Сарађује са домаћим и страним, штампаним и електронским часописима. Песме су јој објављиване у домаћим и страним зборницима. Добитник је неколико награда из области поезије и есејистике. Члан је Удружења књижевника Србије и Удружења књижевних преводаца Србије.

Песме, приче, есеје и књижевне преводе објавила је у часописима: *Кораци, Градина, Бајдала, Поља, Лука, Трај, Авантраг, Београдски књижевни часопис, Илустрирана пољска, Новости, Култура Уметности Наука (суботњи додатак Пољска) ЛУДУС, Нур, наслеђе, Свишак, Златна трепа, Браничево, Монс Ауреус, Повеља, Мосиови, Хаику новине...*

БОЖИДАР ШУЈИЦА (1936), песник, аутор дванаест књига песама, вишеструко награђиван. Живи у Београду.

БОЈАНА КОВАЧЕВИЋ ПЕТРОВИЋ дипломирала је Шпански језик и хиспанске књижевности на Филолошком факултету Универзитета у Београду, где је 2017. одбранила докторску дисертацију под називом *Трагање за идентитетом у делу Карлоса Фуентеса*. Запослена је на Филозофском факултету Универзитета у Новом Саду. Објавила је неколико десетина научних чланака и есеја о књижевном стваралаштву Карлоса Фуентеса, Марија Варгаса Љосе, Роберта Болања, Октавија Паса, Сое Валдес, Фернанда Арабала, Федерика Гарсије Лорке, Сервантеса... Бави се књижевним, судским, симултаним и консекутивним превођењем. Превела је тридесетак књига хиспаноамеричких и шпанских аутора и приредила више антологија. Члан је *Latin American Studies Association (LASA)*, Мреже хиспаниста Средње Европе, Удружења књижевних преводаца Србије и Друштва хиспаниста.

БОШКО ЧОЛАК-АНТИЋ (1931, Београд) конференцијски и књижевни преводац и новинар. Преводи са енглеског и француског на српски и са српског на енглески језик. Превео је читав низ књига и монографија из области уметности и археологије са српског на енглески за Народни музеј, Војни музеј, Музеј града Београда, Археолошки институт САНУ. Бивши председник Удружења конференцијских преводаца Србије, бивши члан Управе Удружења књижевних преводаца Србије, председник Надзорног одбора Друштва пријатеља Француске и потпредседник Српске секције Удружења франкофоних новинара. Живи и ради у Београду.

ДАЈАНА ЛАЗАРЕВИЋ је рођена 12. марта 1993. године у Шапцу. Завршила је основне (2016) и мастер студије (2017) на Филолошком факултету Универзитета у Београду.

Члан је Књижевног клуба „Сцена Црњански“ од фебруара 2016. године, као и Друштва Живих Песника (и преводац на енглески језик у поменутом друштву) од јуна 2017. године.

Бави се писањем поезије и прозе и превођењем. Објавила је три збирке песама: „Кроз простор и време“ (2011), „Стазе звезданог бескраја“ (2012), „Странац“ (2014), роман „Магловити пут талената“ (2015) и духовну биографију „Отац Арсеније – сећање на духовног оца“, (2016).

У 2017. години објавила је, уз помоћ Амбасаде Белорусије у Београду, превод на српски збирке поезије „Венац“ белоруског класика Максима Богдановича.

У августу 2017. објављен је зборник поезије ДЖП 4, у издању Друштва Живих Песника, где је Дајана Лазаревић превела поезију савремених балканских аутора са српског и сродних језика на енглески језик.

Добила је велики број књижевних награда у земљи и иностранству, њена дела и преводи су објављивани у бројним часописима и зборницима литерарних радова.

Дајанина дела су преведена на енглески, француски, руски и белоруски језик.

ЗОРАН Ж. ПАУНОВИЋ преводи са енглеског и македонског језика. Најважнији преводи: *Едипин дневник*, *Талентиовани тосиодин Ријли* Патрише Хајсмит, *Улици зеленог делфина* Себастијана Фокса, *Под жабом* Тибора Фишера, *XXI* и *Иза ула* Томислава Османлија, есеји *Сурова правила* Тонија Парсонса, приповетке Дилена Томаса и Томислава Османлија.

ЗОРИСЛАВ ПАУНКОВИЋ, русиста, књижевни преводилац с руског. Главни уредник специјализованог часописа за руску књижевност и културу „Руски алманах“ (Књижевно друштво „Писмо“, Земун). С Душком Паунковићем приредио и превео сабрана дела Гајта Газданова, Константина Вагинова и Константина Леонтјева. Добитник Награде „Милош Н. Ђурић“ за *Дијало са екраном* Јурија Лотмана и Јурија Цивјана и Награде „Јован Максимовић“ за *Зайисе Лигије Гинзбурј*. Пише и о домаћој књижевности и култури.

ИВАН РАЦИЋ (1984), дипломирао је јапански језик и књижевност на Катедри за јапанологију на Филолошком факултету Универзитета у Београду. Бави се писањем прозе и преводи поезију и прозу са енглеског и јапанског језика. На Београдском сајму књига 2016. године награду за најбољи превод је добила Антологија савремене јапанске приче, у којој је место нашао и његов превод приче Одвајање Кеига Хигашина, савременог јапанског писца детективских прича.

Запослен је као стручни сарадник и библиотекар у Народној библиотеци Србије.

ИВАНА МАКСИЋ рођена је 1984. у Крагујевцу. Основне и мастер студије из енглеске књижевности и језика завршила је на Филозофском факултету у Новом Саду. Објавила је поему *О шело швори ме* (Матица српска, 2011). Са енглеског језика превела је поетске и прозне текстове неколико десетина аутора (Боб Кауфман, Едријен Рич, Ен Секстон, Трејси Гринел, Роберт Крили, Хилда Морли, Ејми Кинг, Едмунд Бериген, Леви Лехто, Ноел Кокот, Дејвид Мичел, Харолд Пинтер, Џастин Маркс, Џуди

Гран и многи други), есеје као и стручне текстове: Лес Мареј, Роберт Данкан, Дениз Левертов; сарађивала је с великим бројем књижевних часописа (*Поља, Аџон, Кораџи, Северни бункер, Градина, Улазница, Књижевни маџазин*). Приредила је неколико темата о савременој америчкој поезији (тема о песничкој школи Блекмаунтин и њеним представницима; тема о Едварду Естлину Камингзу) и учествовала као преводилац у приређивању антологија и зборника песништва у земљи и региону (*Њујоршка поезија 21. века*, Пети талас, Ниш, 2011; *Урези*, Наклада Друга прича, Загреб, 2010). Њени преводи поезије и прозе на енглески језик представљени су на неколико интернационалних фестивала и у публикацијама у Словенији, Румунији и Италији.

ИГОР МАРОЈЕВИЋ рођен је 1968. у Врбасу. Дипломирао је српски језик и књижевност на Филолошком факултету у Београду. Прозни је и драмски писац, есејиста и преводилац са шпанског и каталонског језика.

Први је преводилац култног чилеанског аутора Роберта Болања на неки од јужнословенских језика (преводиочев избор Болањових прича *Исјаве за њлес*, Светови 2002, романи *Угаљена звезда*, Светови 2004, *Чиле ноћу*, Лагуна 2008. и *2666*, Лагуна 2011). У његове значајније преводе са шпанског језика спадају и романи *Затворено поље* Макса Ауба, Лагуна 2010. и *Слеји сунцокреши* Алберта Мендеса, Светови 2005. и збирка прича *Самоубиства за пример* Енрикеа Вила Матаса, Alexandria Press 2004. а у преводе са каталонског *Сиви дневник* Ђосепа Пла, Alexandria Press 2005, књига прича *Свети најбољи од свих* Кима Монзоа, Лагуна 2008. и роман *Улица камелија* Мерсе Рудуреде, Лагуна 2009.

Објавио је новелу *Обмана Боја* (1997), романе *Двадесет и четири зида* (1998), *Жеја* (2004, Награда „Стеван Пешић“ и Награда Фонда „Борислав Пекић“), *Шнић* (2007), *Паршер* (2009) и *Мајчина рука* (2011), збирке прича *Трајачи* (2001) и *Медишерани* (2006) и књигу есеја *Кроз љаву* (2012, Награда „Десимир Тошић“). Извођене су његове драме *Номади* (2004), коју је написао на шпанском, и *Бар сам свој човек* (2009), *Тврђава Европа* (2008) – ауторски превод комада *Номади* на српски – и *Радован 2013.* (2013), представа по мотивима његове истоимене драме. По његовом првом роману *Двадесет четири зида* (2003) играна је истоимена представа. Његова дела, одломци из романа, приче и есеји преведени су на 15 језика.

Члан је Српског и Каталонског ПЕН центра. Живи у Земуну.

ЈЕЛЕНА КУСОВАЦ (1979) – асистент на Катедри за руски језик, књижевност и културу. Магистрирала је и докторирала на Филолошком факултету Универзитета у Београду. Учествовала је на двадесетак међународних научних конференција излажући радове из области руске

авангарде и московског концептуализма. Превођила је поезију и прозу Данила Хармса, теоријске радове Казимира Маљевича, поезију Јелене Фанајлове, Андреја Монастирског и Лава Рубинштајна.

ЈЕЛЕНА ПЕТАНОВИЋ (1977) књижевним превођењем са каталонског бави се од 2007. године. Превела је шест романа и једну збирку поезије. Са супругом Пауом Боријем превела је *Проклету авлију* Иве Андрића на каталонски.

МАЈА ПАВЛОВИЋ-ШАЈТИНАЦ (1963), преводац са руског језика, члан УКПС. Дипломирала је на Филолошком факултету у Београду (Катедра за руски језик и књижевност), где је касније магистрирала и докторирала. Радила је као преводац у Новинској агенцији ТАНЈУГ и као преводац и спикер у СЈО Радио-Југославија. Први преводи, приповетке *Аристократиња* и *Догађај на свадби Михаила Зошченка*, објављени су у часопису „Мостови“. Поред других превода са руског језика, превела је *Енциклопедију Штаљин* Владимира Суходејева (Информатика) и четири поглавља из аутобиографског романа *Свети йламен* Јурија Љубимова са француског језика, који су објављени у часопису „Књижевне новине“.

МИЛАН МИЛОШЕВИЋ рођен је 26. децембра 1985. године у Приједору. Послије завршене средње школе у родном мјесту, постаје студент Филолошког факултета у Бањој Луци, на Одсјеку за српски језик и књижевност. Дипломирао је на том факултету 2009. године а потом и магистрирао 2016. године. Докторанд је на Филолошком факултету у Београду, студијски програм Српска књижевност. Главни је и одговорни уредник Часописа за књижевност и умјетност „СРП“. Бави се књижевним преводаштвом и теоријом стрипа. Објављивао је у више часописа у Босни и Херцеговини. Живи и ради у Приједору.

МИЛЕНА ИЛИЋ рођена је 1978. године у Београду. Дипломирала је књижевност на Филолошком факултету у Београду. Пише песме и кратке приче: збирка песама „Хепи микро вумн блуз“ (Песничење, 2009.), један је од аутора у збирци за младе „Простор за мокрог пса“ (Културни центар „Град“, 2014.), песме јој се налазе и у збирци неколико аутора „Аутопортрети“ („Центар за стваралаштво младих“). Прича „Врбопуц“ објављена је у недељнику „НИН“ (2014).

Учествовала је на поетском фестивалу у Пољској (Виенцборг) који организује часопис „Побоча“, у ком се налазе њене песме.

Превођила је приче са македонског језика за Књижевни фестивал „Крокодил“, као и за неколико часописа за књижевност на македонском језику.

Године 2016. учествовала је на књижевном фестивалу „Друга приказна“ у Скопљу, као писац и преводилац са македонског.

Године 2017. на интернет порталу „Стране“ (Босна и Херцеговина) објављен је њен превод приче македонског аутора Петра Андоновског.

Њен превод са македонског језика збирке поезије „Повежи тачкице“, Николине Андове Шопове победио је 2016. године на конкурс за преведену збирку поезије који расписује Издавачка кућа „Трећи трг“ из Београда. Ова књига објављена је у јануару 2018. године у издању „Трећег трга“, а уз подршку европске мреже „Градуки“.

МИЛИЦА КОНСТАНТИНОВИЋ (1980) дипломирала је и завршила мастер студије на Филолошком факултету у Београду. Ради као професорка шпанског и српског језика, бави се књижевним и стручним превођењем. Објављен је њен превод књиге *Украдени животи Енрикеа Х. Вила Тореса* (Новоли, 2016). Учествовала је у превођењу дела *Нема више нових љубави: савремена шпанска прича* (Репро-граф, Palabras, 2003.) и *Најбоље шпанске приче XX века* (у припреми); *Меси: Прича о дечаку који је постојао лејенда* (Л. Каиоли, Новоли, 2013) и *Меси: Више од сујерзвезде* (Л. Каиоли, Новоли, 2016).

МИЛИЦА МАРКИЋ (1966, Београд), преводи књижевност са пољског језика. Дипломирала је на Катедри за полонистику Филолошког факултета у Београду 1991. године. Радила је у издавачким кућама „Нолит“ и „Слио“.

Преводи пољску прозу, поезију и есејистику.

Најзначајнији преводи: *Дневна кућа ноћна кућа* Олге Токарчук; *У њустињи и прашуми* Хенрика Сјенкјевича; *Љубав и одговорности* Карола Војтиле; *На њушу за Бабагај* Анджеја Стасјука; *Бејуни* Олге Токарчук; *Порнографија* Витолда Гомбровича.

МИРКО БОГДАНОВИЋ (Градачац, 1978), дипломирао је енглески језик и књижевност на Филозофском факултету у Бањалуци. Докторирао је на Филозофском факултету у Новом Саду. Објавио је неколико стручних радова у књижевним часописима, а тренутно се бави истраживањима књижевног опуса С. Т. Колрица. Ради као наставник енглеског језика у Модричи.

НИКОЛА ЖИВАНОВИЋ (1979) преводи поезију са енглеског. Завршио је општу књижевност и теорију књижевности. Објавио је књиге песама *Асиајово* (2009) и *Carmina Galli* (2014).

СВЈЕТЛАНА ОГЃЕНОВИЋ (Сарајево, 1981), доктор књижевноисторијских наука. Ради као доцент на Филозофском факултету Универзитета у Источном Сарајеву где држи курсеве из Старе и Модерне америчке књижевности, Увода у студије енглеске књижевности и Модерне британске драме. Аутор је неколико научних радова из англоамеричке књижевности, а последњи међу њима су „Пристајање и преступ: двије врсте политичности“, који је објављен у часопису *Литер*, и „*Breaking the taboo: Churchill's 'Seven Jewish Children' and the truth about Israel/Palestine*“, објављеном у зборнику радова са међународне конференције у Бањалуци под називом *Transcending Borders and Binaries: New Insights into Language, Literature, and Culture*. Живи и ради на Палама.

СТЕВАН ТОНТИЋ (1946) завршио је студиј филозофије са социологијом у Сарајеву. Објавио је више песничких дела, један роман и две књиге есеја. Саставио неколико антологија поезије. Пре рата у БиХ радио је као уредник у издавачкој кући у Сарајеву. Време од маја 1993. до краја 2001. провео је у егзилу у Немачкој. Потом се вратио у Сарајево, да би се 2014. настанио у Новом Саду. Добитник је више домаћих и међународних признања за поезију, међу њима и награде „Хорст Бинек“ Баварске академије лепих уметности те награде града Хајделберга „Књижевност у егзилу“. С немачког је превео, између осталих, књиге Петера Хухела (Награда „Милош Н. Ђурић“), Кристе Волф, Гинтера Кунерта, Кристофа Мекела, Рихарда Питраса, Увеа Колбеа, Саида, Петера Фелкера, Жужане Газе, Јиргена Израела. На немачки је, заједно са Виктором Калинкеом, превео *Лирику Ишаке* Милоша Црњанског.

ТАМАРА МАРКОВИЋ (1988), преводилац за арапски језик у јавном предузећу „Југоимпорт – СДПР“, где се бави преводињем правно-финансијске и техничке документације и консекутивним преводињем. Судски је преводилац за арапски језик. Превод есеја познате бугарске арабисткиње Бајан Рајханове о делу Зекерије Тамира јој је први излазак на поље књижевног преводиња.

ТОМИСЛАВ ПЕРУШИЋ (1990), дипломирао на Економском факултету у Загребу. Студира на Филолошком факултету у Београду, на Катедри за албански језик, културу и књижевност. Преводи са енглеског и албанског.

CIP-Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије
82

МОСТОВИ: часопси за преводну књижевност.
/главни уредник Душко Паунковић. - Год. 1
бр. 1 (1970)- . - Београд, (Француска 7) :
Удружење књижевних преводаца Србије ,
1970- (Београд : Зухра). - 24 цм

Тромесечно
ISSN 0350-6525 = Мостови (Београд)
COBISS . SR-ID 621583

